

Τ.Ε.Ι. ΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

*«Αντιλήψεις, στάσεις και προτάσεις
Φορέων και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων
για την αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου.
Η περίπτωση της Αθήνας»*

Υπεύθυνη Καθηγήτρια: Οικονόμου Αικατερίνη

Συντάκτριες εργασίας:

Αρχοντάκη Δέσποινα (Α.Μ. 3595)

Δανιήλ Σεβαστή (Α.Μ. 3518)

Χαριτάκη Στυλιανή (Α.Μ. 3489)

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Α΄ ΜΕΡΟΣ: Θεωρητικό

Εισαγωγή7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1.1 Η Διεθνής Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού.....10

1.1.1 Τα Δικαιώματα του Παιδιού.....12

1.2 Η παιδική εργασία.....19

1.2.1 Τομείς απασχόλησης της παιδικής εργασίας.....21

1.2.2 Παιδική εργασία και εκπαίδευση.....24

1.2.3 Παιδική εργασία και παραβατικότητα.....26

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ

2.1 Ορισμός των παιδιών του δρόμου και προσεγγίσεις.....27

2.2 Κοινωνικός αποκλεισμός των παιδιών του δρόμου.....29

2.3 Το προφίλ των παιδιών του δρόμου στο εξωτερικό και την Ελλάδα.....30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ

3.1 Προσδιοριστικοί παράγοντες του φαινομένου των παιδιών του δρόμου

3.1.1 Φτώχεια.....37

3.1.2 Ψυχολογικοί - συναισθηματικοί παράγοντες.....39

3.1.3 Οικονομική εκμετάλλευση.....	40
3.1.4 Εθνοπολιτισμικοί παράγοντες.....	42
3.2 Επιπτώσεις του φαινομένου στα παιδιά του δρόμου	
3.2.1 Επιπτώσεις στον τομέα της υγείας.....	43
3.2.2 Επιπτώσεις στο τομέα της εκπαίδευσης.....	45

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΠΟΥ ΕΦΑΡΜΟΖΟΥΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟ

4.1 Η σημασία της συμβολής των φορέων και των οργανώσεων στην αντιμετώπιση του φαινομένου.....	47
4.2 «Άρσις»	
4.2.1 Προφίλ της Οργάνωσης.....	48
4.2.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου.....	49
4.3 «Praksis»	
4.3.1 Προφίλ της Οργάνωσης.....	51
4.3.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου.....	52
4.4 «Χαμόγελο του Παιδιού»	
4.4.1 Προφίλ της Οργάνωσης.....	53
4.4.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου.....	54
4.5 «Κέντρο Συμπαράστασης Παιδιών και Οικογένειας»	
4.5.1 Προφίλ της Οργάνωσης.....	56
4.5.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου.....	57
4.6 «Δρόμοι Ζωής»	

4.6.1 Προφίλ της Οργάνωσης.....	57
4.6.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου.....	58
4.7 «Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες»	
4.7.1 Προφίλ της Οργάνωσης.....	59
4.7.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου.....	60
4.8 «Unicef»	
4.8.1 Προφίλ της Οργάνωσης.....	61
4.8.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου.....	63
4.9 «Εθνική γραμμή παιδικής προστασίας 1107»	
4.9.1 Προφίλ του Φορέα.....	63
4.9.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου.....	64
4.10 «Συνήγορος του Παιδιού»	
4.10.1 Προφίλ του Φορέα.....	64
4.10.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου.....	65
4.11 «Ελληνική Αστυνομία»	
4.11.1 Προφίλ του φορέα.....	66
4.11.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου.....	66

Β΄ ΜΕΡΟΣ: Ερευνητικό

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 Σκοπός και στόχοι έρευνας.....	70
5.2 Ερευνητικά ερωτήματα.....	70
5.3 Ερευνητική Στρατηγική.....	71
5.4 Πεδίο Μελέτης.....	71
5.5 Δείγμα.....	71
5.6 Ερευνητικό εργαλείο-Μέσο έρευνας.....	73
5.7 Θεματικές ενότητες εργαλείου.....	73
5.8 Τεχνικές συλλογής ερευνητικών δεδομένων.....	74
5.9 Επεξεργασία δεδομένων.....	75
5.10 Εκτίμηση δυσκολιών.....	75

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο : ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

6.1 Βασικά στοιχεία της ταυτότητας των Φορέων/Μ.Κ.Ο.	76
6.2 Τρόπος λειτουργίας των Φορέων/Μ.Κ.Ο.	77
6.3 Η αποτύπωση του φαινομένου μέσω της επαγγελματικής εμπειρίας.....	79
6.4 Υπηρεσίες και προγράμματα που εφαρμόζονται για τα παιδιά του δρόμου.....	85
6.5 Αποτελεσματικότητα προγραμμάτων και υπηρεσιών.....	90
6.6 Συνεργασίες.....	92
6.7 Προτάσεις.....	94

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο : ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

7.1 Συζήτηση αποτελεσμάτων.....	98
7.2 Συμπεράσματα.....	131
7.3 Προτάσεις.....	135
Βιβλιογραφία.....	139

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία εκπονήθηκε από τις τελειόφοιτες σπουδάστριες του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Τ.Ε.Ι. Κρήτης, Αρχοντάκη Δέσποινα, Δανιήλ Σεβαστή, Χαριτάκη Στυλιανή με εποπτεύουσα καθηγήτρια την κα Οικονόμου Αικατερίνη. Το θέμα της εργασίας αυτής είναι: «Αντιλήψεις, στάσεις και προτάσεις Φορέων και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων για την αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου. Η περίπτωση της Αθήνας».

Σε μια εποχή που οι κοινωνικοοικονομικές συνθήκες χαρακτηρίζονται από φτώχεια, ανεργία και ανεπάρκεια κοινωνικής πολιτικής πολλές ομάδες πληθυσμού οδηγούνται σε οικονομικό αδιέξοδο και δεν έχουν τον ίδιο βαθμό απορρόφησης δημόσιων και κοινωνικών αγαθών. Η περιθωριοποίηση αυτών των ομάδων προβάλλεται στους δρόμους των σύγχρονων πόλεων, καθώς τόσο στο εξωτερικό όσο και στην Ελλάδα, είναι συνηθισμένη η εικόνα αστέγων, νέων και παιδιών, που ζουν ή περιπλανιούνται στους δρόμους πραγματοποιώντας περιστασιακές δουλείες ή επαιτώντας (Ζαϊμάκης, 2009).

Ένα, λοιπόν, από τα σημαντικότερα κοινωνικά φαινόμενα ανά τον κόσμο είναι ο μεγάλος αριθμός παιδιών που ζουν ή και εργάζονται στο δρόμο. Σε περιόδους οικονομικής κρίσης η ζωή αυτών των παιδιών θα γίνεται ακόμα πιο δύσκολη και ο αριθμός τους ολοένα και θα αυξάνεται. Είναι ιδιαίτερα δύσκολο να εκτιμηθεί ο αριθμός των παιδιών αυτών καθώς τόσο στην Ελλάδα, όσο και στις υπόλοιπες χώρες του κόσμου η παιδική εργασία δεν είναι ορατή στο γενικό πληθυσμό.

Αρχικά, όσον αφορά το θεωρητικό μέρος της εργασίας, στο πρώτο κεφάλαιο θα γίνει λόγος για τα δικαιώματα των παιδιών, αλλά και για την παιδική εργασία γενικότερα και τους τομείς που εργάζονται τα παιδιά. Στο δεύτερο κεφάλαιο, θα αναφερθούν στοιχεία που σχετίζονται με το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου, δηλαδή ο ορισμός, οι κατηγορίες των παιδιών, καθώς και οι προσεγγίσεις που αφορούν το υπό μελέτη φαινόμενο. Επιπλέον, παρουσιάζονται στοιχεία από έρευνες που έχουν διεξαχθεί για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό. Στο τρίτο κεφάλαιο, επιχειρείται η παρουσίαση των προσδιοριστικών παραγόντων που συμβάλλουν στην ύπαρξη και διαίωνιση του φαινομένου, αλλά και οι επιπτώσεις του στα ίδια τα παιδιά. Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο, παρουσιάζονται το προφίλ και διάφορα προγράμματα στήριξης

και προστασίας των παιδιών του δρόμου, δημόσιων Φορέων και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων της Αθήνας που ασχολούνται με το φαινόμενο.

Επομένως, σκοπός της μελέτης που διεξήχθη αποτελεί η διερεύνηση των αντιλήψεων, των δράσεων και των προτάσεων των Φορέων και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων της Αθήνας σχετικά με το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου. Τέλος, θα επιχειρηθεί η σύνδεση των αποτελεσμάτων της παραπάνω μελέτης με τις τρεις διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις που υπάρχουν για τα παιδιά του δρόμου και θα κατατεθούν προτάσεις για την αντιμετώπιση του φαινομένου.

Α΄ ΜΕΡΟΣ ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

1.1 Η Διεθνής Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού

Σε ένα γενικό επίπεδο, η διευθέτηση της παιδικής ηλικίας προϋποθέτει την αναγνώριση και ανάλυση των ποικίλων ορισμών που εκείνη δέχεται. Η συγκρότηση και η προβολή μιας ενιαίας και αδιαφοροποίητης παιδικής ηλικίας αντλεί, καθώς και υποστηρίζεται από το τμήμα εκείνο της αναπτυξιακής ψυχολογίας που στόχο έχει να εδραιώσει καθολικές αλήθειες για τα παιδιά ξεκινώντας από τη θέση ότι όλα τα παιδιά είναι ίδια ανεξάρτητα από τον τόπο καταγωγής τους και των κοινωνικό τους περίγυρο (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

Η ανάγκη να παρασχεθεί στο παιδί ειδική προστασία ήταν ευρέως γνωστή με αποτέλεσμα να εξαγγελθεί στη Διακήρυξη της Γενεύης του 1924 για τα δικαιώματα του παιδιού, καθώς και στην Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Παιδιού, που ενστερνίστηκε η Γενική Συνέλευση στις 20 Νοεμβρίου 1959 και αναγνωρίστηκε στην παγκόσμια Διακήρυξη για τα ανθρώπινα δικαιώματα, στο διεθνές Σύμφωνο για τα αστικά και πολιτικά δικαιώματα (ιδιαίτερα στα άρθρα 23 και 24), στο Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, τα κοινωνικά και τα πολιτιστικά δικαιώματα (ιδιαίτερα στο άρθρο 10) αλλά και στο καταστατικό και στα αρμόδια όργανα των ειδικευμένων οργανισμών και των διεθνών οργανώσεων που μεριμνούν για την ευημερία του παιδιού (www.unric.org).

Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού υιοθετήθηκε ομόφωνα από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών το 1989 και τέθηκε σε ισχύ στις 2 Σεπτεμβρίου 1990. Μέχρι σήμερα έχει κυρωθεί από 191 χώρες. Στην Ελλάδα κυρώθηκε στις 3 Δεκεμβρίου του 1992 με τον Ν.2101/92.Ν. 2101/92 (ΦΕΚ Α' 192) (Λουμάκου και Μπεζέ, 2006).

Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα του Παιδιού είναι μία διεθνής συνθήκη που αναγνωρίζει τα δικαιώματα του παιδιού. Η Σύμβαση καθιερώνει ένα παγκόσμιο δεσμευτικό κώδικα για τα δικαιώματα που προβλέπει ότι όλα τα παιδιά πρέπει να απολαμβάνουν. Τα Κράτη Μέλη οφείλουν να διασφαλίζουν ότι όλα τα παιδιά αντιμετωπίζονται χωρίς καμία διάκριση, έχουν προστασία, πρόσβαση σε υπηρεσίες όπως εκπαίδευσης και υγείας, έχουν ευκαιρίες ανάπτυξης της προσωπικότητας, ικανοτήτων καθώς και ταλέντων τους, μεγαλώνουν σε ευτυχισμένο

περιβάλλον με αγάπη και κατανόηση, πληροφορούνται και συμμετέχουν σε ό,τι αφορά τα δικαιώματα τους μέσα από προσιτές για αυτά διαδικασίες.

Η Σύμβαση αποτελεί ένα κοινό πλαίσιο για τα δικαιώματα του παιδιού με βάση την οποία αξιολογείται η πρόοδος και γίνεται σύγκριση των αποτελεσμάτων. Οι κυβερνήσεις των συμβαλλόμενων κρατών δεσμεύονται να τηρούν όλες τις αρχές της Σύμβασης και για τον λόγο αυτό έχουν την υποχρέωση να επιφέρουν απαραίτητες αλλαγές στη Νομοθεσία, τις πολιτικές και τις πρακτικές τους, έτσι ώστε να είναι εναρμονισμένες με τις αρχές της Σύμβασης. Οι κυβερνήσεις έχουν υποχρέωση να απέχουν από οποιαδήποτε πρακτική ή ενέργεια, η οποία εμποδίζει τα παιδιά να απολαμβάνουν στο σύνολο τα δικαιώματα τους. Απαιτείται όμως οι κυβερνήσεις ανά διαστήματα να ενημερώνουν την Επιτροπή των Ηνωμένων Εθνών για τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Συγκεκριμένα να υποβάλλουν περιοδικές εκθέσεις για το επίπεδο εφαρμογής των δικαιωμάτων του παιδιού στη χώρα τους. Η Επιτροπή αυτή είναι ένα εκλεγμένο διεθνές σώμα που συνεδριάζει στη Γενεύη και παρακολουθεί την εφαρμογή της Σύμβασης. Επίσης, η Επιτροπή σχολιάζει τις εκθέσεις αυτές και ενθαρρύνει τα Κράτη να πάρουν ειδικά μέτρα, να αναπτύξουν και να καθιερώσουν κανονισμούς για την καλύτερη προάσπιση και προαγωγή των δικαιωμάτων του παιδιού (www.childcom.org.cy).

Το Παρατηρητήριο ιδρύθηκε το 2001 με το Νόμο 2909/2001 και εντάχθηκε στη Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων. Έργο του είναι η παρακολούθηση και προώθηση της εφαρμογής της Σύμβασης για τα δικαιώματα του παιδιού στην Ελλάδα. Αυτό επιτυγχάνεται με την ανάλυση της πραγματικής κατάστασης που αφορά τα παιδιά και με την προώθηση της επιστημονικής έρευνας και των πρωτοβουλιών που αφορούν στην προάσπιση των δικαιωμάτων τους (www.neagenia.gr).

Το παιδί θα πρέπει να μεγαλώνει μέσα στο οικογενειακό του περιβάλλον, σε ένα κλίμα αγάπης, ευτυχίας και κατανόησης, έτσι ώστε το παιδί να αναπτύξει αρμονικά την προσωπικότητά του. Σκοπός είναι να προετοιμαστεί πλήρως ώστε μελλοντικά να ζήσει μόνο του στην κοινωνία και να ανατραφεί μέσα στο πνεύμα των ιδανικών που διακηρύσσονται στον Καταστατικό Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και πιο συγκεκριμένα μέσα σε πνεύμα ειρήνης, αξιοπρέπειας, ανοχής, ελευθερίας, ισότητας και αλληλεγγύης (www.childcom.org.cy).

Η Σύμβαση για τα δικαιώματα του Παιδιού είναι ένα «εργαλείο», το οποίο αποτελεί προστασία για τα παιδιά και τους νέους από κάθε μορφή θυματοποίησης,

προαγωγής των δικαιωμάτων τους και αναγνώρισης της αρχής ότι κάθε παιδί έχει θεμελιώδη και εξειδικευμένα δικαιώματα που ανταποκρίνονται στις ανάγκες του. Σύμφωνα με την Πιτσελά (1999), η Διεθνή Σύμβαση αποτελεί μια έμπρακτη έκφραση σεβασμού και ευθύνης της διεθνούς κοινότητας απέναντι στη νέα γενιά.

Η σύμβαση αυτή περιλαμβάνει 54 άρθρα και αποτελείται από το προοίμιο, το οποίο διακηρύσσει ότι τα παιδιά δικαιούνται και χρειάζονται ειδική βοήθεια, υποστήριξη, προστασία και μέριμνα. Αναγνωρίζει το θεμελιώδη ρόλο της οικογένειας για την ακέραια και ολοκληρωμένη ανάπτυξη του παιδιού στην κοινωνία. Επίσης αποτελείται από το πρώτο μέρος (άρθρο 1 έως άρθρο 41), το οποίο περιλαμβάνει τις ουσιαστικού δικαίου διατάξεις, καταγράφει και κατοχυρώνει τα δικαιώματα του παιδιού και εκθέτει τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνουν τα κράτη που θα την επικυρώσουν. Ακόμη, αποτελείται από το δεύτερο μέρος (άρθρο 42 έως άρθρο 45), όπου περιέχονται οι διατάξεις αποτελεσματικής εφαρμογής στην πράξη των κανόνων της και του ελέγχου τους. Τέλος, είναι το τρίτο μέρος (άρθρο 46 έως άρθρο 54), στο οποίο ρυθμίζονται τα διαδικαστικά θέματα (Πιτσελά, 1999).

1.1.1 Τα Δικαιώματα του Παιδιού

Πολλά από τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού έχουν ήδη αναγνωριστεί και σε άλλα διεθνή κείμενα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ιδιαίτερα στο Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα. Μερικά μάλιστα από τα πιο θεμελιώδη δικαιώματα περιέχονται και στην Οικουμενική Διακήρυξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η οποία αναγνωρίζεται ευρέως ως εθνικό διεθνές δίκαιο (Πιτσελά, 1999).

Το σημαντικότερο όμως όλων των κειμένων είναι η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού καθώς επικεντρώνεται στις ανάγκες που έχουν όλα τα παιδιά ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας και καταγωγής. Εγγυάται ένα στοιχειώδη νομικό πλαίσιο, το οποίο συνίσταται βασικά στη μέριμνα, την προστασία και την συνεργασία των παιδιών (www.0-18.gr).

Στη συνέχεια, θα αναφερθούν αναλυτικά τα άρθρα της Διεθνής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Πιτσελά, 1999):

Άρθρο 1

Ορισμός. Με τον όρο «παιδί» εννοείται κάθε πρόσωπο μικρότερο των 18 ετών.

Άρθρο 2

Απαγόρευση των διακρίσεων. Όλα τα παιδιά είναι ίσα. Έχουν δικαίωμα να τα αντιμετωπίζουν χωρίς διακρίσεις λόγω της φυλής, του φύλου, της γλώσσας, της θρησκείας, των απόψεων, της περιουσίας, της κατάστασης, των ιδιαίτερων αναγκών ή της εμφάνισής τους.

Άρθρο 3

Το συμφέρον του παιδιού. Όταν οι ενήλικες παίρνουν αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, πρέπει να υπολογίζουν πριν από όλα το συμφέρον των παιδιών. Η Πολιτεία πρέπει να προστατεύει και να φροντίζει τα παιδιά, αν οι γονείς τους δεν είναι σε θέση να το κάνουν.

Άρθρο 4

Πραγμάτωση των δικαιωμάτων. Η πολιτεία θα πρέπει να φροντίζει, ώστε όλα τα δικαιώματα των παιδιών να εφαρμόζονται.

Άρθρο 5

Γονική καθοδήγηση. Οι γονείς ή οι κηδεμόνες ενός παιδιού είναι υπεύθυνοι για την σωστή καθοδήγηση και τις συμβουλές, ώστε να ανταποκρίνονται στις αναπτυσσόμενες ικανότητές του και οι οποίες οφείλεται να είναι κατάλληλες για την άσκηση των δικαιωμάτων του, όπως αναγνωρίζονται στη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού.

Άρθρο 6

Δικαίωμα στη ζωή. Η αναγνώριση του εγγενούς δικαιώματος στη ζωή, την ανάπτυξη και την επιβίωση.

Άρθρο 7

Όνομα και ιθαγένεια. Το δικαίωμα κάθε παιδιού είναι να γράφεται στο ληξιαρχείο με τη γέννησή του και να έχει όνομα, επώνυμο και ιθαγένεια, δηλαδή να ανήκει σε μια χώρα.

Άρθρο 8

Διατήρηση της ταυτότητας. Η Πολιτεία πρέπει να βοηθά τα παιδιά να διατηρούν την ταυτότητα, την ιθαγένεια και τις οικογενειακές τους σχέσεις.

Άρθρο 9

Γονική μέριμνα και χωρισμός από τους γονείς. Το δικαίωμα του παιδιού να ζει και να μεγαλώνει μαζί με τους γονείς του, εκτός βέβαια εάν αυτό κρίνεται ασυμβίβαστο με τα συμφέροντά του. Ο χωρισμός από τους γονείς, παρά τη θέλησή του συμβαίνει μονάχα στην περίπτωση που κρίνεται αναγκαίο για το συμφέρον του παιδιού.

Άρθρο 10

Οικογενειακή επανένωση. Αν ένα παιδί ζει σε διαφορετική χώρα από τους γονείς του, έχει δικαίωμα να ξανασιμίζει μαζί τους και να μείνουν στο ίδιο μέρος.

Άρθρο 11

Αθέμιτες μετακινήσεις και μη επάνοδος. Η υποχρέωση του κράτους να προλάβει, αλλά και να θεραπεύσει την απαγωγή ενός παιδιού στο εξωτερικό από τον έναν γονέα ή από έναν τρίτο.

Άρθρο 12

Ελευθερία γνώμης. Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους και να λαμβάνονται αυτές υπ' όψη ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά τους. Το δικαίωμα του παιδιού να ακούγεται σε οποιαδήποτε διοικητική ή δικαστική διαδικασία που το αφορά.

Άρθρο 13

Ελευθερία έκφρασης. Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να αναζητούν, να μαθαίνουν και να μεταδίδουν πληροφορίες και ιδέες, και να εκφράζονται ελεύθερα, μέσα από τον γραπτό ή προφορικό λόγο, την τέχνη ή άλλους τρόπους, αρκεί να σέβονται τα δικαιώματα των άλλων.

Άρθρο 14

Ελευθερία σκέψης, συνείδησης και θρησκείας. Το δικαίωμα του παιδιού να καθορίζει και να κάνει πράξη τα πιστεύω του και να έχει καθοδήγηση για αυτό.

Άρθρο 15

Ελευθερία συνάντησης και ομαδικής συνεργασίας. Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να συναντιόνται, να συνεργάζονται και να συμμετέχουν σε συγκεντρώσεις, αρκεί να μην παραβιάζουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες των άλλων.

Άρθρο 16

Προστασία της ιδιωτικής ζωής, της τιμής και της υπόληψης. Κανείς δεν μπορεί να επεμβαίνει αυθαίρετα ή παράνομα στην ιδιωτική ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία ενός παιδιού, ούτε να προσβάλλει την τιμή και την υπόληψή του.

Άρθρο 17

Πρόσβαση σε κατάλληλες πληροφορίες των μέσων μαζικής ενημέρωσης (ΜΜΕ). Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να μαθαίνουν τι συμβαίνει γύρω τους από τα μέσα ενημέρωσης (εφημερίδες, ραδιόφωνο, τηλεόραση, ηλεκτρονικά μέσα). Η Πολιτεία πρέπει να ενθαρρύνει τα μέσα να διαδίδουν χρήσιμες πληροφορίες και να προστατεύουν τα παιδιά από ό,τι μπορεί να τα βλάψει.

Άρθρο 18

Γονική ευθύνη για την ανατροφή. Οι γονείς ή κηδεμόνες ενός παιδιού έχουν τη ευθύνη της ανατροφής και της ανάπτυξής του. Η Πολιτεία πρέπει να τους βοηθά σε αυτή την αποστολή και να εξασφαλίζει τη δημιουργία υπηρεσιών φροντίδας για τα παιδιά.

Άρθρο 19

Προστασία του παιδιού από πράξεις βίας, κακομεταχείρισης, εγκατάλειψης και παραμέλησης από εκείνους που είναι υπεύθυνοι για την μέριμνά του. Τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από κάθε μορφή βίας, προσβολής, παραμέλησης, εγκατάλειψης, σωματικής, ψυχολογικής, πνευματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης, όσο βρίσκονται στην ευθύνη των γονιών ή των κηδεμόνων τους ή άλλων προσώπων στα οποία αυτοί τα έχουν εμπιστευθεί.

Άρθρο 20

Ειδική προστασία παιδιών χωρίς γονείς. Όταν ένα παιδί δεν ζει με την οικογένειά του ή αυτή δεν μπορεί να το φροντίσει, έχει δικαίωμα ειδικής προστασίας και βοήθειας, μέσα από θεσμούς όπως η υιοθεσία, η φιλοξενία σε ανάδοχη οικογένεια ή σε ίδρυμα.

Άρθρο 21

Υιοθεσία. Η Πολιτεία πρέπει να παίρνει όλα τα απαραίτητα μέτρα, ώστε μια υιοθεσία που γίνεται στην ίδια χώρα ή σε άλλη, να είναι σύμφωνη με το νόμο και να λαμβάνεται υπόψη πάνω απ' όλα το συμφέρον του παιδιού.

Άρθρο 22

Παιδιά πρόσφυγες. Τα παιδιά πρόσφυγες, που έχουν φύγει μόνα ή συνοδευόμενα από τους δικούς τους από την πατρίδα τους, επειδή εκεί κινδύνευαν, έχουν δικαίωμα ειδικής προστασίας και απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματα που έχουν και τα άλλα παιδιά.

Άρθρο 23

Παιδιά με αναπηρία. Τα παιδιά με σωματικές ή πνευματικές αναπηρίες έχουν δικαίωμα να ζουν σε συνθήκες που εγγυώνται την αξιοπρέπειά τους και ευνοούν την αυτονομία τους. Να απολαμβάνουν ειδική φροντίδα και να συμμετέχουν ισότιμα στην εκπαίδευση και την κοινωνική ζωή.

Άρθρο 24

Υγειονομικές υπηρεσίες και πρόσβαση σε ιατρική φροντίδα. Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προληπτική φροντίδα της υγείας τους και όταν αρρωσταίνουν να χρησιμοποιούν τις απαραίτητες ιατρικές υπηρεσίες για τη θεραπεία τους.

Άρθρο 25

Επανεξέταση αναδοχής. Όταν ένα παιδί τοποθετείται σε ένα ίδρυμα ή μια ανάδοχη οικογένεια, η Πολιτεία πρέπει να παρακολουθεί και να ελέγχει αν το φροντίζουν σωστά και αν απολαμβάνει όλα τα δικαιώματά του.

Άρθρο 26

Κοινωνική πρόνοια. Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν την κατάλληλη κοινωνική φροντίδα και ασφάλιση.

Άρθρο 27

Βιοτικό επίπεδο. Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα σε ένα αξιοπρεπές επίπεδο ζωής, δηλαδή να έχουν φαγητό, ρούχα και να ζουν σε ένα ασφαλές σπίτι, ώστε να έχουν ομαλή σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξη. Αν οι γονείς τους δεν μπορούν να τους τα προσφέρουν, η Πολιτεία πρέπει να τους βοηθάει.

Άρθρο 28

Εκπαίδευση. Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα να πηγαίνουν στο σχολείο και να έχουν ίσες ευκαιρίες σε αυτό. Η Πολιτεία πρέπει να παίρνει μέτρα ώστε τα παιδιά να γράφονται και να μη διακόπτουν το σχολείο. Τα μέτρα για τη σχολική πειθαρχία πρέπει να σέβονται τα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια των μαθητών.

Άρθρο 29

Σκοποί εκπαίδευσης. Η εκπαίδευση πρέπει να βοηθάει τα παιδιά να αναπτύσσουν τις ικανότητες και την προσωπικότητά τους και να μαθαίνουν να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, τους διαφορετικούς πολιτισμούς και το φυσικό περιβάλλον.

Άρθρο 30

Παιδιά μειονοτήτων ή αυτοχθόνων ομάδων. Τα παιδιά που ανήκουν σε εθνικές, γλωσσικές ή θρησκευτικές μειονότητες έχουν δικαίωμα να έχουν τη δική τους πολιτιστική ζωή, να χρησιμοποιούν τη γλώσσα τους και να ασκούν τη θρησκεία τους.

Άρθρο 31

Ελεύθερος χρόνος και ψυχαγωγία. Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα να ξεκουράζονται, να έχουν ελεύθερο χρόνο, να παίζουν, να ψυχαγωγούνται και να ασχολούνται με δραστηριότητες που τους ενδιαφέρουν.

Άρθρο 32

Προστασία από την οικονομική εκμετάλλευση. Τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από την οικονομική εκμετάλλευση και οποιαδήποτε επικίνδυνη εργασία μπορεί να βάλει σε κίνδυνο την εκπαίδευση, την υγεία ή την ανάπτυξή τους. Η Πολιτεία πρέπει να ρυθμίζει, σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις, τα κατώτατα όρια ηλικίας, τα ωράρια και τις συνθήκες εργασίας για ανηλίκους όπως και την επιβολή ποινών σε όσους τα παραβιάζουν.

Άρθρο 33

Προστασία από τα ναρκωτικά και τις ψυχοτρόπες ουσίες. Τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από την παράνομη χρήση ναρκωτικών ουσιών, αλλά και να μη χρησιμοποιούνται στην παραγωγή και τη διακίνησή τους.

Άρθρο 34

Σεξουαλική βία και εκμετάλλευση. Είναι υποχρέωση της Πολιτείας να προστατεύει τα παιδιά από κάθε μορφή σεξουαλικής βίας και εκμετάλλευσης, όπως ο εξαναγκασμός σε σεξουαλική δραστηριότητα, η πορνεία και η πορνογραφία.

Άρθρο 35

Απαγωγή, πώληση και δουλεμπόριο παιδιών. Τα κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εμποδίσουν τις απαγωγές, την πώληση και το δουλεμπόριο των παιδιών.

Άρθρο 36

Το δικαίωμα του παιδιού να προστατεύεται από κάθε άλλη μορφή εκμετάλλευσης επιβλαβή για οποιαδήποτε πλευρά της ευημερίας του.

Άρθρο 37

Βασανιστήρια και στέρηση ελευθερίας. Κανένα παιδί δεν πρέπει να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική τιμωρία. Η θανατική ποινή και η ισόβια φυλάκιση απαγορεύεται να επιβάλλονται σε παιδιά. Η σύλληψη και κράτηση ανηλίκων πρέπει να είναι σύμφωνη με το νόμο, να έχει την ελάχιστη δυνατή χρονική διάρκεια και να ανταποκρίνεται στην ανάγκες της ηλικίας τους.

Άρθρο 38

Ένοπλες συρράξεις. Σε περίπτωση πολέμου, τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται. Απαγορεύεται να συμμετέχουν σε εχθροπραξίες παιδιά κάτω των 15 ετών.

Άρθρο 39

Φυσική και ψυχολογική ανάρρωση και κοινωνική επανένταξη. Η Πολιτεία πρέπει να φροντίζει τα παιδιά που είναι θύματα παραμέλησης, κακομεταχείρισης, εκμετάλλευσης ή πολέμων, για να ξεπερνούν τα τραύματά τους και να συμμετέχουν φυσιολογικά στην κοινωνική ζωή.

Άρθρο 40

Δικαιοσύνη και ποινική μεταχείριση. Κάθε παιδί ύποπτο, κατηγορούμενο ή καταδικασμένο για μια παράνομη πράξη έχει δικαίωμα να το αντιμετωπίσουν με

αξιοπρέπεια, ανθρωπισμό και σεβασμό στις ανάγκες του, να ενημερώνεται για την υπόθεσή του σε γλώσσα που καταλαβαίνει και να έχει νομική βοήθεια για να μπορεί να υπερασπίζεται τον εαυτό του.

Άρθρο 41

Σεβασμός στο υπάρχον διεθνές δίκαιο. Η αρχή ότι τόσο η νομοθεσία του συμβαλλόμενου κράτους όσο και το ισχύον για αυτό διεθνές δίκαιο, δεν θίγονται από τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, εφόσον περιέχουν διατάξεις ευνοϊκότερες για την πραγματοποίηση των δικαιωμάτων του παιδιού.

Άρθρο 42

Διάδοση των αρχών και των διατάξεων της Σύμβασης για την ενημέρωση της κοινής γνώμη. Η υποχρέωση του Κράτους να κάνει ευρέως γνωστές σε ενηλίκους και σε παιδιά τις βασικές αρχές και τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στη σύμβαση.

1.2 Η παιδική εργασία

Οι σύγχρονες, αλλά και οι παλαιότερες πεποιθήσεις θεωρούν τα παιδιά εκπροσώπους της γνήσιας αθωότητας, αλλά και συγχρόνως ευάλωτα άτομα που έχουν ανάγκη από προστασία. Οι αντιλήψεις αυτές φαίνεται να καταρρίπτονται στο όνομα της εκμετάλλευσης. Πιο συγκεκριμένα, μία από τις σημαντικότερες μορφές εκμετάλλευσης που βιώνουν τα παιδιά, στις μέρες μας, είναι η παιδική εργασία, η οποία παρατηρείται τόσο σε εθνικό, όσο και σε διεθνές επίπεδο (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

Ο όρος παιδική εργασία δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να εσωκλείει όλα τα είδη εργασιακής απασχόλησης των παιδιών κάτω των 18 χρονών. Είναι αναγκαίο να γίνει αντιληπτό ότι η εκμετάλλευση της παιδικής ανεμελιάς και αθωότητας αφορά καθαρά τρεις περιπτώσεις στις οποίες πρέπει να καταργηθεί οποιοδήποτε είδος απασχόλησης των παιδιών. Πρώτον, σύμφωνα με εθνικές νομοθεσίες και αποδεκτούς διεθνείς κανόνες, το ελάχιστο επιτρεπτό όριο ηλικίας για την εργασία δεν θα πρέπει να παραβιάζεται, καθώς με αυτόν τον τρόπο παρεμποδίζεται η πλήρης ανάπτυξη του παιδιού, καθώς και η μόρφωση του. Δεύτερον, είναι αναγκαίο να καταργηθεί οποιαδήποτε επικίνδυνη εργασία για τη σωματική, ψυχική ή ηθική υγεία του παιδιού και, τρίτον, οι άνευ όρων χειρίστες μορφές παιδικής εργασίας που ορίζονται διεθνώς ως δουλεία, δουλεμπόριο παιδιών, προσωπική δουλειά στον πιστωτή/εργοδότη και

άλλες μορφές καταναγκαστικής εργασίας όπως πορνεία, πορνογραφία και απαγορευμένες δραστηριότητες (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

Για την κατάργηση όλων αυτών των μορφών παιδικής εργασίας, πρέπει να γίνουν κατανοητά τα αίτια που οδηγούν τα παιδιά αυτά στην εργασία. Αρχικά, χρειάζεται να γίνει αντιληπτό ότι η παιδική εργασία συνδέεται άμεσα με τη φτώχεια, η οποία ωθεί τα παιδιά αυτά να δουλεύουν από πολύ μικρές ηλικίες, είτε για να καλύψουν τις βασικές ανάγκες της οικογένειας τους, είτε για να επιβιώσουν αυτά τα ίδια. Παρόλα αυτά, η φτώχεια δεν μπορεί να θεωρηθεί αποκλειστικά υπεύθυνη για την ύπαρξη της παιδικής εργασίας. Είναι αναγκαία, λοιπόν, η εμβάθυνση επιπρόσθετων αιτιών και η διερεύνηση όλων των πτυχών της φτώχειας (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

Αρχικά, η ύπαρξη παιδιών που εργάζονται αποδίδεται σε άμεσα αίτια τα οποία είναι εκείνα που επιδρούν στο παιδί και στην οικογένεια του. Η απόλυτη φτώχεια που βιώνει η οικογένεια εξαιτίας έλλειψης οικονομικών πόρων και, επίσης, η ολοένα μεγαλύτερη μείωση του οικογενειακού εισοδήματος λόγω εκτάκτων αναγκών, συνεπάγονται με την έκθεση του παιδιού σε αντίξοες συνθήκες εργασίας. Δεύτερον, εντοπίζονται υποκειμενικά αίτια, τα οποία απευθύνονται σε αξίες και καταστάσεις, οι οποίες επηρεάζουν τόσο την κοινωνία όσο και την οικογένεια να δεχτούν και να ενθαρρύνουν την ύπαρξη της παιδικής εργασίας σε αγόρια και κορίτσια. Τρίτον, υπάρχουν τα δομικά αίτια, τα οποία δημιουργούνται από την εθνική φτώχεια, δηλαδή το χαμηλό Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ). Τέλος, ενώ, όπως προαναφέρθηκε, το χαμηλό εισόδημα είναι η κύρια αιτία ύπαρξης της παιδικής εργασίας, διακρίνονται να διακρίνουμε και άλλα αίτια όπως είναι η ανισότητα, η έλλειψη μόρφωσης, η μεγάλη εξάρτηση της εθνικής οικονομίας από τη γεωργία και ο αργός δημογραφικός μετασχηματισμός (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

Εντούτοις, οι λόγοι και τα άμεσα αίτια που οδηγούν τα παιδιά στην εργασία πρέπει να εξεταστούν και από μία πιο προσωπική πλευρά. Οι λόγοι λοιπόν που ενδέχεται ένα παιδί να αποφασίσει από μόνο του να δουλέψει είναι είτε επειδή επιθυμεί να συμβάλει στην επιβίωση της οικογένειας του ή να εξασφαλίσει την επιβίωση του, είτε επειδή είναι ορφανό ή παιδί που ζει στο δρόμο. Επίσης, είναι πιθανόν να μην του αρέσει ή να έχει βιώσει κάποια μορφή καταπίεσης στο σχολικό περιβάλλον, να επιθυμεί να ξεφύγει από μία αφόρητη για αυτό κατάσταση που βιώνει στο σπίτι του, να θέλει να μαζέψει χρήματα για σχολικά είδη, επώνυμα ρούχα ή ναρκωτικά. Τέλος, ένας λόγος που συμβάλλει στην απόφαση του παιδιού να εργαστεί

είναι για να νιώσει την ανεξαρτητοποίηση του από μία πληκτική ζωή που πιθανότατα έχει, εξαιτίας της έλλειψης απασχόλησης σε άλλους τομείς, συμπεριλαμβανομένου και του σχολείου (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

Αξιοσημείωτα είναι τα στοιχεία που έχει συλλέξει η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (ΔΟΕ), έπειτα από έρευνα της με τίτλο «Ένα μέλλον χωρίς παιδική εργασία», από τα οποία προκύπτει ότι ο συνολικός αριθμός των παιδιών που εργάζονται σε όλο τον κόσμο, ανέρχεται στα 352 εκατομμύρια σε ηλικίες μέχρι 17 χρονών. Η παράνομη εργασία αφορά τα 245,5 εκατομμύρια των παιδιών αυτών. Οι ανήλικοι αυτοί, αναζητούν εργασία στον αγροτικό ή βιομηχανικό τομέα, στην οικοδομή ή σε άλλες πολύ σκληρές μορφές εργασίας, οι οποίες έχουν σοβαρές επιπτώσεις στη σωματική και ψυχική τους υγεία (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007). Εκτενέστερη αναφορά στους τομείς που εργάζονται τα παιδιά θα γίνει σε επόμενο κεφάλαιο.

1.2.1 Τομείς Απασχόλησης της παιδικής εργασίας

Η παιδική εργασία σε όποιους τομείς απασχόλησης λαμβάνει χώρα, επηρεάζει αρνητικά τα παιδιά τόσο σε ψυχολογικό, οικονομικό, μορφωτικό και κοινωνικό επίπεδο, όσο και στο επίπεδο της υγείας και της προσωπικής ασφάλειας. Σύμφωνα με την Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού οι μορφές παιδικής εργασίας διακρίνονται σε δύο κατηγορίες: τις «χειρίστες μορφές παιδικής εργασίας» και τις «άνευ όρων χειρίστες μορφές παιδικής εργασίας» (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

Αναλυτικότερα, οι «χειρίστες μορφές παιδικής εργασίας», όπως ορίζονται από τις εθνικές νομοθεσίες, παρόλο που εντάσσονται σε νόμιμους κλάδους της οικονομικής δραστηριότητας, είναι ιδιαίτερα επιβλαβείς για το εργαζόμενο παιδί. Στην παιδική εργασία σε νόμιμους τομείς της οικονομίας, η εκάστοτε ελληνική νομοθεσία ορίζει κατά πόσο μια επαγγελματική δραστηριότητα είναι ή δεν είναι επιτρεπτή για παιδιά διαφόρων ηλικιών. Στην κατηγορία αυτή τα παιδιά εργάζονται σε τομείς όπως είναι η γεωργία, η αλιεία, η δασοκομία, η βιομηχανία, το χονδρικό και λιανικό εμπόριο, τα εστιατόρια και τα ξενοδοχεία, η οικιακή εργασία, ο τομέας των μεταφορών αποθήκευσης και επικοινωνιών, ο τομέας των κατασκευών, τα ορυχεία και τα λατομεία. Οι τομείς αυτοί παρόλο που κατατάσσονται στους νόμιμους τομείς της οικονομίας, μπορούν να αποβούν ιδιαίτερα επιβλαβείς για τα παιδιά. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι συνθήκες εργασίας δεν είναι διαμορφωμένες σύμφωνα με τις

δυνατότητες και τις ιδιαιτερότητες της παιδικής ηλικίας. Αντίθετα, τα παιδιά εργάζονται σε συνθήκες που μόνο ενήλικες θα μπορούσαν να ανταπεξέλθουν, ενώ τα μηχανήματα και οι υποδομές της εργασίας δεν είναι προσαρμοσμένα στις σωματικές και διανοητικές ικανότητες των παιδιών. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει κίνδυνος τραυματισμών ή ακόμα και θανάτων, λόγω των εργασιακών συνθηκών. Τα εργαζόμενα παιδιά αναλαμβάνουν να διεκπεραιώσουν καθήκοντα που θέτουν σε κίνδυνο την σωματική, ψυχική υγεία και την ασφάλεια τους και δεν συνάδουν με την «ευαίσθητη» ηλικία τους και με τις δυνατότητές τους. Η έκθεση τους σε χημικές ουσίες ή σκόνη και η σωματική κούραση δημιουργούν σωματικές βλάβες στα παιδιά. Έτσι, λοιπόν, εξαιτίας της επικινδυνότητας που απορρέει από την φύση της εργασίας, οι τομείς αυτοί μπορούν να καταλήξουν ιδιαίτερα επιβλαβείς για τα παιδιά (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

Επίσης, στην κατηγορία χειρίστων μορφών παιδικής εργασίας ανήκουν και τα παιδιά του δρόμου. Τα παιδιά αυτά αντικαθιστούν το οικογενειακό περιβάλλον με το δρόμο. Καθημερινά βρίσκονται στους δρόμους των πόλεων δουλεύοντας για το «μεροκάματό» τους, ενώ συχνά απέχουν από την εκπαιδευτική διαδικασία. Η δουλειά τους αυτή καθαυτή επιφέρει πολλούς κινδύνους όπως για παράδειγμα ατυχήματα από την κυκλοφορία των τροχοφόρων, εισπνοή των αερίων που εκπέμπονται, η έκθεση τους στις καιρικές συνθήκες, το αίσθημα ανασφάλειας, η παρενόχληση και η βία (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

Είναι ιδιαίτερα δύσκολο να εκτιμηθεί ο αριθμός των παιδιών αυτών, καθώς τόσο στην Ελλάδα, όσο και στις υπόλοιπες χώρες του κόσμου η παιδική εργασία δεν είναι ορατή στο γενικό πληθυσμό. Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποιήθηκε από την ALKO για λογαριασμό της UNICEF το Νοέμβριο του 2000, στην Ελλάδα ζούσαν και εργάζονταν στο δρόμο περίπου 5.800 παιδιά. Τα παιδιά αυτά ήταν από 2 έως 15 ετών, ελληνόπουλα και μετανάστες και απέφεραν περίπου 1 δισεκατομμύριο δραχμές το μήνα στους «εργοδότες τους» (www.unicef.gr).

Από την άλλη μεριά, οι «άνευ όρων χείριστες μορφές παιδικής εργασίας» καταπατούν εξολοκλήρου τα ανθρώπινα δικαιώματα του παιδιού και απαγορεύονται για όλα τα παιδιά κάτω των 18 ετών. Στην κατηγορία αυτή, ανήκουν οι επαγγελματικές δραστηριότητες σε παράνομους τομείς της οικονομίας, που είναι οι πιο επιζήμιοι για τα παιδιά, καθώς η ίδια η φύση της εργασίας είναι παράνομη και επικίνδυνη. Οι «άνευ όρων χείριστες μορφές παιδικής εργασίας» ενδέχεται να οφείλονται αφενός στον τύπο της δουλειάς αυτόν καθαυτό και αφετέρου στην

εργασιακή πρακτική που ακολουθείται από το παιδί, ή μπορεί να είναι ένας συνδυασμός των δύο αυτών παραγόντων (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

Μια μορφή της παιδικής εργασίας που ανήκει σε αυτή την κατηγορία είναι η παιδική δουλειά, η οποία εμφανίζεται σε διάφορους οικονομικούς τομείς και τύπους δραστηριότητας, όπως στην προσωπική δουλειά λόγω χρέους ή το δουλεμπόριο παιδιών. Στην προσωπική δουλειά λόγω χρέους, τα παιδιά εξαναγκάζονται κατά κάποιο τρόπο να ξεπληρώσουν το χρέος που έχουν οι γονείς τους σε κάποιο γαιοκτήμονα, κατασκευαστή ή δανειστή, δουλεύοντας υπό τις διαταγές τους. Με την προσωπική δουλειά λόγω χρέους συνδέεται άμεσα και ένα άλλο είδος «άνευ όρων χειρίστης μορφής παιδικής εργασίας», που είναι το δουλεμπόριο παιδιών (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

Υπάρχουν δύο περιπτώσεις που τα παιδιά καταλήγουν να πέφτουν θύματα του δουλεμπορίου. Στην πρώτη περίπτωση, τα παιδιά καταλήγουν στα χέρια των μεσιτών είτε για να εξοικονομήσουν χρήματα οι γονείς τους, είτε γιατί οι τελευταίοι πιστεύουν ότι οι μεσίτες θα συμβάλουν στη μόρφωση και στην εκπαίδευση τους. Στη δεύτερη περίπτωση, τα ίδια τα παιδιά αποφασίζουν να φύγουν από το σπίτι τους, με αποτέλεσμα να καταλήγουν θύματα δουλεμπορίου ή σεξουαλικής εκμετάλλευσης.

Την χειρότερη μορφή παιδικής εργασίας αποτελεί η εμπορική σεξουαλική εκμετάλλευση. Τα παιδιά γίνονται θύματα εκμετάλλευσης από τους ενήλικες μέσω της συμμετοχής τους στην πορνεία και στην παραγωγή πορνογραφικού υλικού. Οι παράγοντες που ευθύνονται για την εμπλοκή, κυρίως των κοριτσιών, στην σεξουαλική εκμετάλλευση τους είναι η έλλειψη της στοιχειώδους εκπαίδευσης, το υψηλό χρηματικό ποσό που λαμβάνεται από την πορνεία, η αντίληψη ότι οφείλουν να συντηρούν οικονομικά τους γονείς τους και, τέλος, σημαντικό ρόλο παίζει και η διάλυση της οικογένειας τους (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

Οι επιπτώσεις που δρουν άμεσα και κατασταλτικά στην ψυχική και σωματική υγεία των παιδιών, αφορούν κυρίως τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, το AIDS, την ακούσια εγκυμοσύνη, την έκτρωση, τη σωματική βία και την κακοποίηση. Όλα αυτά μπορούν να συμβάλουν στην απώλεια του αυτοσεβασμού τους, στην σωματική και ψυχική τους ασθένεια, στη στειρότητα, σε προβλήματα που αφορούν τη συμπεριφορά, σε τοξικομανία και, τέλος, στο θάνατο.

Επιπροσθέτως, μία ακόμα «άνευ όρων χειρίστη μορφή παιδικής εργασίας» είναι τα παιδιά που εξαναγκάζονται να συμμετέχουν σε πολεμικές συρράξεις. Τα παιδιά αυτά είναι ηλικίας έως 8 χρονών και χρησιμοποιούνται είτε ως μαχητές, είτε

ως μεταφορείς πολεμοφοδίων, ως αγγελιοφόροι, ως μάγειροι και, τέλος, ως σεξουαλικοί σκλάβοι. Αξιοσημείωτο είναι ότι μέσα στον αριθμό των παιδιών αυτών υπάρχουν και κορίτσια τα οποία είτε προσφέρουν σεξουαλικές υπηρεσίες σε ενήλικους στρατιώτες, είτε τοποθετούνται ως μαχητές πρώτης γραμμής. Από την άλλη, η συμμετοχή των παιδιών σε πολεμικές συρράξεις μπορεί να γίνει και οικιοθελώς από τα ίδια. Οι έφηβοι έλκονται από την ιδέα του πολέμου, εξαιτίας του κοινωνικού ή θρησκευτικού του προφίλ, της ιδέας της πάλης ή άλλων κοινωνικών σκοπών. Τα παιδιά που συμμετέχουν σε παράνομες δραστηριότητες, όπως η παραγωγή και εμπορία ναρκωτικών είναι η τελευταία «άνευ όρων μορφή παιδικής εργασίας» (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

Φαίνεται, λοιπόν, ότι τα όρια ανάμεσα στις «άνευ όρων» χειρίστες και «επικίνδυνες» μορφές παιδικής εργασίας δεν είναι πάντα σαφή, ιδιαίτερα εάν οι βλάβες που έχουν υποστεί τα παιδιά δεν είναι ορατές βραχυπρόθεσμα (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

1.2.2 Παιδική εργασία και εκπαίδευση

Η φτώχεια αποτελεί, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ένα αίτιο εμφάνισης του φαινομένου της παιδικής εργασίας. Παρόλα αυτά, η φτώχεια δεν μπορεί να στερήσει την εκπαίδευση από τα παιδιά, καθώς αποτελεί ένα απαραβίαστο ανθρώπινο δικαίωμα. Η δημόσια χρηματοδοτούμενη εκπαίδευση είναι μια πολιτική που μπορεί να αντιμετωπίσει τόσο την φτώχεια και την οικονομική εξαθλίωση, όσο και την παιδική εργασία (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

Η παιδεία, λοιπόν, αποτελεί ένα ισχυρό μέσο πρόληψης της παιδικής εργασίας, καθώς τα παιδιά που παρακολουθούν μαθήματα του σχολείου διατρέχουν μικρότερο κίνδυνο να οδηγηθούν στην παιδική εργασία και στην εκμετάλλευση, ενώ παράλληλα τα παιδιά που εργάζονται μπορούν ευκολότερα να βελτιώσουν την κατάστασή τους, από εκείνα που έχουν διακόψει την υποχρεωτική εκπαίδευση (www.unicef.org).

Το εκπαιδευτικό σύστημα αντανακλά τις ανισότητες που υφίστανται τα παιδιά εκτός του σχολικού πλαισίου. Ο χρόνος που αφιερώνουν τα παιδιά στην εργασία τους και η σωματική κόπωση που αυτή επιφέρει, δεν βοηθούν τα παιδιά να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις του σχολείου. Έτσι, χάνουν την όρεξη τους για τα μαθήματα τους και υφίστανται τιμωρίες. Τα παιδιά ενδεχομένως να μην συνεχίσουν την παρακολούθηση

των μαθημάτων και να διακόψουν την υποχρεωτική εκπαίδευση, καθώς και κάθε επαφή με το σχολικό περιβάλλον (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

Επίσης, το γεγονός ότι πολλές οικογένειες αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες, δηλαδή δεν μπορούν να προσκομίσουν χρήματα για τις μετακινήσεις των παιδιών και τα υλικά που χρειάζονται, αποτελεί έναν ακόμη παράγοντα που ωθεί τα παιδιά να διακόψουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Οι οικογένειες αυτές δίνουν μεγαλύτερη προσοχή στο εισόδημα που προσκομίζουν τα παιδιά τους από την εργασία τους, παρά στην μόρφωσή τους. Συνήθως, οι γονείς αν πρέπει να επιλέξουν ανάμεσα σε αγόρι ή σε κορίτσι για να στείλουν στο σχολείο, επιλέγουν το αγόρι. Ενδεχομένως, πολιτιστικές παραδόσεις επηρεάζουν τους γονείς σε αυτή τους την επιλογή (www.ilo.org).

Σε πολλές χώρες, όπου τα σχολεία είναι προσβάσιμα για τις οικογένειες που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες, δεν έχουν κατάλληλους πόρους, υποδομές και υπάρχει έλλειψη ειδικά καταρτισμένων εκπαιδευτικών (www.ilo.org). Η πρόσβαση των παιδιών που εργάζονται σε καλής ποιότητας ευκαιρίες εκπαίδευσης μπορεί να συμβάλλει στην διακοπή της εργασίας. Αυτό σημαίνει ότι η απουσία συστημάτων δημόσιας εκπαίδευσης και κατάρτισης διακινδυνεύει την παιδική εργασία (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003). Στην εποχή αυτή, η εκπαίδευση των παιδιών χρειάζεται να είναι πιο ποιοτική από ότι στο παρελθόν, καθώς η εισοδος τους στην αγορά εργασίας, αλλά και η επαγγελματική επιτυχία καθίσταται πιο δύσκολη. Επίσης, είναι ιδιαίτερα σημαντική η εκπαίδευση για την ευαισθητοποίηση σχετικά με την ανάγκη αντιμετώπισης της παιδικής εργασίας (www.ilo.org).

Στους αναπτυξιακούς στόχους της Χιλιετίας των Ηνωμένων Εθνών και της ευρύτερης διεθνούς κοινότητας αναφέρεται ότι μέχρι το 2015 όλα τα αγόρια και κορίτσια θα συμπληρώνουν την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ θα υπάρχει ισοτιμία ανάμεσα στα δύο φύλα στην εκπαίδευση. Αρχικά, απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη αυτών των στόχων αποτελεί η παροχή δωρεάν και υποχρεωτικής εκπαίδευσης, που θα προσφέρει στα παιδιά ασφάλεια και ποιοτική εκπαίδευση, χωρίς να εμφανίζονται ελλείψεις στο προσωπικό των δασκάλων και στην κατάρτιση τους. Επίσης, χρειάζεται να αντιμετωπιστούν τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν τα κορίτσια στην εκπαίδευση, να παρέχονται ευκαιρίες σε παιδιά που διέκοψαν την υποχρεωτική εκπαίδευση λόγω της εργασίας και να υπάρχει σεβασμός στους νόμους της παιδικής εργασίας και της εκπαίδευσης. Τέλος, η αντιμετώπιση της φτώχειας και της ανεργίας

και η ευαισθητοποίηση του κοινού για την παιδική εργασία αποτελούν δύο ακόμα προϋποθέσεις (www.ilo.org).

Τα παιδιά εξαιτίας της εργασίας τους ενδεχομένως να διακόψουν την εκπαίδευσή τους, με κόστος την μη απόκτηση δεξιοτήτων και εξειδίκευσης. Το μέλλον τους δηλαδή είναι αβέβαιο, ενώ οι πιθανότητες να καταλήξουν στην οικονομική εξαθλίωση, την περιθωριοποίηση, την ανασφάλεια και την παραβατικότητα είναι πολλές.

1.2.3 Παιδική εργασία και παραβατικότητα

Η κοινωνική θέση και η οικονομική κατάσταση είναι δύο στοιχεία που επηρεάζουν ένα άτομο, για να προβεί σε μια παραβατική συμπεριφορά. Τα παιδιά που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικά στρώματα επισημαίνονται πιο συχνά από τις διωκτικές αρχές, ενώ τα παιδιά που ανήκουν σε υψηλότερα κοινωνικά στρώματα, όταν εμφανίσουν μια παραβατική συμπεριφορά παρακολουθούνται από ιδιωτικούς παιδοψυχολόγους και παιδοψυχιάτρους. Για το λόγο αυτό στα στατιστικά στοιχεία των κοινωνικών υπηρεσιών και των δικαστηρίων ο αριθμός των παιδιών που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικά στρώματα είναι μεγαλύτερος.

Σημαντικός παράγοντας παραβατικότητας θεωρείται ο κοινωνικός αποκλεισμός, δηλαδή η περιθωριοποίηση ατόμων ή ομάδων και η παράλληλη στέρηση δικαιωμάτων, ευκαιριών και δικαιωμάτων για ουσιαστική και ισότιμη συμμετοχή τους στο κοινωνικό γίγνεσθαι. Η περιθωριοποίηση αυτή αναπαράγει διακρίσεις και ανισότητες, οδηγεί στην αδυναμία άσκησης κοινωνικών δικαιωμάτων, στην αναξιοπρεπή διαβίωση και επιβίωση αυτών που αποκλείονται, αλλά και στην χαμηλή αυτοεκτίμηση και την ανασφάλεια που αισθάνονται. Όλα τα παραπάνω συμβάλλουν πολλές φορές στην ανάπτυξη μιας παραβατικής συμπεριφοράς (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας, 2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ

2.1 Ορισμός των παιδιών του δρόμου και προσεγγίσεις του φαινομένου

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναλυθεί διεξοδικά το φαινόμενο των «παιδιών του δρόμου», που αποτελεί έναν ιδιαίτερο τύπο παιδικής εργασίας. Η συγκεκριμένη μορφή παιδικής εργασίας έχει χαρακτηριστεί ως η πιο ορατή μορφή εργασίας, καθώς όλες οι υπόλοιπες μορφές τείνουν να περνούν σχεδόν απαρατήρητες (Τσουβέλας, 2011). Είναι σημαντικό πριν την ανάλυση του φαινομένου να γίνει λόγος τόσο για τον ορισμό των «παιδιών του δρόμου», όσο και για τις προσεγγίσεις που σχετίζονται με το φαινόμενο.

Η Unicef εντοπίζει επτά (7) μείζονες τύπους παιδικής εργασίας, οι οποίοι είναι οι εξής: η εσωτερική ή αλλιώς οικιακή εργασία, η εξαναγκαστική και δεσμευτική εργασία, εμπορική και σεξουαλική εκμετάλλευση, η εργασία σε βιομηχανίες και φυτείες, η εργασία στο δρόμο, η εργασία για την οικογένεια και η εργασία των κοριτσιών (www.unicef.gr).

Η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (Δ.Ο.Ε), ένας ειδικός φορέας των Ηνωμένων Εθνών, από το 1919 που θεσμοθετήθηκε, εποπτεύει εργασιακά θέματα μέσω των εισηγήσεων που πραγματοποιεί. Η Οργάνωση διακρίνει την παιδική εργασία σε ορατή: εργασία στο δρόμο κ.α και αόρατη: οικιακοί βοηθοί κ.α. Η Δ.Ο.Ε διαχωρίζει τα παιδιά που εργάζονται σε τυπικές ή άτυπες μορφές εργασίας. Οι Τυπικές μορφές εργασίας χαρακτηρίζουν τις νόμιμες μορφές, ενώ η άτυπες είναι οι μη θεσμικές ρυθμισμένες μορφές παιδικής εργασίας, όπως είναι η πώληση αγαθών, καθώς και η επαιτεία στους δρόμους, τα ευρέως γνωστά σε όλους «παιδιά του δρόμου» (www.ilo.org).

Επίσημα, ο όρος «παιδιά του δρόμου» χρησιμοποιήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη μετά το 1979. Αν και περισσότερο πρόσφατα, το 1994, το Συμβούλιο της Ευρώπης παρείχε έναν ορισμό, σύμφωνα με τον οποίο ευρέως πλέον χρησιμοποιείται η τριπλή τυπολογία της Unicef, όπου κάνει διάκριση ανάμεσα στα «Παιδιά σε κίνδυνο» (children at high risk) στα «Παιδιά στο δρόμο» (children on the street) και στα «Παιδιά του δρόμου» (children of the street) (Trussel, 1999).

Σύμφωνα με εκτίμηση της UNICEF, τα παιδιά αυτά υπολογίζονται σε 40 εκατομμύρια παγκοσμίως. Αρχικά, η πρώτη κατηγορία αναφέρεται στα «παιδιά σε κίνδυνο», όπου ανήκουν αγόρια και κορίτσια που ζουν σε συνθήκες απόλυτης

φτώχειας, χωρίς να απολαμβάνουν τα βασικά κοινωνικά αγαθά και χωρίς να καλύπτουν τις βασικές τους ανάγκες (Trussel, 1999).

Η δεύτερη κατηγορία «τα παιδιά στο δρόμο» αποτελείται από παιδιά που εργάζονται στο δρόμο. Τα παιδιά αυτά περνούν το μεγαλύτερο μέρος της καθημερινότητάς τους στο περιβάλλον του δρόμου, διατηρούν σχέσεις με την οικογένεια τους και συνήθως δεν πηγαίνουν στο σχολείο. Λόγω της απόστασης του χώρου εργασίας τους από το σπίτι τους δεν είναι λίγες οι φορές που αναγκάζονται να κοιμούνται στο δρόμο, κάτω από γέφυρες ή σε εγκαταλελειμμένα σπίτια. Πολλές φορές με τα χρήματα που αποκομίζουν από την εργασία τους συμπληρώνουν το οικογενειακό εισόδημα, αφού όμως πρώτα καλύψουν τα ατομικά τους έξοδα, όπως τη σίτιση και τη μετακίνησή τους, αλλά και τον εξοπλισμό της εργασίας τους. Ακόμη, συνηθίζεται να μην τους επιτρέπεται η είσοδος στο σπίτι τους, αν δεν καταβάλλουν στους γονείς τους ένα μέρος του εισοδήματός τους (Trussel, 1999).

Η τρίτη κατηγορία είναι τα «παιδιά του δρόμου» όπου ανήκουν παιδιά που ζουν σύμφωνα με την ηθική του δρόμου, καθώς ο δρόμος αποτελεί το σπίτι τους. Τα παιδιά αυτά δεν έχουν επαφή με το οικογενειακό και σχολικό τους περιβάλλον. Συνεπώς, οι συνθήκες διαβίωσης τους χαρακτηρίζονται από έλλειψη ανατροφής και εκπαίδευσης, πείνα, εκμετάλλευση και βίαιων συμπεριφορών (Trussel, 1999).

Επίσης, έχει επιχειρηθεί μια ακόμη προσπάθεια καθορισμού της εννοιολογικής σημασίας των παιδιών του δρόμου, μέσω του διαχωρισμού τους σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία αφορά τα παιδιά που έχουν απομακρυνθεί από το σπίτι τους, εξαιτίας οικογενειακών συγκρούσεων, τα λεγόμενα "runaways". Η δεύτερη κατηγορία αναφέρεται σε παιδιά που οι γονείς τους αποφάσισαν να τα απομακρύνουν από το σπίτι και αναφέρονται στη βιβλιογραφία ως "throwaways". Τέλος, στη τρίτη κατηγορία ανήκουν τα παιδιά που αναφέρονται ως "social rejects", τα οποία είναι εγκαταλελειμμένα τόσο από το οικογενειακό τους περιβάλλον, όσο και από την κοινωνία (Altanis & Goddard, 2004).

Σύμφωνα με τους Carrizosa και Poertner υπάρχουν τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις του φαινομένου των παιδιών του δρόμου. Αρχικά, η **σωφρονιστική προσέγγιση** αντιμετωπίζει τα παιδιά που ζουν ή και εργάζονται στο δρόμο ως μια απειλή για την κοινωνική ευημερία και για το λόγο αυτό θεωρεί ότι για την αντιμετώπιση του φαινομένου απαιτείται η χρήση θεσμικών και σωφρονιστικών μέσων. Η **αναμορφωτική προσέγγιση** θεωρεί ότι τα παιδιά χρειάζονται προστασία και επανεκπαίδευση. Οι δύο αυτές προσεγγίσεις υποστηρίζουν ότι αιτία αυτού του

φαινομένου είναι η ατομική παθολογία. Από την άλλη μεριά, η προσέγγιση της **κοινωνικής ανάπτυξης** πρεσβεύει την εκπαίδευση στον δρόμο και προσαρμόζεται στις αξίες της ριζοσπαστικής κοινωνικής παρέμβασης (Carrizosa & Poertner, 1992). Κατ' αυτόν τον τρόπο, επιδιώκεται η ενδυνάμωση των παιδιών αυτών, ώστε να μπορούν να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας ζωής τους.

2.2 Κοινωνικός αποκλεισμός των παιδιών του δρόμου

Ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί ένα από τα πλέον επονείδιστα σύγχρονα κοινωνικά φαινόμενα. Οι δομές, οι πρακτικές και οι σχέσεις που παράγουν και αναπαράγουν διακρίσεις και ανισότητες, οδηγούν στη ρήξη του κοινωνικού ιστού, στην κοινωνική αποδιάθρωση και την αποκοινωνικοποίηση. Δεν δοκιμάζουν μόνον την κοινωνική ευαισθησία, αλλά και την πρόσληψη και την εφαρμογή θεμελιωδών αρχών της δημοκρατίας (www.ekke.gr).

Το βασικό επιχείρημα για τη θεμελίωση του σύγχρονου χαρακτήρα του κοινωνικού αποκλεισμού είναι ότι αποτελεί μια ευρύτερη έννοια σε σχέση με την παραδοσιακή έννοια της φτώχειας. Ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρεται σε άτομα ή κοινωνικές ομάδες που αποκλείονται από το σύνολο των κοινωνικών ανταλλαγών, πρακτικών και δικαιωμάτων, που συνιστούν τους βασικούς θεσμούς οικονομικής και κοινωνικής ενσωμάτωσης (Οικονόμου και Φερώνας, 2006).

Ορισμένες κατηγορίες ανθρώπων διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο και παρουσιάζουν μεγαλύτερες πιθανότητες να αποτελέσουν «θύματα» κοινωνικού αποκλεισμού σε σχέση με άλλες. Οι βασικές διαστάσεις του κοινωνικού αποκλεισμού είναι σύνθετες και διαφοροποιούνται ανάλογα με τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο δημιουργούνται και αναπτύσσονται. Οι διαστάσεις αυτές μπορεί να είναι οικονομικού, κοινωνικού, πολιτισμικού, γεωγραφικού αλλά και πολιτικού χαρακτήρα. Κάθε μία από τις παραπάνω διαστάσεις αποτελεί προϊόν επίδρασης διαφορετικών παραγόντων, όπως για παράδειγμα η ανεργία, η υποαπασχόληση, η έλλειψη στέγης, η φτώχεια, τα συστήματα αξιών, η υπηκοότητα, το φύλο, ο κύκλος ζωής, η εθνότητα, ο τρόπος ζωής, η εκπαίδευση και η κατάρτιση, η θρησκεία, η μετανάστευση, η διαμονή σε αστική ή αγροτική περιοχή κ.ά. Αποτέλεσμα της επίδρασης των παραπάνω παραγόντων είναι η δημιουργία ορισμένων ευπαθών κοινωνικών ομάδων, που αποτελούν τις λεγόμενες «ευάλωτες ομάδες» (Οικονόμου και Φερώνας, 2006).

Τα παιδιά του δρόμου γίνονται δυστυχώς καθημερινά θύματα κοινωνικού αποκλεισμού και περιθωριοποίησης. Όλο και περισσότερο τα παιδιά έρχονται αντιμέτωπα με συνθήκες φτώχειας, οικονομικής εκμετάλλευσης και αποκλείονται από ένα φάσμα σημαντικών δραστηριοτήτων παραμένοντας στο περιθώριο της κοινωνικής, δημόσιας και οικονομικής ζωής. Τα παιδιά, ως υποκείμενα και ως πολίτες με δικαιώματα, απουσιάζουν σε μεγάλο βαθμό από το σχετικό δημόσιο διάλογο και τις σχετικές πολιτικές. Σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, έχει αλλάξει η αντίληψη της κοινωνίας σχετικά με τα παιδιά, τα οποία δεν αποτελούν πλέον ιδιοκτησία των γονιών τους (Joelle Saad-Lessler, 2003).

Στην σύγχρονη κοινωνία, ως αυτόνομες υπάρξεις, πλέον, έχουν το δικαίωμα να συμμετέχουν σε όλες τις αποφάσεις που τα αφορούν (ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά τους), αλλά και να λαμβάνεται υπόψη το δικό τους συμφέρον ως προς αυτές. Επομένως, για τους παραπάνω λόγους και επειδή η παιδική εργασία σε όλες τις μορφές της πρόκειται για ένα παγκόσμιο φαινόμενο, διάφοροι φορείς και οργανώσεις, όπως η Διεθνής Οργάνωση Εργασίας (Δ.Ο.Ε.) και η Unicef, προασπίζονται τα δικαιώματα των παιδιών (Joelle Saad-Lessler, 2003).

2.3 Το προφίλ των παιδιών του δρόμου στο εξωτερικό και την Ελλάδα

Συγκεκριμένες εκτιμήσεις για την παρούσα κατάσταση του φαινομένου σε εθνικό και διεθνές επίπεδο είναι δύσκολο να υπάρξουν, καθώς τα στατιστικά είναι ελλιπή, λόγω των περιορισμένων ερευνών που έχουν διεξαχθεί για το φαινόμενο. Κατά καιρούς, όμως, εκπονούνται μελέτες που δείχνουν να εντοπίζουν το πρόβλημα στην ουσία του.

Σύμφωνα με το Ταμείο Ηνωμένων Εθνών, τα παιδιά του δρόμου στη Λατινική Αμερική είναι πάνω από 40 εκατομμύρια. Συγκεκριμένα, 8 εκατομμύρια εμφανίζεται να είναι ο αριθμός των παιδιών του δρόμου στη Βραζιλία (Poniatowska, 2006). Επίσης, σύμφωνα με έρευνα που δημοσιεύθηκε στο περιοδικό «Journal of Paediatrics and Child Health» (2011) για τις πόλεις Maceió και Arapiraca της Βραζιλίας, ο εκτιμώμενος αριθμός των παιδιών και εφήβων του δρόμου ήταν 5225 και 1191 αντίστοιχα. Τα περισσότερα άτομα ήταν αγόρια (71,4% και 71,8%, αντίστοιχα), εξακολουθούσαν να διατηρούν επαφή με τις οικογένειές τους (85,5% σε Maceió και 89,6% σε Arapiraca) και να πηγαίνουν κανονικά στο σχολείο (43,4% και 49,7). Οι δραστηριότητες ήταν διαφορετικές μεταξύ των δύο φύλων και των πόλεων. Τα

αγόρια ήταν ως επί το πλείστον αχθοφόροι και πωλητές αγαθών (31,7% σε Μασεϊό και 45% σε Agariraca), ή καθάριζαν παπούτσια και αυτοκίνητα (25,4% σε Μασεϊό και 35,1% σε Agariraca). Τα κορίτσια ήταν κυρίως αχθοφόροι και πωλητές αγαθών, ή επαίτες (34,3% σε Μασεϊό), ενώ στην Agariraca καθάριζαν παπούτσια και αυτοκίνητα (38,5%). Στην Μασεϊό (7,5%) ήταν σημαντικά περισσότερα τα παιδιά του δρόμου που ασχολούνται με παράνομες δραστηριότητες σε σχέση με την Agariraca (1,1%).

Τα παιδιά του δρόμου αποτελούν ένα έντονο στοιχείο και στους δρόμους μεγάλων πόλεων του Μεξικού. Στην Πόλη του Μεξικού, η οποία είναι μία από τις μεγαλύτερες πόλεις σε όλο τον κόσμο, σύμφωνα με την μελέτη «Estudio de Niños Callejeros», ο αριθμός των παιδιών είναι 11.172 (Poniatowska, 2006). Στη Ρωσία, τέσσερα χρόνια νωρίτερα, ο αριθμός των παιδιών που ζούσαν στους δρόμους της Μόσχας υπολογιζόταν στα 40,000-50,000, όπου τα περισσότερα έμειναν ορφανά ή άστεγα μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο (Kerfoot et al., 2007).

Το φαινόμενο παρατηρείται και σε δρόμους πόλεων του Καναδά, όπως το Τορόντο και το Μόντρεαλ. Τα παιδιά είναι μετανάστες και πρόσφυγες κυρίως από εμπόλεμες χώρες, όπως είναι η Ρουάντα, το Ζαΐρ, το Κονγκό και η Γιουγκοσλαβία και έχουν εισέλθει στον Καναδά χωρίς κάποια ιδιότητα ή υποστήριξη για τη διατήρηση της ασφάλειας τους (Karabanow, 2003).

Σε μία πρόσφατη μελέτη του κέντρου ημέρας ARK Outreach για παιδιά και νέους που ζουν στο δρόμο του Χάλιφαξ στον Καναδά, στην οποία συμμετείχαν 34 παιδιά του δρόμου, βρέθηκε ότι το 44% των παιδιών ήταν Καυκάσιοι, το 18% Αβορίγινες και το 82% είχαν καναδική εθνικότητα. Η ίδια έρευνα επικεντρώθηκε στη συμμετοχή των παιδιών σε τυπικές και άτυπες μορφές απασχόλησης. Η πλειοψηφία των παιδιών στο Χάλιφαξ επιλέγει την άτυπη μορφή εργασίας αντί της τυπικής εργασίας, η οποία περιλαμβάνει το πλύσιμο των παρμπρίζ αυτοκινήτων και την επαιτεία για χρήματα, φαγητό ή άλλα αντικείμενα. Αυτές οι δραστηριότητες έρχονται σε απόλυτη συνάρτηση με τις συνθήκες που διαβιούν οι νέοι, δηλαδή τη διαμονή τους σε ανεπαρκείς ή ακατάλληλες συνθήκες στέγασης, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, την έλλειψη επαρκούς τροφής, την ελλιπή ένδυση και γενικότερα τον κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό αποκλεισμό τους από την επικρατούσα κουλτούρα. Επιπλέον, παρέχει ευκαιρία για άμεση πληρωμή, μια αίσθηση ελέγχου πάνω στο έργο τους, μία πεποίθηση ότι όλο αυτό μπορεί να τα οδηγήσει σε μια «πραγματική δουλειά» και τους προκαλεί μια αυξημένη αίσθηση της αυτοαξίας τους (Karabanow et al., 2010).

Αρκετά έντονο εντοπίζεται το στοιχείο της επαιτείας στους δρόμους σε αγροτικές και αστικές κοινότητες στην Τρανσυλβανία. Τα παιδιά του δρόμου ανήκουν είτε σε Ρομά, είτε σε ρουμάνικες οικογένειες. Διαπιστώθηκε, δε, ότι ανάμεσα στους γονείς και τα ίδια τα παιδιά υπάρχει μία συναίνεση ότι τα μικρότερα παιδιά είναι πιο επιτυχή στην επαιτεία ή την πώληση αντικειμένων στους δρόμους. Δεδομένης της μειωμένης αγοράς για τα διάφορα προϊόντα που μπορούν να πωληθούν, η ηλικία των παιδιών που εμπλέκονται έχει αρχίσει να μειώνεται. Για το λόγο αυτό και για να αυξήσουν τα κέρδη τους, ρουμάνικες και Ρομά οικογένειες εμπλέκουν όλο και νεότερα παιδιά στην πώληση στο δρόμο (Pantea, 2009).

Σύμφωνα με την παραπάνω έρευνα, τα παιδιά χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες ανάλογα με το έργο που προσφέρουν καθημερινά στους δρόμους. Εκείνα που συνήθιζαν να επαιτούν όταν ήταν νεότερα, μεγαλώνοντας, ανέπτυξαν νέες στρατηγικές για την προσέγγιση του κοινού, όπως η πώληση γλυκού βασιλικού και μικρών θρησκευτικών εικόνων. Στη δεύτερη κατηγορία, ανήκουν παιδιά, συνήθως αγόρια από τη Ρουμανία και από απομονωμένες ορεινές περιοχές της, όπως το Aruseni, που ξεκίνησαν και εξακολούθησαν αργότερα να εργάζονται ως μικροπωλητές, πουλώντας μικρά αντικείμενα από ξύλο (κουτάλια, κρεμάστρες, κ.λπ.). Στη συγκεκριμένη περίπτωση, υπάρχει ένα νομικό έγγραφο που νομιμοποιεί την εργασία τους ως ένα αναγνωρισμένο πρόγραμμα της αγροτικής ανάπτυξης (Pantea, 2009).

Στην τελευταία κατηγορία ανήκει μια πιο ανεξάρτητη ομάδα παιδιών που πωλούν εφημερίδες σε καθιερωμένες περιοχές των μεγάλων πόλεων της Ρουμανίας, ιδιαίτερα πάνω σε σημαντικές διασταυρώσεις. Τα παιδιά μπορούν να εργάζονται στην ίδια διασταύρωση, οριοθετώντας την πελατεία τους μέσω των λωρίδων κυκλοφορίας. Η τελευταία ομάδα, που φαίνεται να είναι πιο αυτόνομη, ζει ανεξάρτητα κάθε βράδυ σε καταφύγια και έχει τα δικά της οικονομικά συμφέροντα, όπως την εξοικονόμηση χρημάτων σε επιμέρους τραπεζικούς λογαριασμούς (Pantea, 2009).

Σύμφωνα με τα επίσημα στατιστικά στοιχεία που παρέχονται το 2003 από την κυβέρνηση της Ουκρανίας, υπάρχουν περίπου 50.000 παιδιά του δρόμου στην Ουκρανία, και σχεδόν το ένα τέταρτο από αυτά είναι στο Κίεβο (Adventist Development & Relief Agency International, 2003). Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Κίεβο, κατά την περίοδο Φεβρουαρίου 2002 – Μαΐου 2003, συμμετείχαν 97 παιδιά, όπου τα 72 ήταν αγόρια, τα 25 ήταν κορίτσια, το εύρος των ηλικιών ήταν 6-17 ετών, με μέσο όρο 12,8 χρόνια και τα 2/3 των παιδιών (66%) ήταν

ηλικίας μεταξύ 12 και 15 ετών. Η πλειοψηφία των παιδιών, 71 (82%), προήλθε από την πόλη Κίεβο ή το νομό Κίεβο, τα 9 ήταν από άλλες πόλεις της Ουκρανίας, 4 ήταν από τη Ρωσία, 1 ήταν από την Αρμενία, και 1 από τη Ρουμανία. Το 66% ζούσε στους δρόμους κατά το χρονικό διάστημα της μελέτης, αλλά το 34% εξακολουθούσε να ζει στο σπίτι του, αν και ξόδευε το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας στους δρόμους. Τα παιδιά είχαν διάφορους τρόπους παραγωγής εισοδήματος, ενώ μόνο το 16% ισχυρίστηκε ότι δεν έχει καμία πηγή εισοδήματος. Ο συνδυασμός της εργασίας και της επαιτείας αφορούσε το 23% των παιδιών. Λάμβαναν χρήματα από τους μεθυσμένους άνδρες στο δρόμο, ή λειτουργούσαν ως «πορτοφολάδες». Επίσης χρησιμοποιούσαν και μια πιο οργανωμένη δραστηριότητα, όπως να απαιτούν χρήματα από άλλους ζητιάνους, για «προστασία» (Kerfoot et al., 2007).

Στοιχεία που υπάρχουν για την Τουρκία μαρτυρούν ότι η πλειοψηφία των παιδιών που εργάζονται στο δρόμο, μετά το τέλος της εργασίας επιστρέφουν στις οικογένειές τους. Οι δραστηριότητές τους αφορούν κατά κύριο λόγο την πώληση μικρών εποχιακών ειδών και άλλων προϊόντων όπως χαρτοπετσέτες, τσίχλες, νερό, καρύδια, στυλό, κλπ. (Akşit, Karanci, & Gündüz-Hoşgör, 2001). Συγκεκριμένα στην Κωνσταντινούπολη, οι Dođru, Celkan, & Demir (2007) ανέφεραν ότι ο αριθμός των παιδιών που ζουν στο δρόμο εκτιμάται περίπου στα 1500-2000, και εμφανίζουν καθημερινή αύξηση.

Επιπλέον, παρατηρείται εξάπλωσή του φαινομένου των παιδιών του δρόμου και στην Κολομβία. Παρά το γεγονός ότι ο αριθμός των παιδιών του δρόμου είναι άγνωστος, το Κολομβιανό Εθνικό Τμήμα Στατιστικών υπολογίζει ότι περίπου 16 εκατομμύρια παιδιά εργάζονται στους δρόμους. Τα παιδιά συχνάζουν σε γωνίες, σε φανάρια, σε στάσεις λεωφορείων, και σε θέσεις στάθμευσης, όλων των πόλεων της Κολομβίας. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη συγκεκριμένη χώρα σε 742 παιδιά, το 9% ήταν άστεγα, το 27% ήταν εκτοπισμένα από το σπίτι, και το υπόλοιπο 63% ήταν εργαζόμενα. Το 65% από τα παιδιά στο δείγμα ήταν αγόρια και μόνο το 35% ήταν κορίτσια. Το 52% ήταν 6 έως 12 ετών, με 32% μεγαλύτερα από 12 ετών και το 15% λιγότερο από 5 ετών. Το 58% των εργαζομένων παιδιών δούλευε 40 ώρες την εβδομάδα ή περισσότερο. Μόνο το 35% είχαν κοινωνική ασφάλιση και το 42% φοιτούσε στο σχολείο. Το 39% είχαν την επίβλεψη ενηλίκου. Η πιο κοινή εργασία για το 42% των παιδιών ήταν το να πουλάνε αντικείμενα, το 12% ήταν επαίτες, το 11% έδιναν παραστάσεις, το 12% καθάριζαν ή πρόσεχαν αυτοκίνητα, και το 23% έκανε άλλα πράγματα. Το 57% ζούσε σε μικρές πόλεις των περιφερειών, το

43% στις πρωτεύουσες, και το 19% ήταν πρόσφατοι μετανάστες (Pinzón-Rondón, et al., 2008).

Στοιχεία από έρευνα που διεξήχθη στο Πακιστάν από τον Νοέμβριο του 1999 έως το Φεβρουάριο του 2000, στις πόλεις Rawalpindi και Islamabad, δείχνουν ότι τα περισσότερα από τα παιδιά του δρόμου ήταν αγόρια (81%) σε σχέση με τα κορίτσια (21%). Από το ποσοστό των αγοριών τα περισσότερα ήταν μεταξύ 8 έως 12 ετών (84%) και των κοριτσιών 5 έως 9 ετών (85%). Όσον αφορά την εθνικότητα, τα περισσότερα είχαν ως χώρα προέλευσης το Αφγανιστάν και άνηκαν στη φυλή Pathan (70%), ενώ λιγότερα προέρχονταν από τη περιοχή Punjabi. Η πλειοψηφία των παιδιών περιπλανούταν στους δρόμους και εργάζονταν 8 έως 12 ώρες καθημερινά. Σχεδόν τα μισά από τα παιδιά που συμμετείχαν στην έρευνα πουλούσαν λουλούδια ή ήταν μικροπωλητές. Κάποια δούλευαν σε πλυντήριο αυτοκινήτων (24%), ως οδοκαθαριστές (9%), ενώ τα υπόλοιπα ήταν στιλβωτές υποδημάτων, πωλητές εφημερίδων ή επαίτες (Ali, et al., 2004).

Όσον αφορά τα στοιχεία που σχετίζονται με το προφίλ των παιδιών του δρόμου της Ελλάδας, η εταιρεία δημοσκοπήσεων ALCO, για λογαριασμό της Unicef, πραγματοποίησε το 2000 έρευνα σε 75 γεωγραφικούς τομείς του νομού Αττικής. Σε αυτήν την έρευνα, τα λεγόμενα «παιδιά των φαναριών» υπολογίζονταν στα 5.800. Οι ηλικίες των παιδιών ήταν από 2 έως 15 ετών και υπολογίστηκε ότι προσκόμιζαν στις οικογένειες ή στους «εργοδότες» τους περίπου 1 δισεκατομμύριο δραχμές το μήνα (το ποσό αντιστοιχεί σε 3 εκατομμύρια Ευρώ). Όσον αφορά το φύλο, το 61% από τα 955 παιδιά ήταν αγόρια. Σχετικά με τις ηλικίες των παιδιών βρέθηκε ότι το 10% κάλυπτε ηλικίες έως 5 ετών, το 31% από 6-9 ετών, το 33% από 10-12 ετών και το 26% από 13-15 ετών. Το 44,1% του συνόλου των παιδιών ήταν Έλληνες πολίτες, ενώ το υπόλοιπο ποσοστό αφορούσε μετανάστες και πρόσφυγες. Πιο συγκεκριμένα, το 23,6% του συνόλου ήταν Έλληνες τσιγγάνοι, το 11,4% Έλληνες μουσουλμάνοι, το 28,1% ήταν αλβανικής καταγωγής, το 6,3% Ιρακινοί, το 6% Σέρβοι, το 5,4% Πακιστανοί, το 3,4% Κούρδοι και διάφορες άλλες εθνικότητες. Επιπλέον, όσον αφορά τη θρησκευτική τους ταυτότητα, το 40,4% των παιδιών ήταν Χριστιανοί Ορθόδοξοι, το 33,4% Μουσουλμάνοι, ενώ το 13,8% δήλωσε πως δεν γνώριζε το θρήσκευμά του. Τα παιδιά αυτά δήλωσαν ότι δραστηριοποιούνταν σε όλο το Λεκανοπέδιο, κατοικούσαν σε υπόγεια, ισόγεια, σκηνές, πρόχειρους καταυλισμούς, ακόμα και σε βαγόνια, εγκαταλελειμμένα αυτοκίνητα κ.λ.π. ενώ το 2% δήλωσαν ότι ήταν άστεγα (www.unicef.gr).

Στο πλαίσιο του προγράμματος MARIO, σε συνεργασία με την M.K.O. Arsis και την Alliance for Children and Youth στη Βουλγαρία, επιχειρήθηκε η αποτύπωση της σύγχρονης μορφής του φαινομένου των παιδιών που επαιτούν στους δρόμους των δύο μεγαλύτερων πόλεων της Ελλάδας, της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Η έρευνα είχε θέμα «Παιδιά και έφηβοι από τη Βουλγαρία σε κίνδυνο εκμετάλλευσης και εμπορίας στην Ελλάδα». Η καταγραφή του φαινομένου ήταν δειγματοληπτική, είχε διάρκεια ενός μήνα (22 Νοεμβρίου 2010-31 Δεκεμβρίου 2010) και έγινε με τη μέθοδο της προσέγγισης της ομάδας στόχου μέσω της κοινωνικής εργασίας στο δρόμο και των συνεντεύξεων με αρμόδιες υπηρεσίες (Invernizzi, 2011).

Η ύπαρξη και ο επηρεασμός της οικονομικής κρίσης στις ευάλωτες κοινωνικά και οικονομικά ομάδες ήταν εμφανή στοιχεία κατά τη διάρκεια της έρευνας. Η εργασία στο δρόμο αποτελεί γι αυτούς στρατηγική επιβίωσης, η οποία συντελεί στο να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν σε αυτό το ευρύ φάσμα της οικονομικής δυσχέρειας που βιώνουν (Invernizzi, 2011).

Ο ακριβής αριθμός των παιδιών που εργάζονται στο δρόμο, δεν μπόρεσε να εντοπιστεί λόγω δυσκολιών που αντιμετώπισαν οι ερευνητές και λόγω της έντονης κινητικότητας που εμφανίζει η συγκεκριμένη ομάδα παιδιών. Σημαντικός όμως ήταν ο εντοπισμός της καταγωγής των παιδιών. Τόσο στη Θεσσαλονίκη, όσο και στην Αθήνα, παρατηρήθηκε ότι μεγάλος αριθμός των παιδιών ήταν αλβανικής και ρουμάνικης καταγωγής. Από την άλλη, έντονη δραστηριότητα εργασίας στους δρόμους της Αθήνας παρατηρήθηκε από παιδιά Ελλήνων Ρομά, σε αντίθεση με τη Θεσσαλονίκη που η συγκεκριμένη ομάδα πληθυσμού έκανε σπάνια αισθητή την παρουσία της στους δρόμους. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι ένα χρόνο μετά παρατηρήθηκε, στη Θεσσαλονίκη, μείωση του αριθμού των παιδιών από τη Ρουμανία και αύξηση των παιδιών από τη Βουλγαρία. Αντιθέτως, παρατηρήθηκε ότι αυξήθηκε στην Αθήνα το ποσοστό παιδιών ρουμάνικης καταγωγής (Invernizzi, 2011).

Σύμφωνα με την παρούσα έρευνα στις δύο μεγαλουπόλεις, οι δραστηριότητες των παιδιών στους δρόμους είναι ποικίλες. Πιο συγκεκριμένα, η παρουσία τους στο δρόμο γίνεται είτε με τη μορφή επαιτείας, δηλαδή μέσα στην αγκαλιά της μητέρας που επαιτεί όταν το παιδί είναι σε πολύ μικρή ηλικία, είτε επαιτώντας το ίδιο. Στη δεύτερη περίπτωση, επιδιώκεται συχνά η πρόκληση οίκτου στους περαστικούς ή τους οδηγούς με σκοπό την προσκόμιση περισσότερων χρημάτων. Τα μεγαλύτερα σε ηλικία παιδιά, καθαρίζουν τζάμια αυτοκινήτων, πωλούν χαρτομάντιλα ή κεριά, παίζουν κάποιο μουσικό όργανο ή συνοδεύουν έναν ενήλικα που παίζει εκείνος και,

τέλος, αποσπούν την προσοχή περαστικών με σκοπό την κλοπή, κυρίως πορτοφολιών (Invernizzi, 2011).

Η εργασία των παιδιών στο δρόμο γίνεται σχεδόν πάντα υπό την επίβλεψη κάποιου τρίτου προσώπου (ενήλικα). Αυτό συνεπάγεται είτε με το ότι παρακολουθούνται από τους γονείς ή τους συγγενείς τους, είτε με το ότι παρακολουθούνται κρυφά από τον «εργοδότη» τους, ο οποίος τα έχει εξαναγκάσει σε αυτές τις δραστηριότητες μέσα από μία ολόκληρη διαδικασία εκμετάλλευσης και εμπορευματοποίησης τους (trafficking). Παρόλα αυτά, σύμφωνα πάντα με τα στοιχεία της έρευνας, υπάρχει μια διαφοροποίηση μεταξύ των παιδιών του δρόμου της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Ανεξαρτήτως από τον μεγαλύτερο αριθμό παιδιών που βρέθηκε στους δρόμους της Αθήνας, παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά αλβανικής, ελληνικής και ρουμανικής υπηκοότητας, ηλικίας από πέντε ετών, εργάζονταν στο δρόμο χωρίς την επίβλεψη κάποιου ενηλίκου (Invernizzi, 2011).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

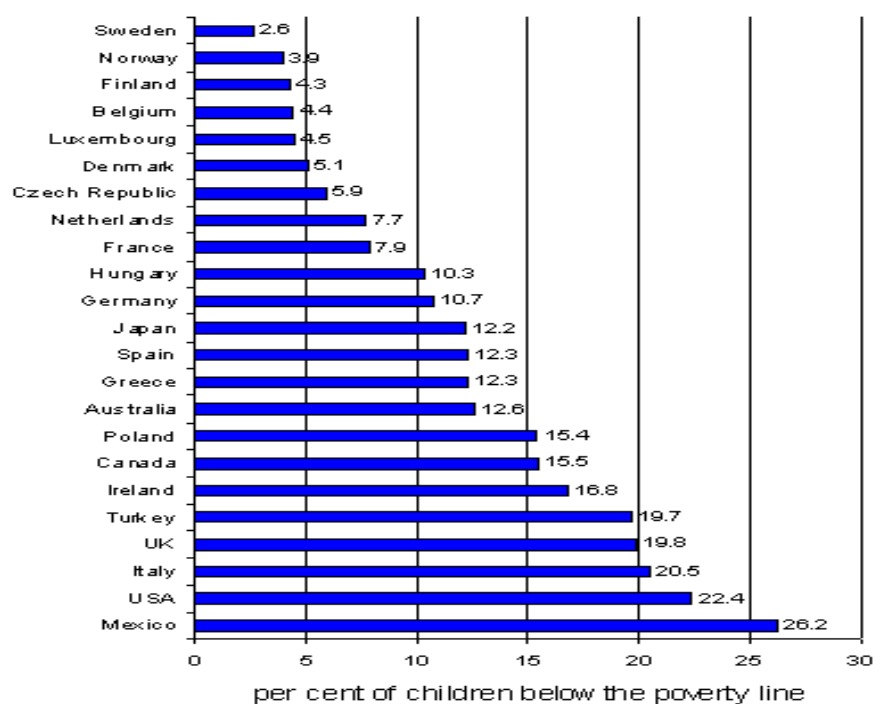
ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ

3.1 Προσδιοριστικοί παράγοντες του φαινομένου

3.1.1 Φτώχεια

Ως προσδιοριστικοί παράγοντες του φαινομένου ορίζονται όλες εκείνες οι αιτίες που οδηγούν τα παιδιά σήμερα στο να εργάζονται ή και να ζουν στο δρόμο. Ένας από τους κύριους αυτούς παράγοντες είναι η φτώχεια, καθώς συνδέεται άρρηκτα με την παιδική εργασία και από τα πιο εμφανή φαινόμενα της είναι ο αυξανόμενος αριθμός των παιδιών του δρόμου. Το 2000 η Unicef είχε πραγματοποιήσει έρευνα με θέμα «Η παιδική φτώχεια στον Βιομηχανικό κόσμο», τα αποτελέσματα της οποίας παραθέτονται στον Πίνακα 1. παρακάτω. Αναφορικά με την Ελλάδα το ποσοστό των παιδιών που ζούσαν κάτω από το όριο της φτώχειας ανερχόταν στο 12,3%. Το 2005, σύμφωνα με Έκθεση της Unicef με θέμα «Η κατάσταση των παιδιών στον Κόσμο», το ποσοστό της παιδικής φτώχειας ήταν 12,4%. Είχε δηλαδή μια αύξηση της τάξης του 0,1% μέσα σε διάστημα 5 ετών. Επτά χρόνια αργότερα, και σύμφωνα πάλι με Έκθεση της Unicef με τίτλο «Η κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα το 2012», το ποσοστό της παιδικής φτώχειας ανέρχεται στο 23% και υπολογίζεται ότι τα παιδιά ανέρχονται στα 439.000. Το ποσοστό δηλαδή έχει σχεδόν διπλασιαστεί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.

Στον πίνακα αυτό παρουσιάζεται η αναλογία της παιδικής φτώχειας σε 23 από τα 29 κράτη του Οργανισμού για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη (ΟΟΣΑ) (Unicef, 2000)

Η φτώχεια σήμερα είναι μια πραγματικότητα που δεν μπορεί να παραγραφεί, εφόσον η εντονότατη ανάπτυξη δεν κατάφερε να την εξαλείψει. Η Επιτροπή των Περιφερειών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στην 94^η σύνοδο ολομέλειας που πραγματοποιήθηκε το διάστημα 15-16 Φεβρουαρίου του 2012, αναφέρθηκε στην παιδική φτώχεια, καθώς θεωρείται ως πολυδιάστατο φαινόμενο που απαιτεί μια πολυδιάστατη αντιμετώπιση. Τονίζεται βέβαια ότι οι αυτοδιοικητικές αρχές μάχονται για την καταπολέμησή της. Ακόμη, αναφέρεται ότι την περίοδο 2000-2008 η αυξημένη ανάπτυξη δεν είχε ουσιαστικό αντίκτυπο στα επίπεδα της φτώχειας των παιδιών (cor.europa.eu).

Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Πακιστάν, η πλειοψηφία των παιδιών του δρόμου (75%) ανέφερε ότι η φτώχεια τα ώθησε, κατά κύριο λόγο, να συμβάλλουν στην αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος μέσω της εργασίας στο δρόμο (Ali et al., 2004).

Παρατηρείται ότι πολλές οικογένειες στον κόσμο, ανεξάρτητα από το εάν πρόκειται για οικογένειες μεταναστών, προσφύγων ή και ομογενών, ωθούν τα ανήλικα μέλη τους στην επαιτεία ή σε άλλη μορφή εργασίας στο δρόμο, έτσι ώστε να

συμβάλλουν στο οικογενειακό εισόδημα. Η οικονομική συνεισφορά τους στον ελλιπή οικογενειακό προϋπολογισμό αποτελεί τον βασικότερο παράγοντα που ωθεί τα παιδιά στην εργασία και κατ' επέκταση στην εκμετάλλευσή τους από πολύ μικρή ηλικία. Ο κυρίαρχος ρόλος του οικονομικού παράγοντα στην έναρξη της παιδικής εργασίας γίνεται φανερός αν εξετάσει κανείς την οικογενειακή προέλευση των παιδιών. Πρόκειται κυρίως για παιδιά οικονομικά ασθενέστερων οικογενειών, αναλφάβητων και σε μεγάλο ποσοστό προσφύγων.

Αξιοσημείωτο είναι το ποσοστό παιδιών που έχουν οδηγηθεί στην εργασία στο δρόμο, ύστερα από την οικονομική κρίση, η οποία απότομα μετέβαλε το ήδη χαμηλό βιοτικό επίπεδο των οικογενειών τους. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής για το 2011, παρατηρείται ότι όσο η οικονομική κρίση αυξάνει και βαθαίνει, τόσο η εκμετάλλευση και η καταναγκαστική εργασία αυξάνονται (www.statistics.gr).

3.1.2 Ψυχολογικοί - συναισθηματικοί παράγοντες

Τα δεδομένα που αφορούν αυξημένα ποσοστά παιδικής εργασίας στο δρόμο, σε χώρες του εξωτερικού, δείχνουν ότι υπάρχει άμεση σύνδεση τόσο με τη φτώχεια, όσο με το trafficking και τη φυγή από ένα ακατάλληλο και βίαιο οικογενειακό περιβάλλον (Μπουγιούκος και Φασούλης, 2012).

Συγκεκριμένα, στη Βραζιλία η φτώχεια φαίνεται να μην είναι ο κύριος παράγοντας που ωθεί τα παιδιά στους δρόμους. Οι γονείς κακοποιούν και παραμελούν τα παιδιά τους και αυτό έχει ως συνέπεια εκείνα να εγκαταλείπουν το σπίτι τους, αντικαθιστώντας το με το δρόμο και επιλέγοντας για οικογένεια τους τα παιδιά που ήδη διέμεναν στο δρόμο πριν από εκείνα (Abdelgalil & Gurgel, 2004).

Αξιόλογα είναι και τα στοιχεία που υπάρχουν στη πόλη Σιουδάδ Χουάρες του Μεξικού, όπου το 1/3 των παιδιών του δρόμου που συμμετείχαν σε έρευνα, δήλωσε ότι τα κακοποιούσαν τόσο οι γονείς τους, όσο και οι συγγενείς τους και στις περισσότερες περιπτώσεις αναφέρθηκε ότι οι ξυλοδαρμοί συνεχίζονταν τακτικά (Lusk et al., 1989). Συνεπώς, η συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη των παιδιών επηρεάζεται αναμφίβολα και σε μεγάλο βαθμό από τέτοιες τραυματικές εμπειρίες, ενώ αυτή καθαυτή ζωή στο δρόμο προσφέρει στη συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών μια προβληματική και ανθυγιεινή ύπαρξη (Karabanow, 2003).

Ειδικότερα, στη μελέτη που αφορούσε τα παιδιά του δρόμου στη Γουατεμάλα, η Lave (1995, στο Karabanow, 2003) ανέφερε ότι τα περισσότερα

παιδιά του δρόμου είχαν οικογενειακό ιστορικό συναισθηματικής, σεξουαλικής ή σωματικής κακοποίησης, παραμέλησης, διαζυγίου ή χωρισμού των γονέων, γέννησης νέων αδελφών, φτώχειας και γενικής δυσλειτουργίας της οικογένειας. Μεγάλο μέρος αυτής της έρευνας ασχολήθηκε με τις δύσκολες οικογενειακές καταστάσεις, και ταυτίζει τα παιδιά που ζουν στο δρόμο με μία διαδικασία φυγής από την ιδιαίτερη φρίκη του οικογενειακού τους περιβάλλοντος.

Παρόμοια ευρήματα εμφανίζονται και στην έρευνα στην Κωνσταντινούπολη όπου οι οικογενειακοί παράγοντες, όπως ο αλκοολισμός, η σωματική ή η σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών ή η παραμέληση των παιδιών συνέβαλαν στο να εγκαταλείψουν το σπίτι για να ζήσουν ή/και να εργάζονται στους δρόμους (Bademci, 2012).

Για τα παιδιά που ζουν στους δρόμους της Μαυριτανίας, οι οικογενειακές σχέσεις έχουν επηρεαστεί σημαντικά από τακτικές βίαιες πράξεις καθώς εισέρχονταν στη διάσταση της οικονομικής εκμετάλλευσης από πρόσωπα της οικογενειακού περιβάλλοντος τους. Από ευρήματα της έρευνας προέκυψε ότι οι συγγενείς των παιδιών τα ωθούν στην εργασία για να κερδίσουν χρήματα και τα ίδια δήλωσαν ότι θα έπρεπε να φέρουν αρκετά χρήματα πίσω στις οικογένειες, αλλιώς θα τα ξυλοκοπούσαν βίαια (Ballet et al., 2011).

3.1.3 Οικονομική εκμετάλλευση

Είναι γεγονός ότι η έλλειψη πληροφόρησης της σχετικής νομοθεσίας και των δικαιωμάτων τους συμβάλλει στη χειραγώγησή τους και στο να πέσουν θύματα εκμετάλλευσης και εμπορευματοποίησης. Το γεγονός ότι δεν διαμαρτύρονται ούτε διεκδικούν διευκολύνει την παραβίαση των δικαιωμάτων τους (www.unodc.org).

Στις 12 Δεκεμβρίου 2000, η ελληνική κυβέρνηση ενσωμάτωσε τον όρο «Trafficking in Human Being» στο Νόμο 2605/98, με τον οποίο επικύρωσε τη Σύμβαση της Europol. Σύμφωνα με τη Σύμβαση και το Πρωτόκολλο του Παλέρμο, με την έννοια «trafficking» εννοείται:

«η στρατολόγηση, μεταφορά, μεταβίβαση, απόκρυψη ή παραλαβή προσώπων με τη χρήση ή την απειλή χρήσης βίας ή άλλης μορφής εξαναγκασμού, την απαγωγή, την εξαπάτηση, το δόλο, την κατάχρηση ισχύος ή της θέσης τρωτότητας, τη δοσοληψία πληρωμών ή πλεονεκτημάτων για την εξασφάλιση της σύμφωνης γνώμης προσώπου

που έχει τον έλεγχο πάνω σε άλλο πρόσωπο, με σκοπό την εκμετάλλευση» (www.unodc.org).

Το trafficking αποτελεί το τρίτο πιο κερδοφόρο παράνομο οργανωμένο έγκλημα, μετά την εμπορία ναρκωτικών ουσιών και όπλων, σύμφωνα με τα στοιχεία του Ο.Η.Ε. (www.unicef.gr). Εκτιμάται, δε, ότι περίπου 25 εκατομμύρια άνθρωποι έχουν πέσει θύματα trafficking. Ένα μεγάλο μέρος του αριθμού αυτού αφορά παιδιά τα οποία ανάλογα με το φύλο και την ηλικία τους ωθούνται είτε σε σεξουαλικού τύπου εκμετάλλευση είτε σε αναγκαστική εργασία, επαιτεία και μικροκλοπές (Μπουγιούκος και Φασούλης, 2012). Κατ' αυτόν τον τρόπο, τα ανήλικα γίνονται αντικείμενα διακίνησης με μοναδικό σκοπό την εξεύρεση χρημάτων σε τρίτα πρόσωπα. Συχνά τα παιδιά – επαίτες υπόκεινται σε ακρωτηριασμούς, ώστε να προκαλούν τον οίκτο των περαστικών με αποτέλεσμα την αύξηση του ποσού ελεημοσύνης (Unicef, 2008).

Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να διερευνηθεί το πώς τα παιδιά αυτά οδηγούνται σε αυτό το οργανωμένο έγκλημα. Συχνά πέφτουν θύματα απαγωγής, αλλά κυρίως οι έμποροι διαπραγματεύονται τη μετακίνηση του παιδιού με τους γονείς του, υποσχόμενοι πως το παιδί θα ζήσει μια καλύτερη ζωή. Οι γονείς των παιδιών, κυρίως όσοι βιώνουν συνθήκες απόλυτης φτώχειας, δεν αντιλαμβάνονται το κίνδυνο και δεν διαθέτουν τα μέσα να αρνηθούν. Βέβαια, υπάρχει και μεγάλος αριθμός παιδιών που εμπλέκονται στην εμπορία και διακίνηση από άτομα του οικογενειακού περιβάλλοντος τους, με σκοπό το κέρδος από την εργασία και την επαιτεία τους (www.unicef.gr).

Σύμφωνα με κάποια αποσπασματικά στοιχεία που αφορούν την Ελλάδα, το 2011 υπήρξαν 13 περιπτώσεις ανηλίκων-θυμάτων trafficking, 4 περιπτώσεις το 2007 και 4 περιπτώσεις το 2005. Οι 14 από αυτές τις περιπτώσεις αφορούσαν παιδιά από τη Ρουμανία. Παρόλα αυτά, τα σχετικά με το φαινόμενο στοιχεία εμφανίζουν έλλειψη άρα είναι αδύνατο να διαμορφώσουμε την πλήρη εικόνα του (Μπουγιούκος και Φασούλης, 2012).

3.1.4 Εθνοπολιτισμικοί παράγοντες

Οι δύο παραπάνω παράγοντες ίσως είναι εκείνοι που ευθύνονται περισσότερο για τη διαχρονική πορεία του φαινομένου των παιδιών του δρόμου. Από την άλλη, δεν πρέπει να παραβλέπεται ακόμα ένας παράγοντας που καθορίζει κατά ένα μεγάλο μέρος την παρουσία των παιδιών και των εφήβων στους δρόμους.

Όπως ήδη προαναφέρθηκε, οι ανήλικοι του δρόμου προέρχονται από διάφορα πολιτισμικά περιβάλλοντα. Ένα μεγάλο ποσοστό εξ αυτών είναι παιδιά οικογενειών τσιγγανόφωνων Ελλήνων και ελληνόφωνων Τσιγγάνων που «παραδοσιακά» εργάζονται στο δρόμο, στην Ελλάδα. Σε αυτήν την πληθυσμιακή ομάδα, η παιδική ηλικία και εργασία προσεγγίζονται σαν δύο έννοιες που είναι «κοινωνικά κατασκευασμένες, πολιτισμικά και ιστορικά συγκροτημένες» (Δασκαλάκη, 2009: 280).

Τα παιδιά και οι έφηβοι Ρομά, επιλέγουν προσωπικά να εκθέσουν τους εαυτούς τους σε τέτοιες συνθήκες εργασίας έτσι ώστε να ευχαριστήσουν κατά κάποιο τρόπο τα πρόσωπα που είναι σημαντικότερα γι αυτούς, δηλαδή τους γονείς ή τους συγγενείς τους (Δασκαλάκη, 2009).

Επιπλέον, πέραν από το καθήκον και τη συνεισφορά στην οικογένεια μέσω της εργασίας, η ίδια αυτή καθαυτή αποτελεί μία βασική μορφή εκπαίδευσης που διαμορφώνεται και μεταδίδεται στα πλαίσια της οικογένειας από τους γονείς προς τα παιδιά ή τους εφήβους. Η συγκεκριμένη άτυπη διαδικασία εκπαίδευσης θεωρείται από τους γονείς ότι δίνει στους ανήλικους ένα γερό εφόδιο για το μέλλον τους (Δασκαλάκη, 2009).

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στις ηλικίες 12-13 ετών τα δύο φύλα εντάσσονται πιο συστηματικά στην εργασιακή απασχόληση στο δρόμο, καθώς με βάση τον πολιτισμό και την κουλτούρα τους προετοιμάζονται για το γάμο τους (Δασκαλάκη, 2009).

Μέσω, λοιπόν, αυτής της προσέγγισης παρατηρούνται αφενός οι πολιτισμικά συγκεκριμένοι τρόποι με τους οποίους τα ίδια τα παιδιά και οι έφηβοι ορίζουν την εργασία τους και αφετέρου το πώς οι ορισμοί αυτοί έχουν άμεση σύνδεση με πολιτισμικά συγκεκριμένες πρακτικές που ταιριάζουν με τα πεδία της συγγένειας και της εθνοτικής ταυτότητας (Δασκαλάκη, 2009).

Επίσης, πολλοί γονείς και παιδιά Ρομά του πληθυσμού της Τρανσυλβανίας, διακατέχονται από παρόμοιες πεποιθήσεις, που σχετίζονται με την συμβολή των παιδιών στο οικογενειακό εισόδημα μέσω της εργασίας τους στο δρόμο.

Υποστηρίζουν, ότι η πρόωρη εργασία διαμορφώνει το χαρακτήρα των παιδιών και τα προετοιμάζει για τη ζωή. Αυτό, όμως, που εμφανίζεται κατά κάποιο τρόπο προβληματικό είναι ότι τα όρια μεταξύ της ανάληψης μικρών ευθυνών (οι οποίες είναι χρήσιμες για την ανάπτυξη) και της παιδικής εργασίας (η οποία είναι επιζήμια) είναι συχνά ασαφή και δεν είναι πλήρως κατανοητά (Pantea, 2009).

3.2 Επιπτώσεις του φαινομένου στα παιδιά του δρόμου

3.2.1 Επιπτώσεις στον τομέα της υγείας

Η υγεία αποτελεί ένα αναφαίρετο δικαίωμα των παιδιών και για το λόγο αυτό η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού ορίζει σύμφωνα με το άρθρο 24 ότι όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προληπτική φροντίδα της υγείας τους και όταν αρρωσταίνουν να χρησιμοποιούν τις απαραίτητες ιατρικές υπηρεσίες για τη θεραπεία τους.

Τα παιδιά, όμως, που εργάζονται διατρέχουν κινδύνους για την υγεία τους που περιλαμβάνουν την έκθεση σε περιβαλλοντικούς παράγοντες, παράγοντες που αφορούν εργασιακές δεξιότητες και περιορισμούς, καθώς και ψυχολογικούς παράγοντες. Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Εργασίας (Π.Ο.Ε.) δίνει περισσότερη έμφαση στις περιπτώσεις των παιδιών του δρόμου και αναφέρει τον κίνδυνο από την έκθεση των παιδιών στα δυσμενή καιρικά φαινόμενα, τα οδικά ατυχήματα, τη βία, τη μόλυνση από την επαναλαμβανόμενη επαφή με ακατάλληλα υλικά, όπως είναι για παράδειγμα οι ρακοσυλλέκτες, οι μεταλλοσυλλέκτες, τα ναρκωτικά, η σεξουαλική και άλλη κακοποίηση (Τσουβέλας, 2011).

Σύμφωνα με την Ρήγα (2003), πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά του δρόμου έρχονται σε επαφή με ψυχοτρόπες ουσίες είτε κάνοντας χρήση, είτε συμμετέχοντας ως «βαποράκια» για τη διακίνησή τους. Ακόμη, πέφτουν θύματα κακοποίησης και βίας υπό όρους εργασιακής εκμετάλλευσης από προαγωγούς και νονούς της νύχτας, ή συνηθέστερα από την ίδια την οικογένεια. Επίσης είναι γνωστό ότι πάσχουν από πολλές ασθένειες που οφείλονται στον υποσιτισμό και τις λοιμώξεις, όπως για παράδειγμα η αναιμία, η χολέρα και η φυματίωση, ενώ ζουν υπό τον συνεχή κίνδυνο της μόλυνσης από σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα.

Η έρευνα της Unicef που έγινε το 2001 αναφέρει ότι οι συχνότεροι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν στην Ελλάδα τα παιδιά του δρόμου είναι η σύλληψη από την αστυνομία, η βία, ο τραυματισμός, οι μεταδιδόμενες ασθένειες, η σεξουαλική κακοποίηση αλλά και ο θάνατος.

Τα παιδιά που εργάζονται στο δρόμο εκτίθενται στον αυξημένο κίνδυνο για αυτοκινητιστικά ατυχήματα, για πτώσεις και τραυματισμούς, σε έκθεση σε δυνατούς θορύβους, καθώς και σε μεγάλες ποσότητες μονοξειδίου του αζώτου από τα καυσαέρια των οχημάτων. Τέλος, υπάρχει ο κίνδυνος να τα χτυπήσουν και να τα παρενοχλήσουν (Τσουβέλας, 2011).

Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Κίεβο τα Ουκρανίας, βρέθηκε ότι η κατάχρηση ουσιών, ήταν αρκετά έντονο χαρακτηριστικό της ζωής των παιδιών του δρόμου. Το αλκοόλ, τα ναρκωτικά, και οι διαλύτες (κόλλα sniffing) ήταν οι ουσίες της επιλογής τους, είτε μεμονωμένα είτε σε συνδυασμό. Τα αποτελέσματα για κατάχρηση αλκοόλ αφορούσαν μόνο το 24%, για τους διαλύτες μόνο το 15%, για το αλκοόλ μαζί με διαλύτες το 12%, για το αλκοόλ μαζί με φάρμακα το 3%, και για το αλκοόλ μαζί με διαλύτες και φάρμακα το 9%. Το κάπνισμα τσιγάρων ήταν μια κοινή εμπειρία για πολλά από τα παιδιά. Μικρές ασθένειες όπως κρυολογήματα, βήχας, πόνοι στο στομάχι, πονοκέφαλοι αναφέρθηκαν από το 33% των παιδιών. Το 21% είχε επίμονες αρρώστιες, όπως βρογχίτιδα, παθήσεις του δέρματος, ή τυχαίους τραυματισμούς. Το 22% είχε σοβαρές ασθένειες όπως καρδιακά προβλήματα, έλκος στομάχου, και φυματίωση. Το 58% παραπονέθηκε για τρέχοντα ή πρόσφατα αισθήματα απελπισίας σχετικά με την κατάστασή τους και το 53% είχαν επίμονα αισθήματα θλίψης. Το 10% είχαν βλάψει τους εαυτούς τους στο παρελθόν, κυρίως λαμβάνοντας υπερβολική δόση δισκίων, και όλα με πρόθεση αυτοκτονίας. Συμπερασματικά, η παρούσα μελέτη έδειξε ότι τα υψηλά ποσοστά φυσικών και συναισθηματικών προβλημάτων μεταξύ του πληθυσμού των παιδιών του δρόμου, επηρεάζονται εν μέρει από την αποσύνδεση του παιδιού από τη ζωή στο σπίτι και την οικογένεια (Kerfoot et al., 2007).

Η γενική παρανόηση είναι ότι τα παιδιά του δρόμου είναι τοξικομανείς, ανεξέλεγκτα και βίαια, ότι δεν έχουν συναισθήματα ή ηθικές αξίες. Ως αποτέλεσμα αυτών των παρανοήσεων και προκαταλήψεων, οι άνθρωποι τείνουν να είναι άπονοι και αδιάφοροι για την πραγματική κατάσταση των παιδιών του δρόμου. Αυτή η έλλειψη κοινωνικής αποδοχής ωθεί τα παιδιά του δρόμου έξω από την επικρατούσα τάση της κοινωνίας και τα αναγκάζει να επιβιώσουν στο περιθώριο της κοινωνικής δομής (Bademci, 2012).

Αξιοσημείωτα είναι τα στοιχεία που προκύπτουν από μία έρευνα των παιδιών του δρόμου του Σάο Πάολο της Βραζιλίας, η οποία επικεντρώνεται στις εμπειρίες των παιδιών με τους αστυνομικούς. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με ημιδομημένες

συνεντεύξεις, 14 στο σύνολο, σε παιδιά του δρόμου σχολικής ηλικίας. Από τα ευρήματα της έρευνας προέκυψε ότι τα παιδιά νιώθουν τους αστυνομικούς σαν εχθρούς και η επαφή μαζί τους αποτελεί μια από τις πιο στρεσογόνες καταστάσεις που βιώνουν κατά το διάστημα παραμονής τους στο δρόμο. Ανέφεραν ότι δέχονται λεκτική και σωματική βία από τους αστυνομικούς, κυρίως όταν εκείνοι προσπαθούν να απομακρύνουν απ το δρόμο, χωρίς τη θέληση τους (Ribeiro, 2008). Παρόμοια στοιχεία βρέθηκαν σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Πακιστάν όπου πολλά παιδιά (60%) δήλωσαν πως έχουν έρθει πολλές φορές αντιμέτωπα με βίαιες συμπεριφορές αστυνομικών που ή τα χτυπούσαν ή τους άρπαζαν τα χρήματα που είχαν μαζέψει (Ali et al., 2004).

3.2.2 Επιπτώσεις στο τομέα της εκπαίδευσης

Η Διεθνής Σύμβαση για τα δικαιώματα του παιδιού σχετικά με την εκπαίδευση των παιδιών ορίζει στο άρθρο 28 ότι όλα τα παιδιά, έχουν δικαίωμα να πηγαίνουν στο σχολείο και να έχουν ίσες ευκαιρίες σε αυτό, καθώς και ότι η Πολιτεία πρέπει να φροντίζει ώστε τα παιδιά να εγγράφονται και να μη διακόπτουν από αυτό. Τα μέτρα για τη σχολική πειθαρχία πρέπει να σέβονται τα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια των μαθητών.

Κατασταλτικός παράγοντας της εκπαίδευσης είναι η φτώχεια, καθώς δεν υπάρχει η δυνατότητα κάλυψης εκπαιδευτικών ευκαιριών. Το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο εκτιμά ότι το 70% των μαθητών που διακόπτουν το σχολείο εργάζονται. Εξαιτίας, λοιπόν, λόγω γενικότερων οικονομικών δυσχερειών παρατηρείται αύξηση των παιδιών που εγκαταλείπουν το σχολείο, ώστε να εισέλθουν με κάθε τρόπο στην αγορά εργασίας (Unicef, 2012). Λαμβάνοντας υπόψη του τα παραπάνω στοιχεία, καθώς και πληροφορίες από τους ίδιους τους μαθητές, καθηγητές και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (Μ.Κ.Ο), ο Συνήγορος του Παιδιού εικάζει ότι ο αριθμός των παιδιών που εργάζονται παράνομα στην Ελλάδα είναι πολύ μεγάλος και συγκεκριμένα ότι ξεπερνά τις 100.000 (www.synigoros.gr).

Οι σύγχρονοι νόμοι σχετικά με την παιδική εργασία και τις προϋποθέσεις της στον ανεπτυγμένο κόσμο αφορούν συχνά την εκπαιδευτική νομοθεσία που σχετίζεται με την σχολική παρακολούθηση και την απαγόρευση της πλήρους απασχόλησης (I.L.O., 1973).

Η Λιοφάγου (2008) παραθέτει στοιχεία αναφορικά με την κατάσταση των παιδιών Ρομά. Συγκεκριμένα αναφέρει ότι πάνω εννέα (9) στα δέκα (10) από τα

παιδιά που εργάζονται (91,43%) πηγαίνουν σχολείο μερικές φορές τον μήνα, ενώ το 82,42% δεν πηγαίνει ποτέ. Το 71,88% πηγαίνει μερικές φορές την εβδομάδα σχολείο, ενώ μόλις το 34,62% των παιδιών πηγαίνει καθημερινά.

Τα παιδιά που εργάζονται καθημερινά στο δρόμο αδυνατούν να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις και τις υποχρεώσεις του σχολείου, όπως για παράδειγμα είναι το διάβασμα, η καθημερινή παρακολούθηση αλλά και το πρωινό ξύπνημα, που για τα παιδιά που εργάζονται μέχρι αργά είναι πολύ δύσκολο να επιτευχτεί. Τέλος, τα παιδιά του δρόμου αντιμετωπίζουν δυσκολία ακόμη και στην εκπλήρωση των προϋποθέσεων για την εγγραφή τους σε αστικά σχολεία, καθώς κάποια δεν έχουν προσκομίσει στη χώρα υποδοχής τα προαπαιτούμενα έγγραφα για την εγγραφή τους, αλλά και κάποια άλλα λόγω των συχνών μετακινήσεων τους (Λιοφάγου, 2008).

Ωστόσο, σύμφωνα με τη μελέτη της Pantea (2009), που πραγματοποιήθηκε το 2006 και 2007 σε περιοχές της Τρανσυλβανίας, γονείς παιδιών Ρομά πιστεύουν ότι η εκπαίδευση δεν είναι πάντα η απάντηση στη φτώχεια και την ανεργία. Αυτή η πεποίθηση τους ίσως έρχεται σε πλήρη ταύτιση με τους λόγους για τους οποίους οι ενήλικες δεν επενδύουν το χρόνο, την ενέργεια ή τα χρήματα στην εκπαίδευση. Δεν εντάσσουν τα παιδιά τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της Ρουμανίας, διότι έχουν μια βαθιά αίσθηση ότι η κοινωνία δεν πριμοδοτεί την έννοια της αξίας όπως θα έπρεπε, και ότι αυτή η σύγκυση των αξιών και η οικονομική πώλωση έχουν κάνει προβληματική την εκπαίδευση για ένα μεγάλο ποσοστό των Ρομά και του γενικού πληθυσμού.

Η φοίτηση στο σχολείο είναι ένα νομικό δικαίωμα για κάθε παιδί της Βραζιλίας, αλλά σε ορισμένες περιοχές της, η κακή ποιότητα των σχολείων και ο ανεπαρκής αριθμός των θέσεων στα δημόσια σχολεία μπορεί να συμβάλει στην έλλειψη εμπιστοσύνης των παιδιών προς τα σχολεία (Bezerra et al., 2011).

Όσον αφορά το Πακιστάν σχεδόν όλα τα παιδιά που έλαβαν μέρος στην έρευνα είχαν εγκαταλείψει το σχολείο ή δεν ήταν σε θέση να συνεχίσουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Υπήρχαν παιδιά που είχαν παρακολουθήσει το σχολείο κάποια στιγμή (60%). Τα κορίτσια που δεν είχαν εγγραφεί ποτέ σε σχολείο ήταν λίγα (7%), σε σχέση με τα αγόρια (53%) (Ali et al., 2004).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ Μ.Κ.Ο. ΤΗΣ ΑΘΗΝΑΣ ΠΟΥ ΕΦΑΡΜΟΖΟΥΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΟΥ ΔΡΟΜΟΥ

4.1 Η σημασία της συμβολής των φορέων και των οργανώσεων στην αντιμετώπιση του φαινομένου

Στις περισσότερες χώρες του κόσμου, όπως και στην Ελλάδα, το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου αποτελεί μια πραγματικότητα που εγκυμονεί πολλούς κινδύνους τόσο για την κοινωνία όσο και για τα ίδια τα παιδιά, καθώς καταπατούνται τα δικαιώματά τους και βιώνουν εκμετάλλευση με ό,τι αυτό συνεπάγεται. Αυτό το παγκόσμιο, πολυδιάστατο φαινόμενο χρειάζεται να αντιμετωπιστεί μέσω μιας οργανωμένης εθνικής πολιτικής, αλλά και συλλογικά, μέσω κοινών στρατηγικών σχεδιασμών όλων των χωρών, που θα αποσκοπούν στη δημιουργία ενός προστατευτικού περιβάλλοντος για τα παιδιά. Το περιβάλλον αυτό πρέπει να λειτουργεί με γνώμονα τα δικαιώματα των παιδιών και να τους δίνει τα ερεθίσματα, ώστε να αξιοποιούν τις δυνατότητές τους. Οι φορείς και οι οργανώσεις στην εκάστοτε χώρα αποτελούν τα συστήματα προστασίας που μπορούν να διακόψουν το φαύλο κύκλο της φτώχειας και της οικονομικής εκμετάλλευσης εις βάρος του μέλλοντος των παιδιών και της κοινωνίας (Θεμελή, Ο., Πούλου, Σ., Στρατιδάκη, Σ., 2004).

Όσον αφορά την Ελλάδα, το φαινόμενο προσεγγίζεται μέσω των φορέων και των οργανώσεων που ασχολούνται με την παιδική προστασία. Το γεγονός όμως ότι δεν υπάρχουν αρκετές έρευνες και μελέτες που να αφορούν την κατάσταση που επικρατεί σήμερα, αποτελεί ανασταλτικός παράγοντας για την αντιμετώπιση του φαινομένου, καθώς δεν υπάρχει μια συνολική εκτίμηση που να αναφέρει τον αριθμό των παιδιών και τις συνθήκες που καλούνται να αντιμετωπίσουν. Συνεπώς, η διαμόρφωση προγραμμάτων καταπολέμησης του φαινομένου με σαφείς ποιοτικούς και ποσοτικούς στόχους καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη. Επίσης, η αποτελεσματικότητα των παρεχόμενων κοινωνικών υπηρεσιών επηρεάζεται και από πολλούς παράγοντες, δηλαδή από την ελλιπή χρηματοδότησή τους, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης ή το ελλιπές εξειδικευμένο προσωπικό. Παρόλα αυτά υπάρχουν φορείς και οργανώσεις, κυρίως στο κέντρο της Αθήνας, που συμβάλλουν στον περιορισμό της οικονομικής εκμετάλλευσης των παιδιών (Μπουγιούκος και Φασούλης, 2012)

Στο κεφάλαιο αυτό, θα αναφερθούν οι ιδιωτικοί μη κερδοσκοπικοί και δημόσιοι φορείς της Αθήνας, που συμβάλλουν στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου. Θα γίνει λόγος για το σκοπό και την φιλοσοφία της κάθε Οργάνωσης, για τα προγράμματα που έχει εφαρμόσει κατά το διάστημα λειτουργίας της σχετικά με το φαινόμενο και για τις υπηρεσίες που παρέχει στα παιδιά που εργάζονται και επαιτούν στους δρόμους.

4.2 Άρσις

4.2.1 Προφίλ της Οργάνωσης

Αρχικά, η «Άρσις» αποτελεί μια Μη Κυβερνητική Οργάνωση που ασχολείται με το φαινόμενο που μελετάται στη παρούσα εργασία. Η «Άρσις» προέκυψε ως επίσημος φορέας, ύστερα από απόφαση μιας ομάδας επιστημόνων να δημιουργήσουν μια οργάνωση που θα καταπολεμούσε τις διακρίσεις και θα κάλυπτε τις ανάγκες που βιώνουν ορισμένες πληθυσμιακές ομάδες και ιδιαίτερα οι νέοι άνθρωποι. Η Οργάνωση ιδρύθηκε τον Οκτώβριο του 1992 και εκ τότε δραστηριοποιείται σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας, όπως στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, τη Λάρισα, το Βόλο και την Καρδίτσα. Σήμερα, επιδιώκει την κοινωνική υποστήριξη των νέων και την προάσπιση των δικαιωμάτων τους σε συνεργασία με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς τόσο της Ελλάδας, όσο και του εξωτερικού. Στα πλαίσια της παρέμβασής της, γνωμοδοτεί και τάσσεται κατά των πολιτικών που σχετίζονται με την καταπάτηση των δικαιωμάτων των νέων, αλλά και προτείνει λύσεις που έχουν ως σκοπό την βελτίωση της κοινωνικής πολιτικής που αφορά τη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα. Οραματίζεται, λοιπόν, μια κοινωνία που σέβεται τα δικαιώματα των νέων, σύμφωνα με το Ελληνικό και Διεθνές δίκαιο, αλλά και την Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού. (www.arsis.gr).

Ειδικότερα, σκοπός της Οργάνωσης αποτελεί η ανάληψη δράσης που αποσκοπεί στην πρόληψη και την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού των νέων ηλικίας από 15 έως 21 ετών. Η φιλοσοφία της στηρίζεται στην αρχή της κοινωνικής αλληλεγγύης προς τα νέα άτομα που βρίσκονται στο περιθώριο και της κοινωνική αλλαγής. Αποσκοπεί στη διερεύνηση και κατανόηση τόσο των αναγκών των νέων ατόμων, και όχι των συμπτωμάτων που παρουσιάζουν, όσο και των ανθρωπίνων συστημάτων που επηρεάζουν τα άτομα αυτά. Επίσης, επιδιώκει την ενδυνάμωσή τους, ώστε να είναι σε θέση να αντιμετωπίζουν δυσκολίες και να λαμβάνουν αποφάσεις. Τέλος, βασίζεται στην αρχή της συνεργασίας των φορέων,

καθώς υποστηρίζει ότι μέσω της προώθησης κοινών σχεδίων μπορεί να επιτευχθεί αλλαγή στο θεσμικό πλαίσιο (www.arsis.gr).

Τα μέσα για την υλοποίηση των προγραμμάτων και των υπηρεσιών που παρέχει η οργάνωση προέρχονται από τη χρηματοδότηση που λαμβάνει από δημόσιες και ιδιωτικές πηγές. Δέχεται, δηλαδή, πόρους από κρατικά και ευρωπαϊκά προγράμματα, αλλά και από ιδιωτικές εισφορές χορηγών και δωρητών (www.arsis.gr).

4.2.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου

Η Οργάνωση ξεκίνησε να ασχολείται με τα παιδιά που βρίσκονται στο δρόμο τον Σεπτέμβριο του 1998, την περίοδο που το φαινόμενο άρχισε να γίνεται περισσότερο εμφανές στους δρόμους των πόλεων. Η πρώτη παρέμβαση για την αντιμετώπιση αυτού του φαινομένου πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με τους «Γιατρούς Χωρίς Σύνορα» και το «Δίκτυο DROM», φορέας που μεριμνούσε για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού των τσιγγάνων. Αρχικά, ομάδες εθελοντών επιδίωξαν, έχοντας ως γνώμονα το σεβασμό στη προσωπικότητα και την ιδιαιτερότητα των παιδιών του δρόμου, να προσεγγίσουν τα παιδιά στο δρόμο. Στη συνέχεια, κατέγραψαν τις συνθήκες διαβίωσής τους και τις δυσκολίες που προκύπτουν από αυτές. Τέλος, επιδίωξαν να ενθαρρύνουν τα παιδιά να συμμετέχουν σε δραστηριότητες δημιουργικής απασχόλησης (Αδάμ, 2004).

Επίσης, στα πλαίσια της αντιμετώπισης της οικονομικής εκμετάλλευσης των παιδιών και του φαινομένου των παιδιών του δρόμου η «Άρσις», σε συνεργασία με την ελβετική οργάνωση «Terre des hommes», εφήρμοσε το διακρατικό πρόγραμμα «TACT-NATHALIE» από το έτος 2006 έως το έτος 2009. Το πρόγραμμα αξιοποίησε την διακρατική συμφωνία μεταξύ ελληνικής και αλβανικής κυβέρνησης, η οποία εμπεριέχει το θεσμικό πλαίσιο και τις νομοθετικές ρυθμίσεις που αφορούν την προστασία των παιδιών αλβανικής καταγωγής. Ειδικότερα, μέσω της μεθόδου του street work, επιδιώχθηκε αφενός η καταγραφή του φαινομένου στα μεγάλα αστικά κέντρα, και κυρίως στη Θεσσαλονίκη, όπου η παιδική εργασία είναι αυξημένη λόγω της κοντινής απόστασης της με την Αλβανία και αφετέρου η παροχή ψυχοκοινωνικής στήριξης στα παιδιά του δρόμου. Επίσης, το πρόγραμμα έθεσε ως στόχο την προστασία των παιδιών αυτών, είτε μέσω του εκούσιου επαναπατρισμού τους, είτε μέσω της ενσωμάτωσής τους στην ελληνική κοινωνία (Γαβαλάς, 2006).

Συνολικά, το πρόγραμμα συνέβαλλε στην προσέγγιση των παιδιών και των οικογενειών τους και στην ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης με τους επαγγελματίες που υλοποιούσαν το πρόγραμμα. Επίσης, μέσω των δραστηριοτήτων που συμμετείχαν τα παιδιά, αξιοποιήθηκε η δημιουργικότητα τους και επιδιώχθηκε η κάλυψη της ανάγκης τους τόσο για ξεκούραση, όσο και για παιχνίδι. Επιπλέον, εδραιώθηκε μια συνεργασία μεταξύ επαγγελματιών και εκπαιδευτικών των σχολείων των παιδιών. Τέλος, κατά την τελική φάση του προγράμματος, στο στάδιο της αξιολόγησης, εκπονήθηκαν συμπεράσματα που σχετίζονται με τις αδυναμίες των διωκτικών αρχών και των προνοιακών υπηρεσιών ως προς την αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου (www.running4children.org).

Επιπλέον, τον Ιούνιο του 2007, η Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων «Άρσις», διοργάνωσε στη Θεσσαλονίκη πενθήμερο εκδηλώσεων και δραστηριοτήτων με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Κατά της Παιδικής Εργασίας. Το πρόγραμμα εκδηλώσεων απευθυνόταν σε όλους τους κατοίκους της Θεσσαλονίκης. Αναλυτικότερα, λειτουργούσε σταθερό περίπτερο, στα πλαίσια του οποίου γίνονταν δραστηριότητες δημιουργικής απασχόλησης για παιδιά και διάφορες εκδηλώσεις, παραστάσεις και δημιουργικά παιχνίδια. Κατά τις ώρες λειτουργίας του περιπτέρου τα στελέχη και οι εθελοντές της Οργάνωσης είχαν αναλάβει την ενημέρωση του κοινού τόσο για τις δράσεις της «Άρσις», όσο και για το φαινόμενο της παιδικής εργασίας στη Θεσσαλονίκη. Για αυτή την σειρά εκδηλώσεων, η Οργάνωση συνεργάστηκε με την ομάδα ραδιοφωνικών παραγωγών του Πολυπολιτισμικού Ραδιοφώνου «Community Voice Thessaloniki», η οποία με ζωντανές εκπομπές επιδίωξε την προσέλκυση του κοινού, αλλά και με ένα πρόγραμμα μιας ομάδας ποδηλάτων «Η πόλη μου με ποδήλατο», η οποία συνέβαλε μέσω των διαδρομών στην ευαισθητοποίηση του κοινού (www.arsis.gr).

Ένα άλλο πρόγραμμα που εφαρμόζει ο φορέας για την αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου είναι το πρόγραμμα «Τρέχοντας για τα παιδιά στο δρόμο». Η κοινωνική δράση αυτή πραγματοποιείται μέσω αγώνων δρόμων μεγάλων αποστάσεων και αποσκοπεί στην ευαισθητοποίηση του κοινού και στη συγκέντρωση χρημάτων. Τα χρήματα διατίθενται για τις πρώτες ύλες που χρειάζονται τα προγράμματα που σχετίζονται τόσο με την πρόληψη του φαινομένου, δηλαδή οι εκστρατείες ενημέρωσης και η υποστήριξη οικογενειών, ώστε τα παιδιά να μην οδηγούνται στη παιδική εργασία, όσο και με την αντιμετώπιση του, δηλαδή το

πρόγραμμα street work, και η ενισχυτική διδασκαλία που παρέχεται στα παιδιά (www.running4children.org/).

Ολοκληρώνοντας, στα πλαίσια της αντιμετώπισης του φαινομένου της οικονομικής εκμετάλλευσης των ανηλίκων από την Αλβανία η Οργάνωση έχει δημιουργήσει το εργαστήρι «Δράση για τα παιδιά στο δρόμο» στην Αθήνα και την Θεσσαλονίκη. Οι εθελοντές βρίσκονται σε ένα ασφαλές σημείο ενός κεντρικού δρόμου της εκάστοτε πόλης, εκεί όπου η παιδική εργασία και επαιτεία είναι περισσότερο έντονη και απασχολούν δημιουργικά τα παιδιά μέσα από δραστηριότητες εικαστικών. Κατά περίπτωση προσεγγίζουν και τους γονείς των παιδιών, με απώτερο στόχο την στήριξη της οικογένειας και την σταδιακή απομάκρυνση των παιδιών από το δρόμο (www.running4children.org/).

4.3 Praksis

4.3.1 Προφίλ της Οργάνωσης

Η «Praksis» αποτελεί, επίσης, μια ανεξάρτητη Μη Κυβερνητική Οργάνωση, ένα μη κερδοσκοπικό σωματείο, το οποίο, εκτός των άλλων, σχεδιάζει, προγραμματίζει και εφαρμόζει προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου. Ο φορέας δημιουργήθηκε ως συνέχεια των «Γιατρών Χωρίς Σύνορα της Ελλάδας». Το έτος 1996 οι «Γιατροί Χωρίς Σύνορα Ελλάδας» δημιούργησαν ένα Πολυϊατρείο στην Αθήνα και το 1997 δημιούργησαν ένα δεύτερο στη Θεσσαλονίκη, με σκοπό την παροχή πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας σε κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες, όπως μετανάστες, πρόσφυγες, αστέγους, φυλακισμένους, αποφυλακισμένους και παιδιά του δρόμου. Το 2003 αποφάσισαν να δημιουργήσουν έναν νέο, ανεξάρτητο φορέα που θα επικεντρωνόταν στην παροχή ιατρικών και ψυχοκοινωνικών υπηρεσιών στις ομάδες αυτές. Έτσι, λοιπόν, το 2004 συστάθηκε η «Praksis» (www.praksis.gr).

Σήμερα, δραστηριοποιείται σε όλη την Ελλάδα, αλλά κυρίως στην Αθήνα, την Θεσσαλονίκη, την Πάτρα και την Λέσβο με σκοπό την προάσπιση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων των κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού αφενός σχεδιάζει και υλοποιεί προγράμματα ανθρωπιστικής δράσης ως προς διάφορες ομάδες πληθυσμού, όπως είναι τα παιδιά του δρόμου, οι χρήστες ναρκωτικών ουσιών, τα θύματα διεθνικής σωματεμπορίας (trafficking) και οι αποφυλακισμένοι και αφετέρου επιδιώκει συνεργασίες με δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς. Η φιλοσοφία του φορέα εστιάζεται στην προώθηση της αλληλεγγύης και του εθελοντισμού. Οι υπηρεσίες που προσφέρει είναι δωρεάν και παρέχονται σε άτομα ή

ομάδες πληθυσμού ανεξάρτητα από την φυλή, την εθνικότητα, την θρησκεία ή τις πολιτικές τους πεποιθήσεις (www.praksis.gr).

Οι πόροι του σωματείου προέρχονται από συνδρομές ή έκτακτες εισφορές των μελών, από δωρεές επιχορηγήσεις και χρηματοδοτήσεις Ελληνικών ή Διεθνών φορέων, Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, αλλά και από εκδηλώσεις που διοργανώνει στα πλαίσια των δράσεών του (www.praksis.gr).

4.3.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου

Το 2000 η PRAKSIS ξεκίνησε να ερευνά το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου στη Θεσσαλονίκη, καθώς τότε άρχισε να αυξάνεται ο αριθμός των παιδιών που εργάζονταν ή επαιτούσαν στους δρόμους της Θεσσαλονίκης. Ένα χρόνο μετά εφήρμοσε το πρόγραμμα «Παιδιά της Διπλανής Πόρτας». Μέρος του προγράμματος χρηματοδοτήθηκε από το πρόγραμμα «DAPHNE» της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και από τα Σχέδια Δράσης Μ.Κ.Ο. «Στους Δρόμους της Πόλης». Βασικός στόχος του προγράμματος ήταν η μείωση του αριθμού των παιδιών του δρόμου της Θεσσαλονίκης και η ένταξή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Επίσης, απώτερος στόχος αποτελούσε η προσέγγιση των οικογενειών των παιδιών, ώστε να διερευνηθούν οι λόγοι που οι γονείς ωθούν τα παιδιά στην παιδική εργασία και την επαιτεία (www.praksis.gr).

Έτσι, λοιπόν, από το Νοέμβριο του 2006 έως τον Σεπτέμβριο του 2007 διεξήχθησαν 78 παρεμβάσεις στο δρόμο (street work) από στελέχη και εθελοντές, όπου αποδέκτες ήταν περισσότερα από 130 παιδιά που εργάζονταν ή επαιτούσαν στο δρόμο. Από αυτά τα παιδιά, 68 συμμετείχαν σε ψυχαγωγικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες που έλαβαν χώρα στους δρόμους της Θεσσαλονίκης, 54 παιδιά προσήλθαν στο χώρο υποδοχής παιδιών για να λάβουν μέρος σε δημιουργικές δραστηριότητες και 11 εγγράφηκαν σε σχολείο. Τέλος, 49 οικογένειες παιδιών προσεγγίστηκαν, εκ των οποίων 13 οικογένειες συμμετείχαν στις δραστηριότητες του προγράμματος και 24 μητέρες έλαβαν γνώση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων τους (www.praksis.gr).

Το 2007 η PRAKSIS έλαβε μέρος σε ένα άλλο χρηματοδοτούμενο πρόγραμμα από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, που σχετιζόταν με τα παιδιά του δρόμου, σε συνεργασία με την Αγγλική Οργάνωση «Consortium of Street Children». Το πρόγραμμα αυτό ήταν το «ACT FOR CHILDREN» και είχε ως σκοπό την ανταλλαγή καλών πρακτικών, για την προσέγγιση των παιδιών που επαιτούν ή εργάζονται στους

δρόμους της Θεσσαλονίκης. Οι δύο οργανώσεις διεξήγαγαν από κοινού ένα μεθοδολογικό εργαλείο, ένα εγχειρίδιο δηλαδή, που αφορούσε την κοινωνική εργασία στο δρόμο (street work) και απευθυνόταν σε φορείς και επιστήμονες που ασχολούνται με τη παιδική εργασία. Οι κοινωνικοί επιστήμονες προσέγγισαν τα παιδιά του δρόμου, τα οποία συμμετείχαν στο ανοιχτό κέντρο «Παιδιά της Διπλανής Πόρτας» που λειτουργεί η «Praksis» από το 2001. Κατά την τελική φάση του προγράμματος διεξήχθη ημερίδα, όπου παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα του προγράμματος, αλλά και οι σύγχρονες προσεγγίσεις για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου (www.praksis.gr).

Από το Νοέμβριο του 2009 και μετά ο φορέας υλοποιεί σε συνεργασία με την Μη Κυβερνητική Οργάνωση ΑΡΣΙΣ το πρόγραμμα «Κινητό σχολείο» (Mobile School). Το πρόγραμμα αυτό απευθύνεται στα παιδιά που εργάζονται ή επαιτούν στο δρόμο και έχουν απομακρυνθεί από την εκπαίδευση. Μέχρι και σήμερα το «Κινητό Σχολείο» έχει παρέμβει στους καταυλισμούς Ρομά του Δενδροποτάμου, της Αγίας Σοφίας, της Περαίας και του Κορδελιού. Οι εθελοντές του προγράμματος επιδιώκουν να προσεγγίσουν τα παιδιά στο δικό τους χώρο, να αναπτύξουν μαζί τους σχέση εμπιστοσύνης και τέλος να τους δώσουν τα ερεθίσματα που θα τους οδηγήσουν στην ανακάλυψη των ικανοτήτων τους. Μέσω της προσέγγισης αυτής τα παιδιά μαθαίνουν ανάγνωση, γραφή και αριθμητική, κανόνες ατομικής υγιεινής και συμπεριφοράς και συμμετέχουν σε ομαδικά παιχνίδια (www.praksis.gr).

Τέλος στα δύο Πολυιατρεία της Οργάνωσης, τα οποία στεγάζονται στα δύο μεγάλα αστικά κέντρα, Αθήνα και Θεσσαλονίκη, τα παιδιά του δρόμου δέχονται ιατρική φροντίδα. Τα προγράμματα αυτά επικεντρώνονται ιδιαίτερα στην ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των παιδιών και των γονέων τους για θέματα υγείας και υγιεινής μέσω του street work, της διανομής ενημερωτικών φυλλαδίων και της διανομής ειδών προσωπικής υγιεινής (www.praksis.gr).

4.4 Χαμόγελο του Παιδιού

4.4.1 Προφίλ της Οργάνωσης

Η ίδρυση του φορέα προήλθε ύστερα από επιθυμία και πρόταση ενός δεκάχρονου αγοριού, του Ανδρέα Γιαννόπουλου, ο οποίος έπασχε από μια σοβαρή ασθένεια. Η τελευταία του επιθυμία, που προβλήθηκε μέσω μιας τηλεοπτικής εκπομπής στην τηλεόραση, ήταν η δημιουργία ενός συλλόγου που θα βοηθούσε όλα τα παιδιά που έχουν ανάγκη, ανεξάρτητα το χρώμα, την φυλή ή την καταγωγή τους.

Έτσι, λοιπόν, δημιουργήθηκε το 1995 «Το Χαμόγελο του Παιδιού», ένας εθελοντικός Οργανισμός, μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα. Έκτοτε, τα μέλη του συλλόγου καλούνται να στηρίξουν παιδιά που χρειάζονται ψυχολογική υποστήριξη, που αντιμετωπίζουν προβλήματα διαβίωσης και υγείας (www.hamogelo.gr/).

Σκοπός του Συλλόγου είναι η προάσπιση των δικαιωμάτων των παιδιών που γίνονται αποδέκτες των κοινωνικών προβλημάτων και η κάλυψη των αναγκών τους. Η αποστολή του είναι πολυδιάστατη, καθώς παρέχει στήριξη σε παιδιά που αντιμετωπίζουν ποικίλα προβλήματα. Ειδικότερα, στηρίζει παιδιά που είναι θύματα παραμέλησης, εκμετάλλευσης και κακοποίησης, παιδιά που επαιτούν και βρίσκονται σε κίνδυνο, αλλά και αναλαμβάνει την εύρεση παιδιών που έχουν εξαφανιστεί. Ψυχολογική, πνευματική και σωματική υποστήριξη παρέχεται σε όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα την υπηκοότητα, την φυλή ή την καταγωγή τους. Στην εκπλήρωση των προσδοκιών του συμβάλλουν ιδιαίτερα οι συνεργασίες που συνάπτει με τις δημόσιες αρχές, τις Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, τους εκπαιδευτικούς φορείς, τους συλλόγους, τις πρεσβείες και τους φορείς αυτοδιοίκησης.

Το «Χαμόγελο του Παιδιού» διαθέτει 15 σπίτια φιλοξενίας για παιδιά σε ολόκληρη τη χώρα, στις περιοχές: Μοσχάτο, Περιστέρι, Μαρούσι, Μελίσσια, Καρέα, Αρχαία Κόρινθο, Κέρκυρα, Κυλλήνη, Φοίνικα Καλαμαριάς, Μύτικα Ευβοίας Πύργο Ηλείας, Επανομή Θεσσαλονίκης, Σχοινιά, Ν. Ηρακλείσα Καβάλας, Αγρίνιο. Τα παιδιά που μένουν στα σπίτια αυτά είναι θύματα κακοποίησης, παραμέλησης και εγκατάλειψης, ενώ οι αρμόδιες Εισαγγελικές και Δικαστικές Αρχές έκριναν το οικογενειακό τους περιβάλλον ακατάλληλο. Αιτήματα φιλοξενίας υποβάλλουν οι Εισαγγελίες Ανηλίκων, οι Εισαγγελίες Πρωτοδικών, οι Δικαστικές Αρχές, κοινωνικές υπηρεσίες Δήμων, Νομαρχιών και νοσοκομείων Παίδων, αλλά και άλλοι χώροι προστασίας ανηλίκων (www.hamogelo.gr/).

4.4.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου

Το «Χαμόγελο του Παιδιού» σε εθνικό επίπεδο παρέχει υπηρεσίες για τα παιδιά του δρόμου, αλλά και σε διεθνές επίπεδο είναι μέλος της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας για τα παιδιά του δρόμου (EFSC-European Federation for street Children). Ένα από τα προγράμματα που εφαρμόζει ο Σύλλογος είναι η Εθνική τηλεφωνική γραμμή για τα παιδιά SOS 1056. Η Γραμμή SOS 1056 ξεκίνησε τη λειτουργία της το 1997 με σκοπό την προστασία και την προάσπιση των δικαιωμάτων των παιδιών. Το Μάιο του 2007 αναγνωρίστηκε από το Υπουργείο Υγείας και

Κοινωνικής Αλληλεγγύης ως Εθνική Τηλεφωνική Γραμμή για τα Παιδιά. Επίσης είναι μέλος του Διεθνούς Δικτύου Τηλεφωνικών Γραμμών για την προστασία των παιδιών (Child Help lines International) (www.hamogelo.gr).

Η γραμμή λειτουργεί πανελλαδικά όλο το εικοσιτετράωρο και όλες τις ημέρες της εβδομάδας και στελεχώνεται από κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους. Στην γραμμή αυτή μπορούν να απευθυνθούν, δωρεάν, τα ίδια τα παιδιά-θύματα, γονείς, εκπαιδευτικοί και εκπρόσωποι φορέων. Οι αρμοδιότητες του τμήματος αυτού σχετίζονται κατά κύριο λόγο με την ενημέρωση των πολιτών για θέματα που αφορούν την παιδική προστασία, αλλά και την παροχή ψυχολογικής και συμβουλευτικής υποστήριξης σε παιδιά, εφήβους και γονείς. Επίσης, δέχεται καταγγελίες για παιδιά που βρίσκονται σε κίνδυνο, παιδιά που εργάζονται και επαιτούν στους δρόμους και είναι σε θέση να πραγματοποιήσει επιτόπια παρέμβαση. Επιπλέον, διεκπεραιώνει αιτήματα φιλοξενίας παιδιών, ύστερα από την απόφαση των αρμόδιων εισαγγελικών αρχών, που έκριναν την επικινδυνότητα που φέρει η παραμονή των παιδιών με την οικογένειά τους (www.hamogelo.gr).

Το 2009 οι κλήσεις που έγιναν δεκτές ήταν 50.261 και αφορούσαν θέματα υγείας, οικονομικών και κοινωνικών προβλημάτων και παιδικής οικονομικής εκμετάλλευσης και παραμέλησης. Πιο συγκεκριμένα, τη χρονιά αυτή για τα παιδιά του δρόμου δέχτηκαν 11.906 κλήσεις. Το 2010 από τις 54.476 κλήσεις, οι 14.172 αφορούσαν παιδιά που βρίσκονται στο δρόμο και το 2011 από τις 57.422 κλήσεις, οι 15.407 αφορούσαν τα παιδιά αυτά. Τέλος, το 2012 οι κλήσεις που δέχτηκαν ήταν 138.030, εκ των οποίων 8.148 σχετίζονταν με την οικονομική με το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου (www.hamogelo.gr).

Ο Σύλλογος, ύστερα από τις τηλεφωνικές κλήσεις που αφορούν την οικονομική εκμετάλλευση παιδιών, αναλαμβάνει να πραγματοποιήσει επιτόπια παρέμβαση στα παιδιά που βρίσκονται σε άμεσο κίνδυνο. Τα παιδιά αυτά είναι, συνήθως, παιδιά που περιπλανούνται πολλές ώρες στους δρόμους των πόλεων για να εργαστούν ή να επαιτήσουν και είναι εκτεθειμένα σε σοβαρούς κινδύνους, που έχουν αντίκτυπο στην ψυχική και σωματική τους υγεία (www.hamogelo.gr).

Η δράση της επιτόπιας παρέμβασης ξεκίνησε τη λειτουργία της το 2002 και υποστηρίζεται από το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης. Ειδικότερα, πρωταρχικός στόχος της παρέμβασης αυτής είναι η ασφαλής μεταφορά του παιδιού που βρίσκεται σε άμεσο κίνδυνο, με τα οχήματα του συλλόγου, σε ένα ασφαλές περιβάλλον για το παιδί. Η επιτόπια

παρέμβαση προκύπτει ύστερα από συνεργασία με τις αρμόδιες εισαγγελικές και αστυνομικές αρχές της χώρας (www.hamogelo.gr).

4.5 ΚΕΝΤΡΟ ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

4.5.1 Προφίλ της Οργάνωσης

Το Κέντρο Συμπαράστασης Παιδιών και Οικογένειας, που υπάγεται στη Μη Κερδοσκοπική Οργάνωση «Κοινωνική και Εκπαιδευτική Δράση», ιδρύθηκε το 1997. Ιδρύτρια της Οργάνωσης είναι η κα Μυρτώ Λεμού, κοινωνική λειτουργός, η οποία ύστερα από τη συμμετοχή της σε προγράμματα street work για τα παιδιά του δρόμου, αποφάσισε να δημιουργήσει ένα Κέντρο που θα απευθυνόταν σε παιδιά που εργάζονται και επαιτούν στους δρόμους. Πρωταρχική ιδέα, λοιπόν, ήταν η δημιουργία ενός φορέα που θα είχε ως αποστολή την ένταξη των παιδιών αυτών στο κοινωνικό σύνολο και την παροχή υπηρεσιών που θα ενθαρρύνουν τα παιδιά στην αξιοποίηση των δυνατοτήτων τους (www.supportcenter.gr).

Σήμερα, το Κέντρο στεγάζεται στην περιοχή του Κολωνού και επιδιώκει την βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των παιδιών και των οικογενειών τους που περιπλανούνται, κυρίως, στους δρόμους της ευρύτερης περιοχής. Αποδέκτες του προγράμματος είναι παιδιά που προέρχονται από οικογένειες Μουσουλμάνων Τσιγγάνων της Δυτικής Θράκης, τουρκόφωνων της Δυτικής Θράκης και τσιγγάνων Αλβανών, που κατοικούν στις περιοχές του Μεταξουργείου, του Κολωνού και του Βοτανικού. Τα παιδιά αυτά αντιμετωπίζουν ποικίλες δυσκολίες και τα ίδια στερούνται τη γονική φροντίδα. Στους χώρους του Κέντρου λειτουργούν το Κέντρο Ημέρας για τα μικρά παιδιά, το Κέντρο Εφήβων και Νέων και το Κέντρο Οικογένειας (www.supportcenter.gr).

Σκοπός, λοιπόν, του Κέντρου είναι η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού που βιώνουν τα παιδιά που εργάζονται στους δρόμους, τα οποία ανήκουν είτε σε κάποια θρησκευτική, εθνική, φυλετική μειονότητα, είτε αντιμετωπίζουν ζητήματα ρατσισμού ή ζητήματα οικογενειακά και ψυχολογικά. Τα προγράμματα του Κέντρου σχεδιάζονται και εφαρμόζονται με γνώμονα τις αρχές της Κοινωνικής Εργασίας, δηλαδή το σεβασμό για την προσωπικότητα του κάθε ατόμου, την ειλικρίνεια, τη διακριτικότητα και την κατανόηση (www.supportcenter.gr).

4.5.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου

Το Κέντρο διαθέτει το Κέντρο Ημέρας Μικρών Παιδιών, το Κέντρο Εφήβων-Νέων και το Κέντρο Οικογένειας. Το Κέντρο Ημέρας Μικρών Παιδιών στηρίζει τα παιδιά που εργάζονται στο δρόμο και επιδιώκει να τα εντάξει στο κοινωνικό σύνολο, προβάλλοντάς τους άλλα ερεθίσματα. Η σχολική υποστήριξη που παρέχεται εστιάζεται τόσο στα παιδιά, όσο και στους γονείς τους. Αρχικά, όσον αφορά τη στήριξη στα παιδιά, επιδιώκεται η εγγραφή των παιδιών σε σχολεία της περιοχής και η προετοιμασία των παιδιών μικρής ηλικίας για το σχολείο. Αυτό σημαίνει ότι εκπαιδεύονται για την στάση που πρέπει να υιοθετήσουν στο σχολικό περιβάλλον, ενώ τα μεγαλύτερης ηλικίας παιδιά εντάσσονται σε προγράμματα ενισχυτικής διδασκαλίας. Επίσης, γίνεται προσπάθεια να συνειδητοποιήσουν οι γονείς την αναγκαιότητα της εκπαίδευσης και τις υποχρεώσεις που πηγάζουν από τον γονεϊκό τους ρόλο ως προς το θέμα αυτό (www.supportcenter.gr).

Το Κέντρο Εφήβων- Νέων έχει αποδέκτες εφήβους ηλικίας 13 έως 20 ετών, οι οποίοι είναι κυρίως ελληνικής καταγωγής, Μουσουλμάνοι Τσιγγάνοι, που κατοικούν μόνιμα στην περιοχή του Κολωνού και του Μεταξουργείου. Συστηγάζεται με το Κέντρο Ημέρας για τα μικρά παιδιά και το Κέντρο Οικογένειας και η λειτουργία του ξεκίνησε τον Σεπτέμβριο του 2003. Στην ουσία αποτελεί συνέχεια του «Προγράμματος Ενημέρωσης και Ευαισθητοποίησης Εφήβων», το οποίο υλοποιήθηκε πιλοτικά το 2001. Το Κέντρο εστιάζεται στην κοινωνική και εργασιακή ένταξη των εφήβων, μέσω της εκπαιδευτικής και προσωπικής ανέλιξης τους. Αξιοποιούνται οι δυνατότητες των εφήβων και δίνονται ερεθίσματα για εκπαιδευτικές δημιουργικές δραστηριότητες (www.supportcenter.gr).

Το Κέντρο Οικογένειας αποτελεί Κοινωνική Υπηρεσία που παρέχει στήριξη στα ενήλικα μέλη των οικογενειών των παιδιών. Στοχεύει στην ενημέρωση, την ευαισθητοποίηση και την κινητοποίηση των γονέων ως προς τις υποχρεώσεις και τα δικαιώματα που έχουν ως γονείς, αλλά και στην καθοδήγησή τους σε θέματα νομικά, θέματα που προκύπτουν από τις ανάγκες τους και τα αιτήματά τους (www.supportcenter.gr).

4.6 ΔΡΟΜΟΙ ΖΩΗΣ

4.6.1 Προφίλ της Οργάνωσης

Η Μη Κερδοσκοπική Οργάνωση «Δρόμοι Ζωής» αποτελεί μια εθελοντική οργάνωση, η οποία ξεκίνησε επίσημα τη λειτουργία της το 2000. Από το έτος 1996

έως το 2000, οι ιδρυτές του φορέα πραγματοποιούσαν ενισχυτική διδασκαλία σε παιδιά αναλφάβητων γονέων στην περιοχή Γκάζι. Το διάστημα αυτό συνειδητοποίησαν το μεγάλο αριθμό οικογενειών που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην περιοχή και αποφάσισαν την δημιουργία της Οργάνωσης. Σήμερα, η οργάνωση παρέχει υπηρεσίες, που σχετίζονται με την ενισχυτική διδασκαλία και τη δημιουργική απασχόληση, σε παιδιά και εφήβους που προέρχονται από οικογένειες Μουσουλμάνων της Θράκης, παιδιά που περιπλανούνται στους δρόμους του κέντρου της Αθήνας, μετανάστες και κατοίκους της περιοχής Γκάζι (www.dromoi-zois.gr).

Το έργο της Οργάνωσης εστιάζεται αρχικά στην εξάλειψη του κοινωνικού αποκλεισμού που βιώνουν παιδιά και οικογένειες λόγω των θρησκευτικών, φυλετικών, μαθησιακών ιδιαιτεροτήτων τους. Η στήριξη που παρέχει στους χρήστες των υπηρεσιών είναι υλική, ηθική και ψυχολογική και αποσκοπεί στην καταπολέμηση του αναλφαβητισμού, της ημιμάθειας, της άγνοιας και του κοινωνικού φόβου. Αυτό σημαίνει ότι προετοιμάζει τα παιδιά και τις οικογένειες τους, ώστε να είναι σε θέση να αναλάβουν την ευθύνη της προσωπικής τους ζωής. Ο σκοπός αυτός επιτυγχάνεται μέσω της σχέσης εμπιστοσύνης που αναπτύσσεται μεταξύ των εθελοντών και των εξυπηρετούμενων. Επίσης, οι υπηρεσίες της Οργάνωσης παρέχονται με γνώμονα το δικαίωμα του ανθρώπου να ζει αξιοπρεπώς, χωρίς να καταπατούνται τα δικαιώματά του. Τέλος, η Οργάνωση οραματίζεται μια κοινωνία που θα χαρακτηρίζεται από συνοχή, ανιδιοτέλεια, σεβασμό προς τον συνάνθρωπο και δημιουργική αυτοέκφραση (www.dromoi-zois.gr).

Ο φορέας στελεχώνεται μόνο από εθελοντές, δηλαδή ευαισθητοποιημένους επαγγελματίες με επιστημονική κατάρτιση ή πολίτες, ανεξάρτητα με το μορφωτικό τους επίπεδο, που προσφέρουν ανιδιοτελώς τις υπηρεσίες τους. Οι πόροι του φορέα προέρχονται κυρίως από δωρεές, αλλά και από έσοδα που προκύπτουν από τις εκδηλώσεις που ανά διαστήματα οργανώνει. Επίσης, μέσω του προγράμματος «Φροντίδα» οι πολίτες μπορούν να προσφέρουν τρόφιμα στην οργάνωση «Δρόμοι Ζωής», όπου οι εθελοντές αναλαμβάνουν την τακτική διανομή τους σε άπορες οικογένειες (www.dromoi-zois.gr).

4.6.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου

Ο φορέας παρέχει ενισχυτική διδασκαλία σε παιδιά Δημοτικού, Γυμνασίου και Λυκείου, ώστε αυτά να είναι σε θέση να παρακολουθήσουν τα μαθήματα του

σχολείου. Αποδέκτες του προγράμματος είναι κυρίως παιδιά που απουσιάζουν συχνά από το σχολείο, όπως είναι τα παιδιά που εργάζονται και επαιτούν. Ο στόχος του προγράμματος αυτού είναι η παραμονή των παιδιών στη σχολική κοινότητα και κατ' επέκταση η ολοκλήρωση της φοίτησής τους, μέσω της τόνωσης της αυτοπεποίθησής και της αυτοεκτίμησής τους. Τα μέσα που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη του στόχου είναι οι πολιτιστικές, καλλιτεχνικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες (www.dromoi-zois.gr).

Επίσης, στα πλαίσια του προγράμματος «Φροντίδα», που υλοποιείται από το 2010, χορηγούνται τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης σε παιδιά που επαιτούν και στις οικογένειές τους, αλλά και σε όσες αντιμετωπίζουν σοβαρά οικονομικά ζητήματα. Τα είδη προέρχονται από προσφορές εθελοντών και η διανομή γίνεται ανά 15 μέρες. Στις οικογένειες αυτές παρέχεται ψυχολογική υποστήριξη από εθελοντές ψυχολόγους και γίνεται παραπομπή σε κοινωνικές υπηρεσίες φορέων (www.dromoi-zois.gr).

4.7 ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΓΙΑ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

4.7.1 Προφίλ της Οργάνωσης

Το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (Ε.Σ.Π.) είναι μία ελληνική Μη Κυβερνητική Οργάνωση που ιδρύθηκε το 1989 και αποτελεί τον μοναδικό μη κερδοσκοπικό φορέα στον ελλαδικό χώρο, που ασχολείται με πολιτικούς πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο (www.gcr.gr).

Στο σημείο αυτό είναι σημαντική η διασαφήνιση του όρου «πολιτικός πρόσφυγας» και «αιτών άσυλο», ώστε να γίνει πιο κατανοητός ο σκοπός του φορέα. Οι πρόσφυγες είναι τα άτομα που εξαναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη χώρα τους, διακατεχόμενοι από φόβο δίωξης για λόγους θρησκείας, εθνικότητας και πολιτικών πεποιθήσεων. Στη χώρα προέλευσης κυρίως ζουν εμφύλιο πόλεμο, βασανιστήρια, διώξεις και εκτεταμένες παραβιάσεις των δικαιωμάτων τους, ενώ στη χώρα υποδοχής αναζητούν προστασία και άσυλο. Είναι γεγονός, όμως ότι κατά την άφιξή τους στη χώρα υποδοχής έρχονται αντιμέτωποι με πολλές δυσκολίες. Σε πρακτικό επίπεδο, δεν μπορούν να έχουν πρόσβαση στις αρχές της χώρας προέλευσής ή τις προξενικές αρχές και αυτό συνεπάγεται με την αδυναμία τους να προσκομίσουν επίσημα έγγραφα, όπως βεβαιώσεις και πιστοποιητικά στις υπηρεσίες της χώρας υποδοχής. Οι «αιτούντες άσυλο» είναι οι υπήκοοι τρίτης χώρας ή οι ανιθαγενείς που έχουν υποβάλλει αίτηση για άσυλο και δεν έχει ακόμη παρθεί οριστική απόφαση για το αίτημά τους (Πασσά, 2008).

Σε αυτές τις ομάδες πληθυσμού και σε άλλες ευπαθείς ομάδες, όπως είναι οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, τα παιδιά και οι ενήλικες θύματα εμπορίας ανθρώπων (trafficking), το Ελληνικό Συμβούλιο για Πρόσφυγες παρέχει υποστηρικτικές υπηρεσίες που σχετίζονται με την προστασία και την βελτίωση της ποιότητας ζωής τους (www.gcr.gr).

Σκοπός του φορέα είναι η κάλυψη των βασικών αναγκών και η εύρεση ασύλου σε πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο. Τα ζητήματα αυτά προκύπτουν κατά τον ερχομό τους στην Ελλάδα και χρειάζονται άμεσα διευθέτηση, ώστε να επιτευχθεί η ομαλή ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία. Ο σκοπός αυτός επιτυγχάνεται μέσω της ενημέρωσης που παρέχεται σε αυτές τις ομάδες για τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις τους, τη διαδικασία ασύλου, σύμφωνα με το θεσμικό πλαίσιο, αλλά και της παραπομπής τους σε αρμόδιες υπηρεσίες. Επίσης, η κοινωνική τους ένταξη στην ελληνική κοινωνία επιδιώκεται και μέσω της εύρεσης εργασίας από τους επαγγελματίες της Οργάνωσης (www.gcr.gr).

Η φιλοσοφία του φορέα βασίζεται στην αρχή της αυτοδυναμίας και της αυτονομίας των προσφύγων. Οι πρόσφυγες αντιμετωπίζονται, ατομικά, ως άτομα που έχουν την ικανότητα να καλύπτουν τις ανάγκες τους και να λειτουργούν αυτόνομα. Τηρείται πάντα το προσωπικό απόρρητο με αυστηρό τρόπο, λόγω του ότι οι χρήστες έχουν την ιδιότητα του «πρόσφυγα» (www.gcr.gr).

Για την εφαρμογή των προγραμμάτων και την παροχή υπηρεσιών η Οργάνωση λαμβάνει τακτικούς και έκτακτους πόρους. Στην χρηματοδότηση, λοιπόν, συμβάλλουν οι εισφορές των μελών κατά την εγγραφή τους, καθώς και οι συνδρομές και τα εισοδήματα από τα περιουσιακά στοιχεία του Σωματείου. Έκτακτοι πόροι, όπως δωρεές πολιτών και εταιρειών, στα πλαίσια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, συμβάλλουν, επίσης, στον προϋπολογισμό. Τέλος, η Οργάνωση λαμβάνει έσοδα από έντυπα που εκδίδει προς πώληση στο ευρύ κοινό, αλλά και από τα χρηματοδοτούμενα προγράμματα που λαμβάνει μέρος (www.gcr.gr).

4.7.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου

Στα πλαίσια των χρηστών της Οργάνωσης, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ανήκουν οι ασυνόδευτοι ανήλικοι, οι οποίοι χρήζουν προστασίας και έχουν ανάγκη για στέγαση, σίτιση και βασικά είδη πρώτης ανάγκης. «Ασυνόδευτοι ανήλικοι» χαρακτηρίζονται τα άτομα κάτω των 18 ετών, τα οποία δεν συνοδεύεται από τους γονείς τους ή από κάποιο άλλο πρόσωπο που να έχει την επιμέλεια τους και ζητούν

να έχουν τα δικαιώματα του πρόσφυγα στη χώρα ασύλου. Η επικινδυνότητα των καταστάσεων που βίωναν στη χώρα προέλευσης, λόγω πολέμων, εμφύλιων συγκρούσεων, εκμετάλλευσης ή έλλειψης υποστηρικτικού περιβάλλοντος τα ωθεί στην αναζήτηση προστασίας σε μια άλλη χώρα (www.unhcr.gr).

Η Υποδοχή Νεοαφιχθέντων αποτελεί μια υπηρεσία της Οργάνωσης που ασχολείται με τα θέματα κυρίως στέγασης των ανήλικων προσφύγων. Επιδιώκει την εύρεση χώρου προσωρινής στέγασης για τα παιδιά είτε σε Κέντρα Υποδοχής, είτε ξενοδοχεία σε συνεργασία με το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Πολιτικής. Επίσης σε ανήλικους πρόσφυγες, παιδιά που επαιτούν και είναι θύματα trafficking, παρέχεται ψυχολογική υποστήριξη και συμβουλευτική για ζητήματα που χρειάζονται άμεση επίλυση, όπως είναι η σίτιση, η στέγαση και η υγεία τους, αλλά και κατά περίπτωση προετοιμάζονται για την παραπομπή σε ξενώνες (www.gcr.gr).

Στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού των παιδιών προσφύγων συμβάλλει μια υπηρεσία της Οργάνωσης, το Διαπολιτισμικό Κέντρο «Πυξίδα». Το Κέντρο παρέχει ενισχυτική διδασκαλία σε παιδιά προσφύγων, παιδιά που επαιτούν και δεν παρακολουθούν συστηματικά το σχολικό πρόγραμμα ή έχουν διακόψει εντελώς την εκπαιδευτική διαδικασία. Τα παιδιά αυτά μπορούν να παρακολουθούν μαθήματα ελληνικών, αγγλικών και υπολογιστών, ενισχυτική διδασκαλία στα σχολικά μαθήματα. Η υπηρεσία αυτή τους δίνει ερεθίσματα και τη δυνατότητα να καλλιεργήσουν τις ικανότητες, τα ταλέντα τους και να ψυχαγωγηθούν. Τέλος, τα παιδιά μέσω της εμπλοκής τους σε αυτές τις δραστηριότητες έρχονται σε επαφή με την κουλτούρα και τα έθιμα της ελληνικής κοινωνίας (www.gcr.gr).

4.8 Unicef

4.8.1 Προφίλ του φορέα

Η Unicef, η Οργάνωση των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά, ιδρύθηκε στις 11 Δεκεμβρίου 1946 με σκοπό να βοηθήσει τα παιδιά της Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής και της Κίνας, μετά το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Από τον πρώτο χρόνο ίδρυσης της παρείχε βοήθεια στην Ελλάδα. Την περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και μετά, οι βασικές ανάγκες των ελληνόπουλων ήταν πολύ μεγάλες. Για το λόγο αυτό η Unicef χορηγούσε τρόφιμα περίπου σε 1.000.000 παιδιά, αλλά και είδη, όπως ρούχα και κουβέρτες. Μετά το 1951, όταν οι συνθήκες είχαν βελτιωθεί, ο Οργανισμός στράφηκε στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των παιδιών και των μητέρων τους. Ειδικότερα, έθεσε στόχο την βελτίωση της υγείας των παιδιών, την

παροχή υπηρεσιών σε ανάπηρα παιδιά και την παροχή προγραμμάτων παστερίωσης του γάλακτος (www.unicef.gr).

Σήμερα, η Unicef, δρώντας σε παγκόσμιο επίπεδο, προσφέρει την στήριξη της σε παιδιά από 150 διαφορετικές χώρες και μέρη του κόσμου και μεριμνά τόσο για την επιβίωση και ασφάλειά τους, όσο και για την ανάπτυξη και εξέλιξή τους. Σαν Οργανισμός επικεντρώνεται στην παιδική προστασία και εκμετάλλευση και ως εκ τούτου εφαρμόζει προγράμματα για παιδιά ορφανά και παιδιά θύματα οικονομικής εκμετάλλευσης και πολέμου. Τέλος, επικεντρώνεται στην προάσπιση της υγείας των παιδιών, μέσω του εμβολιασμού που παρέχει στις αναπτυσσόμενες χώρες και της παροχής πόσιμου νερού, αλλά και της εκπαίδευσης οικογενειών και κοινοτήτων σε θέματα που αφορούν την υγιεινή (www.unicef.gr).

Η Unicef προωθεί αξίες, όπως είναι η αλληλεγγύη, η κοινωνική δικαιοσύνη και η κοινωνική ανάπτυξη προς τα παιδιά και τους νέους ανθρώπους. Η φιλοσοφία της βασίζεται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού και επικεντρώνεται στην στήριξη των λιγότερο ευνοημένων παιδιών, τα οποία είναι συνήθως θύματα πολέμου, φυσικών καταστροφών, φτώχειας, εκμετάλλευσης και κακοποίησης. Οραματίζεται, λοιπόν, μια κοινωνία, η οποία θα επικεντρώνεται στην υγιή ανάπτυξη των παιδιών και στην εκπαίδευσή τους (www.unicef.gr).

Η Ελληνική επιτροπή της Unicef ιδρύθηκε το έτος 1977 με σκοπό τόσο την πληροφόρηση των Ελλήνων για την παγκόσμια κατάσταση των παιδιών και των μητέρων τους, όσο και τη συλλογή πόρων για την στήριξη περίπου 160 χωρών του αναπτυσσόμενου κόσμου και της Ανατολικής Ευρώπης. Αποτελεί μια από τις 36 αυτόνομες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις που από κοινού υποστηρίζουν το έργο της Unicef σε περίπου 150 χώρες. Μέχρι και σήμερα εργάζεται για την ευαισθητοποίηση της ελληνικής κοινωνίας, για τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα παιδιά στις αναπτυσσόμενες χώρες και την υποστήριξη των προγραμμάτων της Unicef (www.unicef.gr).

Το έργο της Unicef βασίζεται στην εθελοντική προσφορά κυβερνήσεων κρατών και ιδιωτών και στα έσοδα που προέρχονται από τις πωλήσεις των αντικειμένων της. Αυτό σημαίνει ότι επιδιώκει να συλλέξει πόρους τόσο μέσω προσφορών από ιδιώτες και κράτη, όσο και από προϊόντα που παράγει (www.unicef.gr).

4.8.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου

Η Ελληνική Επιτροπή της UNICEF ξεκίνησε την εκστρατεία της για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου της Ελλάδας, το έτος 2000 στις 11 Δεκεμβρίου, ημέρα του Παιδιού. Η σειρά δράσεων που πραγματοποίησε είχε σκοπό την ευαισθητοποίηση του κοινού και τη στήριξη των προγραμμάτων προστασίας και κοινωνικής επανένταξης των παιδιών του δρόμου, μέσω της οικονομικής στήριξης των ευαισθητοποιημένων πολιτών. Την μέρα εκείνη διεξήχθη τηλεμαραθώνιος, όπου μέσω των 3.700 κλήσεων που έγιναν συλλέχθηκε το ποσό των 176.000.000 δραχμών. Επίσης, πραγματοποιήθηκαν ολόήμερες εκδηλώσεις στην περιοχή του Γκάζι, όπου διάφορα συγκροτήματα, χορωδίες και θεατρικές ομάδες έλαβαν μέρος σε αυτές και προβλήθηκαν ταινίες σχετικές με το φαινόμενο. Τέλος, υπήρξε ένας γιγάντιος κουμπαράς που συμβόλιζε τη γη, όπου οι πολίτες μπορούσαν να καταθέσουν το ποσό που επιθυμούσαν (www.unicef.gr).

4.9 Εθνική γραμμή παιδικής προστασίας «1107»

4.9.1 Προφίλ του Φορέα

Η Εθνική Γραμμή Παιδικής Προστασίας «1107» ξεκίνησε τη λειτουργία της στις 9 Μαΐου του 2012 και αποτελεί μια από τις υπηρεσίες του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α). Το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης είναι Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου και εποπτεύεται από του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, όπως ορίζεται στο άρθρο 9, παράγραφος 5 του νόμου 4052/2012. Συστάθηκε με το άρθρο 6 του νόμου 3106/03 με την ονομασία «Εθνικό Κέντρο Άμεσης Κοινωνικής Βοήθειας» (Ε.Κ.Α.Κ.Β) και αργότερα με το άρθρο 20 του νόμου 3402/05 μετονομάστηκε σε Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.). Σκοπός του Ε.Κ.Κ.Α μέσω των υπηρεσιών που παρέχει είναι τόσο η ψυχολογική υποστήριξη σε όσους αντιμετωπίζουν ζητήματα έκτακτης ανάγκης, όσο και ο συντονισμός του δικτύου των υπηρεσιών προνοιακού χαρακτήρα (www.ekka.org.gr).

Η Εθνική Γραμμή «1107» αποτελεί μια από τις υπηρεσίες του που λειτουργεί σε εικοσιτετράωρη βάση δωρεάν προς οποιονδήποτε θέλει να καταγγείλει ένα θέμα που αφορά την παιδική προστασία. Η οργάνωση και η λειτουργία της Γραμμής ορίζονται στο άρθρο του νόμου 3961/2011. Η υπηρεσία παρέχει επείγουσα συμβουλευτική σε παιδιά που βρίσκονται σε κίνδυνο, διερευνά τις καταγγελίες των

πολιτών και στη συνέχεια κινητοποιεί τους αρμόδιους φορείς που χρειάζεται να εμπλακούν στην εκάστοτε περίπτωση (www.ekka.org.gr).

Ο σκοπός της είναι η στήριξη των παιδιών που βρίσκονται σε κατάσταση κρίσης ή σε κίνδυνο, από ειδικά εκπαιδευμένους κοινωνικούς λειτουργούς και ψυχολόγους, είτε μέσω συμβουλευτικής, είτε μέσω ενημέρωσης τους σε θέματα που σχετίζονται με το ζήτημα που τους απασχολεί (www.ekka.org.gr).

Οι χρήστες της υπηρεσίας είναι παιδιά και έφηβοι που καλούν στη Γραμμή για να μιλήσουν για δυσκολίες ψυχολογικής και κοινωνικής φύσεως, συνθήκες εγκατάλειψης, βίας και κακοποίησης που έχουν βιώσει. Επίσης, καλούν γονείς και κηδεμόνες, ώστε να ζητήσουν καθοδήγηση για τον τρόπο που θα μπορούσαν να χειριστούν μια κατάσταση, αλλά και εκπαιδευτικοί. Επίσης, στους χρήστες ανήκουν επαγγελματίες φορέων παιδικής προστασίας, εισαγγελικές, δικαστικές και αστυνομικές αρχές και πολίτες που καλούν για να αναφέρουν περιστατικά που σχετίζονται με παιδιά που βρίσκονται σε κίνδυνο (www.ekka.org.gr).

4.9.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου

Η υπηρεσία δέχεται αναφορές, μέσω των τηλεφωνικών κλήσεων, από πολίτες που καταγγέλλουν περιστατικά παιδιών και εφήβων που επαιτούν στους δρόμους και βρίσκονται σε κίνδυνο. Αρχικά, κατά την τηλεφωνική κλήση γίνεται μια διερεύνηση που σχετίζεται με τις συνθήκες και τον κίνδυνο που αντιμετωπίζει το παιδί. Στη συνέχεια η Γραμμή ως υπηρεσία έρχεται σε επικοινωνία με διάφορους φορείς, ώστε να πραγματοποιηθεί μια ολοκληρωμένη και στοχευόμενη παρέμβαση που θα απομακρύνει το παιδί από την επικίνδυνη κατάσταση στην οποία βρίσκεται. Συνεργάζεται, λοιπόν, κατά περίπτωση με υπηρεσίες παιδικής προστασίας, δηλαδή με εισαγγελικές, δικαστικές και αστυνομικές αρχές, αλλά και με τις Ομάδες Παιδικής Προστασίας Ανηλίκων, ώστε να πραγματοποιηθεί μια επιτόπια παρέμβαση (www.ekka.org.gr).

4.10 Συνήγορος του Παιδιού

4.10.1 Προφίλ του Φορέα

Ο Συνήγορος του Πολίτη αποτελεί ανεξάρτητη αρχή κατοχυρωμένη στο Σύνταγμα. Υφίσταται από την 1 η Οκτωβρίου 1998 και οι υπηρεσίες του παρέχονται δωρεάν προς όλους τους πολίτες. Μεριμνά για την διασφάλιση των δικαιωμάτων όλων των πολιτών όλης της χώρας. Το αρμόδιο τμήμα του φορέα που επικεντρώνεται

αποκλειστικά στην προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού είναι ο Συνήγορος του Παιδιού και πιο συγκεκριμένα ο «Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού». Η οργάνωση, η στελέχωση και ο τρόπος λειτουργίας του «Κύκλου Δικαιωμάτων του Παιδιού» ορίζονται σύμφωνα με τον νόμο 3094/2003 και τον Κανονισμό Λειτουργίας του (ΠΔ 273/1999), με βάση τις διατάξεις του Συντάγματος (www.0-18.gr/).

Ο «Κύκλος Δικαιωμάτων του Παιδιού» παρακολουθεί και στηρίζει την εφαρμογή της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Αποστολή του είναι η προάσπιση και η προαγωγή των δικαιωμάτων των πολιτών παιδιών, δηλαδή των ατόμων που δεν έχουν συμπληρώσει τα 18 τους χρόνια (www.0-18.gr/).

Αναλυτικότερα, ο τομέας διερευνά τις αναφορές που δέχεται για τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων των παιδιών και μεσολαβεί για την αποκατάστασή τους. Οι αναφορές μπορούν να γίνουν από πολίτες που αντιλαμβάνονται παραβίαση κάποιου δικαιώματος του παιδιού, αλλά και από τα ίδια τα παιδιά. Τα παιδιά που απευθύνονται στο τμήμα αυτό δέχονται ενημέρωση για τα δικαιώματά τους και καθοδήγηση για τον τρόπο που θα χειριστούν την μεταχείριση που δέχονται (Ρομπόκου-Καραγιάννη, 2007).

Επίσης, διαμεσολαβεί μεταξύ της δημόσιας διοίκησης και των πολιτών και γνωμοδοτεί για πολιτικές που καταπατούν τα δικαιώματα των παιδιών, μέσω γραπτών συστάσεων και αναφορών. Τέλος, συντονίζει και κινητοποιεί τους φορείς που ασχολούνται με την παιδική προστασία, ώστε η παρέμβαση τους να είναι αποτελεσματικότερη (www.0-18.gr/).

4.10.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου

Ο Συνήγορος του Παιδιού, όσον αφορά το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου, δέχεται γραπτές αναφορές είτε από πολίτες που παρατηρούν ότι ένα παιδί εργάζεται στο δρόμο και βρίσκεται σε κίνδυνο είτε από τα ίδια τα παιδιά. Στις αναφορές παρουσιάζεται η κατάσταση και γίνεται αναλυτική περιγραφή του προφίλ των παιδιών, αλλά και άλλων στοιχείων που υποδεικνύουν ότι αυτό το παιδί βρίσκεται σε κατάσταση κινδύνου. Ένα παιδί μπορεί να επικοινωνήσει και να αναφέρει το πρόβλημά του και στη Γραμμή του Συνηγόρου 8001132000, ή να ορίσει συνάντηση με επιστήμονες που εργάζονται στην υπηρεσία και να μιλήσει μαζί τους. Οι καταγγελίες είναι αυστηρά ανώνυμες και διατηρείται το απόρρητο. Σε περίπτωση που κριθεί απαραίτητη η επικοινωνία με τους κηδεμόνες ή η παραπομπή της

περίπτωσης σε άλλο φορέα, τότε ζητείται η σύμφωνη γνώμη του παιδιού (www.0-18.gr/).

Ο Συνήγορος του Παιδιού επιδιώκει αφενός την διερεύνηση των αναφορών που σχετίζονται με το φαινόμενο και την παραπομπή τους και αφετέρου προτείνει λύσεις και τρόπους αντιμετώπισης του κινδύνου που βιώνει το παιδί. Η αποκατάσταση της προστασίας του παιδιού αποτελεί βασικό μέλημα του φορέα (www.0-18.gr/).

4.11 Ελληνική Αστυνομία

4.11.1 Προφίλ του φορέα

Η Ελληνική Αστυνομία με την μορφή που έχει σήμερα συστάθηκε το 1984, ύστερα της συγχώνευσης της Χωροφυλακής και της Αστυνομίας Πόλεων (νόμος 1481/1-10-1984 ΦΕΚ Α' - 152). Σύμφωνα με τον νόμο 2800/2000 είναι Σώμα Ασφαλείας και έχει ως σκοπό την διασφάλιση της δημόσιας ειρήνης, ευταξίας, αλλά και την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος. Έχει ως αποστολή την προστασία του δημοκρατικού πολιτεύματος και του Κράτους (www.astynomia.gr).

Η Ελληνική Αστυνομία συγκροτείται από Κεντρικές και Περιφερειακές υπηρεσίες. Ανώτατο όργανο όλων των υπηρεσιών είναι το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας. Οι παρεμβάσεις που επιλέγει σχετίζονται πάντοτε με την πολιτική του Υπουργείου της Προστασίας του Πολίτη. Η Άμεση Δράση είναι η Υπηρεσία όπου επικεντρώνεται στην άμεση παροχή προστασίας στους πολίτες, μέσω επιτόπιων παρεμβάσεων, περιπολιών για την εξασφάλιση της δημόσιας τάξης και την παροχή ειδικής υποστήριξης στις λοιπές Υπηρεσίες της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αττικής (www.astynomia.gr).

4.11.2 Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου

Το Υπουργείο Δημόσια Τάξης και Δικαιοσύνης και οι αστυνομικοί της Διεύθυνσης Ανηλίκων συνεργάστηκαν με τον Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας και ανέθεσαν το πρόγραμμα «Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο» το 1998 στον Εθνικό Οργανισμό Κοινωνικής Φροντίδας (Ε.Ο.Κ.Φ.) που υπαγόταν ο Εθνικός Οργανισμός Πρόνοιας (Ε.Ο.Π.) Το πρόγραμμα έπαψε να εφαρμόζεται τον Ιούλιο του 2002. Σκοπός του προγράμματος αποτελούσε η προστασία των παιδιών του δρόμου και η αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού που υφίστανται. Στόχος ήταν η μείωση της επαιτείας, ώστε να αποφευχθούν οι

κίνδυνοι που πηγάζουν από αυτήν, αλλά και η εξάλειψη των κυκλωμάτων που ωθούν τα παιδιά στην εργασία ή την επαιτεία στους δρόμους. Έτσι λοιπόν το πρόγραμμα θα συνέβαλε στη λήψη μέτρων για την ολοκληρωμένη παρέμβαση των παιδιών του δρόμου και στην προσαρμογή της κοινωνικής πολιτικής του Ε.Ο.Π. στις υπάρχουσες κοινωνικές ανάγκες (Θεμελή, Ο., Πούλου, Σ., Στρατιδάκη, Σ., 2004).

Ως χώροι υλοποίησής του προγράμματος ορίστηκαν η παιδόπολη «Αγία Βαρβάρα» του Ε.Ο.Π και ο ξενώνας φιλοξενίας παιδιών στο Παλαιό Φάληρο, οι οποίοι λειτούργησαν ως χώροι υποδοχής. Στον ξενώνα φιλοξενήθηκαν 20 κορίτσια που εργάζονταν ή επαιτούσαν στους δρόμους. Κατά την αρχική φάση της εφαρμογής του προγράμματος η συγκέντρωση των παιδιών γινόταν από την αστυνομία σε τακτά χρονικά διαστήματα και τα παιδιά οδηγούνταν σε κρατητήρια. Η διαδικασία με αφορμή το πρόγραμμα στη συνέχεια άλλαξε και τα παιδιά με συνοδεία αστυνομικών μεταφέρονταν άμεσα και εντάσσονταν στο πρόγραμμα. Τα περισσότερα παιδιά που φιλοξενήθηκαν είχαν ως χώρα καταγωγής την Αλβανία. Τη διαδικασία επαναπατριsmού ανέλαβε το τμήμα Μεταγωγών της Ασφάλειας. Τα παιδιά μεταφέρονταν μαζί με τους ενήλικες και παραδίδονταν στις Αλβανικές Αρχές στα φυλάκια των συνόρων (Θεμελή, Ο., Πούλου, Σ., Στρατιδάκη, Σ., 2004).

Ο Συνήγορος του Πολίτη διεξήγαγε πόρισμα που αναφερόταν στο πρόγραμμα αυτό και ανέφερε στοιχεία που υποδεικνύουν την έλλειψη οργανωτικότητας του προγράμματος. Αρχικά, ανέφερε ότι δεν είχε οριστεί συγκεκριμένος τρόπος λειτουργίας του προγράμματος, ούτε οικονομικός προϋπολογισμός. Το προσωπικό ήταν ιδιαίτερα ελλιπές, ενώ απαρτιζόταν από επαγγελματίες που δεν είχαν την κατάλληλη εξειδίκευση επιμορφωτικά. Επίσης, τονίζει το γεγονός ότι η Αστυνομία εξέφρασε άρνηση να αναλάβει την συστηματική φρούρηση του Ιδρύματος. Τα παιδιά αυτά ήταν δύσκολο να παραμείνουν σε ένα οργανωμένο περιβάλλον, καθώς είχαν συνηθίσει να περνούν τη μέρα τους ελεύθερα στο δρόμο. Για το λόγο αυτό η ανάγκη φρούρησης ήταν επιτακτική. Τέλος, τονίζει ότι το πρόγραμμα δεν παρείχε τις βασικές προϋποθέσεις που θα συνέβαλαν στην παιδική προστασία των παιδιών και την ψυχοκοινωνική επανένταξή τους, όπως ορίζονται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (Θεμελή, Ο., Πούλου, Σ., Στρατιδάκη, Σ., 2004).

Σήμερα, η Υπηρεσία Οργανωμένου Εγκλήματος, δηλαδή η Υποδιεύθυνση Αντιμετώπισης Οργανωμένου Εγκλήματος, με έδρα στις Διευθύνσεις Ασφάλειας Αττικής και Θεσσαλονίκης, και το Τμήμα Προστασίας Ανηλίκων αποτελούν τις αρμόδιες υπηρεσίες για την καταπολέμηση του φαινομένου της οικονομικής

εκμετάλλευσης των παιδιών. Οι υπηρεσίες διερευνούν τις υποθέσεις, εξετάζουν και κρίνουν ποιες αφορούν προώθηση ανηλίκων σε επαιτεία και ποιες σε οργανωμένο έγκλημα (trafficking). Μετά τη φάση της μελέτης αυτής, διατυπώνουν στρατηγικούς σχεδιασμούς με σκοπό την προστασία των παιδιών-θυμάτων και επιβάλουν κυρώσεις στα πρόσωπα που τα προωθούν στην επαιτεία (www.astynomia.gr).

Β' ΜΕΡΟΣ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 Σκοπός και στόχοι της έρευνας

Ο βασικός παράγοντας που ώθησε την ερευνητική ομάδα στην επιλογή της διερεύνησης του φαινομένου των παιδιών του δρόμου της Αθήνας βασίστηκε κυρίως στο γεγονός ότι κατά τη βιβλιογραφική ανασκόπηση εντοπίστηκαν σημαντικές ελλείψεις που αφορούσαν το υπό εξέταση φαινόμενο.

Εξάλλου, ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά της ποιοτικής κοινωνικής έρευνας είναι η διερεύνηση θεμάτων, κοινωνικών ομάδων και φαινομένων, τα οποία δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς από την υπάρχουσα βιβλιογραφία (Ιωσιφίδης, 2008).

Επίσης, ένας επιπλέον παράγοντας που συνέβαλε σε αυτή την επιλογή ήταν ότι το φαινόμενο αυτό αν και διαχρονικό καθίσταται επίκαιρο, ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης.

Ο σκοπός, λοιπόν, της μελέτης αυτής με θέμα «Αντιλήψεις, στάσεις και προτάσεις Φορέων και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων για την αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου. Η περίπτωση της Αθήνας» είναι η διερεύνηση των στάσεων, αντιλήψεων και δράσεων Φορέων και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου της Αθήνας, καθώς και η παρουσίαση των προτάσεών τους για την αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού. Στόχος αποτελεί η σύνδεση των ευρημάτων της έρευνας τόσο με τις τρεις διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις που υπάρχουν για τα παιδιά του δρόμου, όσο και με τις κατηγορίες που χωρίζονται τα παιδιά του δρόμου.

5.2 Ερευνητικά ερωτήματα

- Τι προγράμματα υπάρχουν και ποια εφαρμόζονται για τα παιδιά του δρόμου στα πλαίσια των δράσεων των Φορέων και των Μ.Κ.Ο.;
- Ποιες είναι οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. κατά την εφαρμογή των προγραμμάτων για τα παιδιά του δρόμου, και πώς αυτές επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα των δράσεων τους;
- Αναπτύσσονται συνεργασίες μεταξύ των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. για την αντιμετώπιση του φαινομένου;
- Πώς θα μπορούσε να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου;

5.3 Ερευνητική στρατηγική

Κατά τη διεξαγωγή μιας έρευνας η επιλογή της ερευνητικής στρατηγικής καθορίζει το είδος και το βαθμό των περιοριστικών ελέγχων και σκόπμων παρεμβάσεων που ο ερευνητής μπορεί να ασκήσει. Η διεξαγωγή αυτής της μελέτης βασίστηκε στις αρχές και τους κανόνες της ποιοτικής κοινωνικής έρευνας. Η μελέτη αυτή αποτελεί μια νατουραλιστική έρευνα και η στρατηγική που βασίστηκε είναι η διερευνητική-περιγραφική. Η διερευνητική-περιγραφική στρατηγική επιλέχθηκε, καθώς χαρακτηρίζεται από χαμηλό βαθμό περιοριστικών ελέγχων και ρυθμιστικών παρεμβάσεων από τη μεριά των ερευνητών, ενώ η διερεύνηση πραγματοποιείται στο φυσικό περιβάλλον των υποκειμένων με ευέλικτο μεθοδολογικό τρόπο. Επίσης, το υπό εξέταση ζήτημα περιορίζεται κυρίως στην καταγραφή των διάφορων πτυχών του, στη αναζήτηση των γενικών τάσεων και σχέσεων των μεταβλητών του ερευνητικού προβλήματος. Τέλος, ένας ακόμη λόγος είναι ότι για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου δεν υπάρχουν αρκετές πληροφορίες, βιβλιογραφικές πηγές, έρευνες και στατιστικά που να αποτυπώνουν την παρούσα κατάσταση (Παρασκευόπουλος, 1993).

5.4 Πεδίο μελέτης

Ως πεδίο μελέτης ορίστηκαν οι Φορείς και οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις της Αθήνας που στους χρήστες τους ανήκουν τα παιδιά του δρόμου της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας και παρέχουν υπηρεσίες για αυτά. Πιο συγκεκριμένα, το δείγμα αποτελείται από 5 δημόσιους Φορείς και 7 Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Επιδιώχθηκε το δείγμα να είναι αντιπροσωπευτικό, δηλαδή η επιλογή των Φορέων και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων που ασχολούνται με το φαινόμενο έγινε προσπαθώντας να υπάρχει, όσο το δυνατόν, ποικιλία στο δείγμα, όσον αφορά τα βασικά στοιχεία ταυτότητάς τους, δηλαδή τη νομική μορφή και τη φιλοσοφία της κάθε μιας.

5.5 Δείγμα

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 16 εκπροσώπους Φορέων και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων. Από το σύνολο των ερωτηθέντων οι 6 είναι εκπρόσωποι Κρατικών Φορέων και οι 10 εκπρόσωποι Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων.

Πιο συγκεκριμένα τα στελέχη που συμμετείχαν στην ερευνητική διαδικασία είναι τα εξής:

- Από το Συνήγορο του Παιδιού, μια κοινωνική λειτουργός, Ειδικών Επιστημών στο «Κύκλο Δικαιωμάτων του Παιδιού» του Συνηγόρου του Πολίτη.
- Από το Νοσοκομείο Παιδών «Η Αγία Σοφία», μία κοινωνική λειτουργός, Προϊσταμένη της Κοινωνικής Υπηρεσίας του Νοσοκομείου.
- Από την Ελληνική Αστυνομία, ο Αξιωματικός Υπηρεσίας του τμήματος Άμεσης Δράσης και μια Υπαστυνόμος του Τμήματος Προστασίας Ανηλίκων της Γενικής Αστυνομικής Διεύθυνσης Αττικής (Γ.Α.Δ.Α.).
- Από την Εισαγγελία Ανηλίκων Αθηνών, ο Εισαγγελέας Αθηνών.
- Από τη «Εθνική Γραμμή Παιδικής Προστασίας 1107», μια κοινωνική λειτουργός.
- Από τη Μ.Κ.Ο. «Arsis», ένας κοινωνιολόγος από το πρόγραμμα «street work» για τα παιδιά του δρόμου και μία κοινωνική λειτουργός, συντονίστρια του προγράμματος «Δίκτυο Δράσεων».
- Από τη Μ.Κ.Ο. «Praksis», μία κοινωνιολόγος, συντονίστρια του προγράμματος «Συν στο πλην» και μία ψυχολόγος, υπεύθυνη της δράσης «Επιτόπια παρέμβαση για την αντιμετώπιση ιατρικών και κοινωνικών προβλημάτων των παιδιών που εργάζονται και επαιτούν στους δρόμους τους Αθήνας».
- Από τη Ελληνική Εθνική Επιτροπή της Unicef, η Προϊσταμένη Συνηγορίας και Εκπαίδευσης στα Δικαιώματα του Παιδιού.
- Από τη Μ.Κ.Ο. «Δρόμοι Ζωής», ένας εθελοντής, ιδρυτικό μέλος.
- Από τη Μ.Κ.Ο. «Ελληνικό Συμβούλιο για Πρόσφυγες» μία κοινωνική λειτουργός από το Γραφείο Υποδοχής Νεοαφιχθέντων.
- Από τη Μ.Κ.Ο. «Κέντρο Συμπαράστασης Παιδιών και Οικογένειας», μία κοινωνική λειτουργός, ιδρύτρια του Κέντρου και Πρόεδρος και η κοινωνική λειτουργός της Κοινωνικής Υπηρεσίας.
- Από την Μ.Κ.Ο. «Χαμόγελο του Παιδιού» μία κοινωνική λειτουργός στη «Γραμμή Παιδικής Προστασίας 1056».

5.6 Το ερευνητικό εργαλείο-μέσο έρευνας

Οι ερωτήσεις που απευθύνθηκαν στο δείγμα διαμορφώθηκαν με βάση την ανασκόπηση σχετικών ερευνών. Η πηγή πάνω στην οποία βασίστηκε η κεντρική ιδέα των ερωτημάτων ήταν των GrootaertChristiaanandVanBastelaerThierry, (2002). *The Social Capital Assessment Tool*. Instruction Manual 1: Questionnaire Annotation. Washington: The World Bank ,Social development department.

5.7 Θεματικές ενότητες εργαλείου

Οι θεματικές ενότητες του ερωτηματολογίου που αποτέλεσαν τη βάση των ερωτήσεων της συνέντευξης ήταν οι ακόλουθες:

1. Βασικά στοιχεία της ταυτότητας του/της Φορέα/Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης
2. Τρόπος λειτουργίας του/της Φορέα/Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης
3. Η αποτύπωση του φαινομένου μέσω της επαγγελματικής εμπειρίας
4. Υπηρεσίες και Προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου
5. Αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων
6. Συνεργασίες
7. Προτάσεις

Η πρώτη ενότητα αναφέρεται στα βασικά στοιχεία της ταυτότητας του/της Φορέα/Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης που σχετίζονται με τον τρόπο επικοινωνίας των χρηστών με τις υπηρεσίες, τη νομική μορφή, το επίπεδο δράσης, το σκοπό και τη φιλοσοφία.

Η δεύτερη ενότητα διερευνά τον τρόπο λειτουργία του/της Φορέα/Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης, καθώς τα προβλήματα και τις αδυναμίες τους.

Η τρίτη ενότητα στοχεύει στη διερεύνηση του προφίλ των παιδιών του δρόμου, όπως έχει προκύψει από την επαγγελματική εμπειρία των ερωτηθέντων των Φορέων/Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, καθώς και της αντίληψής τους σχετικά με την ύπαρξη του φαινομένου.

Η τέταρτη ενότητα επικεντρώνεται στη διερεύνηση των δράσεων, δηλαδή των προγραμμάτων και των υπηρεσιών που εφαρμόζουν οι Φορείς και οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις για τα παιδιά του δρόμου, καθώς και των ενδεχόμενων δυσκολιών που αντιμετωπίζουν κατά την υλοποίησή τους.

Η επόμενη ενότητα διερευνά το βαθμό αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων και των υπηρεσιών των Φορέων/Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων.

Η έκτη ενότητα έχει ως στόχο τη διερεύνηση των συνεργασιών που αναπτύσσονται μεταξύ των Φορέων και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων.

Η έβδομη και τελευταία ενότητα αποσκοπεί στην διερεύνηση των προσωπικών προτάσεων των ερωτηθέντων σχετικά με το ποιες παρεμβάσεις χρειάζεται να πραγματοποιηθούν για την καταπολέμηση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου.

5.8 Τεχνικές συλλογής ερευνητικών δεδομένων

Για τη διεξαγωγή της ερευνητικής διαδικασίας έχει επιλεγεί η ποιοτική μέθοδος και η συλλογή των στοιχείων βασίζεται στην τεχνική της ημιδομημένης συνέντευξης. Η επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου, μέσω της άμεσης επαφής με τους ερωτώμενους και τις ανοιχτές ερωτήσεις, αποσκοπεί στην άντληση περισσότερων στοιχείων που αφορούν τις αντιλήψεις, τα προγράμματα και τις προτάσεις των εκπροσώπων Φορέων και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου.

Η πραγματοποίηση της έρευνας έγινε το διάστημα Δεκεμβρίου 2012-Φεβρουαρίου 2013. Το δείγμα ενημερώθηκε μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας, από τις τελειόφοιτες του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας που εκπόνησαν την παρούσα μελέτη, πριν τον καθορισμό της εκάστοτε συνάντησης για το σκοπό της μελέτης, ενώ εγγυήθηκε σε αυτό η ανωνυμία και η τήρηση της εχεμύθειας. Σε Φορείς που κρίθηκε αναγκαίο στάλθηκε επίσημο έγγραφο από το Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας, που πιστοποιούσε το σκοπό της έρευνας και την τήρηση της εχεμύθειας.

Οι συνεντεύξεις διεξήχθησαν στο χώρο που στεγάζεται ο/η εκάστοτε Φορέας/ Μη Κυβερνητική Οργάνωση. Η επαφή με τον κάθε συνεντευξιαζόμενο πραγματοποιήθηκε πρωινές ώρες και η διάρκεια της συνέντευξης ήταν περίπου μία ώρα. Πριν την έναρξη της προκαθορισμένης συνέντευξης γίνονταν ξενάγηση στα γραφεία και στους χώρους που παρέχονται οι υπηρεσίες. Παρά τις δυσκολίες που πιθανόν αντιμετώπιζαν λόγω του περιορισμένου χρόνου τους, καθώς και του φόρτου εργασίας, οι εκπρόσωποι των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. επιδίωκαν την εύρεση του καταλληλότερου χώρου για την διεξαγωγή της συνέντευξης.

5.9 Επεξεργασία δεδομένων

Κατά την διεξαγωγή των συνεντεύξεων έγινε χρήση μαγνητοφώνου και μετά την ολοκλήρωσή τους πραγματοποιήθηκε απομαγνητοφώνηση και καταγραφή των στοιχείων που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις. Τα ευρήματα της έρευνας ταξινομήθηκαν και κωδικοποιήθηκαν με βάση τους θεματικούς άξονες. Η επεξεργασία των δεδομένων από τις συνεντεύξεις επικεντρώθηκε αρχικά στο παρόν, δηλαδή σε στοιχεία που αφορούν τη σημερινή κατάσταση των παιδιών του δρόμου και των υπηρεσιών που παρέχονται για αυτά από Φορείς και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και στη συνέχεια στο μέλλον, δηλαδή στο τι παρεμβάσεις θα μπορούσαν να γίνουν για την αντιμετώπιση του φαινομένου.

5.10 Εκτίμηση δυσκολιών

Μία από τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι τελειόφοιτες σπουδάστριες του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας ήταν η χρονοβόρα διαδικασία που χρειάστηκε για την έγκριση της αίτησης που υπέβαλαν στους κρατικούς Φορείς για τον καθορισμό συνάντησης. Κατασταλτικός παράγοντας, δηλαδή, ήταν η γραφειοκρατία που αποτελούσε προϋπόθεση για την πρόσβαση στο πεδίο. Επίσης, ορισμένοι εκπρόσωποι Φορέων και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων λόγω του φόρτου εργασίας δεν διέθεταν αρκετό ελεύθερο χρόνο και έθεσαν χρονικό περιορισμό πριν τη διεξαγωγή της συνέντευξης. Επιπλέον, με την εκπρόσωπο μίας Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης δεν καθορίστηκε συνάντηση, αφού απέφυγε να απαντήσει σε κάθε προσπάθεια επικοινωνίας που υποβλήθηκε από τις τελειόφοιτες. Επιπρόσθετα, δυσκολία αποτέλεσε η έλλειψη οργάνωσης στο αρχειακό υλικό των Φορέων και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων, καθώς η πλειοψηφία δεν είχε καταγεγραμμένα στοιχεία των παιδιών του δρόμου που εξυπηρετούνται από τις υπηρεσίες. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη συγκέντρωση μη ολοκληρωμένων στοιχείων σχετικά με τον αριθμό των παιδιών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

6.1 Βασικά στοιχεία της ταυτότητας των Φορέων / Μ.Κ.Ο.

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 16 εκπροσώπους 5 δημόσιων Φορέων Ν.Π.Δ.Δ. και 7 Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων της Αθήνας. Ο φορέας ίδρυσης όλων των δημόσιων φορέων είναι το κράτος, ενώ 2 από τις 7 Μ.Κ.Ο. έχουν την Μ.Κ.Ο «Κοινωνική και Εκπαιδευτική Δράση» και τον διακυβερνητικό οργανισμό «Unicef». Από τους Φορείς και τις Μ.Κ.Ο. του δείγματος 9 δρουν σε εθνικό επίπεδο, ενώ οι 3 σε τοπικό.

Οι χρήστες, που εξυπηρετούνται από τους περισσότερους Φορείς και Μ.Κ.Ο. του δείγματος, ανήκουν αποκλειστικά σε πληθυσμιακές ομάδες που μπορούν να θεωρηθούν ως κοινωνικά αποκλεισμένες. Είναι κυρίως ενήλικοι και ανήλικοι μετανάστες, πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο, Ρομά, επαίτες και μονογονεϊκές οικογένειες. Επιπλέον, ορισμένοι από τους δημόσιους Φορείς του δείγματος δεν απευθύνονται αποκλειστικά στις παραπάνω πληθυσμιακές ομάδες, καθώς στους χρήστες τους ανήκουν είτε ανήλικα ή και ενήλικα θύματα ή παραβάτες, είτε ανήλικοι που χρήζουν νοσοκομειακής περίθαλψης.

Σκοπός των περισσότερων Φορέων και των Μ.Κ.Ο. του δείγματος είναι η προστασία και η προάσπιση των δικαιωμάτων των παιδιών σε ζητήματα υγείας και εκπαίδευσης, καθώς και την ψυχοκοινωνική τους στήριξη. Από το σύνολο των Μ.Κ.Ο. του δείγματος, 2 επικεντρώνονται στην πρόληψη του κοινωνικού αποκλεισμού των νέων και μια Μ.Κ.Ο. αντίστοιχα, των προσφύγων, ασυνόδευτων ανηλίκων και των αιτούντων άσυλο. Από την άλλη μεριά, ένας δημόσιος Φορέας στοχεύει στην πρόληψη και στην καταστολή του εγκλήματος, με γνώμονα την τήρηση της δημόσιας τάξης.

Η φιλοσοφία που πρεσβεύουν οι περισσότεροι Φορείς και Μ.Κ.Ο. βασίζεται στη «Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού» του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Επιπλέον, η άρση του κοινωνικού αποκλεισμού, των διακρίσεων και των προκαταλήψεων αποτελεί την φιλοσοφία 2 Μ.Κ.Ο. του δείγματος, ενώ η φιλοσοφία της αποστολής ενός δημόσιου Φορέα του δείγματος διαφέρει, καθώς έχει κατασταλτικό χαρακτήρα. Τέλος, η φιλοσοφία μιας Μ.Κ.Ο. πηγάζει από τη θεωρία του ολιστικού μοντέλου, σύμφωνα με το οποίο το άτομο προσεγγίζεται σφαιρικά

στοχεύοντας με αυτό τον τρόπο στην αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση των προβλημάτων τους.

6.2 Τρόπος Λειτουργίας των Φορέων/Μ.Κ.Ο.

Χρηματοδότηση

Αρχικά, ζητήθηκε από τους εκπροσώπους Φορέων και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων να αναφέρουν ποιος είναι ο τρόπος χρηματοδότησης του Φορέα/Μ.Κ.Ο. που εργάζονται. Όλοι οι ερωτηθέντες που εκπροσωπούν ένα Δημόσιο Φορέα ανέφεραν ότι η χρηματοδότηση προέρχεται από τον κρατικό προϋπολογισμό. Ο προϋπολογισμός του Υπουργείου στον οποίο υπάγεται ο Φορέας που εργάζονται περιλαμβάνει τη μισθοδοσία του προσωπικού και τον εξοπλισμό του Φορέα.

Οι ερωτηθέντες που εκπροσωπούν Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις στην πλειοψηφία τους ανέφεραν πως η χρηματοδότηση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στηρίζεται σε έκτακτες εισφορές, δηλαδή σε δωρεές πολιτών, ιδιωτών και εταιριών, ή και από έσοδα που προκύπτουν από εκδηλώσεις ή την πώληση ειδών. Επιπλέον, εκτός των άλλων, η χρηματοδότησή τους στηρίζεται σε χρηματοδοτούμενα προγράμματα. Δεν έχουν δηλαδή σταθερές πηγές εισοδήματος. Παρόλα αυτά, υπήρχε μία Μ.Κ.Ο. που εκτός από έκτακτες εισφορές λαμβάνει και μια τακτική εισφορά από το Ίδρυμα Σταύρος Νιάρχος για τη μισθοδοσία ενός εκ των επαγγελματιών που εργάζονται στη Μ.Κ.Ο.

Τυχόν αλλαγές στη χρηματοδότηση κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης

Από τα λεγόμενα όλων των ερωτηθέντων προκύπτει ότι η οικονομική κρίση έχει επιφέρει δυσκολίες και αλλαγές στον τρόπο χρηματοδότησης των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. Με την οικονομική κρίση έχει περιοριστεί η χρηματοδότηση από το κράτος και από ιδιωτικές εισφορές και έχουν υπάρξει μειώσεις προσωπικού και μισθών των επαγγελματιών. Επίσης, κάποιοι εκπρόσωποι Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων ανέφεραν ότι δεν λαμβάνουν πλέον σταθερή χρηματοδότηση από το κράτος, καθώς έχει αλλάξει το νομικό πλαίσιο. Παρά τις δυσκολίες αυτές, η πλειοψηφία των εκπροσώπων των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. τόνισε ότι προσπαθεί με διάφορους τρόπους να μην επηρεάζεται η ποιότητα και η ποσότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών τους από την οικονομική κρίση. Η στρατηγική των Μ.Κ.Ο. για την άρση των δυσκολιών, που προκύπτει από την ελλιπή χρηματοδότηση, στρέφεται στη

συγκέντρωση χρημάτων από δωρεές, ενώ ένας δημόσιος Φορέας δέχεται μια επιπλέον οικονομική στήριξη από τις Μ.Κ.Ο.

Απασχολούμενοι στο Φορέα/Μ.Κ.Ο.

Στην πλειοψηφία των Φορέων και των Μ.Κ.Ο., που ασχολούνται με το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου, εργάζονται επαγγελματίες διαφόρων ειδικοτήτων ανάλογα με την ταυτότητα της καθεμιάς Μ.Κ.Ο. και του καθενός Φορέα. Κυρίως οι περισσότεροι που εργάζονται είναι κοινωνικοί επιστήμονες, δηλαδή ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί, νοσηλευτές και διερμηνείς. Από την άλλη, σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, σε όλες τις Μ.Κ.Ο., εκτός από αμειβόμενους επαγγελματίες, εργάζονται και εθελοντές που στηρίζουν τις δράσεις και τα προγράμματα τους, ενώ μόνο σε μία Μ.Κ.Ο. το προσωπικό στελεχώνεται αποκλειστικά από επαγγελματίες και μη, που εργάζονται εθελοντικά.

Υποδομές-εξοπλισμός

Η πλειοψηφία των Φορέων και Μ.Κ.Ο. διαθέτει επαρκείς χώρους για τις υπηρεσίες που παρέχει, ενώ σε μία Μ.Κ.Ο., παρόλο που ο χώρος είναι επαρκής, λόγω της ελλιπούς χρηματοδότησης που λαμβάνει καθίσταται δύσκολη η συντήρησή του. Επιπλέον, σε κάποιους Φορείς και Μ.Κ.Ο. εντοπίζονται ελλείψεις στον εξοπλισμό που διαθέτουν, δηλαδή σε γραφική ύλη, σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές, καθώς επίσης υπάρχει έλλειψη δυνατότητας επισκευής των επαγγελματικών μεταφορικών μέσων που χρησιμοποιούν. Για την αντιμετώπιση των παραπάνω δυσκολιών είτε στρέφονται σε δωρεές είτε προσπαθούν να καλύψουν μόνοι τους τα έξοδα, ώστε να μην επηρεάζεται η εύρυθμη λειτουργία του Φορέα ή της Μ.Κ.Ο.

Προβλήματα και αδυναμίες Φορέων/Μ.Κ.Ο.

Οι δυσκολίες και οι αδυναμίες των Φορέων/Μ.Κ.Ο. που αναφέρθηκαν από τους περισσότερες ερωτηθέντες σχετίζονται με την ελλιπή χρηματοδότηση που λαμβάνουν, η οποία ευθύνεται για την έλλειψη προσωπικού και εξοπλισμού. Ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης οι δυσκολίες αυτές εντείνονται και ο φόρτος εργασίας αυξάνεται, όσο αυξάνονται οι ανάγκες και οι απαιτήσεις των χρηστών.

Από την άλλη, σε μία απάντηση που αφορούσε τις δυσκολίες μίας Μ.Κ.Ο. δόθηκε έμφαση στην έλλειψη ενός κρατικού-θεσμικού πλαισίου, στο οποίο θα

υπάρχει άμεση συνεργασία του κράτους με τις Μ.Κ.Ο. Αναφέρθηκε ότι το θεσμικό πλαίσιο του κράτους δυσχεραίνει και εμποδίζει την εφαρμογή των προγραμμάτων της Μ.Κ.Ο. για τους πρόσφυγες, καθώς οι νόμοι δεν τους επιτρέπουν να εργαστούν και να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία. Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε: *«Πώς μπορείς να έχεις πρόσφυγες στον ξενώνα και να τους παρέχεις υποστήριξη, όταν υπάρχει νόμος που δεν τους επιτρέπει να εργάζονται; Πώς μπορείς εσύ να τους υποστηρίξεις να ενταχθούν; Αυτό είναι ένα πάρα πολύ πρακτικό πρόβλημα που έχουμε. Αυτό είναι το πρόβλημα».*

6.3 Η αποτύπωση του φαινομένου μέσω της επαγγελματικής εμπειρίας.

Ο αριθμός των παιδιών που βρίσκονται στο δρόμο, σύμφωνα με τα στατιστικά που τυχόν υπάρχουν

Όλοι οι ερωτηθέντες δεν γνώριζαν στατιστικά για τον αριθμό των παιδιών του δρόμου. Οι περισσότεροι τόνισαν ότι τέτοια στατιστικά δεν υπάρχουν καταγεγραμμένα από κάποιο Φορέα και συνεπώς δεν υπάρχει σαφή εικόνα για τον αριθμό των παιδιών που εργάζονται στους δρόμους των πόλεων. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση: *«Να καταγραφεί στα πρακτικά ότι τώρα γελάω. Ακόμα και η στατιστική υπηρεσία σου δίνει ποσοστά που «εκτιμά». Οπότε η απάντηση σε αυτήν την ερώτηση είναι παρά πολύ εύκολη. Όχι, δεν υπάρχουν στατιστικά. Τα μονά στοιχεία που μπορούμε να σας δώσουμε είναι στοιχεία από τα άτομα που δουλεύουν στο δρόμο και έχουν μια άμεση επαφή αλλά αυτό δεν αντιπροσωπεύει όλη την εικόνα. Όταν έχεις ένα κράτος που δεν έχει καν στοιχεία, πώς να διαμορφώσεις πολιτική;».* Επίσης, ειπώθηκε: *«Δεν υπάρχει εικόνα του τι συμβαίνει. Δεν υπάρχει ένας φορέας που θα μαζέψει όλα τα στατιστικά για να μην υπάρχουν διπλοεγγραφές»,* όπως και *«Τέτοια δεδομένα για την Ελλάδα δεν θα έλεγα ότι υπάρχουν».*

Αύξηση ή μείωση του αριθμού των παιδιών κατά την πάροδο των ετών

Στη συνέχεια, ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να απαντήσουν στο αν παρατηρούν μέσα από την επαγγελματική τους εμπειρία αύξηση ή μείωση του αριθμού των παιδιών του δρόμου κατά την πάροδο των ετών. Από το σύνολο του δείγματος, 7 εκπρόσωποι ανέφεραν πως δεν παρατηρούν μείωση ή αύξηση των περιπτώσεων παιδιών που εργάζονται ή επαιτούν στους δρόμους. Ακόμη, παρόλο που

αρκετοί μετανάστες έχουν εγκαταλείψει την Ελλάδα, λόγω της οικονομικής κρίσης, δεν εντοπίζονται αλλαγές στον αριθμό των παιδιών του δρόμου.

Επίσης, 6 από τους 16 εκπροσώπους απάντησαν πως έχουν παρατηρήσει αύξηση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου. Ειδικότερα, 2 από τους παραπάνω 6 εκπροσώπους ανέφεραν ότι το γεγονός αυτό προκύπτει μέσω της καταγραφής των καταγγελιών που δέχονται για επαιτεία και εργασία παιδιών, αλλά και από την προσέλευση καινούριων μελών-παιδιών στα προγράμματα που εφαρμόζουν οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. Επιπρόσθετα, ένας άλλος λόγος που οδηγεί στην αύξηση του αριθμού των παιδιών του δρόμου, σύμφωνα με τα λεγόμενα ενός εκπροσώπου δημοσίου Φορέα είναι η μη απόδοση ποινικών κυρώσεων στους παραβάτες που εμπλέκονται με την επαιτεία και την εργασία των παιδιών στο δρόμο.

Τέλος, 3 εκπρόσωποι από το δείγμα ανέφεραν πως παρατηρούν μείωση του φαινομένου γενικά στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας. Επίσης, μείωση του αριθμού εντοπίζεται ιδιαίτερα στις περιοχές που επεκτείνονται οι δράσεις των Μ.Κ.Ο., λόγω της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων τους.

Προφίλ των παιδιών του δρόμου

Σύμφωνα με τα λεγόμενα των ερωτηθέντων για το προφίλ των παιδιών του δρόμου προκύπτει ότι οι χώρες προέλευσής των παιδιών που εργάζονται ή επαιτούν στους δρόμους της Αθήνας χαρακτηρίζονται από χαμηλό οικονομικό επίπεδο ή από συνθήκες πολέμου. Τα περισσότερα παιδιά του δρόμου, είναι παιδιά μετανάστες, πρόσφυγες και ασυνόδευτοι ανήλικες, δηλαδή, είναι παιδιά Roma αλβανικής, ρουμάνικης και ελληνικής καταγωγής, ενώ μικρότερο ποσοστό προέρχονται από χώρες όπως η Βουλγαρία, το Αφγανιστάν, το Πακιστάν, η Ρουμανία, η Νιγηρία, η Σομαλία και η Βόρεια Αφρική.

Επιπλέον και τα δύο φύλα εμπλέκονται στην επαιτεία και την εργασία στο δρόμο. Τα αγόρια είναι συνήθως περισσότερα από τα κορίτσια, καθώς τα κορίτσια εμπλέκονται περισσότερο με την πορνεία, ενώ ένας άλλος λόγος είναι ότι τα κορίτσια Roma απομακρύνονται νωρίτερα από την εργασία στο δρόμο, καθώς παντρεύονται σε πιο μικρή ηλικία. Γενικότερα, οι ηλικίες των παιδιών του δρόμου ποικίλουν και κυμαίνονται από 0 έως 18 ετών, δηλαδή τα παιδιά εμπλέκονται με την επαιτεία από βρέφη με τη συνοδεία της μητέρας τους έως και την ενηλικίωσή τους.

Σημεία της Αθήνας που υπάρχουν παιδιά στο δρόμο και για ποιο λόγο

Στο παρελθόν, τα παιδιά του δρόμου της Αθήνας συνήθιζαν να βρίσκονται στα φανάρια, ώστε να επαιτούν ή να εργάζονται. Η κατάσταση αυτή με την πάροδο των ετών άλλαξε. Πλέον στα φανάρια των δρόμων Αθήνας τοποθετούνται Πακιστανοί και Αφγανοί, ενώ τα παιδιά του δρόμου βρίσκονται πλέον σε πολυσύχναστα σημεία που τους επιτρέπουν να περιπλανούνται ευκολότερα, αλλά και στους σταθμούς του Μετρό, σύμφωνα με τα λεγόμενα ενός εκπροσώπου Μ.Κ.Ο. Επίσης, στην ίδια απάντηση τονίζεται ότι το κράτος θεωρεί ότι υπάρχει εξάλειψη του φαινομένου, λόγω της απουσίας των παιδιών από τα φανάρια.

Σήμερα, από τα λεγόμενα όλων των ερωτηθέντων προκύπτει ότι οι περιοχές που επαιτούν ή εργάζονται τα παιδιά είναι κυρίως κεντρικά σημεία στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας, δηλαδή σε σημεία που υπάρχουν πολλά εμπορικά μαγαζιά και μεγάλη κινητικότητα στο δρόμο. Η επιλογή αυτών των σημείων αποσκοπεί στην αύξηση των πιθανοτήτων να αποκομίσουν περισσότερα χρήματα.

Αναλυτικότερα, οι περιοχές που δραστηριοποιούνται τα παιδιά του δρόμου είναι η Ομόνοια, Αγίου Παντελεήμονα, Κυψέλη, Μοναστηράκι, Γκάζι, Πεδίον του Άρεως, Πατήσια, Πέτρου Ράλλη, Από τα λεγόμενα κάποιων ερωτηθέντων, φαίνεται πως τα παιδιά έχουν διαχωρίσει μεταξύ τους με έναν άτυπο τρόπο τις περιοχές που περιπλανούνται, τόσο στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας, όσο και σε περιοχές που μετακινούνται κατά την περίοδο γιορτών ή την καλοκαιρινή περίοδο. Η επιλογή των περιοχών και ο διαχωρισμός αυτός που γίνεται μεταξύ τους αποσκοπεί στην είσπραξη περισσότερων χρημάτων.

Κατηγορίες των παιδιών του δρόμου

Σχετικά με τις κατηγορίες των παιδιών του δρόμου όλοι οι εκπρόσωποι των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. ανέφεραν στοιχεία που προκύπτουν όχι από στατιστικά που αναφέρονται στα παιδιά του δρόμου, καθώς στο αρχείο τους δεν διαθέτουν τέτοια στοιχεία, αλλά από την επαγγελματική τους εμπειρία με τα παιδιά του δρόμου. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων ανέφερε πως τα περισσότερα παιδιά του δρόμου έχουν κάποια μόνιμη κατοικία, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι οι συνθήκες διαβίωσής τους είναι καλές. Τα παιδιά του δρόμου ζουν σε διαμερίσματα ή δωμάτια ξενοδοχείων με άλλες οικογένειες ή με άλλους αλλοδαπούς. Ορισμένοι εκπρόσωποι ανέφεραν ότι υπάρχουν και παιδιά του δρόμου που δεν έχουν κατοικία και μένουν μέσα σε αυτοκίνητα, σε πλατείες και σε πάρκα. Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε: «Όταν

σου λένε ότι είμαστε 6 μήνες στο δρόμο καταλαβαίνεις. Ελάχιστα μένουν στο δρόμο, υπάρχουν όμως και παιδιά που σου λένε ότι μένουν στη πλατεία και μένουν όντως στη πλατεία».

Όσον αφορά τις οικογένειες και τα παιδιά Roma, φαίνεται πως ζουν ανά νομάδες, κυρίως σε καταυλισμούς, ενώ αλλάζουν συχνά τόπο διαμονής. Από φόβο δεν δηλώνουν τον τόπο διαμονής τους και δύσκολα μπορούν οι εκπρόσωποι των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. να εντοπίσουν σε ποιο σημείο ζουν.

Οι λόγοι που βρίσκονται τα παιδιά στο δρόμο

Οι κυριότεροι λόγοι που οφείλονται για την ύπαρξη και την έκταση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου, σύμφωνα με τα λεγόμενα των ερωτηθέντων, σχετίζονται με την ανεπάρκεια της κοινωνικής πολιτικής του κράτους για το ζήτημα αυτό, την οικονομική εκμετάλλευση των παιδιών, αλλά και το πολιτιστικό υπόβαθρο των παιδιών και των οικογενειών του δρόμου. Αναλυτικότερα, οι μισοί από τους ερωτηθέντες τόνισαν πως το κράτος δεν παρέχει τις κατάλληλες δομές στήριξης τόσο για την πρόληψη του φαινομένου, όσο και για την αντιμετώπισή του. Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε ότι: *«Δεν υπάρχει κοινωνική πολιτική. Δεν πρόκειται να αντιμετωπιστεί γιατί δεν υπάρχουν δομές. Καταλαβαίνετε ότι είναι πολύ δύσκολο να αντιμετωπιστεί γιατί δεν υπάρχει πρόνοια».* Επίσης, ειπώθηκε: *«Επειδή φεύγουν από τη χώρα τους και είναι μόνο τους εδώ και δεν υπάρχει υποστηρικτικό πλαίσιο».*

Ορισμένοι από τους εκπροσώπους Φορέων και Μ.Κ.Ο. υποστήριξαν ότι η αιτία που οδηγεί στην ύπαρξη του φαινομένου είναι η ατομική παθολογία, η οποία συνδέεται με την νοοτροπία και την κουλτούρα των παιδιών και των οικογενειών τους. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα λεγόμενα των ερωτηθέντων τα παιδιά δουλεύουν στους δρόμους από μικρή ηλικία καθώς οι γονείς τους με βάση την εθνοπολιτισμική τους ταυτότητα, δεν έχουν ως προτεραιότητα την εκπαίδευση των παιδιών τους αλλά την ένταξη τους στην εργασία στο δρόμο.

Τέλος, οι οικονομικοί λόγοι για κάποιους ερωτηθέντες ωθούν το παιδί στην κατάσταση αυτή. Οι λόγοι αυτοί μπορεί να προκύψουν είτε λόγω φτώχειας, είτε λόγω οικονομικής εκμετάλλευσης των παιδιών για την αύξηση του εισοδήματος της οικογένειας. Συγκεκριμένα αναφέρεται: *«Για το χρήμα. Βγάζουν πολλά λεφτά. Όταν δεις ένα παιδάκι στο δρόμο όλο και κάποιος θα του δώσει κάτι, λόγο συμπόνιας, άμα το δει βρώμικο ή πεινασμένο. Σε κάποιον μεγάλο δύσκολα δίνεις λεφτά. Το πρώτο*

πράγμα που λένε οι οργανώσεις είναι να μη δίνεις λεφτά» και «Οικονομικοί λόγοι. Να βοηθήσουν την οικογένεια ή να πάνε σε άλλη χώρα ή και για τα προς το ζην».

Ποιος έχει ευθύνη για την ύπαρξη του φαινομένου των παιδιών του δρόμου

Στην ερώτηση που αφορά το ποιος ευθύνεται για την ύπαρξη του φαινομένου των παιδιών του δρόμου, 7 εκπρόσωποι ανέφεραν ότι ευθύνεται η αδιαφορία, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου που έχει ως συνέπεια την απουσία ή την έλλειψη δομών και στρατηγικών αντιμετώπισής του. Από τους 7 εκπροσώπους που θεωρούν ότι το κράτος ευθύνεται για την παρούσα κατάσταση, ένας εστιάζει στην έλλειψη κατασταλτικών μέτρων από το κράτος προς τα υποκείμενα που ωθούν τα παιδιά στην επαιτεία και την εργασία στο δρόμο, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει: *«Η πολιτεία. Αφού δεν μαζεύει αυτούς που το οργανώνουν και εκμεταλλεύονται τα παιδιά. Πρέπει να υπάρξουν πιο αυστηρές ποινές».*

Από την άλλη μεριά, 5 εκπρόσωποι αποδίδουν ευθύνες για την ύπαρξη του φαινομένου των παιδιών του δρόμου τόσο στην κοινωνική πολιτική του κράτους, όσο και στα ίδια τα παιδιά και τις οικογένειες τους λόγω πολλών παραμέτρων που σχετίζονται με την κοινωνική και οικονομική κατάσταση τους, το μορφωτικό επίπεδο των γονέων.

Τέλος, 4 εκπρόσωποι ανέφεραν πως υπαίτιοι για τη παρούσα κατάσταση που αφορά τα παιδιά του δρόμου είναι αποκλειστικά τα ίδια τα παιδιά του δρόμου και οι οικογένειές τους και τόνισαν πως ευθύνεται είτε η κουλτούρα τους, είτε τα οικονομικά τους συμφέροντα. Χαρακτηριστική ήταν η απάντηση: *«Παροχές για ανηλίκους υπάρχουν. Έχει να κάνει με την ανάγκη του παιδιού να στείλει χρήματα πίσω ή με το ότι τα εξαναγκάζουν. Σε οικογένειες μουσουλμάνων όταν ο πατέρας δεν υπάρχει, το παιδί πρέπει να βοηθήσει την οικογένεια. Είναι θέμα της νοοτροπίας τους».*

Προβλήματα που αντιμετωπίζουν

Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα της μέρα τους, τα παιδιά του δρόμου περιπλανούνται στους δρόμους και αυτό τα φέρνει αντιμέτωπα με δυσκολίες και κινδύνους που έχουν αρνητικό αντίκτυπο στη σωματική και ψυχική τους υγεία. Αυτό προκύπτει από τα λεγόμενα όλων των ερωτηθέντων. Συγκεκριμένα ανέφεραν ότι αντιμετωπίζουν κινδύνους από την έκθεση τους στο δρόμο λόγω των διερχόμενων αυτοκινήτων, από δυσμενείς καιρικές συνθήκες, από ρατσιστικές επιθέσεις, από

βίαιες συμπεριφορές και σεξουαλικές παρενοχλήσεις. Μάλιστα αναφέρθηκε ότι αρκετά έχουν πέσει θύματα βιασμού.

Πέρα από τη σωματική και ψυχική τους ακεραιότητα τα παιδιά του δρόμου, σύμφωνα με τα στοιχεία που συλλέχθηκαν από ορισμένους Φορείς και Μ.Κ.Ο. προκύπτει ακόμη ότι αντιμετωπίζουν προβλήματα, στέγασης, σίτισης αλλά και εκπαίδευσης. Αναγκάζονται, δηλαδή, σε απομάκρυνση από την εκπαιδευτική διαδικασία, έπειτα από πίεση των οικογενειών τους, προκειμένου να εξασφαλίσουν την όσο το δυνατόν καλύτερη εργασιακή επίδοση. Επίσης, η απομάκρυνση τους από το σχολικό περιβάλλον γίνεται λόγω της σωματικής κόπωσης που δημιουργείται από την πολύωρη εργασία τους στο δρόμο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα παιδιά να στερούνται δεξιοτήτων που θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν μεγαλώνοντας. Συγκεκριμένα αναφέρεται: *«Δεν κοινωνικοποιούνται, γιατί ζουν στο δρόμο με ότι συνέπειες έχει αυτό. Δεν φοιτούν σε σχολείο. Έρχονται αντιμέτωπα με κινδύνους από αυτοκίνητα, συμπεριφορές από επιτήδειους, μολύνσεις, άθλιες καιρικές συνθήκες, τροχαία ατυχήματα».*

Ανάγκες των παιδιών του δρόμου

Οι βασικότερες ανάγκες των παιδιών του δρόμου, όπως ανέφεραν όλοι οι ερωτηθέντες του δείγματος, σχετίζονται με την σίτιση, την υγιεινή, την υγεία τους, με την εκπαίδευση αλλά και ένδυσης και υπόδησης. Παρόλα αυτά μόνο ένας εκπρόσωπος Φορέα φαίνεται ότι είχε αντίθετη άποψη, όσον αφορά τις ανάγκες των παιδιών, καθώς ανέφερε ότι: *«Τα παιδιά αυτά δεν πεινάνε».*

Επιπλέον, ορισμένοι εκπρόσωποι δήλωσαν ότι τα παιδιά, εξαιτίας των συνθηκών που ζουν και του τρόπου ανατροφής τους, έχουν ανάγκη από διαπαιδαγώγηση βασικών στοιχείων που θα τα βοηθήσουν να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν. Χαρακτηριστικά ειπώθηκε: *«Έχουν ανάγκη από οριοθέτηση. Πρέπει να τους δώσουμε να καταλάβουν πως δεν πρέπει να βγουν το βράδυ, να φάνε το σωστό φαγητό. Είναι πολύ δύσκολο να δεχτεί αυτό το παιδί να του πεις για παράδειγμα μην περάσει το δρόμο μόνο του. Στην ουσία έχουν ανάγκη να τα ξανακάνουμε παιδιά».*

6.4 Υπηρεσίες και προγράμματα που εφαρμόζονται για τα παιδιά του δρόμου

Προγράμματα που εφαρμόζονται για τα παιδιά του δρόμου

Όλοι οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο., σύμφωνα με τα λεγόμενα των ερωτηθέντων, εφαρμόζουν προγράμματα για τα παιδιά του δρόμου. Η πλειοψηφία των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. υλοποιεί προγράμματα που έχουν άμεση επαφή με τα παιδιά και τις ανάγκες τους. Αρχικά, ένα πρόγραμμα που υλοποιείται είναι το «Συν στο Πλην», το οποίο αποτελείται από δυο άξονες. Ο ένας άξονας αφορά το «Κέντρο Ημέρας», το οποίο καλύπτει ορισμένες από τις βασικές ανάγκες όλων των ευπαθών ομάδων. Ο δεύτερος άξονας είναι η «Κοινωνική Κατοικία», που προσφέρει κατοικία αποκλειστικά σε ελληνικές οικογένειες που αντιμετωπίζουν οικονομικές δυσκολίες λόγω της οικονομικής κρίσης της χώρας ή σε Έλληνες που ζουν ήδη στο δρόμο. Επίσης, παρόμοιο πρόγραμμα υλοποιείται από μία Μ.Κ.Ο. με στόχο την εύρεση στέγης σε ασυνόδευτους ανήλικους.

Επιπλέον, ένα άλλο πρόγραμμα είναι το πρόγραμμα «Στέγη», το οποίο διαθέτει 17 διαμερίσματα φιλοξενίας ευπαθών ομάδων στην περιοχή της Αθήνας, προσφέρει είδη πρώτης ανάγκης και σχολικά είδη, καθώς και ενισχυτική διδασκαλία. Μέσα στα πλαίσια του προγράμματος εφαρμόζεται η δράση «Ασυνόδευτα Ανήλικα», που μέσω street work γίνεται χαρτογράφηση των σημείων που υπάρχουν ασυνόδευτοι ανήλικοι. Ακόμα, στο ίδιο πρόγραμμα εφαρμόζεται street work για παιδιά Roma. Επίσης, προγράμματα εκτός δομής street work εφαρμόζονται και στα πλαίσια του προγράμματος «Δράση στο Δρόμο» σε παιδιά του δρόμου του κέντρου της Αθήνας με στόχο την ψυχοκοινωνική τους στήριξη.

Ακόμη, οι υπόλοιποι Φορείς και Μ.Κ.Ο. πραγματοποιούν προγράμματα που στοχεύουν σε ενισχυτική διδασκαλία, ιατρικό έλεγχο καθώς και παιδοψυχιατρική εκτίμηση, σε συμβουλευτική μέσω τηλεφώνου και επιτόπια παρέμβαση μέσω καταγγελιών. Έπειτα από τις καταγγελίες υπάρχουν φορείς που έρχονται σε επαφή με τα παιδιά και αφότου βεβαιώσουν ότι το παιδί είναι παιδί του δρόμου γίνεται ενημέρωση του Εισαγγελέα Ανηλίκων και αρχίζει η διαδικασία της ποινικής δίωξης.

Από την άλλη, κάποιοι Φορείς και Μ.Κ.Ο. εφαρμόζουν προγράμματα που συμβάλουν στην πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου, χωρίς απαραίτητα οι επαγγελματίες να έχουν άμεση επαφή με τα παιδιά. Ένα πρόγραμμα που στοχεύει στην ευαισθητοποίηση των πολιτών για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου, καθώς και στην συγκέντρωση χρημάτων για την κάλυψη

βασικών αναγκών των παιδιών αυτών είναι το πρόγραμμα «Τρέχοντας για τα παιδιά στο δρόμο». Τέλος, ορισμένοι Φορείς και Μ.Κ.Ο. παρέχουν προγράμματα που επικεντρώνονται στην ενεργοποίηση άλλων φορέων και στη διασύνδεση των υπηρεσιών τους, όπως το πρόγραμμα «Δίκτυο Δράσεων».

Υπηρεσίες που παρέχει ο Φορέας/Μ.Κ.Ο. για τα παιδιά του δρόμου

Όλοι οι ερωτηθέντες δήλωσαν ότι οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. που εκπροσωπούν παρέχουν υπηρεσίες για τα παιδιά του δρόμου. Υπάρχει, όμως, μια διαφοροποίηση στο είδος των παρεχόμενων υπηρεσιών κι αυτό έγκειται στο γεγονός ότι ο κάθε φορέας και η κάθε Μ.Κ.Ο. στηρίζεται σε διαφορετική φιλοσοφία και σκοπό. Σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας προκύπτει ότι η πλειοψηφία των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. παρέχει υπηρεσίες που στοχεύουν στην κάλυψη των βασικών αναγκών των παιδιών του δρόμου. Οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. παρέχουν, δηλαδή, ψυχοκοινωνική στήριξη, ιατρική περίθαλψη, δυνατότητα εύρεση στέγης, σίτιση, εκμάθηση κανόνων προσωπικής υγιεινής και ένδυση στα παιδιά του δρόμου. Επίσης, πραγματοποιούν μαθήματα ελληνικών και ενισχυτική διδασκαλία για την ένταξη τους στο σχολικό περιβάλλον και στην εκπαιδευτική διαδικασία.

Ορισμένοι Φορείς και Μ.Κ.Ο., στα πλαίσια των υπηρεσιών τους, πραγματοποιούν δραστηριότητες δημιουργικής απασχόλησης, όπως είναι, για παράδειγμα, τα εργαστήρια εικαστικών, χοροκίνησης, αλλά και οι επισκέψεις στα μουσεία.

Ωστόσο, η μειοψηφία του δείγματος της έρευνας παρέχει υπηρεσίες που σχετίζονται με την επιτόπια παρέμβαση τους στα σημεία όπου βρίσκονται τα παιδιά του δρόμου, η οποία επέρχεται είτε μέσω των περιπολιών των αστυνομικών του τμήματος της Άμεσης Δράσης, είτε μέσω καταγγελιών των πολιτών κυρίως στις Γραμμές Παιδικής Προστασίας και στα αστυνομικά τμήματα της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας.

Ο τρόπος με τον οποίο έρχονται τα παιδιά σε επαφή με τις υπηρεσίες του Φορέα/Μ.Κ.Ο.

Σύμφωνα με τα λεγόμενα των ερωτηθέντων η επαφή των παιδιών του δρόμου με τις υπηρεσίες των Φορέων και Μ.Κ.Ο. της Αθήνας πραγματοποιείται είτε μέσω ανώνυμων και επώνυμων καταγγελιών από πολίτες σε Αστυνομικά Τμήματα της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας και σε Γραμμές Παιδικής Προστασίας, είτε μέσω της

προσέγγισης τους από τα προγράμματα εκτός δομής (street work) που εφαρμόζουν οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. Επίσης, ορισμένοι ερωτηθέντες ανέφεραν πως η επαφή των παιδιών με τις υπηρεσίες πραγματοποιείται και με πρωτοβουλία των ίδιων των παιδιών. Συγκεκριμένα αναφέρθηκαν τα εξής: *«Μέσω street work και λόγω ότι μας γνωρίζουν πολλοί έρχονται και από μόνα τους»* και *«Από περιπολίες, επώνυμες και ανώνυμες καταγγελίες και κυρίως από τα κατά τόπους αστυνομικά τμήματα μπορεί να έρθει σε εμάς η καταγγελία. Εδώ μόνα τους έρχονται συνήθως όσα από αυτά δεν έχουν κατάλυμα»*.

Αριθμός παιδιών που εξυπηρετήθηκε από τις υπηρεσίες του Φορέα/Μ.Κ.Ο.

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων κατέθεσε ένα συγκεκριμένο αριθμό παιδιών του δρόμου, που εξυπηρετήθηκε από τις υπηρεσίες των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. που εκπροσωπούν. Ο αριθμός των παιδιών που εξυπηρετήθηκε εμφάνισε έντονες διαφορές μεταξύ των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. Για παράδειγμα ειπώθηκε: *«Γενικά 300 παιδιά περίπου»*.

Από την άλλη, λίγοι εκπρόσωποι Φορέων και Μ.Κ.Ο. είτε ανέφεραν σχετικά μικρό αριθμό παιδιών του δρόμου που ήρθαν σε επαφή και εξυπηρετήθηκαν από τις παρεχόμενες υπηρεσίες τους, είτε δεν είχαν σχετικά καταγεγραμμένα στοιχεία στο αρχειακό υλικό που να μαρτυρούν τον ακριβή αριθμό των παιδιών του δρόμου. Χαρακτηριστική ήταν η απάντηση: *«Δεν μπορώ να εκτιμήσω τον αριθμό, όχι. Προτιμώ να μιλάω για την ποιότητα των υπηρεσιών, γιατί μπορεί να ακουστεί κλισέ αλλά ένα παιδί που δουλεύει στο δρόμο, είναι ένα παιδί που δουλεύει στο δρόμο»*.

Υπηρεσίες που παρέχει ο Φορέας/Μ.Κ.Ο. για τους γονείς των παιδιών του δρόμου

Σύμφωνα με τα λεγόμενα 7 εκ των 16 ερωτηθέντων, οι Φορείς ή οι Μ.Κ.Ο. που εκπροσωπούν παρέχουν υπηρεσίες για τους γονείς των παιδιών του δρόμου. Οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται στα πλαίσια της ευαισθητοποίησης και ενεργοποίησής τους για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου. Η στήριξη τους, λοιπόν, περιλαμβάνει νομική βοήθεια, ψυχοκοινωνική και υλική στήριξη, οικογενειακό προγραμματισμό, συμβουλευτική, ενημέρωση σε θέματα υγείας και εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας.

Ακόμη, οι εκπρόσωποι των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. ανά περίπτωση, διαμεσολαβούν είτε για να εκδοθούν ταυτότητες, βιβλιάρια και άλλα απαραίτητα

έγγραφα, είτε για να χορηγήσουν επιδόματα προς τους γονείς των παιδιών του δρόμου. Επίσης, μια Μ.Κ.Ο., στα πλαίσια των υπηρεσιών της για τα παιδιά του δρόμου, παρέχει ενημέρωση στους γονείς σχετικά με την αναγκαιότητα εγγραφής των παιδιών τους στο Ληξιαρχείο.

Οι υπόλοιποι Φορείς και Μ.Κ.Ο., σύμφωνα με τα λεγόμενα των εκπροσώπων τους, δεν παρέχουν υπηρεσίες για τους γονείς των παιδιών. Ορισμένοι Φορείς και Μ.Κ.Ο., έπειτα από τα αιτήματα των γονέων προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες τους, τους παραπέμπουν σε άλλους αρμόδιους Φορείς και Μ.Κ.Ο. Από την άλλη μεριά, η μειοψηφία των Φορέων και των Μ.Κ.Ο δήλωσε ότι δεν έχει επαφή με τους γονείς, καθώς οι υπηρεσίες τους επικεντρώνονται αποκλειστικά στη στήριξη των παιδιών που ζουν ή και εργάζονται στους δρόμους. Χαρακτηριστικά αναφέρεται: *«Προτεραιότητα είναι τα παιδιά και η προστασία τους πλέον αυτό με αφορά».*

Τρόποι γνωστοποίησης των προγραμμάτων και των υπηρεσιών για τα παιδιά του δρόμου

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δήλωσε, πως οι υπηρεσίες και τα προγράμματα του Φορέα ή της Μ.Κ.Ο. που εκπροσωπούν γνωστοποιούνται μέσω του διαδικτύου. Συγκεκριμένα, αναφέρθηκε ότι υπάρχουν ιστοσελίδες ή blogs για τον κάθε Φορέα και την κάθε Μ.Κ.Ο. ξεχωριστά, καθώς και ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης (Facebook). Από τους ίδιους αλλά και τους υπόλοιπους εκπροσώπους αναφέρθηκε ότι τα Μ.Μ.Ε., οι συνεργασίες με άλλους φορείς, τα ενημερωτικά φυλλάδια, οι διαφημίσεις και τα προγράμματα «street work» συμβάλουν σημαντικά στην ενημέρωση των πολιτών, αλλά και των ίδιων των παιδιών σχετικά με τη λειτουργία, των τρεχόντων προγραμμάτων και των παρεχόμενων υπηρεσιών των Φορέων και Μ.Κ.Ο. Επίσης, 3 από 16 εκπροσώπους ανέφεραν ότι η γνωστοποίηση των παραπάνω, τόσο στα παιδιά όσο και στο ευρύ κοινό, γίνεται και από «στόμα σε στόμα». Χαρακτηριστικά ειπώθηκε: *«Στα ίδια τα παιδιά με το street work, γενικά με μηχανισμούς παραπομπής, με οριζόντια και κάθετη δικτύωση ανάμεσα σε Μ.Κ.Ο. ή ανάμεσα σε Φορείς, ιστοσελίδες, δράσεις, συνεντεύξεις».*

Τι είδους βοήθεια λήφθηκε και από ποιον κατά την εφαρμογή των προγραμμάτων για τα παιδιά του δρόμου

Σύμφωνα με τα λεγόμενα των ερωτηθέντων, προκύπτει ότι οι περισσότεροι Φορείς και Μ.Κ.Ο. έλαβαν πολύτιμη βοήθεια από τις συνεργασίες που

πραγματοποίησαν με άλλους Φορείς και Μ.Κ.Ο. και τόνισαν ιδιαίτερα πόσο σημαντική ήταν η συμβολή του εθελοντισμού όλο αυτό το διάστημα στην αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων τους. Επίσης, ορισμένοι Φορείς και Μ.Κ.Ο. λαμβάνουν σημαντική βοήθεια από πολίτες και από ιδιωτικές εταιρίες, οι οποίοι συμβάλουν στο έργο των Φορέων και Μ.Κ.Ο. με τη δωρεά χρημάτων, τροφίμων, ρούχων και άλλων υλικών αγαθών. Χαρακτηριστικές ήταν οι παρακάτω απαντήσεις: *«Η συνεργασία με τους φορείς που ασχολούνται είναι το πιο σημαντικό» και «Από εθελοντές. Πολίτες φέρνουν σακούλες με τρόφιμα, με διακριτικό τρόπο. Αλλά και οι εταιρείες σιγά σιγά μας φέρνουν πράγματα».*

Οι σημαντικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. κατά την υλοποίηση των προγραμμάτων τους για τα παιδιά του δρόμου

Η βασικότερη δυσκολία που αντιμετωπίζουν οι περισσότεροι Φορείς και Μ.Κ.Ο. κατά την εφαρμογή των προγραμμάτων τους για τα παιδιά του δρόμου είναι η έλλειψη δομών και την γραφειοκρατία, που προκύπτει από την ανεπάρκεια και τη δυσλειτουργία του κρατικού συστήματος. Αναλυτικότερα, περιγράφουν ότι, ενώ διαθέτουν τα κατάλληλα μέσα για να προσεγγίσουν τα παιδιά του δρόμου, από την άλλη, δεν υπάρχουν αρκετοί ξενώνες ή αρκετά δωμάτια στους ήδη υπάρχοντες ξενώνες που να αναλαμβάνουν την φιλοξενία των παιδιών του δρόμου. Επίσης, οι δράσεις κάποιων Φορέων και Μ.Κ.Ο. συνοδεύονται με τη δυσπιστία και τις αντιδράσεις των πολιτών απέναντι τους, λόγω των προκαταλήψεων για τα παιδιά του δρόμου. Από την άλλη, μια Μ.Κ.Ο. έρχεται συχνά αντιμέτωπη με την αγανάκτηση των πολιτών, που θεωρούν αναποτελεσματικές τις παρεμβάσεις της, εφόσον εξακολουθούν να βλέπουν παιδιά στο δρόμο. Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε *«Νιώθεις ματαίωση. Δεχόμαστε πολλές κλήσεις, για λίγες όμως περιπτώσεις βρίσκεται λύση. Είναι δύσκολο να εξηγήσεις στο κόσμο πόσο δύσκολο είναι να γίνουν πράγματα λόγω του κράτους. Πολλοί δεν το καταλαβαίνουν και μας ρίχνουν ευθύνες. Διακυβεύεται η αξιοπιστία του Φορέα. Δεν έχουμε απαιτήσεις να καταλάβει ο κόσμος. Η δική μας ευθύνη είναι μέχρι ένα σημείο».*

Ακόμη, αναφορά έγινε και στην ελλιπή χρηματοδότηση ορισμένων Φορέων και Μ.Κ.Ο., που συνεπάγεται με την έλλειψη προσωπικού, όπως διερμηνέων, ψυχολόγοι, κοινωνικοί λειτουργοί, αλλά και η ανεπάρκεια υποδομών. Συγκεκριμένα τονίστηκε ότι: *«Υπάρχει έλλειψη δομών, διερμηνέων, κοινωνικών λειτουργών,*

υποδομών. Πώς θα καταφέρω να συνεννοηθώ όταν δεν μπορώ να μιλήσω μαζί τους στην ίδια γλώσσα; Σας λέω τώρα κάτι απλό το οποίο όμως είναι τόσο βασικό».

6.5 Αποτελεσματικότητα προγραμμάτων και υπηρεσιών.

Ο αριθμός παιδιών που βοηθήθηκε τα τελευταία πέντε χρόνια

Στην ερώτηση σχετικά με το πόσα παιδιά του δρόμου βοηθήθηκαν τα τελευταία πέντε χρόνια από τα προγράμματα και τις υπηρεσίες των Φορέων και των Μ.Κ.Ο., οι 14 από τους 16 ερωτηθέντες δήλωσαν ότι δεν υπάρχουν στατιστικά και στοιχεία στο αρχείο των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. που να μαρτυρούν τον αριθμό των παιδιών αυτών. Ωστόσο, σύμφωνα με την προσωπική τους εκτίμηση, τόνισαν ότι ο αριθμός των παιδιών που βοηθήθηκε ήταν μεγάλος. Μία εκπρόσωπος Μ.Κ.Ο. κατέθεσε ότι ο λόγος που συμβάλλει στην έλλειψη στοιχείων είναι η έντονη κινητικότητα των παιδιών του δρόμου. Χαρακτηριστικά ειπώθηκε: «Δεν ξέρω να σας πω ακριβώς πάντως είναι πάρα πολλά. Είναι μετακινούμενος πληθυσμός και για αυτό δεν μπορώ να σας πω ακριβώς και «Δυστυχώς αρχείο δεν υπάρχει ώστε να σας πω αριθμό».

Αντίθετα, μία εκπρόσωπος Μ.Κ.Ο., τόνισε ότι από τα 300 παιδιά που συμμετείχαν στα προγράμματα και στις υπηρεσίες της Μ.Κ.Ο. βοηθήθηκαν λίγα χωρίς να προσδιορίσει αριθμό καθώς δεν υπάρχει στο αρχείο τους. Επίσης, μία εκπρόσωπος Μ.Κ.Ο. εκτίμησε ότι τα παιδιά που βοηθήθηκαν ήταν πάνω από 100.

Ο βαθμός ανταπόκρισης των υπηρεσιών στις δυσκολίες και στις ανάγκες των παιδιών του δρόμου και τρόπος επίτευξης

Στην ερώτηση σχετικά με το κατά πόσο οι υπηρεσίες ανταποκρίνονται στις ανάγκες και δυσκολίες των παιδιών του δρόμου, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δήλωσε αρκετά ικανοποιημένη από τη λειτουργία των Φορέων και των Μ.Κ.Ο που εκπροσωπούν, καθώς οι ανάγκες των παιδιών έχουν καλυφθεί σε μεγάλο βαθμό παρά των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν λόγω έλλειψης προσωπικού, πόρων, δομών και υποδομών. Πολλά παιδιά, ύστερα από την συμμετοχή τους στα προγράμματα και τις υπηρεσίες των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. έχουν ήδη αποκτήσει σχέσεις εμπιστοσύνης με τους επαγγελματίες και έχουν ήδη ξεκινήσει να πηγαίνουν σχολείο.

Τι αποκόμισαν τα παιδιά του δρόμου από την συμμετοχή τους στα προγράμματα

Τα παιδιά του δρόμου, σύμφωνα με τη συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων του δείγματος, ύστερα από τη συμμετοχή τους στα προγράμματα των φορέων και των Μ.Κ.Ο. βίωσαν ίσως για πρώτη φορά ότι ασχολείται κάποιος μαζί τους και μεριμνά για την προστασία και τη φροντίδα τους. Η εμπλοκή τους στα προγράμματα και τις υπηρεσίες ενθαρρύνει τα παιδιά ενώ παράλληλα τους παρέχει διαφορετικά ερεθίσματα από ότι το περιβάλλον του δρόμου.

Συγκεκριμένα, αναφέρθηκε ότι λαμβάνουν ψυχοκοινωνική στήριξη και αποκομίζουν καλύτερες συνθήκες στέγασης, ένδυσης, διατροφής και εκπαίδευσης. Επίσης, τα προγράμματα και οι υπηρεσίες συνέβαλλαν στην περίθαλψη των παιδιών του δρόμου και στο να μάθουν να φροντίζουν περισσότερο την υγεία τους και την προσωπική τους υγιεινή. Επιπλέον, τα παιδιά κοινωνικοποιούνται μέσω της συνεργασίας και της αλληλεπίδρασης τους με άλλα παιδιά που συνεργάζονται κατά τη διάρκεια κάποιων προγραμμάτων.

Αντίθετα, η τοποθέτηση μίας εκπροσώπου διαφέρει με τα παραπάνω καθώς, σύμφωνα με τα λεγόμενα της, δεν καλύπτονται οι ανάγκες των παιδιών του δρόμου από τις υπηρεσίες των προγραμμάτων και των υπηρεσιών, παρά μόνο γίνεται σε αυτά ένας ιατρικός έλεγχος. Χαρακτηριστικά αναφέρεται: *«Νομίζω τίποτα. Ίσα ίσα παίρνουν ταλαιπωρία. Το μονό καλό από όλη αυτή τη διαδικασία είναι οι εξετάσεις που κάνουν. Είναι δύσκολο για αυτά να τα αρπάζει ένας αστυνομικός. Μέσα στο νοσοκομείο γίνονται αγρίμια».*

Ενδεχόμενες αλλαγές σε διάφορους τομείς της ζωής των παιδιών από τη συμμετοχή τους στα προγράμματα

Σε αυτήν την ερώτηση, αρκετοί από τους ερωτηθέντες δήλωσαν ότι υπήρξαν αρκετά σημαντικές αλλαγές στη ζωή των παιδιών του δρόμου μετά τη λήξη ενός προγράμματος όπου συμμετείχαν. Κάποια από αυτά κατάφεραν να ενταχθούν σε ένα πλαίσιο κοινωνικοποίησης, το οποίο αφορούσε είτε την συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία, είτε το να στρατολογηθούν, είτε το να αναπτύξουν σχέσεις με άλλα παιδιά της ηλικίας τους. Επίσης, για κάποια από αυτά είχαν δρομολογηθεί πλέον ζητήματα όπως η υγεία, η στέγαση, η ένδυση και η διατροφή τους.

Επίσης, ορισμένοι τόνισαν ότι αν και τα παιδιά κάνουν μια σημαντική αρχή ως προς την κάλυψη των αναγκών τους, όπως αναφέρεται παραπάνω, σπάνια καταφέρνουν να απομακρυνθούν πλήρως από τη ζωή και την εργασία στο δρόμο και

ξαναγυρνούν πίσω. Συγκεκριμένα περιγράφεται: *«Εξαρτάται. Υπάρχουν περιπτώσεις παιδιών που μπορούν να είναι καλοί στο σχολείο, να μάθουν ξένες γλώσσες και να ενταχθούν πλήρως. Άλλα μπορεί να θέλουν να φύγουν»* και *«Σε σπάνιες περιπτώσεις μπορεί τα παιδιά να σωθούν από την επαιτεία, την περιπλάνηση στο δρόμο και τους κινδύνους»*.

6.6 Συνεργασίες

Συνεργασίες που αναπτύσσουν οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. για την αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου και με ποιον τρόπο

Η ερώτηση αυτή αποσκοπεί στο να διερευνηθεί κατά πόσο υπάρχει συνεργασία μεταξύ των Φορέων και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων με άλλους Φορείς και υπηρεσίες για την άμεση και αποτελεσματική αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου. Από τα ευρήματα της έρευνας φαίνεται ότι όλοι οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. συνεργάζονται είτε με άλλους φορείς και υπηρεσίες, είτε με άλλες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και με όποιον κριθεί απαραίτητο, ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες των παιδιών. Αναπτύσσουν, δηλαδή, συνεργασίες ανάλογα με τις εξατομικευμένες ανάγκες και τη φύση των ζητημάτων που αντιμετωπίζει το κάθε παιδί.

Αναλυτικότερα, όταν τα παιδιά του δρόμου αντιμετωπίζουν ζητήματα στέγασης, υγείας, ένδυσης γίνονται συνεργασίες με Δήμους, ξενώνες φιλοξενίας, νοσοκομεία, με ιδιωτικούς γιατρούς και με τους Γιατρούς του Κόσμου. Για ζητήματα εκπαίδευσης, αναπτύσσουν συνεργασίες με σχολεία, ενώ για χορήγηση επιδομάτων και έκδοση βιβλιαρίων υγείας συνάπτουν συνεργασίες με τους δημόσιους Φορείς όπως είναι για παράδειγμα ο ΟΓΑ, το ΤΕΒΕ, το ΙΚΑ και η Πρόνοια. Κάποιοι δημόσιοι Φορείς και Μ.Κ.Ο. συνεργάζονται με τα κατά τόπους Αστυνομικά Τμήματα και το Τμήμα Ανηλίκων της Γ.Α.Δ.Α. ως προς την επιχείρηση επιτόπιων παρεμβάσεων στα παιδιά που εργάζονται ή και ζουν στους δρόμους της Αθήνας. Χαρακτηριστικά αναφέρεται: *«Συνεργαζόμαστε με πάρα πολλούς ανάλογα με το αίτημα. Άλλοι φορείς για τους αιτούντες άσυλο, άλλοι για τα ασυνόδευτα ανήλικα, πάει κατά περίπτωση. Και με κρατικούς φορείς και με μη κρατικούς και με γιατρούς και με Νοσοκομεία, ανάλογα με το πρόβλημα που έχει ο καθένας προσπαθούμε να καλύψουμε τις ανάγκες τους»*

Τέλος, 2 Μ.Κ.Ο., σύμφωνα με τα λεγόμενα των εκπροσώπων τους, ανήκουν σε Δίκτυα Συνεργασιών όπως το «Δίκτυο των street workers», στο «Δίκτυο Καταπολέμησης της Φτώχειας» και στο «Δίκτυο για τα Δικαιώματα στη Στέγη». Ως μέλη, δηλαδή, των Δικτύων αυτών συνάπτουν συνεργασίες με άλλες Μ.Κ.Ο. ως προς την αντιμετώπιση βασικών κοινωνικών προβλημάτων.

Οι σημαντικότερες συνεργασίες που είχαν τα τελευταία πέντε χρόνια.

Στο σημείο αυτό ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να αναφέρουν τις σημαντικότερες, κατά τη γνώμη τους, συνεργασίες τα τελευταία πέντε χρόνια λειτουργίας του Φορέα ή της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης, όπου εργάζονται. Για 9 συνεντευξιζόμενους ήταν δύσκολο να απαντήσουν στη συγκεκριμένη ερώτηση, καθώς επισήμαναν ότι δεν μπορούσαν να τις διαχωρίσουν λόγω της σπουδαιότητας της συνεργασίας με όλους τους Φορείς και τις Μ.Κ.Ο. Συγκεκριμένα αναφέρθηκε: *«Δεν είναι μια συγκεκριμένη. Είναι εξίσου σημαντική η συνεργασία με τους Φορείς που ασχολούνται με ζητήματα στέγασης, άλλα εξίσου σημαντική είναι και οι ιατρικοί φορείς. Δεν μπορεί να υπάρχει διαχωρισμός. Είναι φορείς ιατρικοί, είναι στέγασης, νομικοί, ψυχοθεραπείας, υποστηρικτικοί... Δεν είναι ένας φορέας που ασχολούμαστε αποκλειστικά. Είναι σαν να υπάρχει ένα δίκτυο και υπάρχει αλληλοβοήθεια».*

Οι υπόλοιποι ερωτηθέντες ανέφεραν ως σημαντικότερες συνεργασίες δημόσιους Φορείς, όπως η Αστυνομία, το Νοσοκομείο Παίδων «Η Αγία Σοφία», η Ομάδα Προστασίας Ανηλίκων (Ο.Π.Α.), το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.), διευθυντές σχολείων και κυρίως με τον Εισαγγελέα Ανηλίκων και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις όπως είναι η Praksis, η Βαβέλ, οι Γιατροί του Κόσμου και το Χαμόγελο του Παιδιού.

Η σημασία της συνεργασίας με άλλους Φορείς ή Μ.Κ.Ο. για την αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου.

Από την ερώτηση που τέθηκε στους ερωτηθέντες σχετικά με την σημασία της συνεργασίας με άλλους Φορείς ή Μ.Κ.Ο προκύπτει ότι και οι 16 συνεντευξιζόμενοι θεωρούν πολύ σημαντική τη συνεργασία με άλλους Φορείς και Μ.Κ.Ο. καθώς μόνο με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να επιτευχθεί μια ολοκληρωμένη παρέμβαση. Χαρακτηριστικά αναφέρεται: *«Η συνεργασία με άλλους φορείς δεν είναι απλώς σημαντική είναι πρωτεύουσα. Δεν υπάρχει καλύτερο πράγμα. Δεν μπορείς να τα κάνεις όλα μόνος σου».* Ωστόσο, μία ερωτώμενη προσθέτει ότι ναι μεν η συνεργασία με

άλλους Φορείς και Μ.Κ.Ο. είναι σημαντική αλλά οι επαγγελματίες οφείλουν να θέτουν τα όρια τους και να διατηρούν το ρόλο τους για την όσο το δυνατόν καλύτερη συνεργασία και αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων τους.

6.7 Προτάσεις

Προσωπική άποψη για την κοινωνική πολιτική του κράτους σε σχέση με τα παιδιά του δρόμου

Η ερώτηση αυτή απευθύνεται στον κάθε ερωτώμενο ξεχωριστά με βάση την προσωπική του άποψη όπως προκύπτει από την επαγγελματική του εμπειρία. Η φύση της δουλειάς τους είναι τέτοια, ώστε να γνωρίζουν την δράση και τη συμμετοχή του κράτους στην αντιμετώπιση του φαινομένου για τα παιδιά του δρόμου.

Όλοι οι ερωτηθέντες ανέφεραν, ότι η κοινωνική πολιτική του κράτους, καθώς και το θεσμικό πλαίσιο για τα παιδιά του δρόμου είναι ανεπαρκή. Αναλυτικότερα, από την πλειοψηφία δόθηκε έμφαση στην έλλειψη δομών, υποδομών για στέγαση, εκπαίδευση και υγεία από το κράτος. Επιπλέον, 2 ερωτηθέντες του δείγματος θεωρούν ότι το κράτος πρέπει να εστιάσει στην πρόληψη του φαινομένου των παιδιών του δρόμου, μέσω της συνολικής στήριξης του θεσμού της οικογένειας. Τέλος, ένας δημόσιος Φορέας και μια Μ.Κ.Ο., τόνισαν την αδυναμία διασύνδεσης υπηρεσιών των κρατικών και μη κρατικών Φορέων. Χαρακτηριστικά αναφέρθηκε: *«Θεωρώ ότι υπάρχει τεράστιο κενό στη σύνδεση κρατικών – μη κρατικών φορέων».*

Προτάσεις σχετικά με την κοινωνική πολιτική του κράτους για τα παιδιά του δρόμου

Στο σημείο αυτό ζητήθηκε από τους ερωτώμενους, αφού πρωτίστως είχαν σχολιάσει την κοινωνική πολιτική τους κράτους, να παραθέσουν άτυπα τις δικές προτάσεις σχετικά με τις ενέργειες που πρέπει να γίνουν από το κράτος, ώστε να υπάρξει αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεων τους. Όλοι ανεξαρτήτως ανταποκρίθηκαν σε αυτή την ερώτηση έχοντας ως γνώμονα τις αλλαγές που πρέπει να υπάρξουν αναφορικά με τον τρόπο αντιμετώπισης του φαινομένου των παιδιών του δρόμου.

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων του δείγματος, έχει ως αντίληψη ότι το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο και αποτελεί, όχι μόνο ένα εθνικό, αλλά και ευρωπαϊκό ζήτημα. Πιο συγκεκριμένα, ορισμένοι ανέφεραν ότι, απαιτείται η εφαρμογή της νομοθεσίας για τα δικαιώματα του παιδιού

και η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου. Αρκετοί από το δείγμα της έρευνας τόνισαν ότι η κοινωνική πολιτική πρέπει να στραφεί στη δημιουργία ξενώνων φιλοξενίας για τα παιδιά του δρόμου, οι οποίοι θα πρέπει να στελεχώνονται από επαρκές και εξειδικευμένο προσωπικό. Χαρακτηριστική απάντηση είναι η εξής: *«Θα πρέπει να υπάρχουν φορείς φιλοξενίας που να υπάρχουν εκεί κοινωνικοί λειτουργοί, αλλά και παιδοψυχολόγοι. Κάποιος να διερευνά τι έχει συμβεί στο παιδί. Ένας τέτοιος φορέας πρέπει να είναι κρατικός υπό συντονισμό και εποπτεία»*. Επιπλέον, μια εκπρόσωπος Μ.Κ.Ο. ανέφερε την αναγκαιότητα του σχεδιασμού και της εφαρμογής προγραμμάτων ένταξης για τα παιδιά Roma του δρόμου και μια άλλη για προγράμματα εκτός δομής (street work).

Τυχόν προτάσεις για αλλαγές ή παρεμβάσεις σε θεσμικό επίπεδο

Στην ερώτηση που τέθηκε στους συνεντευξιαζόμενους σχετικά με το αν έχουν κάνει προτάσεις για αλλαγές ή παρεμβάσεις σε θεσμικό επίπεδο και σε περίπτωση που είναι θετική η απάντηση τους να τις παραθέσουν, μονάχα μία απάντηση ήταν αρνητική. Η πλειοψηφία παρέθεσε, κυρίως, προτάσεις που αφορούν την εύρυθμη λειτουργία των Φορέων, με τη πλαισίωση τους από άρτια εκπαιδευμένο ανθρώπινο δυναμικό και την δικτύωση των υπηρεσιών τους. Επίσης, ορισμένοι τόνισαν πως το νομικό πλαίσιο για την επαιτεία θα πρέπει να είναι πιο αυστηρό.

Στα ευρήματα της έρευνας παρουσιάζεται η παρέμβαση ενός Φορέα σε θεσμικό επίπεδο, η οποία αφορούσε τη δημιουργία ενός μεταβατικού ξενώνα για τα παιδιά του δρόμου, έτσι ώστε να αποφευχθεί η προσωρινή διαμονή τους στο χώρο του Νοσοκομείου Παίδων «Η Αγία Σοφία». Η πρόταση αυτή απορρέει από το γεγονός ότι η φιλοξενία και η στήριξη των παιδιών του δρόμου δεν ανήκει στα πλαίσια της λειτουργίας του Νοσοκομείου.

Προτάσεις Φορέων και Μ.Κ.Ο. για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων τους

Η ερώτηση αυτή αποσκοπεί στην διερεύνηση των απόψεων των ερωτηθέντων του δείγματος σχετικά με την αλλαγή και βελτίωση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων του Φορέα/Μ.Κ.Ο. που εργάζονται. Οι περισσότεροι Φορείς και Μ.Κ.Ο., για την βελτίωση της αποτελεσματικότητας τους, προτείνουν τη στελέχωση τους από περισσότερους εξειδικευμένους επαγγελματίες, κυρίως κοινωνικούς επιστήμονες. Κάποιοι Φορείς και Μ.Κ.Ο., εκτός από τα ανθρώπινο δυναμικό,

ανέφεραν ότι η καλύτερη χρηματοδότηση θα τους επέφερε καλύτερες υποδομές και εξοπλισμό και κατ' επέκταση πιο εύρυθμη λειτουργία των υπηρεσιών τους. Ορισμένοι, τόνισαν η παρέμβασή τους θα ήταν καλό να εστιάσει στην ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση του φαινομένου αλλά και σε προγράμματα εκτός δομής (street work).

Προτάσεις για συνεργασίες που πρέπει να αναπτυχθούν μεταξύ των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. για την αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου

Μέσω της ερώτησης αυτής διερευνάται η άποψη των συνεντευξιαζόμενων σχετικά με το ποιοι Φορείς χρειάζεται να συνεργαστούν μεταξύ τους, ώστε να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου. Οι περισσότεροι ερωτηθέντες αναφέρουν ότι όλοι οι Φορείς και όλες οι Μ.Κ.Ο. χρειάζεται να αναπτύξουν συνεργασία μεταξύ τους, ώστε να υπάρξει μια πιο αποτελεσματική παρέμβαση. Με αυτόν τον τρόπο, θα δημιουργηθεί ένα δίκτυο προστασίας από όλους τους Φορείς και Μ.Κ.Ο. που ασχολούνται με τα παιδιά που ζουν ή επαιτούν στους δρόμους της Αθήνας. Οι διαφορές που θα εμφανίζουν οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. ως προς το ρόλο και τη φιλοσοφία τους θα συμβάλουν στη διερεύνηση όλων των πτυχών του φαινομένου με απώτερο σκοπό να υπάρξει μία σφαιρική αντιμετώπιση του.

Επιπλέον, σύμφωνα με κάποιους ερωτηθέντες, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη δημιουργίας ενός ξενώνα που θα είναι αποκλειστικά για τη φιλοξενία και στήριξη των παιδιών του δρόμου. Στα πλαίσια αυτής της παρέμβασης κρίνεται σημαντική η συνεργασία της χώρας προέλευσης μεταξύ της χώρας καταγωγής των παιδιών, μέσω της εμπλοκής της Πρεσβείας των παιδιών του δρόμου. Με αυτό τον τρόπο, τα παιδιά δεν θα ξεχνάνε την καταγωγή τους, δεν θα αποκόπτονται από τα ήθη και τα έθιμά τους, και θα επιτυγχάνεται η κοινωνική ένταξή τους και όχι η ενσωμάτωση ή η αφομοίωση τους στην ελληνική κοινωνία.

Από την άλλη, αναφέρθηκε από έναν εκπρόσωπο Μ.Κ.Ο. ότι ναι μεν είναι σημαντική η συνεργασία όλων των αρμόδιων Φορέων και Μ.Κ.Ο., αλλά η συνεργασία όλων με την Αστυνομία είναι ανέφικτη λόγω της φιλοσοφίας του Φορέα που έχει κατασταλακτικό χαρακτήρα και λόγω της ανεπαρκούς εκπαίδευσης που λαμβάνουν οι αστυνομικοί σε ευαίσθητα κοινωνικά θέματα όπως είναι το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου. Ειδικότερα, αναφέρθηκε: *«Συνεργασία με την Αστυνομία ειδικά αν είχε όμως άλλη φιλοσοφία. Δυστυχώς, δεν εκπαιδεύονται οι αστυνομικοί. Αν*

η Αστυνομία είχε άλλη φιλοσοφία, οι Οργανώσεις θα μπορούσαν να επικοινωνήσουν και να συνεργαστούν καλύτερα».

Τέλος, ορισμένοι τόνισαν ότι ακόμα και να υπάρξει μεγαλύτερη συνεργασία μεταξύ Φορέων και Μ.Κ.Ο., αυτό που χρήζει ιδιαίτερης σημασίας είναι η αλλαγή στο ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο και συγκεκριμένα Δουβλίνο II. Χαρακτηριστική είναι η απάντηση: *«Οι Φορείς ούτως η άλλως συνεργάζονται με ότι μέσα διαθέτουν και κάνουν ότι καλύτερο μπορούν. Πρέπει απαραιτήτως όμως να υπάρξει αλλαγή στην συνθήκη Δουβλίνο II. Δεν μπορούν τα παιδιά να μένουν εδώ, να λέμε ότι έχουμε ρατσισμό, ενώ εμείς τον γεννάμε. Η Ελλάδα για το ζήτημα αυτό θυμίζει την ταινία με τον Όλιβερ Τούιστ του Ντίκενς. Αυτό είναι η Ελλάδα δυστυχώς».*

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΣΥΖΗΤΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

7.1 Συζήτηση Αποτελεσμάτων

- **Βασικά στοιχεία της ταυτότητας των Φορέων / Μ.Κ.Ο.**

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από 16 εκπροσώπους 5 Φορέων Ν.Π.Δ.Δ. και 7 Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων της Αθήνας. Το γεγονός ότι υπάρχουν περισσότερες Μ.Κ.Ο. παρά δημόσιοι φορείς που ασχολούνται, εκτός των άλλων, με το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου, δείχνει ότι η κοινωνική πολιτική του κράτους δεν ταυτίζεται πλήρως με το δημόσιο τομέα. Αυτό σημαίνει ότι ο ρόλος του κράτους έχει περιοριστεί ως προς την παροχή κοινωνικής φροντίδας και η ευθύνη έχει μετατοπιστεί από το δημόσιο στον «τρίτο τομέα», δηλαδή τις εθελοντικές Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις. Η συμβολή του τρίτου τομέα είναι πολύ σημαντική, καθώς ο τομέας αυτός στηρίζεται σε μια φιλοσοφία που μπορεί να συμβάλει στη βελτίωση της κρατικής πρόνοιας μέσω καινοτόμων πρωτοβουλιών, αποκέντρωσης των υπηρεσιών, διασύνδεσης των υπηρεσιών της κοινότητας, αλλά και πρόληψης κοινωνικών ζητημάτων. Ωστόσο, σε καμία περίπτωση η κοινωνική πολιτική του κράτους δεν θα πρέπει να εναποθέτει όλο το βάρος ευθύνης σε αυτό το τομέα, επειδή έχει οικονομικό όφελος από αυτό, δηλαδή λιγότερες δαπάνες (Κουκούλη, 2005).

Ο φορέας ίδρυσης όλων των δημόσιων φορέων είναι το κράτος, ενώ 2 από τις 7 Μ.Κ.Ο. έχουν ως φορέα ίδρυσης την Μ.Κ.Ο «Κοινωνική και Εκπαιδευτική Δράση» και το διακυβερνητικό οργανισμό «Unicef». Από τους Φορείς και τις Μ.Κ.Ο. του δείγματος 9 δρουν σε εθνικό επίπεδο, ενώ οι 3 σε τοπικό.

Όλοι οι δημόσιοι Φορείς και οι περισσότερες Μ.Κ.Ο., από το σύνολο του δείγματος, ασχολούνται αποκλειστικά με την παιδική προστασία μέσω της προάσπισης των δικαιωμάτων των παιδιών και της ψυχοκοινωνικής τους στήριξης. Ωστόσο, κάποιες από τις Μ.Κ.Ο., εκτός από την παιδική προστασία, επικεντρώνουν τη δράση τους στην άρση του κοινωνικού αποκλεισμού ευπαθών ομάδων, συμπεριλαμβανομένου και των παιδιών του δρόμου. Αξίζει να σημειωθεί ότι μόνο μία Μ.Κ.Ο. ασχολείται αποκλειστικά με την αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου της Αθήνας. Αυτό σημαίνει, ότι το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου της Αθήνας προσεγγίζεται κυρίως από υπηρεσίες και προγράμματα Φορέων

και Μ.Κ.Ο. που δεν είναι προσαρμοσμένα στις εξατομικευμένες ανάγκες των παιδιών αυτών.

Η φιλοσοφία που πρεσβεύουν οι περισσότεροι Φορείς και Μ.Κ.Ο. βασίζεται στη «Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού» του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Από την άλλη, η φιλοσοφία της αποστολής ενός δημόσιου Φορέα διαφέρει από του συνολικού δείγματος, καθώς υποστηρίζει ότι η πρόληψη και η καταστολή του εγκλήματος μπορεί να επιτύχει τόσο την τήρηση της δημόσιας τάξης και ασφάλειας, όσο και την παιδική προστασία.

Τρόπος Λειτουργίας του Φορέα/Μ.Κ.Ο.

Χρηματοδότηση

Όλοι οι ερωτηθέντες που εκπροσωπούν ένα δημόσιο Φορέα ανέφεραν ότι η χρηματοδότηση προέρχεται από τον κρατικό προϋπολογισμό. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 79 παρ. 1 του ΦΕΚ 84 Α'/2001 του ελληνικού Συντάγματος, που αναφέρουν πως η Βουλή κατά την τακτική ετήσια συνοδό της ψηφίζει τον προϋπολογισμό των εσόδων και εξόδων του κράτους για το επόμενο έτος. Με βάση των προϋπολογισμό αυτόν, οι Φορείς λαμβάνουν ανάλογη χρηματοδότηση από το Υπουργείο που υπάγονται (www.et.gr).

Αντίθετα, όλοι οι ερωτηθέντες που εκπροσωπούν Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, ανέφεραν πως η χρηματοδότηση των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στηρίζεται κυρίως σε έκτακτες εισφορές, δηλαδή σε δωρεές πολιτών, ιδιωτών και εταιριών και από έσοδα που προκύπτουν από εκδηλώσεις ή την πώληση ειδών. Επιπλέον, εκτός των άλλων, η χρηματοδότησή τους στηρίζεται σε χρηματοδοτούμενα προγράμματα. Δεν έχουν, δηλαδή, σταθερές πηγές εισοδήματος.

Σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων της Υπουργικής Απόφασης, που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 248/Β/2002, ορίζονται βασικοί όροι και προϋποθέσεις που προβλέπουν τη χρηματοδότηση των προγραμμάτων των Μ.Κ.Ο. από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας. Το κράτος, σύμφωνα με το υπάρχον νομοθετικό πλαίσιο, μπορεί να χρηματοδοτήσει τις Μ.Κ.Ο. που λειτουργούν περισσότερα από 2 συνεχόμενα έτη και που στους χρήστες τους ανήκουν ευπαθείς πληθυσμιακές ομάδες, αλλά και ομάδες που βρίσκονται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Επίσης, σημαντικό κριτήριο για τη χρηματοδότηση των προγραμμάτων των Μ.Κ.Ο. αποτελεί ο μεγάλος αριθμός εθελοντών που συμμετέχουν στα προγράμματα. Επιπλέον, οι

προτάσεις των Μ.Κ.Ο. για συνεργασία μεταξύ Μ.Κ.Ο. και Φορέων, αλλά και για καινοτόμες μεθόδους εκτιμούνται ιδιαίτερα για την χρηματοδότησή τους από το κράτος (www.et.gr). Από την παραπάνω Υπουργική Απόφαση φαίνεται ότι καθοριστικό ρόλο για την έγκριση της συμμετοχής των Μ.Κ.Ο σε χρηματοδοτούμενα προγράμματα από το κράτος έχει ο σχεδιασμός των παρεμβάσεων των Μ.Κ.Ο. και η επιλογή της ερευνητικής στρατηγικής που επιλέγουν.

Τυχόν αλλαγές στη χρηματοδότηση κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης

Τα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και οι πολιτικές που ακολουθήθηκαν, σε συνδυασμό με την οικονομική ύφεση που αντιμετωπίζεται διεθνώς οδήγησαν στη σημερινή οικονομική κατάσταση της Ελλάδας (www.oe-e.gr). Σε περιόδους οικονομικής κρίσης, λοιπόν, οι δημόσιοι προϋπολογισμοί και το οικογενειακό εισόδημα υφίστανται πιέσεις. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αύξηση της ζήτησης δημόσιων υπηρεσιών, όπως τονίζεται στην έκθεση του WHO «The Financial Crisis and Global Health», που διεξήχθη τον Ιανουάριο του 2009. Όσο αυξάνεται αυτή η ζήτηση, τόσο θα πρέπει να αυξάνεται και η χρηματοδότηση των Φορέων και των Μ.Κ.Ο., ώστε να εξασφαλίζονται τα μέσα που απαιτούνται για την κάλυψη του πλήθους των αναγκών που προκύπτουν (www.who.int).

Σύμφωνα με τα λεγόμενα όλων των ερωτηθέντων προκύπτει ότι η οικονομική κρίση έχει επιφέρει δυσκολίες και αλλαγές στον τρόπο χρηματοδότησης. Με την οικονομική κρίση έχει περιοριστεί η χρηματοδότηση από το κράτος και από ιδιωτικές εισφορές και έχουν υπάρξει μειώσεις προσωπικού και μισθών των επαγγελματιών.

Επίσης, κάποιοι εκπρόσωποι Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων ανέφεραν ότι δεν λαμβάνουν πλέον σταθερή χρηματοδότηση από το κράτος, καθώς έχει αλλάξει το νομικό πλαίσιο. Το παραπάνω, επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι πρωθυπουργός Αντώνης Σαμαράς, ζήτησε από τη Γενική Γραμματεία της Κυβέρνησης να αποστείλει εντολή προς όλα τα μέλη του Υπουργικού Συμβουλίου για δέσμευση των υπολοίπων πιστώσεων για το 2012, που σχετίζονται με επιχορηγήσεις σε Μ.Κ.Ο. και σωματεία (Κόλλια, 2012).

Απασχολούμενοι στο Φορέα/Μ.Κ.Ο.

Στην πλειοψηφία των Φορέων και των Μ.Κ.Ο., εργάζονται κοινωνικοί επιστήμονες, δηλαδή ψυχολόγοι και κοινωνικοί λειτουργοί, νοσηλευτές και διερμηνείς. Από την άλλη, σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, σε όλες τις

Μ.Κ.Ο., εκτός από αμειβόμενους επαγγελματίες, εργάζονται και εθελοντές που στηρίζουν τις δράσεις και τα προγράμματα τους, ενώ μόνο σε μία Μ.Κ.Ο. το προσωπικό στελεχώνεται αποκλειστικά από επαγγελματίες και μη, που εργάζονται εθελοντικά.

Σε αυτό το σημείο αξίζει να τονιστεί ότι η έννοια του εθελοντισμού, σήμερα, ξεφεύγει από τα πλαίσια της φιλανθρωπίας και αποτελεί απόφαση ευθύνης που συνοδεύεται από συγκεκριμένες γνώσεις και αξίες που συνάδουν με τη φιλοσοφία και το σκοπό του κάθε Φορέα και Μ.Κ.Ο. Ιδιαίτερα σε περιόδους οικονομικής κρίσης, όπου οι ανάγκες αυξάνονται και η χρηματοδότηση σε Φορείς και Μ.Κ.Ο. μειώνεται, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, είναι ιδιαίτερα σημαντική η ύπαρξη και η συμβολή εθελοντών στα προγράμματα (www.0-18.gr).

Υποδομές-εξοπλισμός

Η πλειοψηφία των εκπροσώπων των Φορέων και Μ.Κ.Ο. δήλωσε ότι διαθέτουν επαρκείς χώρους για τις υπηρεσίες που παρέχουν, δηλαδή δεν αντιμετωπίζουν δυσκολία ως προς τις υποδομές. Το γεγονός αυτό αποτελεί ένας παράγοντας που συμβάλλει θετικά στην εύρυθμη λειτουργία των Φορέων/Μ.Κ.Ο.

Ωστόσο, σε κάποιους Φορείς και Μ.Κ.Ο. εντοπίζονται ελλείψεις στον εξοπλισμό που διαθέτουν, δηλαδή σε γραφική ύλη, σε ηλεκτρονικούς υπολογιστές, καθώς επίσης υπάρχει έλλειψη δυνατότητας επισκευής των επαγγελματικών μεταφορικών μέσων που χρησιμοποιούν. Αναφέρθηκε ότι για την αντιμετώπιση των παραπάνω δυσκολιών στρέφονται σε δωρεές, αλλά και προσπαθούν να καλύψουν μόνοι τους τα έξοδα.

Στο θεωρητικό μέρος της παρούσας μελέτης αναφέρθηκαν δράσεις που έγιναν στο παρελθόν και στόχευαν στην άντληση χρημάτων από τους πολίτες. Η Unicef το έτος 2000, στα πλαίσια της εκστρατείας της για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμο, είχε πραγματοποιήσει τηλεμαραθώνιο, όπου αποκόμισε από αυτόν 176.000.000 δρχ., μέσω των 3.700 κλήσεων που έλαβε. Επίσης, μέσω των εκδηλώσεων που διεξήχθησαν, οι πολίτες μπορούσαν να καταθέσουν ένα ποσό που επιθυμούσαν για την στήριξη των προγραμμάτων για τα παιδιά του δρόμου (www.unicef.gr). Φαίνεται, λοιπόν, ότι οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. από τις εκδηλώσεις που διοργανώνουν με στόχο την συγκέντρωση χρημάτων, μπορούν να αυξήσουν τα έσοδα τους και με αυτό τρόπο να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες που προκύπτουν από την οικονομική κρίση.

Προβλήματα και αδυναμίες Φορέων/Μ.Κ.Ο.

Οι δυσκολίες και οι αδυναμίες των Φορέων/Μ.Κ.Ο. που αναφέρθηκαν από τους περισσότερες ερωτηθέντες σχετίζονται με την ελλιπή χρηματοδότηση που λαμβάνουν, η οποία ευθύνεται για την έλλειψη προσωπικού και εξοπλισμού. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει τον τρόπο χρηματοδότησης των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. καθώς, πλέον, οι φορείς λαμβάνουν μειωμένη χρηματοδότηση από το Υπουργείο στο οποίο υπάγονται ενώ οι Μ.Κ.Ο. δεν χρηματοδοτούνται από το κράτος και οι δωρεές ιδιωτών έχουν περιοριστεί σε σημαντικό βαθμό. Συνεπώς, προκύπτουν δυσκολίες στον τρόπο λειτουργίας των Φορέων και των Μ.Κ.Ο., λόγω του ότι το επαρκές και εξειδικευμένο προσωπικό, καθώς και ο επαρκής και κατάλληλος εξοπλισμός αποτελούν βασικά μέσα για την επίτευξη αποτελεσματικών παρεμβάσεων. Σε αυτό το σημείο εκτιμάται, ότι η μειωμένη χρηματοδότηση για τις Μ.Κ.Ο. μπορεί να αποτελέσει κίνδυνο για την οικονομική κατάρρευση και το κλείσιμο τους.

Από την άλλη, η απάντηση μίας εκπροσώπου σχετικά με τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει η Μ.Κ.Ο. που εργάζεται, εστίασε στις αδυναμίες του κρατικού-θεσμικού πλαισίου. Αρχικά, τόνισε ότι το θεσμικό πλαίσιο του κράτους πρέπει να προβλέπει και να υποστηρίζει την άμεση συνεργασία του κράτους με τις Μ.Κ.Ο. Εικάζεται, ότι η θεσμοθετημένη συνεργασία μεταξύ κράτους και Μ.Κ.Ο. θα αυξήσει τα προνόμια των Μ.Κ.Ο. και θα συμβάλλει θετικά στην αποτελεσματικότητα των παρεμβάσεών τους. Από την άλλη, μέσω αυτής της συνεργασίας ενέχει ο κίνδυνος ότι οι Μ.Κ.Ο. δεν θα συμπληρώνουν το κράτος, αλλά θα το υποκαθιστούν.

Επίσης, από την ίδια εκπρόσωπο τονίστηκε ότι το θεσμικό πλαίσιο του κράτους δυσχεραίνει και εμποδίζει την εφαρμογή προγραμμάτων της Μ.Κ.Ο. για τους πρόσφυγες. Είναι γεγονός ότι στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης τα δικαιώματα δεν είναι ίδια για όλους τους αλλοδαπούς. Οι πολίτες χωρών της Ε.Ε. έχουν τα ίδια δικαιώματα με τους υπηκόους της χώρας υποδοχής, σε αντίθεση με τους αλλοδαπούς τρίτων χωρών. Οι αλλοδαποί τρίτων χωρών δεν μπορούν να απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους, παρόλο που είναι κατοχυρωμένα με βάση το Σύνταγμα, καθώς είναι αδύνατο να προσκομίζουν πιστοποιητικά, που μόνο Έλληνες πολίτες μπορούν να έχουν στην κατοχή τους. Ο αποκλεισμός των αλλοδαπών αυτών, δηλαδή, γίνεται με πλάγια μέθοδο και αποτελεί μια αθέμιτη διάκριση εις βάρος τους (Εμκε-Πουλοπούλου, 2007). Τα παραπάνω επιβεβαιώνουν την προαναφερθείσα άποψη της εκπροσώπου και οδηγούν στο συμπέρασμα ότι χωρίς την ύπαρξη ενός

θεσμικού πλαισίου εναρμονισμένου στις ανάγκες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ομάδων αυτών, είναι ανέφικτη η άρση του κοινωνικού αποκλεισμού μέσω των προγραμμάτων και των υπηρεσιών. Όσο οι κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες βιώνουν εντονότερα την περιθωριοποίηση, τόσο αυξάνονται οι οικονομικές τους δυσκολίες και οι πιθανότητες να οδηγηθούν τα παιδιά τους στην εργασία στο δρόμο.

- **Η αποτύπωση του φαινομένου μέσω της επαγγελματικής εμπειρίας.**

Ο αριθμός των παιδιών που βρίσκονται στο δρόμο, σύμφωνα με τα στατιστικά που τυχόν υπάρχουν

Κανένας από τους ερωτηθέντες δεν γνώριζε στατιστικά για τον αριθμό των παιδιών του δρόμου. Οι περισσότεροι τόνισαν ότι τέτοια στατιστικά δεν υπάρχουν καταγεγραμμένα από κάποιο Φορέα και συνεπώς δεν υπάρχει σαφή εικόνα για τον αριθμό των παιδιών που εργάζονται στους δρόμους της Αθήνας. Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός ότι η τελευταία έρευνα που πραγματοποιήθηκε για τα παιδιά του δρόμου ήταν το έτος 2000. Συγκεκριμένα, διεξήχθη από την ALCO για λογαριασμό της Unicef, σε 75 περιοχές της Αττικής, όπου υπολογίστηκε ότι ο αριθμός των παιδιών ήταν 5.800 (www.unicef.gr).

Η ακαδημαϊκή έρευνα δεν είναι επαρκής για τον αριθμό των παιδιών του δρόμου της Ελλάδας. Οι ρυθμοί και ο τρόπος ζωής των παιδιών του δρόμου καθιστούν δύσκολο τον εντοπισμό και την καταγραφή του αριθμού τους. Η αξιόπιστη συλλογή δεδομένων που αφορούν τον αριθμό, είναι ένα δύσκολο επιχείρημα, λόγω της έντονης κινητικότητας που παρουσιάζουν (Altanis & Goddard, 2003).

Αύξηση ή μείωση του αριθμού των παιδιών κατά την πάροδο των ετών

Στη συνέχεια, ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να απαντήσουν στο αν παρατηρούν μέσα από την επαγγελματική τους εμπειρία αύξηση ή μείωση του αριθμού των παιδιών του δρόμου κατά την πάροδο των ετών. Από το σύνολο του δείγματος, 7 εκπρόσωποι ανέφεραν πως δεν παρατηρούν μείωση ή αύξηση των περιπτώσεων παιδιών που εργάζονται ή επαιτούν στους δρόμους. Σύμφωνα με τα λεγόμενα δυο εκπροσώπων Μ.Κ.Ο. της παρούσας έρευνας, η δυσκολία αυτή σχετίζεται με το γεγονός ότι τα παιδιά του δρόμου αλλάζουν συχνά τόπο διαμονής και εργασίας και συγκεκριμένα οι Ρομά αποτελούν μετακινούμενο πληθυσμό. Η έντονη αυτή κινητικότητα που χαρακτηρίζει τα παιδιά του δρόμου, ήταν παράγοντας

που κατέστησε δύσκολη την διαδικασία καταγραφής του αριθμού τους, σε έρευνα που έγινε στο παρελθόν για τα παιδιά του δρόμου της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης (βλ. 2.3).

Ακόμη, αναφέρθηκε ότι παρόλο που αρκετοί μετανάστες έχουν εγκαταλείψει την Ελλάδα, λόγω της οικονομικής κρίσης, δεν εντοπίζονται αλλαγές στον αριθμό των παιδιών του δρόμου. Η άποψη αυτή επιβεβαιώνεται και από τα στοιχεία της έρευνας, που διεξήχθη το έτος 2009 από το Ινστιτούτο Μεταναστευτικής Πολιτικής της Ουάσινγκτον για λογαριασμό του BBC, η οποία αφορούσε και την Ελλάδα και αναφέρεται στο ότι η παγκόσμια οικονομική κρίση έχει ως συνέπεια τη σημαντική μείωση του αριθμού των μεταναστών από τις φτωχότερες στις πιο πλούσιες χώρες. Αυτό εξηγείται από το γεγονός ότι οι μετανάστες ασχολούνται, ως επί το πλείστον, με οικοδομικές εργασίες, οι οποίες λόγω κρίσης δεν παρουσιάζουν πλέον αυξημένη ζήτηση (<http://www.migrationpolicy.org>).

Επίσης, 6 από τους 16 εκπροσώπους απάντησαν πως έχουν παρατηρήσει αύξηση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου. Ειδικότερα, 2 από τους παραπάνω 6 εκπροσώπους ανέφεραν ότι το γεγονός αυτό προκύπτει μέσω της καταγραφής των καταγγελιών που δέχονται για επαιτεία και εργασία παιδιών, αλλά και από την προσέλευση καινούριων μελών-παιδιών στα προγράμματα που εφαρμόζουν οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο.

Το γεγονός ότι το φαινόμενο μπορεί να παρουσιάζει αύξηση συνδέεται με τη μετανάστευση και την κοινωνική αλλαγή. Αποτελεί ένα πολυδιάστατο φαινόμενο, το οποίο προκύπτει από μια σειρά παραγόντων. Η Ελλάδα λόγω της γεωγραφικής της θέσης είναι σημείο εισόδου από χώρες της Ευρώπης και της Ασίας, αποτελεί πόλο έλξης για τους αιτούντες άσυλο, στους οποίους δεν παρέχει κοινωνική ασφάλιση, κρατική στήριξη και κοινωνική πρόνοια σε σχέση με άλλες χώρες της Μεσογείου (Altanis & Goddard, 2003).

Επιπρόσθετα, ένας άλλος λόγος που οδηγεί στην αύξηση του αριθμού των παιδιών του δρόμου, σύμφωνα με τα λεγόμενα ενός εκπροσώπου δημοσίου Φορέα είναι η μη απόδοση ποινικών κυρώσεων στους παραβάτες που εμπλέκονται με την επαιτεία και την εργασία των παιδιών στο δρόμο. Όσον αφορά την απόδοση ποινικών κυρώσεων σύμφωνα με τα άρθρα 407 και 409 του Ποινικού Κώδικα, οι ενήλικες εμπλεκόμενοι με την επαιτεία τιμωρούνται με φυλάκιση μέχρι 3 μηνών, ενώ όσοι προωθούν ή παραλείπουν να εμποδίσουν την επαιτεία προσώπων που έχουν υπό την επιμέλειά τους ή προμηθεύουν σε άλλους είτε ανηλίκους, είτε ενήλικες και ανήλικες

που είναι σωματικά ή διανοητικά ανάπηροι, για να προκαλούν με τη νεαρή τους ηλικία ή με την τυχόν σωματική ή διανοητική ασθένεια ή αναπηρία τους τον οίκτο ή την περιέργεια του κοινού για χρηματικό όφελος δικό του ή άλλου, τιμωρούνται με φυλάκιση μέχρι 6 μηνών ή με χρηματική ποινή (Ποινικός Κώδικας, 2012). Μελετώντας τη παραπάνω νομοθεσία παρατηρείται ότι ναι μεν υπάρχει θεσμικό πλαίσιο για τις κυρώσεις όσων εμπλέκονται στην επαιτεία, αλλά στην πράξη δεν εφαρμόζονται, σύμφωνα με τα παραπάνω λεγόμενα του ερωτηθέντα.

Τέλος, 3 εκπρόσωποι από το δείγμα ανέφεραν πως παρατηρούν μείωση του φαινομένου γενικά στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας. Επίσης, μείωση του αριθμού εντοπίζεται ιδιαίτερα στις περιοχές που επεκτείνονται οι δράσεις των Μ.Κ.Ο., λόγω της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων τους.

Προφίλ των παιδιών του δρόμου

Σύμφωνα με τα λεγόμενα των ερωτηθέντων για το προφίλ των παιδιών του δρόμου προκύπτει ότι οι χώρες προέλευσής των παιδιών που εργάζονται ή επαιτούν στους δρόμους της Αθήνας χαρακτηρίζονται από χαμηλό οικονομικό επίπεδο ή από συνθήκες πολέμου. Τα περισσότερα παιδιά του δρόμου, είναι παιδιά μετανάστες, πρόσφυγες και ασυνόδευτοι ανήλικες, δηλαδή, είναι παιδιά Roma αλβανικής, ρουμάνικης και ελληνικής καταγωγής, ενώ μικρότερο ποσοστό προέρχονται από χώρες, όπως η Βουλγαρία, το Αφγανιστάν, το Πακιστάν, η Ρουμανία, η Νιγηρία, η Σομαλία και η Βόρεια Αφρική.

Το γεγονός ότι τα παιδιά του δρόμου της Αθήνας, σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, προέρχονται από τις παραπάνω χώρες, αναμφίβολα, δεν είναι τυχαίο. Οι πόλεμοι, οι πολεμικές συγκρούσεις, η οικονομική εξαθλίωση είναι κοινά στοιχεία στις περισσότερες χώρες προέλευσης των παιδιών του δρόμου. Επίσης, στις χώρες αυτές το εκπαιδευτικό επίπεδο είναι ιδιαίτερα χαμηλό, ενώ υπάρχει αυξημένη εγκληματικότητα. Φαίνεται, λοιπόν, ότι τα παιδιά είτε με τις οικογένειές τους, είτε χωρίς, έρχονται στην Ελλάδα για την προστασία τους και την αναζήτηση μιας καλύτερης ποιότητας ζωής (Εμκε-Πουλοπούλου, 2007).

Επιπλέον και τα δύο φύλα εμπλέκονται στην επαιτεία και την εργασία στο δρόμο. Τα αγόρια είναι συνήθως περισσότερα από τα κορίτσια, καθώς τα κορίτσια εμπλέκονται περισσότερο με την πορνεία, ενώ ένας άλλος λόγος είναι ότι τα κορίτσια Roma απομακρύνονται νωρίτερα από την εργασία στο δρόμο, καθώς παντρεύονται σε πιο μικρή ηλικία. Γενικότερα, οι ηλικίες των παιδιών του δρόμου ποικίλουν και

κυμαίνονται από 0 έως 18 ετών, δηλαδή τα παιδιά εμπλέκονται με την επαιτεία από βρέφη με τη συνοδεία της μητέρας τους έως και την ενηλικίωσή τους.

Συγκρίνοντας τα ευρήματα της παρούσας έρευνας με δεδομένα που συλλέχθηκαν από την έρευνα της Unicef που διεξήχθη το έτος 2000 για τα παιδιά του δρόμου της Αττικής και από την έρευνα της M.K.O. Arsis σε συνεργασία με το Κέντρο Ημέρας Ark Outreach της Βουλγαρίας, στα πλαίσια του προγράμματος MARIO (βλ. 2.3), φαίνεται ότι ορισμένα στοιχεία συνάδουν. Και στις τρεις έρευνες εντοπίστηκε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών του δρόμου ήταν αγόρια και τα περισσότερα προέρχονται από οικογένειες μεταναστών, προσφύγων και Ρομά.

Σημεία της Αθήνας που υπάρχουν παιδιά στο δρόμο και για ποιο λόγο

Στο παρελθόν, τα παιδιά του δρόμου της Αθήνας συνήθιζαν να βρίσκονται στα φανάρια, ώστε να επαιτούν ή να εργάζονται. Η κατάσταση αυτή με την πάροδο των ετών άλλαξε. Πλέον στα φανάρια των δρόμων της Αθήνας τοποθετούνται Πακιστανοί και Αφγανοί, ενώ τα παιδιά του δρόμου βρίσκονται πλέον σε πολυσύχναστα σημεία που τους επιτρέπουν να περιπλανούνται ευκολότερα, αλλά και στους σταθμούς του Μετρό, σύμφωνα με τα λεγόμενα ενός εκπροσώπου M.K.O. Επίσης, στην ίδια απάντηση τονίζεται ότι το κράτος θεωρεί ότι υπάρχει εξάλειψη του φαινομένου, λόγω της απουσίας των παιδιών από τα φανάρια.

Η εργασία των παιδιών του δρόμου αποτελεί γι αυτούς στρατηγική επιβίωσης, η οποία συντελεί στο να μπορέσουν να ανταπεξέλθουν σε αυτό το ευρύ φάσμα της οικονομικής δυσχέρειας που βιώνουν (Invernizzi, 2011). Σήμερα, από τα λεγόμενα όλων των ερωτηθέντων προκύπτει ότι οι περιοχές που επαιτούν ή εργάζονται τα παιδιά είναι κυρίως κεντρικά σημεία στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας, δηλαδή σε σημεία που υπάρχουν πολλά εμπορικά μαγαζιά και μεγάλη κινητικότητα στο δρόμο. Αναλυτικότερα, οι περιοχές που δραστηριοποιούνται τα παιδιά του δρόμου είναι η Ομόνοια, Αγίου Παντελεήμονα, Κυψέλη, Μοναστηράκι, Γκάζι, Πεδίον του Άρεως, Πατήσια, Πέτρου Ράλλη. Από τα λεγόμενα κάποιων ερωτηθέντων, φαίνεται πως τα παιδιά έχουν διαχωρίσει μεταξύ τους με έναν άτυπο τρόπο τις περιοχές που περιπλανούνται, τόσο στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας, όσο και σε περιοχές που μετακινούνται κατά την περίοδο γιορτών ή την καλοκαιρινή περίοδο. Συνεπώς, ένας από τους λόγους που οφείλεται στην επιλογή των σημείων που εργάζονται γίνεται με βάση την αύξηση των πιθανοτήτων να αποκομίσουν περισσότερα χρήματα.

Εικάζεται ότι ένας ακόμη λόγος που τα παιδιά του δρόμου επιλέγουν κεντρικά σημεία της Αθήνας για την εργασία τους είναι η εξαθλίωση του κέντρου της Αθήνας. Σύμφωνα με έκθεση του 2010, από την Ειδική Μόνιμη Επιτροπή Προστασίας Περιβάλλοντος, το κέντρο της Αθήνας περιλαμβάνει υποβαθμισμένες περιοχές στις οποίες υπάρχει υπερσυγκέντρωση μεταναστών, αυξημένο παραεμπόριο και αυξημένη εγκληματικότητα. Επίσης, στο κέντρο της Αθήνας υπάρχουν περισσότερα από 500 κτήρια που είναι εγκαταλελειμμένα. Στο Μεταξουργείο έχουν καταγραφεί 211 εγκαταλελειμμένα κτήρια και 110 στον Ψυρρή (www.hellenicparliament.gr). Από τα παραπάνω συνεπάγεται ότι ο μεγάλος αριθμός παράνομων δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στο κέντρο της Αθήνας αποτελεί πόλο έλξης για τις οικογένειες και τα παιδιά του δρόμου καθώς εκεί μπορούν ευκολότερα να αναπτύξουν παραβατικές συμπεριφορές, όπως είναι η επαιτεία και το μικροεμπόριο.

Κατηγορίες των παιδιών του δρόμου

Σχετικά με τις κατηγορίες των παιδιών του δρόμου, όλοι οι εκπρόσωποι των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. ανέφεραν στοιχεία που προκύπτουν από την επαγγελματική τους εμπειρία με τα παιδιά του δρόμου και όχι από στατιστικά, καθώς στο αρχείο τους δεν διαθέτουν τέτοια στοιχεία. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων ανέφερε πως τα περισσότερα παιδιά του δρόμου έχουν κάποια μόνιμη κατοικία, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι οι συνθήκες διαβίωσής τους είναι καλές. Τα παιδιά του δρόμου ζουν σε διαμερίσματα ή δωμάτια ξενοδοχείων με άλλες οικογένειες ή με άλλους αλλοδαπούς. Όσον αφορά τις οικογένειες και τα παιδιά Roma, κάποιοι ερωτηθέντες δήλωσαν πως ζουν ανά νομάδες, κυρίως σε καταυλισμούς, ενώ αλλάζουν συχνά τόπο διαμονής. Από φόβο δεν δηλώνουν τον τόπο διαμονής τους και δύσκολα μπορούν οι εκπρόσωποι των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. να εντοπίσουν σε ποιο σημείο ζουν.

Παρόμοια στοιχεία, βρέθηκαν και στην έρευνα της Unicef, το έτος 2000, σύμφωνα με την οποία τα παιδιά του δρόμου κατοικούσαν σε υπόγεια, ισόγεια, σκηνές, πρόχειρους καταυλισμούς, ακόμα και σε βαγόνια, εγκαταλελειμμένα αυτοκίνητα κ.λ.π. (www.unicef.gr). Συνεπώς, με βάση τα παραπάνω στοιχεία και την τριπλή τυπολογία της Unicef, η οποία παραθέτεται στο θεωρητικό μέρος (βλ. 2.1), διαπιστώνεται ότι το μεγαλύτερο ποσοστό παιδιών που εργάζονται στους δρόμους της Αθήνας ανήκουν στην κατηγορία «παιδιά στο δρόμο»

Από την άλλη μεριά, ορισμένοι ερωτηθέντες ανέφεραν ότι ένα πολύ μικρό ποσοστό παιδιών που εργάζονται στους δρόμους της Αθήνας δεν έχουν οικογένεια,

κατοικία και ζουν μέσα σε αυτοκίνητα, πλατείες και πάρκα. Ίδια αποτελέσματα παρατηρούνται και στην έρευνα της Unicef το 2000, όπου το 2% των παιδιών του δρόμου δήλωσε ότι ήταν άστεγα. Τα παιδιά αυτά, λοιπόν, ανήκουν, σύμφωνα με την τριπλή τυπολογία της Unicef, στην κατηγορία «παιδιά του δρόμου» (βλ. 2.1).

Λόγοι και ευθύνες για την ύπαρξη του φαινομένου των παιδιών του δρόμου

Οι απαντήσεις σχετικά με τους λόγους που οδηγούνται τα παιδιά στην εργασία στο δρόμο σχετίζονται άμεσα με τις απαντήσεις που δόθηκαν στην ερώτηση σχετικά με το ποιος ευθύνεται για την ύπαρξη του φαινομένου. Συγκεκριμένα, και στις δύο ερωτήσεις η πλειοψηφία των ερωτηθέντων τόνισε ότι για την ύπαρξη του φαινομένου ευθύνεται η αδιαφορία, σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο, καθώς και η ανεπάρκεια της κοινωνικής πολιτικής του ελληνικού κράτους. Αναλυτικότερα, οι μισοί από τους ερωτηθέντες τόνισαν πως το κράτος δεν παρέχει τις κατάλληλες δομές στήριξης τόσο για την πρόληψη του φαινομένου, όσο και για την αντιμετώπισή του, ενώ ένας εκπρόσωπος εστιάζει στην έλλειψη κατασταλτικών μέτρων από το κράτος προς τα υποκείμενα που ωθούν τα παιδιά στην επαιτεία και την εργασία στο δρόμο.

Η ανεπάρκεια κοινωνικής πολιτικής που έχει ως σημείο αναφοράς τα παιδιά τονίζεται και σε μία βασική διαπίστωση σε Δελτίο Τύπου του Ο.Η.Ε. το 2012, στην οποία γίνεται λόγος για την έλλειψη πολιτικής για τα δικαιώματα του παιδιού, που προκύπτει από την απουσία ενός οργάνου συντονισμού της εφαρμογής των πολιτικών για την παιδική προστασία και της παρακολούθησης της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της. Επιπλέον, στα πλαίσια της ανεπαρκούς κοινωνικής πολιτικής του κράτους εντάσσει και την τάση ιδρυματοποίησης των παιδιών χωρίς γονείς ή/και με αναπηρίες, την απουσία αποτελεσματικής αντιμετώπισης κάθε μορφής βίας κατά των παιδιών, την έλλειψη προστασίας των παιδιών αιτούντων άσυλο ή/και ασυνόδευτων ανηλίκων ή/και παιδιών των φαναριών, τις ανεπάρκειες της δικαιοσύνης ανηλίκων (που φτάνει να δικάζει και 9χρονα), την απουσία σεξουαλικής παιδείας, την καταγραφή θρησκευμάτων μαθητών στα σχολεία, την ελεύθερη προβολή προϊόντων εναλλακτικών του θηλασμού σε μαιευτήρια, κτλ. (<http://cm.greekhelsinki.gr>).

Από την άλλη, κάποιοι ερωτηθέντες αναφέρθηκαν στην οικονομική εκμετάλλευση των παιδιών, η οποία είναι αποτέλεσμα πολλών παραμέτρων που σχετίζονται με την κοινωνική και οικονομική τους κατάσταση και το μορφωτικό επίπεδο των γονέων. Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι τα παιδιά αυτά συχνά πέφτουν θύματα απαγωγής, αλλά κυρίως οι έμποροι διαπραγματεύονται

τη μετακίνηση του παιδιού με τους γονείς του, υποσχόμενοι πως το παιδί θα ζήσει μια καλύτερη ζωή. Οι γονείς των παιδιών, κυρίως όσοι βιώνουν συνθήκες απόλυτης φτώχειας, δεν αντιλαμβάνονται το κίνδυνο και δεν διαθέτουν τα μέσα να αρνηθούν. Βέβαια, υπάρχει και μεγάλος αριθμός παιδιών που εμπλέκονται στην εμπορία και διακίνηση από άτομα του οικογενειακού περιβάλλοντος τους, με σκοπό το κέρδος από την εργασία και την επαιτεία τους (www.unicef.gr).

Επιπλέον, ορισμένοι από τους εκπροσώπους Φορέων και Μ.Κ.Ο. υποστήριξαν ότι η αιτία που οδηγεί στην ύπαρξη του φαινομένου είναι η ατομική παθολογία, η οποία συνδέεται με την νοοτροπία και την κουλτούρα των παιδιών και των οικογενειών τους. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τα λεγόμενα των ερωτηθέντων τα παιδιά δουλεύουν στους δρόμους από μικρή ηλικία, καθώς οι γονείς τους με βάση την εθνοπολιτισμική τους ταυτότητα, δεν έχουν ως προτεραιότητα την εκπαίδευση των παιδιών τους αλλά την ένταξή τους στην εργασία στο δρόμο. Συνεπώς, επιβεβαιώνεται η άποψη ότι για ορισμένες πληθυσμιακές ομάδες η εργασία στο δρόμο αποτελεί μία βασική μορφή εκπαίδευσης που διαμορφώνεται και μεταδίδεται στα πλαίσια της οικογένειας από τους γονείς προς τα παιδιά ή τους εφήβους. Η συγκεκριμένη άτυπη διαδικασία εκπαίδευσης θεωρείται από τους γονείς ότι δίνει στους ανήλικους ένα γερό εφόδιο για το μέλλον τους (Δασκαλάκη, 2009).

Προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά του δρόμου

Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα της μέρα τους, τα παιδιά του δρόμου περιπλανούνται στους δρόμους και αυτό τα φέρνει αντιμέτωπα με δυσκολίες και κινδύνους που έχουν αρνητικό αντίκτυπο στη σωματική και ψυχική τους υγεία. Αυτό προκύπτει από τα λεγόμενα όλων των ερωτηθέντων.

Σύμφωνα με έρευνα της Unicef που διεξήχθη το 2001 οι συχνότεροι κίνδυνοι που αντιμετωπίζουν στην Ελλάδα τα παιδιά του δρόμου είναι η σύλληψη από την αστυνομία, η βία, ο τραυματισμός, οι μεταδιδόμενες ασθένειες, η σεξουαλική κακοποίηση, αλλά και ο θάνατος (www.unicef.gr). Παρόμοια είναι τα ευρήματα και της παρούσας έρευνας, καθώς όλοι οι ερωτηθέντες αναφέρθηκαν ότι στους κινδύνους που εκτίθενται τα παιδιά είναι τα τροχαία ατυχήματα λόγω των διερχόμενων αυτοκινήτων, οι δυσμενείς καιρικές συνθήκες, οι ρατσιστικές επιθέσεις, οι βίαιες συμπεριφορές, οι σεξουαλικές παρενοχλήσεις και οι βιασμοί. Σύμφωνα με τη Ρήγα (2003), τα παιδιά του δρόμου έρχονται σε επαφή και με ψυχοτρόπες ουσίες είτε κάνοντας χρήση, είτε συμμετέχοντας ως «βαποράκια» για τη διακίνησή τους. Αξίζει

να τονιστεί πως η χρήση και η εμπορία ναρκωτικών, ως ένας από τους κινδύνους που αντιμετωπίζουν τα παιδιά του δρόμου, δεν αναφέρθηκε από κάποιον ερωτηθέντα.

Από την άλλη, πέρα από τη σωματική και ψυχική τους ακεραιότητα τα παιδιά του δρόμου, σύμφωνα με τα στοιχεία που συλλέχθηκαν από ορισμένους Φορείς και Μ.Κ.Ο. προκύπτει ακόμη ότι αντιμετωπίζουν προβλήματα, στέγασης, σίτισης αλλά και εκπαίδευσης. Φαίνεται, λοιπόν, ότι πλήττονται οι βασικές τους ανάγκες, καθώς το κράτος δεν παρέχει ένα προστατευτικό και υποστηρικτικό πλαίσιο για τα παιδιά. Χρειάζεται, λοιπόν, σύμφωνα με το Δελτίο Τύπου του Ο.Η.Ε. το 2012, σε περιόδους οικονομικής πίεσης το κράτος να καταβάλει προσπάθειες για να διατηρηθούν και να επεκταθούν οι κοινωνικές επενδύσεις και η κοινωνική προστασία των ατόμων που βρίσκονται σε πιο ευάλωτη κατάσταση και να χρησιμοποιήσει μια δίκαιη προσέγγιση δίνοντας προτεραιότητα στα παιδιά (<http://cm.greekhelsinki.gr>).

Ανάγκες των παιδιών του δρόμου

Οι παραπάνω συνθήκες εγκυμονούν κινδύνους και δημιουργούν ανάγκες στα παιδιά του δρόμου. Σύμφωνα με όλους τους ερωτηθέντες, διαπιστώνεται ότι δεν καλύπτονται οι βασικές τους ανάγκες, όπως είναι η σίτιση, η υγιεινή, η υγεία τους, η εκπαίδευση, αλλά και η ένδυση και η υπόδησή τους. Επίσης, από έναν εκπρόσωπο τονίστηκε η ανάγκη για διαπαιδαγώγηση βασικών στοιχείων που θα τα βοηθήσουν να αναπτυχθούν και να εξελιχθούν.

Μπορεί να εικασθεί με ασφάλεια ότι η ελλιπής διαπαιδαγώγηση βασικών στοιχείων που λαμβάνουν τα παιδιά του δρόμου απορρέει από το γεγονός ότι τα «παιδιά του δρόμου» και τα «παιδιά στο δρόμο» δεν κοινωνικοποιούνται, καθώς περιπλανούνται για μεγάλο χρονικό διάστημα της ημέρας στο δρόμο και έχουν ελλιπή ή καθόλου επαφή με το οικογενειακό και σχολικό περιβάλλον. Σύμφωνα με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού που έχει υπογράψει και η Ελλάδα, τις ανάγκες αυτές τις έχουν όλα τα παιδιά, πόσο μάλλον τα παιδιά του δρόμου, ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας και καταγωγής. Τα παιδιά, λοιπόν, δικαιούνται και χρειάζονται ειδική βοήθεια, υποστήριξη, προστασία και μέριμνα, ενώ ο ρόλος της οικογένειας αναγνωρίζεται ως θεμελιώδης για την ακέραια και ολοκληρωμένη ανάπτυξη του παιδιού στην κοινωνία (Πιτσελά, 1999). Συνεπώς, η ύπαρξη των παραπάνω αναγκών των παιδιών του δρόμου της Αθήνας, που προέκυψαν από τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, έρχονται σε πλήρη αντίθεση με την δέσμευση του κράτους για την τήρηση της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού.

- **Υπηρεσίες και προγράμματα που εφαρμόζονται για τα παιδιά του δρόμου.**

Προγράμματα και υπηρεσίες που εφαρμόζονται για τα παιδιά του δρόμου

Το ελληνικό κράτος πρόνοιας είναι μια μορφή οργάνωσης του κράτους, το οποίο επηρεάζεται άμεσα από την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η παγκοσμιοποίηση έχει ενισχύσει τις οικονομικές και βιομηχανικές σχέσεις μεταξύ διαφόρων κρατών και έχει επιφέρει αλλαγές στην κατανομή των πόρων και των ευκαιριών ανάμεσα στους ανθρώπους. Αυτές οι αλλαγές, χρειάζονται σχεδιασμό και εφαρμογή πολιτικών που θα στοχεύουν στην μείωση των ανισοτήτων και στην εξασφάλιση συνθηκών ίσης ευκαιρίας μεταξύ των διαφόρων πληθυσμιακών ομάδων. Το κράτος πρόνοιας, πόσο μάλλον σε περιόδους οικονομικών αλλαγών και οικονομικής κρίσης, πρέπει να διασφαλίζει στα άτομα ένα περιβάλλον προστατευτικό, μια καλή ποιότητα ζωής (www.disabled.gr).

Σε περιόδους σημαντικών οικονομικών αλλαγών, λοιπόν, η κρατική και η διεθνής πολιτική χρειάζεται να βρίσκει τρόπους ενίσχυσης των κοινωνικοοικονομικών παροχών, ώστε να επιτυγχάνεται η κοινωνική ευημερία. Στο παρελθόν, μία πολιτική που εφαρμόστηκε από τις Η.Π.Α. ήταν το σχέδιο Μάρσαλ, που στόχευε στην άμεση οικονομική ενίσχυση των κρατών που είχαν πληγεί από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, όπως ήταν η Ελλάδα. Έτσι, λοιπόν και σήμερα χρειάζονται πολιτικές και κοινωνικές παρεμβάσεις που θα στοχεύουν, κυρίως, στην άμεση και αποτελεσματική στήριξη των κοινωνικά αποκλεισμένων ομάδων (www.marshallfoundation.org).

Το κράτος για το σχεδιασμό και την υλοποίηση πολιτικών για τα παιδιά του δρόμου οφείλει να γνωρίζει τους τομείς παροχής υπηρεσιών προς αυτά, τον αριθμό των χρηστών των υπηρεσιών και τον βαθμό κάλυψης των αναγκών τους (Έμκε-Πουλοπούλου, 2007). Για το σχεδιασμό, λοιπόν, σχετικών πολιτικών από το κράτος κρίνεται αναγκαίο οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. να διαθέτουν στο αρχειακό τους υλικό ένα ολοκληρωμένο ιστορικό παρεμβάσεων που θα περιλαμβάνει, εκτός των άλλων, τον βαθμό αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεών τους. Αναμφισβήτητα, το γεγονός αυτό θα συμβάλλει θετικά τόσο στη χάραξη πολιτικών από το κράτος, όσο και στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των προγραμμάτων των Φορέων και των Μ.Κ.Ο.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η πλειοψηφία των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. υλοποιεί προγράμματα και παρέχει υπηρεσίες στήριξης για τα παιδιά του

δρόμου, που έχουν άμεση επαφή με τα παιδιά και τις ανάγκες τους. Αυτά αφορούν ζητήματα στέγασης, χαρτογράφησης ή ψυχοκοινωνικής στήριξης μέσω του street work, ενισχυτική διδασκαλία, ιατρικό έλεγχο καθώς και παιδοψυχιατρική εκτίμηση, συμβουλευτική μέσω τηλεφώνου και επιτόπια παρέμβαση μέσω καταγγελιών. Πιο συγκεκριμένα, τα προγράμματα εκτός δομής (street work) αναπτύσσονται στο χώρο του δρόμου και διακρίνονται από μια προσέγγιση ριζοσπαστικού χαρακτήρα, δηλαδή την προσέγγιση της «κοινωνικής ανάπτυξης» (βλ. 2.1.). Τα προγράμματα αυτά αποσκοπούν στην ενδυνάμωση και κινητοποίηση των παιδιών του δρόμου, για την ανάληψη πρωτοβουλιών σε ζητήματα που τα απασχολούν. Οι επαγγελματίες ακούν με προσοχή τα παιδιά, διερευνούν τις ανάγκες τους και αναπτύσσουν σχέσεις εμπιστοσύνης (Ζαϊμάκης, 2009).

Από την άλλη μεριά, ορισμένοι δημόσιοι Φορείς έχουν ως γνώμονα των παρεμβάσεών τους την «σωφρονιστική προσέγγιση» (βλ. 2.1), καθώς χρησιμοποιούν θεσμικά και σωφρονιστικά μέσα για την αντιμετώπιση του φαινομένου, σύμφωνα με τα λεγόμενα κάποιων ερωτηθέντων. Επιπλέον, κάποιοι Φορείς και Μ.Κ.Ο. εφαρμόζουν προγράμματα που συμβάλουν στην αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου, χωρίς απαραίτητα οι επαγγελματίες να έχουν άμεση επαφή με τα παιδιά. Υλοποιούν προγράμματα που στοχεύουν στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση των πολιτών για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου, καθώς και στη συγκέντρωση χρημάτων για την κάλυψη βασικών αναγκών των παιδιών αυτών.

Τέλος, ορισμένοι Φορείς και Μ.Κ.Ο. παρέχουν προγράμματα που επικεντρώνονται στην ενεργοποίηση των αρμόδιων φορέων και στη διασύνδεση των υπηρεσιών τους. Η δικτύωση των υπηρεσιών είναι σημαντική, καθώς διασφαλίζει ένα πλέγμα υπηρεσιών, το οποίο συμβάλλει τόσο στην κάλυψη αναγκών των πολιτών, όσο και στον περιορισμό των διακρίσεων και της καταπάτησης των δικαιωμάτων τους, που προκύπτουν με βάση τοπικιστικά και πελατειακά κριτήρια (Ζαϊμάκης, 2005).

Όλοι οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. του δείγματος, φαίνεται από τα αποτελέσματα ότι στέκονται αρωγοί, κυρίως, στην αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού των παιδιών του δρόμου και όχι τόσο στην πρόληψή του. Η έννοια της πρόληψης κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική, όσον αφορά τις παρεμβάσεις που αφορούν κοινωνικά προβλήματα όπως το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου, και χωρίζεται σε τρία επίπεδα, δηλαδή την πρωτογενή, τη δευτερογενή και την τριτογενή πρόληψη.

Συγκεκριμένα, η πρωτογενής πρόληψη απευθύνεται σε άτομα του γενικού πληθυσμού και έχει ως σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης σε οικογένειες και παιδιά που στερούνται της εκπαίδευσης, υγείας, εργασίας και χαρακτηρίζονται από φτώχεια, κοινωνική απομόνωση και κοινωνικό αποκλεισμό. Επιπλέον, σχετικά με το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου, στοχεύει στην ευαισθητοποίηση της κοινότητας προκειμένου να επιτύχει την αλλαγή στάσεων, αξιών και πεποιθήσεων. Ακόμη, αναπτύσσει εκστρατείες ενημέρωσης των παιδιών και του γενικού πληθυσμού σχετικά με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, με στόχο την άμεση αυτοπροστασία τους. Με τη δευτερογενή πρόληψη, επιδιώκεται η άμεση αντιμετώπιση του ζητήματος, πριν ακόμα συμβεί, με τη σχεδίαση διαφόρων παρεμβάσεων με κύριους άξονες την εκπαίδευση των επαγγελματιών των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. που ασχολούνται με την παιδική προστασία και τη δημιουργία κέντρων πληροφόρησης, ενημέρωσης και κοινωνικής υποστήριξης. Τέλος, η τριτογενής πρόληψη, στοχεύει στην αντιμετώπιση του φαινομένου και οι παρεμβάσεις της αφορούν στη μείωση των αρνητικών συνεπειών που προκύπτουν από αυτό. Επιδιώκει τη δημιουργία ξενώνων φιλοξενίας για τα παιδιά του δρόμου, την παροχή ψυχοκοινωνικής στήριξης σε αυτά και τις οικογένειές τους και φροντίζει για την τελική αποκατάστασή τους, έχοντας πάντοτε ως γνώμονα τις ιδιαίτερες ανάγκες του και το υπέρτατο συμφέρον τους (Μπαλούρδος και Φρονίμου, 2011).

Συσχετίζοντας την έννοια της πρόληψης με τα ευρήματα της έρευνας που αφορούν τα προγράμματα και τις υπηρεσίες των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. για τα παιδιά του δρόμου, διαπιστώνεται ότι δεν εφαρμόζονται τα στάδια της πρωτογενούς και της δευτερογενούς πρόληψης από τους Φορείς και τις Μ.Κ.Ο. του δείγματος. Αυτό σημαίνει ότι τα προγράμματα και οι υπηρεσίες που παρέχονται στα παιδιά του δρόμου, δεν εστιάζουν όσο θα ήταν αναγκαίο στην κοινωνικοοικονομική στήριξη των φτωχών οικογενειών, ώστε να μην οδηγούν τα παιδιά τους στο δρόμο. Επίσης, δεν επικεντρώνονται στην ευαισθητοποίηση της κοινότητας, σχετικά με το φαινόμενο, με αποτέλεσμα οι μεροληπτικές αντιλήψεις των πολιτών να ευθύνονται για την αποχή τους από τις συλλογικές δράσεις, τις ομάδες πίεσης και τη λήψη αποφάσεων που αφορούν την εξάλειψη του φαινομένου. Καθίσταται, λοιπόν, δύσκολος ο σχεδιασμός και η εφαρμογή παρεμβάσεων ριζοσπαστικού χαρακτήρα χωρίς τη συνεργασία και την κινητοποίηση των πολιτών.

Ο τρόπος με τον οποίο έρχονται τα παιδιά σε επαφή με τις υπηρεσίες του Φορέα/Μ.Κ.Ο.

Σύμφωνα με τα λεγόμενα των ερωτηθέντων η επαφή των παιδιών του δρόμου με τις υπηρεσίες των Φορέων και Μ.Κ.Ο. της Αθήνας πραγματοποιείται είτε μέσω ανώνυμων και επώνυμων καταγγελιών από πολίτες σε Αστυνομικά Τμήματα της ευρύτερης περιοχής της Αθήνας και σε Γραμμές Παιδικής Προστασίας, είτε μέσω της προσέγγισής τους από τα προγράμματα εκτός δομής (street work) που εφαρμόζουν οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο.

Επίσης, ορισμένοι ερωτηθέντες ανέφεραν πως η επαφή των παιδιών με τις υπηρεσίες πραγματοποιείται και με πρωτοβουλία των ίδιων των παιδιών. Το γεγονός ότι τα παιδιά του δρόμου σπάνια συμμετέχουν με δική τους πρωτοβουλία στις υπηρεσίες και τα προγράμματα των Μ.Κ.Ο. μπορεί να εξηγηθεί ενδεχομένως από την αδυναμία επικοινωνίας στην ελληνική γλώσσα, το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των οικογενειών τους, την έλλειψη ενημέρωσης για τα δικαιώματά τους, το φόβο, αλλά και των κακών συνθηκών διαβίωσης που τα αποτρέπει από αυτή τους την απόφαση (Εμκε - Πουλοπούλου, 2007). Εκτιμάται, ότι οι παραπάνω λόγοι δεν ισχύουν στα προγράμματα εκτός δομής (street work), καθώς αυτά αναπτύσσονται στο χώρο που δραστηριοποιούνται τα παιδιά, βασίζονται στην αντίληψη της αποδοχής της ιδιαιτερότητάς τους και στοχεύουν στην ανάπτυξη ισότιμων και ειλικρινών σχέσεων με τα παιδιά του δρόμου (Ζαϊμάκης, 2009).

Αριθμός παιδιών που εξυπηρετήθηκε από τις υπηρεσίες του Φορέα/Μ.Κ.Ο.

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων κατέθεσε ένα συγκεκριμένο αριθμό παιδιών του δρόμου, που εξυπηρετήθηκε από τις υπηρεσίες των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. που εκπροσωπούν, ο οποίος εμφάνισε έντονη διαφορά ως προς το μέγεθος. Συγκεκριμένα, ο μεγαλύτερος αριθμός που αναφέρθηκε αφορούσε 300 παιδιά και ο μικρότερος 15, από Μ.Κ.Ο. και Φορέα αντίστοιχα. Εικάζεται ότι η έντονη αυτή διαφορά σχετίζεται, με τον τρόπο που έρχονται σε επαφή με τις υπηρεσίες, αλλά και με τις συνεργασίες που συνάπτονται για την εφαρμογή των προγραμμάτων. Αυτό σημαίνει ότι, οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. που παρέχουν άμεση στήριξη στα παιδιά του δρόμου, αλλά και που οι παρεμβάσεις τους γίνονται, κυρίως, σε συνεργασία με άλλους Φορείς και Μ.Κ.Ο. εξυπηρετούν μεγαλύτερο αριθμό παιδιών.

Υπηρεσίες που παρέχει ο Φορέας/Μ.Κ.Ο. για τους γονείς των παιδιών του δρόμου

Σύμφωνα με τα λεγόμενα των ερωτηθέντων, 7 από 16 Φορείς και Μ.Κ.Ο. παρέχουν υπηρεσίες για τους γονείς των παιδιών του δρόμου. Οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται στα πλαίσια της ευαισθητοποίησης και ενεργοποίησής τους για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου. Η στήριξή τους, λοιπόν, περιλαμβάνει νομική βοήθεια, ψυχοκοινωνική και υλική στήριξη, οικογενειακό προγραμματισμό, συμβουλευτική, ενημέρωση σε θέματα υγείας και εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Ακόμη, οι εκπρόσωποι των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. ανά περίπτωση, διαμεσολαβούν είτε για να εκδοθούν ταυτότητες, βιβλιάρια και άλλα απαραίτητα έγγραφα, είτε για να χορηγήσουν επιδόματα προς τους γονείς των παιδιών του δρόμου.

Επίσης, μια Μ.Κ.Ο., στα πλαίσια των υπηρεσιών της για τα παιδιά του δρόμου, παρέχει ενημέρωση στους γονείς σχετικά με την αναγκαιότητα εγγραφής των παιδιών τους στο Ληξιαρχείο. Σύμφωνα με το Δελτίο τύπου του ΟΗΕ του έτους 2012, ναι μεν διευκολύνεται η καταχώρηση των παιδιών Ρομά στο Ληξιαρχείο αμέσως μετά τη γέννησή τους, αλλά υπάρχει έντονη ανησυχία για τον μεγάλο αριθμό παιδιών που δεν έχουν καταχωρηθεί ακόμη. Επίσης, ανησυχία υπάρχει και για τον στιγματισμό των παιδιών λόγω του γεγονότος ότι από τα καταχωρημένα παιδιά είναι μόνο με το επίθετο του γονέα τους και αντί για όνομα αναγράφεται η συντομογραφία «ΑΚΟ», που σημαίνει αβάπτιστο (<http://cm.greekhelsinki.gr>).

Οι υπόλοιποι Φορείς και Μ.Κ.Ο., σύμφωνα με τα λεγόμενα των εκπροσώπων τους, δεν παρέχουν υπηρεσίες για τους γονείς των παιδιών. Ορισμένοι Φορείς και Μ.Κ.Ο., έπειτα από τα αιτήματα των γονέων προκειμένου να εξυπηρετηθούν οι ανάγκες τους, τους παραπέμπουν σε άλλους αρμόδιους Φορείς και Μ.Κ.Ο. Το γεγονός αυτό ενδεχομένως φανερώνει την τάση των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. να αποποιηθούν το βάρος της ευθύνης που τους αναλογεί ως προς τη στήριξη των γονέων, αλλά και να αποφύγουν να αναζητήσουν περισσότερο ριζοσπαστικές λύσεις. Με αυτό τον τρόπο δυσχεραίνεται το έργο της πρόληψης, της ουσιαστικής συνεργασίας μεταξύ Φορέων και Μ.Κ.Ο. μέσω της ανταλλαγής εμπειριών και γνώσεων. Από την άλλη μεριά, η μειοψηφία των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. δήλωσε ότι δεν έχει επαφή με τους γονείς, καθώς οι υπηρεσίες τους επικεντρώνονται αποκλειστικά στη στήριξη των παιδιών που ζουν ή και εργάζονται στους δρόμους.

Τρόποι γνωστοποίησης των προγραμμάτων και των υπηρεσιών για τα παιδιά του δρόμου

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δήλωσε πως οι υπηρεσίες και τα προγράμματα του Φορέα ή της Μ.Κ.Ο. που εκπροσωπούν γνωστοποιούνται μέσω του διαδικτύου. Συγκεκριμένα, αναφέρθηκε ότι υπάρχουν ιστοσελίδες ή blogs για τον κάθε Φορέα και την κάθε Μ.Κ.Ο. ξεχωριστά, καθώς και ιστοσελίδες κοινωνικής δικτύωσης (Facebook). Από τους ίδιους αλλά και τους υπόλοιπους εκπροσώπους αναφέρθηκε ότι τα Μ.Μ.Ε., οι συνεργασίες με άλλους φορείς, τα ενημερωτικά φυλλάδια, οι διαφημίσεις και τα προγράμματα «street work» συμβάλουν σημαντικά στην ενημέρωση των πολιτών, αλλά και των ίδιων των παιδιών σχετικά με τη λειτουργία των τρεχόντων προγραμμάτων και των παρεχόμενων υπηρεσιών των Φορέων και Μ.Κ.Ο. Επίσης, 3 από τους 16 εκπροσώπους ανέφεραν ότι η γνωστοποίηση των παραπάνω, τόσο στα παιδιά όσο και στο ευρύ κοινό, γίνεται και από «στόμα σε στόμα».

Εκτιμάται ότι και η έννοια της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (Ε.Κ.Ε), κατά την οποία οι εταιρίες ενσωματώνουν σε εθελοντική βάση τη συστηματική δωρεά σε Φορείς και Μ.Κ.Ο., μπορεί να συμβάλλει, μεταξύ άλλων, και στη γνωστοποίηση των υπηρεσιών και των προγραμμάτων τους. Οι εταιρίες συχνά προβάλλουν στο ευρύ κοινό, μέσω των Μ.Μ.Ε. τη χορηγία που έκαναν σε Μ.Κ.Ο. ή σε δημόσιο Φορέα (www.mlsi.gov.cy).

Τι είδους βοήθεια λήφθηκε και από ποιον κατά την εφαρμογή των προγραμμάτων για τα παιδιά του δρόμου

Σύμφωνα με τα λεγόμενα των ερωτηθέντων, προκύπτει ότι οι περισσότεροι Φορείς και Μ.Κ.Ο. έλαβαν πολύτιμη βοήθεια από τις συνεργασίες που πραγματοποίησαν με άλλους Φορείς και Μ.Κ.Ο., όπως το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.), ο Συνήγορος του Πολίτη, ο Εισαγγελέας Ανηλίκων, Μ.Κ.Ο. Arsis, Μ.Κ.Ο. Praksis και τη Διεύθυνση Κρατικών Λαχείων. Ακόμα, κάποιοι τόνισαν ιδιαίτερα πόσο σημαντική ήταν η συμβολή του εθελοντισμού όλο αυτό το διάστημα στην αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων τους. Επίσης, ορισμένοι Φορείς και Μ.Κ.Ο. λαμβάνουν σημαντική βοήθεια από πολίτες και από ιδιωτικές εταιρίες, οι οποίοι συμβάλουν στο έργο των Φορέων και Μ.Κ.Ο. με τη δωρεά χρημάτων, τροφίμων, ρούχων και άλλων υλικών αγαθών. Συμπεραίνεται, λοιπόν, και σε αυτό το σημείο ότι η συμβολή του εθελοντισμού και της φιλανθρωπίας αποτελεί

καθοριστικό παράγοντα για την εφαρμογή των προγραμμάτων των παιδιών του δρόμου.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της μελέτης με θέμα «Διερεύνηση και αποτύπωση της τρέχουσας κατάστασης του Εθελοντισμού στην Ελλάδα» που διεξήχθη το 2011 στα πλαίσια του προγράμματος «Ευρωπαϊκό Έτος Εθελοντισμού 2011», φαίνεται ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση της εθελοντικής συμμετοχής, κυρίως από νέα μορφωμένα άτομα. Τονίζεται ότι η έννοια του εθελοντισμού συνδέεται με αξίες όπως είναι η κοινωνική συνοχή, η αλληλεγγύη και η συλλογικότητα. Επίσης, συμβάλλει στην τοπική ανάπτυξη και στη δημιουργία θέσεων εργασίας. Κορυφαία στιγμή του εθελοντισμού στην Ελλάδα, ήταν η περίοδος των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004 και των Παραολυμπιακών Αγώνων το 2011, όπου ο αριθμός των εθελοντών άγγιξε μέχρι τους 58.000 και 25.000 αντίστοιχα. Παρόλα αυτά, η ποσότητα του Εθελοντισμού στον ελλαδικό χώρο είναι αδύνατον να προσδιοριστεί, αφού δεν υπάρχει ένας εθνικός κατάλογος που να προσδιορίζει τον αριθμό των Μ.Κ.Ο. που δραστηριοποιούνται σε εθνικό επίπεδο (www.neagenia.gr).

Με τις τρέχουσες οικονομικές αλλαγές που έχει υποστεί η ελληνική κοινωνία, αλλά και με την αύξηση της ανεργίας, εικάζεται ότι ο αριθμός των εθελοντών μπορεί να αυξηθεί. Η παραπάνω άποψη μπορεί να βασιστεί αφενός στην ύπαρξη περισσότερου ελεύθερου χρόνου των πολιτών και αφετέρου στο ότι η οικονομική κρίση μπορεί να ενισχύσει τα αισθήματα αλληλεγγύης των πολιτών προς ευάλωτες κοινωνικά ομάδες και να αποτελέσει μία ευκαιρία για κοινωνική αλλαγή.

Οι σημαντικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. κατά την υλοποίηση των προγραμμάτων τους για τα παιδιά του δρόμου

Οι βασικότερες δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι περισσότεροι Φορείς και Μ.Κ.Ο. κατά την εφαρμογή των προγραμμάτων τους για τα παιδιά του δρόμου είναι η έλλειψη δομών και υποδομών για τα παιδιά του δρόμου, καθώς και η γραφειοκρατία, που προκύπτουν από τη δυσλειτουργία του κρατικού συστήματος.

Επίσης, οι δράσεις κάποιων Φορέων και Μ.Κ.Ο συνοδεύονται με τη δυσπιστία και τις αντιδράσεις των πολιτών απέναντί τους, λόγω των προκαταλήψεων για τα παιδιά του δρόμου. Οι διακρίσεις που υφίστανται τα παιδιά του δρόμου είναι αποτέλεσμα των προκαταλήψεων που στηρίζονται, κυρίως, στη διαφορετικότητα του χρώματος, της γλώσσας και της θρησκείας. Οι προκαταλήψεις αυτές είναι αντιλήψεις

και στάσεις των πολιτών που ενδέχεται να οδηγήσουν σε τάσεις ξενοφοβίας ή ακόμα και ρατσισμού (Εμκε – Πουλοπούλου, 2007).

Από την άλλη, μια Μ.Κ.Ο. έρχεται συχνά αντιμέτωπη με την αγανάκτηση των πολιτών, που θεωρούν αναποτελεσματικές τις παρεμβάσεις της, εφόσον εξακολουθούν να βλέπουν παιδιά στο δρόμο. Φαίνεται, λοιπόν, ότι οι πολίτες έρχονται σε ρήξη με τους εκπροσώπους της Μ.Κ.Ο., λόγω του ότι δεν γνωρίζουν τη διαδικασία που χρειάζεται να ακολουθηθεί, ώστε τα παιδιά να απομακρυνθούν από το δρόμο.

Ακόμη, αναφορά έγινε και στην ελλιπή χρηματοδότηση ορισμένων Φορέων και Μ.Κ.Ο., που συνεπάγεται με την έλλειψη προσωπικού, όπως διερμηνέων, ψυχολόγων, κοινωνικών λειτουργών, αλλά και με την ανεπάρκεια υποδομών. Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 3 του Ν. 2101/1992, σχετικά με τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, το κράτος έχει την υποχρέωση να εξασφαλίζει σε οργανισμούς, υπηρεσίες και ιδρύματα επαρκές και εξειδικευμένο προσωπικό, ώστε να παρέχεται η προβλεπόμενη ποιότητα και ποσότητα υπηρεσιών προς τα παιδιά (www.0-18.gr). Παρατηρείται, λοιπόν, ότι για ακόμη μια φορά ότι το ελληνικό κράτος δεν μεριμνά για την τήρηση της Διεθνούς Σύμβασης. Η στάση αδιαφορίας που χαρακτηρίζει το κράτος, ενδεχομένως, απορρέει από το γεγονός ότι όσοι χαραρίζουν τις πολιτικές και τις στρατηγικές αντιμετώπισης κοινωνικών φαινομένων δεν διαθέτουν τις γνώσεις και την εμπειρία που απαιτούνται. Τέλος, το κράτος φαίνεται ότι δεν λειτουργεί με βάση τα συμφέροντα των πολιτών του αλλά με βάση τις πελατειακές σχέσεις και γενικότερα τα πολιτικά συμφέροντα.

- Αποτελεσματικότητα προγραμμάτων και υπηρεσιών

Ο αριθμός παιδιών που βοηθήθηκε τα τελευταία πέντε χρόνια

Οι 14 από τους 16 ερωτηθέντες δήλωσαν ότι δεν υπάρχουν στοιχεία στο αρχείο των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. που να μαρτυρούν τον αριθμό των παιδιών αυτών. Ωστόσο, σύμφωνα με την προσωπική τους εκτίμηση, τόνισαν ότι ο αριθμός των παιδιών που βοηθήθηκε ήταν μεγάλος. Μία εκπρόσωπος Μ.Κ.Ο. κατέθεσε ότι ο λόγος που συμβάλλει στην έλλειψη στοιχείων είναι η έντονη κινητικότητα των παιδιών του δρόμου. Τα παραπάνω δείχνουν ότι οι περισσότεροι Φορείς και Μ.Κ.Ο. δεν διαθέτουν μια συνολική καταγραφή και ταξινόμηση των υπηρεσιών των παιδιών του δρόμου, καθώς δεν γνωρίζουν τον βαθμό κάλυψης των αναγκών, που

επιτυγχάνεται μέσω των προγραμμάτων και των υπηρεσιών που τους παρέχουν (Εμκε-Πουλοπούλου, 2007).

Αντίθετα, μία εκπρόσωπος Μ.Κ.Ο., τόνισε ότι από τα 300 παιδιά που συμμετείχαν στα προγράμματα και στις υπηρεσίες της Μ.Κ.Ο. βοηθήθηκαν λίγα χωρίς να προσδιορίσει αριθμό, καθώς δεν υπάρχουν τέτοιου είδους στοιχεία καταγεγραμμένα στο αρχείο τους. Επίσης, μία εκπρόσωπος Μ.Κ.Ο. εκτίμησε ότι τα παιδιά που βοηθήθηκαν ήταν πάνω από 100.

Ο βαθμός ανταπόκρισης των υπηρεσιών στις δυσκολίες και στις ανάγκες των παιδιών του δρόμου και τρόπος επίτευξης

Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δήλωσε αρκετά ικανοποιημένη από τη λειτουργία των Φορέων και των Μ.Κ.Ο που εκπροσωπούν, καθώς οι ανάγκες των παιδιών έχουν καλυφθεί σε μεγάλο βαθμό παρά των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν λόγω έλλειψης προσωπικού, πόρων, δομών και υποδομών. Πολλά παιδιά, ύστερα από τη συμμετοχή τους στα προγράμματα και τις υπηρεσίες των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. έχουν ήδη αποκτήσει σχέσεις εμπιστοσύνης με τους επαγγελματίες και έχουν ήδη ξεκινήσει να πηγαίνουν σχολείο. Παρόλο που η ένταξη των παιδιών του δρόμου στην εκπαιδευτική διαδικασία αποτελεί ένα από τα στοιχεία που φανερώνει την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων και των υπηρεσιών, δεν αρκεί. Είναι σημαντική η διερεύνηση ζητημάτων, όπως η εξέταση της ποιότητας και της αποτελεσματικότητας για αυτή την κατηγορία παιδιών και η πρόσβαση στο σχολικό περιβάλλον. Έχοντας ως γνώμονα τα παραπάνω μπορούν να σχεδιαστούν αποτελεσματικότερα προγράμματα και παρεμβάσεις για τα παιδιά του δρόμου (Invernizzi, 2011).

Τι αποκόμισαν τα παιδιά του δρόμου και οι τυχόν αλλαγές στη ζωή τους από την συμμετοχή τους στα προγράμματα

Σύμφωνα με τις απαντήσεις της συντριπτικής πλειοψηφίας των ερωτηθέντων του δείγματος, η ερώτηση «Τι αποκόμισαν τα παιδιά του δρόμου από τη συμμετοχή τους στα προγράμματα;» σχετίζεται άμεσα με την ερώτηση «Υπήρξαν αλλαγές στη ζωή των παιδιών μετά από τη συμμετοχή τους στα προγράμματα;». Συγκεκριμένα, οι περισσότεροι ανέφεραν ότι τα παιδιά, ύστερα από τη συμμετοχή τους στα προγράμματα των Φορέων και των Μ.Κ.Ο., βίωσαν ίσως για πρώτη φορά ότι ασχολείται κάποιος μαζί τους και μεριμνά για την προστασία και τη φροντίδα τους. Η

εμπλοκή τους στα προγράμματα και τις υπηρεσίες των Φορέων και των Μ.Κ.Ο τούς δίνει, είτε έμμεσα είτε άμεσα, αισθήματα ενθάρρυνσης, τα οποία είναι ιδιαίτερα σημαντικά για τα παιδιά του δρόμου που βιώνουν δύσκολες και αγχωτικές καταστάσεις λόγω της εργασίας και της ζωής στους δρόμους της Αθήνας. Φαίνεται, λοιπόν, ότι αναπτύσσεται μία ουσιώδης επαγγελματικής σχέση μεταξύ των εκπροσώπων των Φορέων και Μ.Κ.Ο. του δείγματος και των παιδιών του δρόμου. Οι υποστηρικτές δεξιότητες που χρησιμοποιούν οι εκπρόσωποι, συμβάλουν στην εκμείωση συναισθημάτων και ανησυχιών των παιδιών και κατ'επέκταση στη συνειδητοποίηση και αποδοχή της σοβαρότητας της κατάστασης στην οποία ζουν. Αυτό σημαίνει ότι η συνειδητοποίηση της κατάστασης αυτής, μπορεί να αποτελέσει για τα παιδιά κίνητρο στο να ξεκινήσουν να κάνουν σχέδια για μία ζωή μακριά από την εργασία και τη ζωή στο δρόμο, με την απαραίτητη βέβαια στήριξη και ενίσχυση από τους αρμόδιους Φορείς.

Επιπλέον, αναφέρθηκε ότι λαμβάνουν ψυχοκοινωνική στήριξη και αποκομίζουν καλύτερες συνθήκες στέγασης, ένδυσης, διατροφής και εκπαίδευσης και κάποιες φορές εντάσσονται στη διαδικασία της στρατολόγησης. Τα προγράμματα και οι υπηρεσίες συνέβαλλαν στην περίθαλψη των παιδιών του δρόμου και στο να μάθουν να μεριμνούν περισσότερο την υγεία τους και να φροντίζουν την προσωπική τους υγιεινή. Ακόμη, τα παιδιά του δρόμου, μέσω της συνεργασίας και της αλληλεπίδρασής τους με άλλα παιδιά που συνεργάζονται κατά τη διάρκεια κάποιων προγραμμάτων, κοινωνικοποιούνται. Η συμμετοχή σε ομαδικές δραστηριότητες που έχουν στόχο την κοινωνικοποίηση καθίσταται αναγκαία ιδιαίτερα για τα παιδιά του δρόμου, τα οποία δεν έχουν ένα οικογενειακό υποστηρικτικό πλαίσιο, δεν συμμετέχουν σε κοινωνικές δραστηριότητες και δεν έχουν συστηματική ή και καθόλου επαφή με το σχολικό περιβάλλον. Η ιδιότητα μέλους μιας ομάδας που αποκτά το παιδί του δρόμου μέσα από τη συμμετοχή του σε ομαδικές δραστηριότητες, αναδεικνύει, μέσα από την αλληλεπίδρασή του με τα άλλα παιδιά, αξίες, κανόνες και τρόπους συμπεριφοράς που διαφέρουν από αυτούς που σχετίζονται με την ηθική του δρόμου (Κατσορίδου-Παπαδοπούλου, 2006).

Αντίθετα, ορισμένοι τόνισαν ότι αν και τα παιδιά κάνουν μια σημαντική αρχή ως προς την κάλυψη των αναγκών τους, όπως αναφέρεται παραπάνω, σπάνια καταφέρνουν να απομακρυνθούν πλήρως από τη ζωή και την εργασία στο δρόμο και ξαναγυρνούν πίσω, ενώ συχνά το μόνο που αποκομίζουν από τη συμμετοχή τους στα προγράμματα, όπως ανέφερε μία εκπρόσωπος Μ.Κ.Ο., είναι ένας απλός ιατρικός

έλεγχος. Εικάζεται ότι η συμμετοχή των παιδιών στα προγράμματα και στις υπηρεσίες των Φορέων και των Μ.Κ.Ο., καθώς και τα εφόδια που λαμβάνουν από αυτήν, από τη μία βελτιώνουν τις συνθήκες ζωής των παιδιών και από την άλλη μπορούν να συμβάλλουν μακροπρόθεσμα στην απομάκρυνση των παιδιών από το δρόμο. Αναγκαία προϋπόθεση για την απομάκρυνσή τους από την εργασία στο δρόμο αποτελεί η ύπαρξη στοχευμένων παρεμβάσεων και πολιτικών πρόληψης και αντιμετώπισης, που θα προσεγγίζουν το φαινόμενο στη ρίζα του, δηλαδή στις συνθήκες που ανάγκασαν τα παιδιά να ζουν στο δρόμο (Ζαϊμάκης, 2005).

- Συνεργασίες

Συνεργασίες που αναπτύσσουν οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. για την αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου και με ποιον τρόπο

Από τα ευρήματα της έρευνας φαίνεται ότι όλοι οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. συνεργάζονται είτε με άλλους φορείς και υπηρεσίες, είτε με άλλες Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις και με όποιον κριθεί απαραίτητο, ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες των παιδιών. Αναπτύσσουν, δηλαδή, συνεργασίες ανάλογα με τις εξατομικευμένες ανάγκες και τη φύση των ζητημάτων που αντιμετωπίζει το κάθε παιδί.

Αναλυτικότερα, όταν τα παιδιά του δρόμου αντιμετωπίζουν ζητήματα στέγασης, υγείας, ένδυσης γίνονται συνεργασίες με Δήμους, ξενώνες φιλοξενίας, νοσοκομεία, με ιδιωτικούς γιατρούς και με τους Γιατρούς του Κόσμου. Για ζητήματα εκπαίδευσης, αναπτύσσουν συνεργασίες με σχολεία, ενώ για χορήγηση επιδομάτων και έκδοση βιβλιαρίων υγείας συνάπτουν συνεργασίες με τους δημόσιους Φορείς όπως είναι για παράδειγμα ο ΟΓΑ, το ΤΕΒΕ, το ΙΚΑ και η Πρόνοια. Κάποιοι δημόσιοι Φορείς και Μ.Κ.Ο. συνεργάζονται με τα κατά τόπους Αστυνομικά Τμήματα και το Τμήμα Ανηλίκων της Γ.Α.Δ.Α. ως προς την επιχείρηση επιτόπιων παρεμβάσεων στα παιδιά που εργάζονται ή και ζουν στους δρόμους της Αθήνας. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η συνεργασία που υπάρχει μεταξύ Φορέων και Μ.Κ.Ο. μπορεί να επιφέρει τον σχεδιασμό προληπτικών παρεμβάσεων και τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών, μέσω του αποκεντρωτισμού των υπηρεσιών και της μείωσης της γραφειοκρατίας του κράτους.

Τέλος, 2 Μ.Κ.Ο., σύμφωνα με τα λεγόμενα των εκπροσώπων τους, ανήκουν σε Δίκτυα Συνεργασιών όπως το «Δίκτυο των street workers», στο «Δίκτυο Καταπολέμησης της Φτώχειας» και στο «Δίκτυο για τα Δικαιώματα στη Στέγη». Ως

μέλη, δηλαδή, των Δικτύων αυτών συνάπτουν συνεργασίες με άλλες Μ.Κ.Ο. ως προς την αντιμετώπιση βασικών κοινωνικών προβλημάτων. Για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου θα συνέβαλλε σημαντικά η ύπαρξη ενός ανάλογου Δικτύου συνεργασίας για τα παιδιά του δρόμου, το οποίο θα βασίζεται στην ανταλλαγή εμπειριών και γνώσεων ανάμεσα στους επαγγελματίες των Μ.Κ.Ο και κυρίως όσων πραγματοποιούν προγράμματα εκτός δομής (street work). Αξίζει να σημειωθεί ότι η ύπαρξη αυτών των Δικτύων κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική, καθώς εκτιμάται ότι η δράση τους θα συμβάλλει στην κοινοτική ανάπτυξη και στην αξιοποίηση του κοινωνικού κεφαλαίου της κοινότητας (Ζαϊμάκης, 2005).

Οι σημαντικότερες συνεργασίες που είχαν τα τελευταία πέντε χρόνια

Στο σημείο αυτό ζητήθηκε από τους ερωτηθέντες να αναφέρουν τις σημαντικότερες, κατά τη γνώμη τους, συνεργασίες τα τελευταία πέντε χρόνια λειτουργίας του Φορέα ή της Μη Κυβερνητικής Οργάνωσης, όπου εργάζονται. Για 9 συνεντευξιζόμενους ήταν δύσκολο να απαντήσουν στη συγκεκριμένη ερώτηση, καθώς επισήμαναν ότι δεν μπορούσαν να τις διαχωρίσουν λόγω της σπουδαιότητας της συνεργασίας με όλους τους Φορείς και τις Μ.Κ.Ο.

Οι υπόλοιποι ερωτηθέντες ανέφεραν ως σημαντικότερες συνεργασίες δημόσιους Φορείς, όπως η Αστυνομία, το Νοσοκομείο Παίδων «Η Αγία Σοφία», η Ομάδα Προστασίας Ανηλίκων (Ο.Π.Α.), το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (Ε.Κ.Κ.Α.), διευθυντές σχολείων και κυρίως με τον Εισαγγελέα Ανηλίκων και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις όπως είναι η «Praksis», η «Βαβέλ», οι «Γιατροί του Κόσμου» και το «Χαμόγελο του Παιδιού». Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι σημαντικότερες συνεργασίες που αναπτύσσουν οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. σχετίζονται με την κάλυψη αναγκών των παιδιών του δρόμου, όπως είναι η υγεία, η στέγαση και η εκπαίδευση. Οι ανάγκες αυτές αποτελούν βασικές/πρωταρχικές ανάγκες για την βελτίωση της ζωής του κάθε ατόμου ανεξάρτητα φυλής, χρώματος, φύλου, γλώσσας, θρησκείας, εθνικής ή κοινωνικής καταγωγής, περιουσίας, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων ή οποιασδήποτε άλλης κατάστασης, όπως ορίζεται στην Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (Ο.Η.Ε.) (<http://www.0-18.gr>).

Η σημασία της συνεργασίας με άλλους Φορείς ή Μ.Κ.Ο. για την αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου

Από την ερώτηση που τέθηκε στους ερωτηθέντες σχετικά με την σημασία της συνεργασίας με άλλους Φορείς ή Μ.Κ.Ο προκύπτει ότι και οι 16 συνεντευξιαζόμενοι θεωρούν πολύ σημαντική τη συνεργασία με άλλους Φορείς και Μ.Κ.Ο., καθώς μόνο με αυτόν τον τρόπο θα μπορούσε να επιτευχθεί μια ολοκληρωμένη παρέμβαση. Παρόλα αυτά, αυτή η συνεργασία μπορεί να μην συμβάλλει θετικά στην κάλυψη των αναγκών των παιδιών του δρόμου, αλλά δεν επιλύει το πρόβλημα.

Κρίνεται απαραίτητη η ύπαρξη ενός οργανωτικού/συντονιστικού μηχανισμού, δηλαδή ενός φορέα που θα επιδιώκει, μέσω των γνώσεων και των εμπειριών που διαθέτει, τη διερεύνηση και την συστηματική εκτίμηση αναγκών των παιδιών του δρόμου, αλλά και το συντονισμό των παρεχόμενων υπηρεσιών. Επίσης, ο φορέας αυτός θα καθορίζει προτεραιότητες στις δράσεις που έχουν ύψιστη σημασία για την πρόληψη και την καταπολέμηση του φαινομένου (Ζαϊμάκης, 2005). Φαίνεται, λοιπόν, ότι οι παρεμβάσεις που γίνονται για την αντιμετώπισή του φαινομένου, θα πρέπει να εντάσσονται σε ένα οργανωμένο πλαίσιο συνεργασίας και προγραμματισμού, ώστε να έχουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα. Συνεπώς, είναι αναγκαίο να υπάρξει επαναπροσδιορισμός της έννοιας της συνεργασίας από όλους τους Φορείς και τις Μ.Κ.Ο. που ασχολούνται με την παιδική προστασία, καθώς και έμπρακτη προώθηση της σημασίας της.

Ωστόσο, μια ερωτώμενη τόνισε όχι μόνο τη θετική σημασία της συνεργασίας μεταξύ Φορέων και Μ.Κ.Ο., αλλά και τη σημασία της τήρησης των ορίων και του ρόλου των επαγγελματιών, μέσα στα πλαίσια αυτά. Αυτό σημαίνει, ότι ο κάθε επαγγελματίας θα πρέπει να γνωρίζει σε βάθος, να σέβεται και να προασπίζει τις αξίες και τις αρχές που διέπουν τόσο το επάγγελμά του, όσο και των υπολοίπων με τους οποίους συνεργάζεται. Τα παραπάνω αποτελούν προϋποθέσεις για την επιτυχή διεπιστημονική συνεργασία, η οποία μπορεί να προστατεύσει τους επαγγελματίες από την επαγγελματική κόπωση (burnout) (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, 2008). Οι δυσκολίες που θα προκύψουν από τη μη τήρηση των παραπάνω θα επιφέρουν, εκτός από δυσκολίες στη συνεργασία μεταξύ επαγγελματιών, μη αποδοτικές παρεμβάσεις για τα παιδιά του δρόμου (Κανδυλάκη, 2005).

- Προτάσεις

Προσωπική άποψη για την κοινωνική πολιτική του κράτους σε σχέση με τα παιδιά του δρόμου

Όλοι οι ερωτηθέντες ανέφεραν, ότι η κοινωνική πολιτική του κράτους, καθώς και το θεσμικό πλαίσιο για τα παιδιά του δρόμου είναι ανεπαρκή. Αναλυτικότερα, από την πλειοψηφία δόθηκε έμφαση στην έλλειψη δομών, υποδομών για στέγαση, εκπαίδευση και υγεία από το κράτος. Επιπλέον, 2 ερωτηθέντες του δείγματος θεωρούν ότι το κράτος πρέπει να εστιάσει στην πρόληψη του φαινομένου των παιδιών του δρόμου, μέσω της συνολικής στήριξης του θεσμού της οικογένειας. Το κράτος για την εφαρμογή μέτρων κοινωνικής πολιτικής χρειάζεται να μεριμνά συστηματικά σε επίπεδο προληπτικό, αναπτυξιακό, ερευνητικό, παροχής υπηρεσιών και υιοθέτησης διαδικασιών αξιολόγησης τα οποία αλληλοσυνδέονται και αλληλοεξαρτώνται (Σταυριανάκη, 2005). Παρόλα αυτά, από τις απαντήσεις του δείγματος, παρατηρείται ότι η σημασία του προληπτικού χαρακτήρα της κοινωνικής πολιτικής για τα παιδιά του δρόμου αγνοείται, με αποτέλεσμα να εμποδίζεται η σταδιακή παρέμβαση της κοινωνικής πολιτικής του κράτους για το φαινόμενο.

Όσον αφορά τη στήριξη του θεσμού της οικογένειας μέτρα πρέπει να λαμβάνονται τόσο για την στήριξη της φυσικής οικογένειας του παιδιού, όσο και για προγράμματα έξω από τη φυσική οικογένεια. Στην πρώτη περίπτωση, η στήριξη επικεντρώνεται στην ψυχοκοινωνική στήριξη της οικογένειας, στην προστασία της μητρότητας και των πολυμελών οικογενειών και στη λειτουργία Προγραμμάτων Ανοιχτής Παιδικής Προστασίας. Στη δεύτερη περίπτωση το κράτος πρέπει να μεριμνά για την προστασία των παιδιών που βρίσκονται σε ιδρύματα ή που έχουν δοθεί για αναδοχή ή υιοθεσία (Σταθόπουλος, 2005).

Τέλος, ένας δημόσιος Φορέας και μια Μ.Κ.Ο., τόνισαν την αδυναμία διασύνδεσης υπηρεσιών των κρατικών και μη κρατικών Φορέων. Στο σημείο αυτό, εντοπίζεται για ακόμη μια φορά η αναγκαιότητα ύπαρξης ενός Δικτύου συνεργασίας μεταξύ του κράτους και των Μ.Κ.Ο., το οποίο θα εποπτεύεται από ένα Φορέα που θα συντονίζει τις δράσεις του.

Προτάσεις σχετικά με την κοινωνική πολιτική του κράτους για τα παιδιά του δρόμου

Οι απαντήσεις που δόθηκαν από τους ερωτώμενους σχετικά με τις προτάσεις τους για την κοινωνική πολιτική του κράτους για τα παιδιά του δρόμου διέφεραν σημαντικά, γεγονός που υποδεικνύει ότι το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου είναι πολυδιάστατο. Αρχικά, τονίστηκε ότι η κοινωνική πολιτική του κράτους θα πρέπει να στραφεί στην πρόληψη του φαινομένου, μέσω της στήριξης του θεσμού της οικογένειας, της δημιουργίας κατάλληλων δομών και υποδομών υποδοχής παιδιών και οικογενειών μεταναστών και προσφύγων, αλλά και μέσω εκστρατειών με στόχο την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των πολιτών για το φαινόμενο.

Η απόφαση για την απομάκρυνση του παιδιού από την οικογένεια καθίσταται ιδιαίτερα δύσκολη, καθώς δεν υπάρχουν κρατικές δομές που να εστιάζουν στην ολοκληρωμένη διερεύνηση του οικογενειακού και κοινωνικού περιβάλλοντος του παιδιού. Παρόμοια, από έναν εκπρόσωπο τονίστηκε ότι η κοινωνική πολιτική του κράτους οφείλει να μεριμνήσει για την ύπαρξη ενός Φορέα που θα διερευνά τις συνθήκες ζωής των παιδιών του δρόμου, τα αίτια που συνέβαλαν στην έκθεσή τους στο δρόμο και αν η εργασία τους στο δρόμο είναι αποτέλεσμα οργανωμένου εγκλήματος ή όχι.

Τέλος, ορισμένοι εκπρόσωποι από το δείγμα της έρευνας θεωρούν ότι η κοινωνική πολιτική πρέπει να στραφεί στη δημιουργία ξενώνων φιλοξενίας για τα παιδιά του δρόμου, οι οποίοι θα πρέπει να στελεχώνονται από επαρκές προσωπικό που θα περιλαμβάνει εξειδικευμένο προσωπικό και ένα σημαντικό αριθμό εθελοντών. Οι υπηρεσίες του ξενώνα αυτού, θα πρέπει να συντονίζονται και να εποπτεύονται από έναν κρατικό Φορέα.

Τέτοιες δομές θα πρέπει να έχουν σχεδιασθεί με ιδιαίτερη προσοχή και μελέτη, ώστε να μην έχουν τα ανάλογα αποτελέσματα που είχε στο παρελθόν το πρόγραμμα «Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο». Το πρόγραμμα αυτό ξεκίνησε το 1998 και διεκόπη το 2002. Εφαρμόστηκε στα πλαίσια της λειτουργίας ενός ξενώνα που αφορούσε αποκλειστικά τα παιδιά του δρόμου και είχε σκοπό την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου (βλ. 4.11.2). Σε πόρισμα του Συνηγόρου του Πολίτη, το 2004, τονίστηκε ιδιαίτερα ότι το πρόγραμμα δεν παρείχε τις βασικές προϋποθέσεις που θα συνέβαλαν στην παιδική προστασία των παιδιών και την ψυχοκοινωνική επανένταξή τους, όπως ορίζονται στη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Επίσης, αξίζει να τονιστεί ότι στα πλαίσια αυτού του

προγράμματος 502 από τα 661 παιδιά Ρομά από την Αλβανία, αγνοήθηκαν μετά την τοποθέτησή τους στο ξενώνα. (Θεμελή, Ο., Πούλου, Σ., Στρατιδάκη, Σ., 2004).

Παρόμοιες προτάσεις με αυτές των εκπροσώπων των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. του δείγματος παραθέτονται στο Δελτίο Τύπου του Ο.Η.Ε. το 2012. Αρχικά αναφέρει πως το ελληνικό κράτος οφείλει να προβεί σε αξιολόγηση της κατάστασης των παιδιών του δρόμου, ώστε να αποκομίσει μία σαφή εικόνα της κατάστασης των παιδιών αυτών, αλλά και σε διερεύνηση των λόγων ύπαρξής τους στο δρόμο. Επιπλέον, τονίζεται η αναγκαιότητα μιας εθνικής στρατηγικής για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου, η οποία θα βασίζεται σε κέντρα ψυχοκοινωνικής στήριξης και καταλύματα για τα παιδιά του δρόμου, στα οποία θα εργάζεται εξειδικευμένο προσωπικό και θα υπάρχει επαρκής εξοπλισμός. Τέλος, αναφέρεται πως καθίσταται σημαντική η οικογενειακή επανένωση όταν αυτή αφορά το συμφέρον του παιδιού, η προστασία των παιδιών και των οικογενειών τους από κρατικούς Φορείς σε συντονισμό με τις Μ.Κ.Ο., ιδιαίτερα σε τομείς όπως η υγεία, η εκπαίδευση (<http://cm.greekhelsinki.gr>).

Τυχόν προτάσεις για αλλαγές ή παρεμβάσεις σε θεσμικό επίπεδο

Στην ερώτηση που αφορούσε τις παρεμβάσεις των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. σε θεσμικό επίπεδο, η πλειοψηφία απάντησε ότι δεν έχει προτείνει αλλαγές ή παρεμβάσεις σε θεσμικό επίπεδο. Παρατηρείται, λοιπόν, ότι παρόλο που η κοινωνική πραγματικότητα μεταβάλλεται, πόσο μάλλον σε περιόδους οικονομικών αλλαγών, οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. δεν επιδιώκουν ή δεν γνωρίζουν τον τρόπο που μπορεί να επέλθει η κοινωνική αλλαγή στην πράξη. Πρέπει να σημειωθεί ότι για σύνθετα και πολυδιάστατα κοινωνικά ζητήματα, όπως είναι το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου, είναι αναγκαία η αλλαγή του θεσμικού πλαισίου, ώστε να στηρίζεται νομικά η ριζοσπαστική αποκέντρωση των κρατικών εξουσιών και η ανάπτυξη εθελοντικών πρωτοβουλιών (Καραγκούνης, 2008). Αυτό σημαίνει ότι το θεσμικό πλαίσιο δεν θα επιδιώκει τόσο την κοινωνική ένταξη όσο την κοινωνική αλλαγή, που θα στοχεύει στην ενίσχυση καινοτόμων δράσεων μέσω της ανάπτυξης δικτύων συνεργασίας και διακοινοτικής δράσης με σκοπό την πρόληψη και αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων (Ζαϊμάκης, 2009).

Από την άλλη, ορισμένοι εκπρόσωποι ανέφεραν πως ο Φορέας ή η Μ.Κ.Ο. που εργάζονται έχει προτείνει παρεμβάσεις σε θεσμικό επίπεδο. Αρχικά, παρουσιάζεται από έναν εκπρόσωπο η παρέμβαση του Φορέα, όπου εργάζεται, σε

θεσμικό επίπεδο, η οποία αφορούσε τη δημιουργία ενός μεταβατικού ξενώνα για τα παιδιά του δρόμου, έτσι ώστε να αποφευχθεί η προσωρινή διαμονή τους στο χώρο του Νοσοκομείου Παιδών «Η Αγία Σοφία». Η πρόταση αυτή απορρέει από το γεγονός ότι η φιλοξενία και η στήριξη των παιδιών του δρόμου δεν ανήκει στα πλαίσια της λειτουργίας του Νοσοκομείου. Η παρέμβαση αυτή του Φορέα σε θεσμικό επίπεδο, αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό εύρημα, καθώς υπάρχουν ελπίδες ότι τα παιδιά του δρόμου δε θα διαμένουν, πλέον, για μεγάλο χρονικό διάστημα στο χώρο του Νοσοκομείου.

Το γεγονός αυτό, καθιστά αναγκαία τη δημιουργία χώρων προσωρινής διαμονής για τα παιδιά του δρόμου μέχρι να δοθεί η εισαγγελική εντολή, η οποία θα καθορίζει αν τα παιδιά θα επιστρέψουν στη φυσική τους οικογένεια ή θα οδηγηθούν σε ξενώνα. Η παραπομπή των παιδιών σε ξενώνα, για τα ελληνικά δεδομένα, συνδέεται άρρηκτα με την έννοια του ιδρυματισμού. Η μακροχρόνια παραμονή των παιδιών στα ιδρύματα κλειστής περίθαλψης απορρέει από την αδυναμία εφαρμογής του υπάρχοντος θεσμικού πλαισίου που αφορά τους θεσμούς της υιοθεσίας και της αναδοχής, οι οποίοι αποτελούν μορφές εναλλακτικής φροντίδας, με στόχο την αποφυγή της ιδρυματοποίησης. Τα ιδρύματα κλειστής περίθαλψης είναι πιθανόν να έχουν πολύ αρνητικές επιπτώσεις στη συμπεριφορά και την ψυχική υγεία των παιδιών, καθώς οι παρεχόμενες υπηρεσίες των ξενώνων καλύπτουν, κυρίως, τις φυσικές τους ανάγκες, γεγονός που δεν αρκεί για την επαρκή κοινωνική και νοητική ανάπτυξή τους. Από τα παραπάνω, προκύπτει ότι αν το θεσμικό πλαίσιο υποστεί αλλαγές, με σκοπό την επιτάχυνση των διαδικασιών για την υιοθεσία και την αναδοχή, μια νέα προοπτική μπορεί να αντικρούσει την τάση ιδρυματισμού. Αυτή η νέα αντίληψη θα δίνει έμφαση στην ύπαρξη χώρων φιλοξενίας βραχείας παραμονής των παιδιών, που θα εστιάζουν στην ανάπτυξη συνεργασίας με τις οικογένειες των παιδιών, αλλά και στην ενίσχυση της συμμετοχής των ίδιων των παιδιών στις αποφάσεις που λαμβάνονται για αυτά (Μπαλούρδος και Φρονίμου, 2011).

Επίσης, ένας άλλος Φορέας έχει κάνει προτάσεις σε θεσμικό επίπεδο που αφορούν την στελέχωση, τις αρμοδιότητες και την εκπαίδευση των επαγγελματιών των υπηρεσιών και πρότεινε να εισαχθούν πρωτόκολλα συνεργασίας σε όλους τους φορείς, υγείας, καταστολής. Τέλος, μια Μ.Κ.Ο. ανέφερε ότι παρεμβαίνει σε θεσμικό επίπεδο, μέσω της άσκησης πίεσης από τα Δίκτυα Οργανώσεων που συμμετέχει και τη συμμετοχή της σε επιτροπές. Η άσκηση πίεσης μπορεί να συμβάλλει στην ουσιαστική διαπραγμάτευση και διαχείριση των κοινωνικών ζητημάτων, μέσω της

διεκδίκησης αλλαγών σε θεσμικό επίπεδο αλλά και ζητημάτων που αφορούν την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου.

Προτάσεις Φορέων και Μ.Κ.Ο. για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεών τους

Η ερώτηση αυτή αποσκοπεί στην διερεύνηση των απόψεων των ερωτηθέντων του δείγματος σχετικά με την αλλαγή και βελτίωση της αποτελεσματικότητας των παρεμβάσεων του Φορέα/Μ.Κ.Ο. που εργάζονται. Οι περισσότεροι Φορείς και Μ.Κ.Ο., για τη βελτίωση της αποτελεσματικότητας τους, προτείνουν τη στελέχωση τους από περισσότερους εξειδικευμένους επαγγελματίες, κυρίως κοινωνικούς επιστήμονες. Η ύπαρξη διεπιστημονικής ομάδας σε κάθε Φορέα και Μ.Κ.Ο. καθίσταται ιδιαίτερα σημαντική, καθώς μέσω της συνεργασίας και της αλληλεπίδρασης των επαγγελματιών επέρχεται η προσωπική ανάπτυξη και η βελτίωση των δεξιοτήτων τους. Σκοπός αυτής της συνεργασίας μεταξύ των επαγγελματιών αποτελεί η επίτευξη των προσδιοριζόμενων στόχων των Φορέων και των Μ.Κ.Ο (Κανδυλάκη, 2005).

Κάποιοι Φορείς και Μ.Κ.Ο., εκτός από τα ανθρώπινο δυναμικό, ανέφεραν ότι η καλύτερη χρηματοδότηση θα τους επέφερε καλύτερες υποδομές και εξοπλισμό και κατ' επέκταση πιο εύρυθμη λειτουργία των υπηρεσιών τους.

Ορισμένοι, τόνισαν ότι η παρέμβασή τους θα ήταν καλό να εστιάσει στην ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση του φαινομένου, αλλά και σε προγράμματα εκτός δομής (street work). Φαίνεται, λοιπόν, ότι είναι διατεθειμένοι να εφαρμόσουν προγράμματα από τα κάτω, δηλαδή προγράμματα που θα διαμορφώνονται με βάση τις ανάγκες, τις πρωτοβουλίες των ίδιων των παιδιών.

Προτάσεις για συνεργασίες που πρέπει να αναπτυχθούν μεταξύ των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. για την αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου

Οι περισσότεροι ερωτηθέντες ανέφεραν ότι όλοι οι Φορείς και όλες οι Μ.Κ.Ο. χρειάζεται να αναπτύξουν συνεργασία μεταξύ τους, ώστε να υπάρξει μια πιο αποτελεσματική παρέμβαση. Με αυτόν τον τρόπο, θα δημιουργηθεί ένα δίκτυο προστασίας από όλους τους Φορείς και Μ.Κ.Ο. που ασχολούνται με τα παιδιά που ζουν ή επαιτούν στους δρόμους της Αθήνας. Οι διαφορές που θα εμφανίζουν οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. ως προς το ρόλο και τη φιλοσοφία τους θα συμβάλουν στη

διερεύνηση όλων των πτυχών του φαινομένου, με απώτερο σκοπό να υπάρξει μία σφαιρική αντιμετώπιση του.

Φαίνεται, λοιπόν, πως για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου, χρειάζεται να αναπτυχθεί ένας διάυλος επικοινωνίας, συνεργασιών και συμμαχιών ανάμεσα σε Φορείς και Μ.Κ.Ο., που δε θα δρα αποσπασματικά, αλλά συλλογικά και στοχευμένα. Αναφέρθηκε ότι αυτός ο διάυλος θα μπορούσε να επιτευχθεί είτε μέσω μίας διεπιστημονικής ομάδας, που θα απαρτίζεται από κοινωνικούς λειτουργούς, ψυχολόγους, δικηγόρους, νομικούς συμβούλους, γιατρούς, νοσηλευτές και διερμηνείς, είτε μέσω μιας ομάδας εκπροσώπων Φορέων και Μ.Κ.Ο. που θα ασχολούνται αποκλειστικά με το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου. Όλοι μαζί θα επιχειρήσουν να προσφέρουν το ιδανικό και το αυτονόητο, μέσω της συνέργειας και της ενεργούς συμμετοχής. Σύμφωνα με τα λεγόμενα ενός εκπροσώπου Μ.Κ.Ο., απαραίτητη προϋπόθεση για την επίτευξη των παραπάνω, αποτελεί η επανεκπαίδευση της Αστυνομίας, ώστε η φιλοσοφία της να επιτρέπει τη συνεργασία της με τους υπόλοιπους φορείς και Μ.Κ.Ο. Φαίνεται, λοιπόν, ότι για την επίτευξη μιας πιο ευαίσθητης μεταχείρισης των παιδιών του δρόμου απαιτείται αφενός η ευαισθητοποίηση των αστυνομικών οργάνων για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου και αφετέρου η εκπαίδευσή τους για τον τρόπο που θα πρέπει να τα προσεγγίζουν (Trussel, 1999).

Επιπλέον, σύμφωνα με κάποιους ερωτηθέντες, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη δημιουργίας ενός ξενώνα που θα είναι αποκλειστικά για τη φιλοξενία και στήριξη των παιδιών του δρόμου της Αθήνας. Παρατηρείται ότι η δημιουργία ενός ξενώνα για τα παιδιά του δρόμου της Αθήνας θεωρείται από πολλούς ως επιτακτική ανάγκη, αγνοώντας το γεγονός ότι αυτό μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση του φαινομένου και όχι στην πρόληψη, η οποία αποτελεί την αρχή για την εξάλειψη του φαινομένου.

Στα πλαίσια αυτής της παρέμβασης, σε ό,τι αφορά παιδιά με προέλευση από άλλες χώρες, αναφέρθηκε πως είναι σημαντική η συνεργασία μεταξύ της χώρας προέλευσης και της χώρας καταγωγής των παιδιών μεταναστών και προσφύγων. Χρειάζεται, δηλαδή να εμπλέκεται η Πρεσβεία των παιδιών του δρόμου. Με αυτό τον τρόπο, τα παιδιά δε θα ξεχνάνε την καταγωγή τους και δεν θα αποκόπτονται από τα ήθη και τα έθιμά τους. Η παραπάνω πρόταση στηρίζεται στην έννοια της πολυπολιτισμικότητας, σύμφωνα με την οποία σε μία κοινωνία αναγνωρίζεται η διαφορετικότητα μεταξύ των πολιτισμών. Υπό αυτή την έννοια, ο ένας πολιτισμός

δεν θα πρέπει να επιβάλλεται σε έναν άλλον και η πολιτισμική αυτή διαφοροποίηση θα διατηρείται σε ένα κλίμα αποδοχής και αλληλοσεβασμού (Κανδυλάκη, 2005).

Ωστόσο, αυτό που κρίνεται αναγκαίο είναι η διασφάλιση μίας αξιοπρεπούς ζωής και μετά την ενηλικίωσή τους. Αρχικά, σημαντικός παράγοντας για την ένταξη των παιδιών αυτών, μετά την απομάκρυνσή τους από τον ξενώνα, είναι η συμμετοχή τους στα κρατικά προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης/απασχόλησης τα οποία προσφέρουν βασικές επαγγελματικές γνώσεις, ικανότητες και δεξιότητες με στόχο την προσωπική και επαγγελματική τους ανάπτυξη. Στη συνέχεια, έχοντας ως εφόδια τα παραπάνω, μπορούν να διεκδικήσουν την ένταξή τους στην αγορά εργασίας (www.gsae.edu.gr).

Τέλος, ορισμένοι τόνισαν ότι ακόμα και να υπάρξει μεγαλύτερη συνεργασία μεταξύ Φορέων και Μ.Κ.Ο., αυτό που χρήζει ιδιαίτερης σημασίας στην περίπτωση των παιδιών του δρόμου, που προέρχονται από οικογένειες μεταναστών και προσφύγων, είναι η αλλαγή στο ευρωπαϊκό θεσμικό πλαίσιο και συγκεκριμένα στον Κανονισμό Δουβλίνο II. Ο κανονισμός Δουβλίνο II (ή Κανονισμός 343/2003) θεσπίστηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση και αποτελεί ένα νομικό κείμενο, σύμφωνα με το οποίο ένας πρόσφυγας δικαιούται άσυλο στη χώρα που θα μεταναστεύσει για πρώτη φορά. Οι μετανάστες, δηλαδή, που θα μετακινηθούν αρχικά στην Ελλάδα και στη συνέχεια μετακινηθούν σε άλλη χώρα, θα πρέπει να επιστρέψουν πίσω στην Ελλάδα για να βρουν άσυλο (www.unhcr.gr). Ο νόμος αυτός δημιουργεί δυσκολίες στο κρατικό σύστημα λόγω της αύξησης του αριθμού των αιτούντων άσυλο, καθώς το κράτος δεν μπορεί να διαχειριστεί και να εγκρίνει όλες τις αιτήσεις για άσυλο που προκύπτουν. Φαίνεται, λοιπόν, ότι οι ήδη υπάρχοντες νόμοι δεν ευνοούν την ένταξη των οικογενειών μεταναστών και των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία και τους αφαιρούν έμμεσα την απόλαυση των βασικών τους δικαιωμάτων.

7.2 Συμπεράσματα

Η παρούσα πτυχιακή εργασία με θέμα «Αντιλήψεις, στάσεις, προτάσεις Φορέων και Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου. Η περίπτωση της Αθήνας», είχε ως αντικείμενο μελέτης τη διερεύνηση των στάσεων, αντιλήψεων, δράσεων και προτάσεων των Φορέων και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων της Αθήνας, που ασχολούνται με το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου.

Η ερευνητική ομάδα έθεσε ως στόχο τη σύνδεση των ευρημάτων της έρευνας, με τις κατηγορίες των παιδιών που εργάζονται ή και ζουν στο δρόμο, σύμφωνα με την τριπλή τυπολογία της Unicef, ώστε να διερευνηθεί το σε ποιες από αυτές τις κατηγορίες ανήκουν τα παιδιά του δρόμου της Αθήνας (Trussel, 1998). Επίσης, στόχος αποτέλεσε η σύνδεση των ευρημάτων με τις τρεις διαφορετικές θεωρητικές προσεγγίσεις, σύμφωνα με τους Carrizossa & Poertner, ώστε να μελετηθεί το πώς αυτές συμβάλλουν ή μπορούν να συμβάλλουν, μέσω των προγραμμάτων και των υπηρεσιών που παρέχουν οι δημόσιοι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο., στην πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου (Carrizossa & Poertner, 1992).

Η εργασία αυτή, δηλαδή, εστίασε το ενδιαφέρον της στις δυνατότητες των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. του δείγματος, με βάση το περιεχόμενο των δράσεών τους, αλλά και τον τρόπο που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, εν μέσω οικονομικής κρίσης, και κατ' επέκταση συνέβαλε, κυρίως, στη διερεύνηση της κοινωνικής διάστασης του φαινομένου (Ζαϊμάκης, 2009). Η σπουδαιότητα αυτής της μελέτης έγκειται στο γεγονός ότι, ιδιαίτερα λόγω της έλλειψης στοιχείων και ερευνών που αφορούν το υπό εξέταση φαινόμενο, μπορεί να αποτελέσει ερέθισμα για τη διεξαγωγή άλλων πτυχιακών εργασιών ή σχετικών ερευνών.

Αρχικά, από τα ευρήματα της έρευνας συλλέχθηκαν στοιχεία για το προφίλ και τη σημερινή κατάσταση των παιδιών του δρόμου της Αθήνας, που προήλθαν από την επαγγελματική εμπειρία των εκπροσώπων Φορέων και Μ.Κ.Ο., εξαιτίας της έλλειψης στατιστικών στοιχείων. Το γεγονός αυτό καθιστά τα στοιχεία που συλλέχθηκαν μη αξιόπιστα, με αποτέλεσμα να σχηματιστεί μια ενδεικτική εικόνα για το προφίλ και τη σημερινή κατάσταση των παιδιών. Αναλυτικότερα, τα περισσότερα από τα παιδιά του δρόμου της Αθήνας είναι αγόρια, παιδιά μετανάστες, πρόσφυγες και ασυνόδευτοι ανήλικες. Γενικότερα, οι ηλικίες των παιδιών του δρόμου ποικίλουν και κυμαίνονται από 0 έως 18 ετών, δηλαδή τα παιδιά εμπλέκονται με την επαιτεία από βρέφη με τη συνοδεία της μητέρας τους έως και την ενηλικίωσή τους. Τα

ευρήματα αυτά σχετίζονται με τα ευρήματα της έρευνας της Unicef του 2000 και της έρευνας της M.K.O. Arsis του 2010, που είχε γίνει σε συνεργασία με το Κέντρο Ημέρας Ark Outreach της Βουλγαρίας (βλ. 2.3). Διαπιστώθηκε, επίσης, ότι το μεγαλύτερο ποσοστό παιδιών που εργάζονται στους δρόμους της Αθήνας ανήκουν στην κατηγορία «παιδιά στο δρόμο». Μικρός αριθμός παιδιών ανήκουν στη κατηγορία «παιδιά του δρόμου», όπως εντοπίστηκε και στην έρευνα της Unicef, το έτος 2000, όπου το 2% άνηκαν στη κατηγορία «παιδιά του δρόμου» (www.unicef.gr).

Η εργασία στο δρόμο και ο τρόπος ζωής των παιδιών τα φέρνουν αντιμέτωπα με κινδύνους, όπως τροχαία ατυχήματα, δυσμενείς καιρικές συνθήκες, ρατσιστικές επιθέσεις, βίαιες συμπεριφορές, σεξουαλικές παρενοχλήσεις και βιασμούς, συνθήκες, οι οποίες εντοπίστηκαν και σε έρευνα της Unicef το 2001 με θέμα «Η παιδική εκμετάλλευση στην Ελλάδα» (www.unicef.gr). Επίσης, έχουν βασικές ανάγκες, όπως είναι η σίτιση, η υγιεινή, η υγεία τους, η εκπαίδευση, η κοινωνικοποίηση, αλλά και η ένδυση και η υπόδησή τους.

Οι παραπάνω ανάγκες, σε περιόδους οικονομικής κρίσης και οικονομικών αλλαγών αυξάνονται και εντείνονται, ενώ ταυτόχρονα, το κράτος πρόνοιας υποβαθμίζεται, καθώς έχει μειώσει σημαντικά την χρηματοδότηση στους Φορείς και έχει αναστείλει την χρηματοδότηση στις M.K.O. Διαπιστώθηκε ότι οι ελλείψεις σε προσωπικό και εξοπλισμό δυσχεραίνουν και εμποδίζουν την εφαρμογή των προγραμμάτων όλων των Φορέων και των M.K.O., ενώ ελλοχεύουν τον τερματισμό της λειτουργίας για τις δεύτερες. Οι παραπάνω συνθήκες ενισχύουν το ρόλο του πολίτη, ο οποίος στηρίζει τους Φορείς και τις M.K.O. μέσω δικής τους πρωτοβουλίας, είτε μέσω του εθελοντισμού, είτε μέσω δωρεών. Η στάση αδιαφορίας του κράτους ενδεχομένως απορρέει από το γεγονός ότι δεν λειτουργεί με βάση τα συμφέροντα των πολιτών του, αλλά με βάση τις πελατειακές σχέσεις και γενικότερα τα πολιτικά συμφέροντα, αλλά ίσως και από την ανεπάρκεια γνώσεων και εμπειρίας όσων χαράζουν τις πολιτικές και τις στρατηγικές αντιμετώπισης κοινωνικών φαινομένων.

Παρά τις παραπάνω δυσκολίες οι Φορείς και οι M.K.O. του δείγματος παρέχουν υπηρεσίες και συνεργάζονται μεταξύ τους, κατά περίπτωση, ώστε να καλύψουν τις παραπάνω ανάγκες των παιδιών του δρόμου. Ωστόσο, φάνηκε πως δεν παρέχουν προγράμματα και υπηρεσίες που να επικεντρώνονται στην πρόληψη του φαινομένου, γεγονός που συνδέεται με την απουσία υπηρεσιών που να απευθύνονται στους γονείς των παιδιών του δρόμου και υποδηλώνει ότι το φαινόμενο δεν προσεγγίζεται από τη ρίζα του.

Οι περισσότεροι ερωτηθέντες ανέφεραν πως η αποτελεσματικότητά των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. που εκπροσωπούν φαίνεται από το γεγονός ότι τα παιδιά μέσω της συμμετοχής τους στα προγράμματα και τις υπηρεσίες ενθαρρύνθηκαν, απέκτησαν σχέσεις εμπιστοσύνης με τους επαγγελματίες, οι οποίοι τα βοήθησαν στο να εκφράσουν τα συναισθήματα και τις ανησυχίες τους, και έχουν ήδη ξεκινήσει να πηγαίνουν σχολείο. Εικάζεται ότι η συνειδητοποίηση της κατάστασης αυτής, μπορεί να αποτελέσει κίνητρο για τα παιδιά στο να ξεκινήσουν να κάνουν σχέδια για μία ζωή μακριά από την εργασία και τη ζωή στο δρόμο. Το γεγονός ότι οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. του δείγματος δεν είχαν στο αρχειακό τους υλικό ένα ολοκληρωμένο ιστορικό παρεμβάσεων που να περιλαμβάνει, εκτός των άλλων, ένα είδος αξιολόγησης των παρεμβάσεων τους για τα παιδιά του δρόμου, προκάλεσε δυσκολία στην άντληση πληροφοριών σχετικά με τον αριθμό των παιδιών που εξυπηρετήθηκε από τις παρεχόμενες υπηρεσίες και προγράμματα, αλλά και του βαθμού αποτελεσματικότητας τους.

Για την αντιμετώπιση του φαινομένου κάποιοι Φορείς και Μ.Κ.Ο. εστίασαν στο ότι θα πρέπει να δημιουργηθούν ξενώνες που θα είναι αποκλειστικά για τη φιλοξενία και στήριξη των παιδιών του δρόμου της Αθήνας. Το γεγονός αυτό μπορεί να συμβάλει στην αντιμετώπιση του φαινομένου και όχι στην πρόληψη, η οποία αποτελεί την αρχή για την εξάλειψη του.

Όλοι οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. τόνισαν πως είναι αναγκαίο να θεσμοθετηθεί η δικτύωση των υπηρεσιών μεταξύ Φορέων και Μ.Κ.Ο. για πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου. Πρότειναν ότι αυτό μπορεί να γίνει μέσω ενός Δικτύου συνεργασίας, το οποίο θα απαρτίζεται από εκπροσώπους Φορέων και Μ.Κ.Ο. που θα ασχολούνται αποκλειστικά με σχεδιασμό και την εφαρμογή παρεμβάσεων για τα παιδιά του δρόμου. Το Δίκτυο αυτό είναι σημαντικό να εποπτεύεται από έναν οργανωτικό/συντονιστικό δημόσιο Φορέα που θα καθορίζει προτεραιότητες στις δράσεις που έχουν ύψιστη σημασία για την πρόληψη και την καταπολέμηση του φαινομένου. (Ζαϊμάκης, 2005).

Στα πλαίσια αυτής της συνεργασίας ο κάθε επαγγελματίας θα πρέπει να γνωρίζει σε βάθος, να σέβεται και να προασπίζει τις αξίες και τις αρχές που διέπουν τόσο το επάγγελμά του, όσο και των υπολοίπων με τους οποίους συνεργάζεται με απώτερους στόχους την επιτυχή διεπιστημονική συνεργασία και την προστασία τους από την επαγγελματική κόπωση (burnout) (Δημοπούλου-Λαγωνίκα, 2008). Ωστόσο, για την επίτευξη μια επιτυχούς συνεργασίας μεταξύ των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. στα

πλαίσια του Δικτύου αυτού κρίνεται αναγκαία η διατήρηση μίας ενιαίας φιλοσοφίας. Επομένως, η Ελληνική Αστυνομία, η οποία πρεσβεύει τη «σωφρονιστική» προσέγγιση, χρειάζεται επανεκπαίδευση αφενός για την επίτευξη μιας πιο ευαίσθητης μεταχείρισης των παιδιών του δρόμου και αφετέρου για την επιτυχή συνεργασία με τους υπόλοιπους Φορείς και Μ.Κ.Ο. του Δικτύου (Carrizosa & Poertner, 1992). Επιπλέον, για το σχεδιασμό και την υλοποίηση της παραπάνω πρότασης θα πρέπει να ληφθεί σημαντικά υπόψη η συμβολή της προσέγγισης της «κοινοτικής ανάπτυξης», η οποία πρεσβεύει την εκπαίδευση στο δρόμο (street work) και υλοποιείται στα πλαίσια μίας ριζοσπαστικής κοινοτικής παρέμβασης. Με αυτόν τον τρόπο, οι παρεμβάσεις θα διαμορφώνονται με βάση τις ανάγκες και τις πρωτοβουλίες των ίδιων των παιδιών.

Πρέπει να αναφερθεί πως είναι σημαντικό και ιδιαίτερα θετικό, ότι οι εκπρόσωποι των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. ενστερνίζονται την ιδέα πως το κράτος θα πρέπει να αναζητήσει πλουραλιστικές λύσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου, οι οποίες θα επικεντρώνονται στην κοινωνική ανάπτυξη και αλλαγή. Ωστόσο, το κράτος θα πρέπει να παρέχει συστηματική οικονομική στήριξη, με παράλληλο αξιολογητικό έλεγχο στις παρεχόμενες υπηρεσίες και προγράμματα των Μ.Κ.Ο., ο οποίος θα βασίζεται σε ποιοτικά κριτήρια (Κουκούλη, 2005). Επίσης, εκτιμάται ότι για την επίτευξη των ανωτέρω θα πρέπει οι εκπρόσωποι των Φορέων να αγωνιστούν έμπρακτα για την συνεργασία που πρέπει να υπάρξει μεταξύ Φορέων και Μ.Κ.Ο., ώστε από κοινού να προσεγγίσουν το φαινόμενο και να εστιάσουν αρχικά στις συνθήκες που αναγκάζουν τα παιδιά να ζουν στο δρόμο.

Κλείνοντας, θα πρέπει να τονιστεί ότι στη παρούσα έρευνα η χρήση της μεθόδου της ποιοτικής έρευνας, μέσω της ημιδομημένης συνέντευξης, συνέβαλε θετικά στη διερεύνηση των αντιλήψεων και των προτάσεων των Φορέων και των Μ.Κ.Ο. για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου. Ωστόσο, η μέθοδος που χρησιμοποιήθηκε δεν βοήθησε αρκετά στο να διερευνηθεί ο τρόπος και η συχνότητα συνεργασίας μεταξύ Φορέων και Μ.Κ.Ο. Προτείνεται να διεξαχθεί μια έρευνα εκτίμησης αναγκών στους Φορείς και τις Μ.Κ.Ο. του δείγματος, ώστε να επιτευχθεί περαιτέρω γνώση για το θέμα, αλλά και ευαισθητοποίηση και ενεργοποίηση των εμπλεκόμενων. Η έρευνα αυτή προτείνεται να διεξαχθεί τόσο μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων και εστιασμένων ομάδων (focus group), ώστε να διερευνηθούν εις βάθος οι στάσεις και οι αντιλήψεις των εκπροσώπων, αλλά και ο τρόπος που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους, όσο και με ερωτηματολόγια (Ζαϊμάκης, 2009).

Σαφώς, ιδιαίτερα σημαντική εκτιμάται ότι είναι η μελέτη του φαινομένου, ως προς την ιστορική, γεωγραφική, οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική διάστασή του, λαμβάνοντας υπόψη ότι τα παιδιά του δρόμου αποτελούν μια κατηγοριακή κοινότητα. Η μελέτη αυτή, η οποία πρέπει συνεχώς να εμπλουτίζεται, θα αποτελεί γνώμονα για το σχεδιασμό και την εφαρμογή προγραμμάτων για τα παιδιά του δρόμου (Ζαϊμάκης, 2009).

7.3 Προτάσεις

Στη συνέχεια, με την ολοκλήρωση του θεωρητικού και ερευνητικού μέρους της παρούσας πτυχιακής εργασίας, η ερευνητική ομάδα παραθέτει προτάσεις που μπορούν να συμβάλλουν στην πρόληψη και στην αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου, δηλαδή στην αρχή του τέλους της παιδικής εργασίας στο δρόμο. Η απουσία μεθοδευμένων και στοχευμένων παρεμβάσεων για την εξάλειψη του φαινομένου των παιδιών του δρόμου, που έχει ήδη επισημανθεί στην παρούσα έρευνα, αφήνει περιθώρια παράθεσης προτάσεων υιοθέτησης μελλοντικών στρατηγικών.

Αρχικά, για την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου, η Ευρωπαϊκή Ένωση και το ελληνικό κράτος θα πρέπει να διευθετήσουν ζητήματα μεταναστευτικής πολιτικής μέσω θεσμικών και νομοθετικών αλλαγών. Συγκεκριμένα, σε ευρωπαϊκό επίπεδο προτείνεται η κατάργηση του Κανονισμού Δουβλίνο II, ο οποίος δημιουργεί περισσότερες δυσκολίες στο ελληνικό κρατικό σύστημα, ως προς τη διαχείριση των αιτήσεων για άσυλο που προκύπτουν από το μεγάλο αριθμό προσφύγων. Σύμφωνα με στοιχεία της Eurostat, ο αριθμός των αιτήσεων για άσυλο που κατατέθηκαν στις ελληνικές αρχές το έτος 2012, ανερχόταν στις 11.195, από τις οποίες εγκρίθηκαν ήταν μόλις 95, δηλαδή το 0,8% όταν το περσινό χαμηλότερο ποσοστό στην Ευρωπαϊκή Ένωση ανερχόταν στο 26,6% (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>).

Επιπλέον, προτείνεται η αλλαγή του ήδη υπάρχοντος νομοθετικού πλαισίου της Ελλάδας, που αφορά τα δικαιώματα των αλλοδαπών τρίτων χωρών, η οποία θα επικεντρώνεται στις ανάγκες και στην ιδιαιτερότητα που χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη πληθυσμιακή ομάδα και όχι στη γραφειοκρατία. Επομένως, το κράτος δεν θα ελλοχεύει την περιθωριοποίηση και τον αποκλεισμό τους σε κοινωνικά αγαθά. Συνεπώς, με αυτόν τον τρόπο, θα αυξάνονται οι πιθανότητες να έχουν πρόσβαση σε θεσμούς, όπως είναι η εργασία, η υγεία, η εκπαίδευση και θα μειώνονται οι

πιθανότητες να ωθήσουν τα παιδιά τους στην εργασία στο δρόμο. Συγκεκριμένα, το 2005 ο Συνήγορος του Παιδιού συνεργάστηκε με την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ, για την μεταχείριση των ασυνόδευτων ανηλίκων αιτούντων άσυλο, απ' όπου του δόθηκαν κατευθυντήριες οδηγίες. Μέσα σε αυτές προβλέπονται κέντρα πρώτης υποδοχής μεταναστών, στα οποία θα υπάρχει ειδική μέριμνα για τους ανηλίκους (www.synigoros.gr). Θα πρέπει, λοιπόν, τα Κέντρα αυτά να λειτουργήσουν και να παρέχουν σε παιδιά και γονείς αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης, καθώς επίσης, και ενημέρωση των θεσπισμένων νομοθετικά δικαιωμάτων τους.

Παράλληλα, όσον αφορά την προάσπιση των δικαιωμάτων των παιδιών ειδικότερα, το ελληνικό κράτος θα πρέπει να τηρεί τον Ν.2101/92, που κυρώθηκε στις 2 Δεκεμβρίου του 1992, σύμφωνα με τον οποίο κατοχυρώθηκε η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Η ανεπάρκεια νομοθετικού πλαισίου, όσον αφορά την παροχή προστασίας και φροντίδας παιδιών-θυμάτων εκμετάλλευσης, παράνομης διακίνησης και εμπορίας τονίστηκε και σε Έκθεση του Συνηγόρου του Πολίτη το 2004 (www.synigoros.gr).

Επιπλέον, προβλέπεται σε θεσμικό επίπεδο η στελέχωση των σχολείων από κοινωνικούς λειτουργούς και σχολικούς ψυχολόγους, ώστε να διερευνούνται οι λόγοι ύπαρξης του φαινομένου σχολικής διαρροής και να γίνεται προσπάθεια ένταξης των παιδιών του δρόμου στη σχολική κοινότητα. Πολύ σημαντική είναι και η συνεργασία με τους γονείς, που θα στοχεύει στην καθοδήγηση και την υποστήριξη ολόκληρης της οικογένειας.

Επιπλέον, κρίνεται ως άμεση ανάγκη η δημιουργία μεταβατικών Κέντρων Φιλοξενίας για τα παιδιά του δρόμου, στα πλαίσια των οποίων θα λειτουργούν κέντρα ημέρας ειδικά προσαρμοσμένα στις ιδιαίτερες ανάγκες των παιδιών που εργάζονται ή και ζουν στο δρόμο, καθώς και ξενώνες βραχείας παραμονής, οι εγκαταστάσεις των οποίων θα τους επιτρέπει τη σωματική, τη ψυχική αλλά και τη πνευματική τους ανάπτυξη. Οι λειτουργίες των Κέντρων αυτών θα συντονίζονται από εξειδικευμένους επαγγελματίες, με γνώσεις και εμπειρία στις δύσκολες συμπεριφορικές και συναισθηματικές δυσκολίες των παιδιών αυτών προκειμένου να τα βοηθήσουν αποτελεσματικά, όπως για παράδειγμα κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, γιατροί και νοσηλευτές. Επειδή τα παιδιά του δρόμου προέρχονται κυρίως από άλλες χώρες, θα πρέπει να λαμβάνεται μέριμνα, ώστε να καθίσταται δυνατή η επικοινωνία τους με το προσωπικό, αλλά και με τα υπόλοιπα παιδιά μέσω διερμηνείας. Επίσης, όπως έχει

ήδη αναφερθεί, πολύ σημαντική είναι και η σημασία του εθελοντισμού σε τέτοιου είδους κοινωνικά ζητήματα.

Σε αρκετές αναπτυσσόμενες χώρες του εξωτερικού υπάρχουν καταφύγια αποκλειστικά για τα παιδιά του δρόμου και στα πλαίσια των προγραμμάτων και των υπηρεσιών τους καλύπτονται βασικές ανάγκες των παιδιών αυτών, όπως είναι η στέγαση, η σίτιση, ένδυσης, υπόδησης, ψυχοκοινωνικής στήριξης και εκπαίδευσης, αλλά και η προάσπιση των δικαιωμάτων τους. Μερικά από αυτά είναι το Hope Village Society στην Αίγυπτο (www.egyhopevillage.com), το Shelter Don Bosco στην Μουμπάη της Ινδίας (www.shelterdonbosco.org), το The Farm στο Μεξικό (www.mexico-child-link.org), το The Bunker της Dans La Rue στο Μόντρεαλ (www.danslarue.com) και το Butterflies στο Δελχί της Ινδίας (www.butterflieschildrights.org).

Προτείνεται, επίσης, οι Φορείς και οι Μ.Κ.Ο. να δίνουν ιδιαίτερα έμφαση στην εκπαίδευση των παιδιών του δρόμου, η οποία αποτελεί θεμέλιο κάθε προόδου για τα άτομα, τις κοινωνίες και τις χώρες (www.unicef.gr). Μέσα από τη συμμετοχή των παιδιών σε εκπαιδευτικά προγράμματα και υπηρεσίες των Φορέων και των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων θα αποκτούν εφόδια, τα οποία θα τα αξιοποιήσουν ιδιαίτερα κατά την ενηλικίωσή και την απομάκρυνση τους από τους ξενώνες φιλοξενίας. Συνεπώς, μελλοντικά θα μπορούν να συμμετέχουν στα προβλεπόμενα κρατικά επιδοτούμενα εκπαιδευτικά προγράμματα κατάρτισης για ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Τα προγράμματα αυτά είναι κυρίως υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας και του Υπουργείου Ανάπτυξης, Ανταγωνιστικότητας, Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων.

Στην άμβλυνση και κάλυψη των κοινωνικών αναγκών στοχεύει ο θεσμός της κοινωνικής πρόνοιας, αλλά για την επίλυσή τους απαραίτητη είναι και η συμβολή των Μ.Κ.Ο. Επομένως, ένα ολοκληρωμένο κράτος πρόνοιας, για την πρόληψη και αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων, θα πρέπει να αναζητήσει πλουραλιστικές λύσεις, που θα επικεντρώνονται στην κοινωνική ανάπτυξη και αλλαγή (Κουκούλη, 2005). Το κράτος δηλαδή, θα πρέπει να κατοχυρώνει νομικά μία σταθερή και συστηματική χρηματοδότηση στις Μ.Κ.Ο., καθώς και να αξιολογεί τις παρεχόμενες υπηρεσίες τους μέσω ποιοτικών κριτηρίων. Η σύναψη τέτοιου είδους συμβολαίων μεταξύ κράτους και Μ.Κ.Ο., θα πρέπει να αξιοποιηθεί κατάλληλα από τις Μ.Κ.Ο., ώστε να εμπλουτίσουν τις δράσεις τους με καινοτόμα προγράμματα και, εκτός των

άλλων, να οργανώνουν εστιασμένες εκστρατείες ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης των πολιτών για το φαινόμενο των παιδιών του δρόμου.

Ακόμη, επιτακτική ανάγκη θεωρείται η δημιουργία ενός δικτύου συνεργασίας, το οποίο θα αποτελείται από εξειδικευμένους και άρτια καταρτισμένους επαγγελματίες Φορέων και Μ.Κ.Ο., οι οποίοι θα ασχολούνται αποκλειστικά με ζητήματα που αφορούν την πρόληψη και αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου. Το Δίκτυο αυτό θα συμβάλλει στο σχεδιασμό δράσεων, στην επιλογή κατάλληλων ερευνητικών στρατηγικών, στη θέση στόχων παρέμβασης και κατ' επέκταση στην επίτευξη αποτελεσματικών παρεμβάσεων πρόληψης και αντιμετώπισης του φαινομένου. Στα πλαίσια του δικτύου αυτού κρίνεται σημαντική η ευαισθητοποίηση και η εκπαίδευση της Αστυνομίας πάνω σε κοινωνικά ζητήματα, ώστε να υιοθετηθεί μία από κοινού φιλοσοφία με κύριο άξονα την προστασία και προάσπιση των δικαιωμάτων των παιδιών (Ζαϊμάκης, 2005).

Τέλος, συνεργασίες θα μπορούσαν να αναπτυχθούν για την αποτελεσματικότερη αντιμετώπιση του φαινομένου των παιδιών του δρόμου, ανάμεσα στην Ελλάδα και άλλες χώρες της Ευρώπης. Τα τελευταία 8 χρόνια γίνεται μια τέτοια προσπάθεια από την «Κιβωτό των Παιδιών», μια αστική μη κερδοσκοπική εταιρία, που συνεργάζεται με την οργάνωση «Rumania Help» και την Margareta Wennerberg από την Σουηδία, η οποία εργάζεται με τα παιδιά του δρόμου στη Ρουμανία. Η συνεργασία αυτή στοχεύει στην άμεση βοήθεια παιδιών και κοινοτήτων, που βρίσκονται σε κατάσταση ανάγκης (www.barnensark.se).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Δημοπούλου-Λαγωνίκα, Μ. (2008) *Μεθοδολογία Κοινωνικής Εργασίας-Μοντέλα Παρέμβαση*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Έμκε-Πουλοπούλου, Η. (2007) *Η Μεταναστευτική Πρόκληση*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Ζαϊμάκης, Γ. (2009) *Κοινοτική Εργασία και Τοπικές Κοινωνίες*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ζαϊμάκης, Γ. (2005) «Κοινωνικός Αποκλεισμός και δίκτυα Προστασίας στη σύγχρονη πόλη» στο: Ζαϊμάκης, Γ. και Κανδυλάκη, Α. (επιμ.) *Δίκτυα Κοινωνικής Προστασίας*. Αθήνα: Κριτική, σ.67-91.
- Ιωσιφίδης, Θ. (2008) *Ποιοτικές μέθοδοι έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες*. Αθήνα: Κριτική.
- Κανδυλάκη, Α. (2005) «Πολυπολιτισμικότητα και Κοινωνική Εργασία στην εκπαίδευση: Ενδυναμώνοντας τη σχέση σχολείου, οικογένειας και τοπικής κοινωνίας» στο: Ζαϊμάκης, Γ. και Κανδυλάκη, Α. (επιμ.) *Δίκτυα Κοινωνικής Προστασίας*. Αθήνα: Κριτική, σ.239-267.
- Καραγκούνης, Β. (2008) *Κοινοτική Εργασία και Τοπική Ανάπτυξη*. Αθήνα: Τόπος.
- Κατσορίδου-Παπαδοπούλου, Χ. (2009) *Κοινωνική Εργασία με Ομάδες*. Αθήνα: Έλλην.
- Κουκούλη, Σ. (2005) «Ο προνοιακός πλουραλισμός στην κοινοτική φροντίδα-Μοντέλα Φροντίδας των Ηλικιωμένων στην Ε.Ε.» στο: Ζαϊμάκης, Γ. και Κανδυλάκη, Α. (επιμ.) *Δίκτυα Κοινωνικής Προστασίας*. Αθήνα: Κριτική, σ.299-325.
- Λουμάκου, Μ. και Μπεζέ, Λ. (2006) *Το παιδί και τα δικαιώματά του*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Οικονόμου, Χ. και Φέρωνας, Α. (2006) *Οι εκτός των τειχών-Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες*. Αθήνα: Διόνικος.
- Παρασκευόπουλος, Ι. (1993) *Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Πασσά, Ξ. (2008) «Τα κοινωνικά δικαιώματα των αιτούντων άσυλο, των προσωρινά διαμένοντων για ανθρωπιστικούς λόγους και των προσφύγων» στο: Σκλάβου, Κ. (επιμ.) *Οδηγός Διαπολιτισμικής Συμβουλευτικής*. Αθήνα: Παπαζήση, σ.43-86.
- Πιτσελά, Α. (1999) *Δίκαιο Ανηλίκων*. Αθήνα: Σάκκουλα.
- Πιτσελά, Α. (1998) *Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων*. Αθήνα: Σάκκουλα.

Ρήγα, Α. (2003) *Το κουτί της Πανδώρας. Οικογένεια και η Διαπολιτισμική της ταυτότητα σήμερα*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Ρομπόκου-Καραγιάννη, Α. (2007) *Κοινωνική Προστασία των Ανηλίκων στην Ελλάδα*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Σταυριανάκη, Μ. (2005) «Κοινοτικές Προσεγγίσεις για την πρόληψη και την αντιμετώπιση της κακοποίησης-παραμέλησης του παιδιού: Με ποιες προϋποθέσεις;» στο: Ζαϊμάκης, Γ. και Κανδυλάκη, Α. (επιμ.) *Δίκτυα Κοινωνικής Προστασίας*. Αθήνα: Κριτική, σ.515-532.

Σύγχρονη Νομοθεσία (2012) *Ποινικός Κώδικας*. Αθήνα: Σάκκουλα.

Τσουβέλας, Γ. (2011) «Παιδική εργασία» στο: Γιωτάκος, Ο. και Τσιλιάκου, Μ. και Τσίτσικα, Α. (επιμ.) *Κακοποίηση παιδιού και εφήβου*. Αθήνα: Πεδίο, σ. 134-170.

Μεταφρασμένη

Διεθνής Οργάνωση Εργασίας. (2003) *Ένα μέλλον χωρίς παιδική εργασία*, μεταφρ. Σιέτη Τ. Αθήνα: Οδυσσέας.

Επιστημονικά Περιοδικά

Δασκαλάκη, Η. (2009) «Παιδική και εφηβική εργασία στο δρόμο: εθνογραφικές προσεγγίσεις στους δρόμους της Αθήνας». *Αριάδνη, Επιστημονικό Περιοδικό της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Κρήτης*, 15, σ. 267-302.

Επιστημονικά Ηλεκτρονικά Περιοδικά

Αδάμ, Σ. (2004) «Δράσεις της ΑΡΣΙΣ ενάντια στην παράνομη διακίνηση παιδιών». *Human Trafficking*, 1 (1), σ. 2-3.

Γαβαλάς, Ν. (2006) «Η αρχή μιας συνέχειας». *Human Trafficking*, 1 (4), σ. 2.

Ali, M., Shahab, S., Ushijima, H. & Muynck, A., (2004) «Street children in Pakistan: A situational analysis of social conditions and nutritional status». *Social Science & Medicine*, 59, pp.1707–1717.

Altanis, P. & Goddard, J. (2004) «Street Children in Contemporary Greece». *Children Society Volume*, 18, pp. 299-311.

Abdelgalil, S., Gurgel R., Theobald, S. & Cuevas, L. (2004) «Household and family characteristics of street children in Aracaju, Brazil». *Archives of Disease in Childhood*, 89, pp.817–820.

- Ballet, J., Sirven, N., Bhukuth, A. & Rousseau, S. (2011) «Vulnerability to violence of girls of the street in Mauritania». *Children and Youth Review*, 33, pp.656-662.
- Bademci, O., (2012) «Working with vulnerable children: Listening to the views of the service providers working with street children in Istanbul». *Children and Youth Services Review*, 34, pp.725-734.
- Bezzera, K., Gurgel, R., Ilozue, C. & Castaneda, D., (2011) «Estimating the number of street children and adolescents in two cities of Brazil using capture-recapture». *Journal of Paediatrics and Child Health*, 47 (8), pp.524-529.
- Carrizosa, S. & Poertner, J. (1992) «Latin America street children: Problems, programmes and critique». *International Social Work*, 35(4), pp. 405-413.
- Doğru, Ö., Celkan, T., & Demir, T. (2007), «Hematological and biochemical changes in volatile substance abusing street children in Istanbul». *Turkish Journal of Hematology*, 24 (2), pp. 52-56.
- Joelle, S. (2010) «A cross-national study of child labor and its determinants». *The journal of developing Areas*, 44 (1), pp. 325-344.
- Karabanow, J., Hughes, J., Ticknor, J., Kidd, S., & Patterson, D. (2010). «The Economics of Being Young and Poor: How Homeless Youth survive in Neo-liberal Times», *Journal of Sociology and Social Welfare*, 37 (4), pp. 39-64.
- Karabanow, J. (2003) «Creating a culture of hope: Lessons from street children agencies in Canada and Guatemala». *International Social Work*, 46 (3), pp. 369-386.
- Karabanow, J. (1999) «Creating community: A case study of a Montreal Kid Agency» *Community Development Journal*, 34 (4), pp. 325-336.
- Kerfoot, M., Koshyl, V., Roganov, O., Mikhailichenka, K., Gorbora, I. & Pottage, D. (2007) «The health and well-being of neglected abused and exploited children: The Kyiv Street Children». *Child Abuse & Neglected*, 31 (11), pp. 27-37.
- Lave, T., (1995) «Breaking the Cycle of Despair: Street Children in Guatemala City», *Columbia Human Rights Law Review* Vol. 27, issue 1, pp.57-121.
- Lusk, M., Peralta, F. & Vest, G. (1989) «Street Children of Juárez: A Field Study», *International Social Work* Vol. 32 pp.289-302.
- Pinzón-Rondón, A., Hofferth, S. & Briceño, L., (2008) «Children working in the streets of Colombian cities: Different pathways to the street lead to different populations». *Children and Youth Services Review*, 30, pp. 1417–1424.

Pantea, M. (2009) «Performing the border of Child Labour. Roma Working Children». *Romani Studies*, 10 (1), pp. 19-48.

Pinzon-Rondon, A., Koblinsky, S., Hofferth, S., Pinzon-Florez, C., Briceno, L., (2009) «Work-related injuries among child street-laborers in Latin America: prevalence and predictors». *Rev Panam Salud Publica*, 26 (3), pp. 235-43.

Ribeiro, M. (2008) «Street children and their relationship with the police». *International Nursing Review*, 55 (1), pp. 89-90.

Saad-Lessler, J., (2010) «A cross-national study of child labor and its determinants». *The Journal of Developing Areas*, 44 (1), pp. 325-344.

Trussel, R. (1998) «The children's street: An ethnographic study of street children in Ciudad Juarez, Mexico». *International Social Work*, 42 (2), pp. 189-199.

Άρθρα εφημερίδων από το Internet

Κόλλια, Ε. (2012) «Όλη η αλήθεια για τις Μ.Κ.Ο.» *Το Βήμα*. www.tovima.gr.

Εκθέσεις-Πορίσματα

Μπαλούρδος, Δ. και Φρονίμου, Έ. (2011) *Πρόληψη κακοποίησης και παραμέλησης των παιδιών: καλές πρακτικές*. Αθήνα: Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής.

Μπουγιούκος, Γ. και Φασούλης, Β. (2012) *Η κατάσταση των παιδιών στην Ελλάδα*. Αθήνα: για λογαριασμό της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής της Unicef.

Θεμελή, Ο. και Πούλου, Σ. και Στρατιδάκη, Σ. (2004) *Πόρισμα με θέμα: Υλοποίηση του προγράμματος «Προστασία και κοινωνική φροντίδα των παιδιών στο δρόμο»*. Αθήνα: Συνήγορος του Πολίτη.

«*Η Καταπολέμηση της Παράνομης Διακίνησης και Εμπορίας Παιδιών*» (2008) Τομέας Ενημέρωσης, Εκπ/σης, Συνηγορίας και Εθελοντισμού της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής UNICEF.

Invernizzi, A. (2011) *Παιδιά και έφηβοι από τη Βουλγαρία σε κίνδυνο εκμετάλλευσης και εμπορίας στην Ελλάδα. Μια μελέτη περιπτώσεων για τις στρατηγικές επιβίωσης στο δρόμο, στη Θεσσαλονίκη στα πλαίσια του προγράμματος «Mario» σε συνεργασία με την «Arsis»*.

Poniatowska, E. (2006) «Children of the streets» *The State of the World's Children, Excluded and Invisible UN Children's Fund*, pp. 35-57.

Akşit, B., Karancı, N. & Gündüz-Hoşgör, A. (2001) «Working street children in three metropolitan cities: A rapid assessment» *International programme on the elimination of child labour (IPEC)* by I.L.O.

Διπλωματικές Εργασίες

Λιοφάγου, Χ. (2008) *Παράνομη Παιδική Εργασία-Η περίπτωση των παιδιών Ρομά*. ΠΜΣ Μεθοδολογία και Εφαρμογές στην Κοινωνική Πολιτική. Πάντειο Πανεπιστήμιο.

Ηλεκτρονικές πηγές

www.unric.org

www.neagenia.gr

www.0-18.gr

www.unicef.gr

www.unicef.org

www.ilo.org

www.childcom.org.cy

www.arsis.gr

www.running4children.org

www.praksis.gr

www.hamogelo.gr

www.supportcenter.gr

www.dromoi-zois.gr

www.gcr.gr

www.unhcr.gr

www.epp.eurostat.ec.europa.eu

www.ekka.org.gr

www.astynomia.gr

www.disabled.gr

cor.europa.eu

www.et.gr

www.oe-e.gr
www.who.int
www.migrationpolicy.org
www.hellenicparliament.gr
www.greekhelsinki.gr
www.disabled.gr
www.ekke.gr
www.marshallfoundation.org
www.mlsi.gov.cy
www.gsae.edu.gr
www.synigoros.gr
www.barnensark.se
www.statistics.gr
www.egyhopevillage.com
www.shelterdonbosco.org
www.mexico-child-link.org
www.danslarue.com
www.butterflieschildrights.org
www.unodc.org